

ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД “ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО”

На правах рукопису

РОМАНЮК ОЛЕКСАНДРА СЕРГІЇВНА

УДК: 378.147:811.111'27.821

**НАВЧАННЯ УСНОГО АНГЛІЙСЬКОГО МОВЛЕННЯ
СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ
НА ОСНОВІ АУТЕНТИЧНИХ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ**

13.00.02 – теорія та методика навчання (германські мови)

Дисертація
на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Науковий керівник –
Мартинова Раїса Юріївна,
доктор педагогічних наук,
професор, член-кореспондент
НАПН України

Одеса – 2014

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ УСНОГО	
АНГЛІЙСЬКОГО МОВЛЕННЯ НА ОСНОВІ АУТЕНТИЧНИХ	
ХУДОЖНІХ ТВОРІВ.....	
1.1. Характеристика сучасного усного англійського мовлення.....	12
1.1.1. Функції та умови перебігу неофіційної комунікації.....	13
1.1.2. Лінгвістичні особливості неофіційних видів спілкування.....	18
1.2. Аналіз методів навчання усного англійського мовлення в сучасній педагогічній теорії і практиці	35
1.3. Психологічні механізми виникнення та реалізації усного англійського мовлення.....	59
Висновки до першого розділу.....	73
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УСНОГО АНГЛІЙСЬКОГО	
МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ	
НА ОСНОВІ АУТЕНТИЧНИХ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ	
2.1. Структура змісту навчання усного англійського мовлення	76
2.2. Система вправ з навчання усного англійського мовлення студентів на основі аутентичних художніх творів.....	87
2.2.1. Перша група вправ з набуття знань лінгвістичного матеріалу, вибраного з аутентичних художніх творів	88
2.2.2. Друга група вправ з формування мовленнєвих навичок вживання досліджуваних лінгвістичних явищ, які вивчаються.....	94
2.2.3. Третя група вправ з розвитку вмінь усного англійського мовлення в межах певної тематики	99
2.2.4. Четверта група вправ з розвитку вмінь англомовного спонтанного емоційно забарвленого неофіційного спілкування ...	120
2.3. Методичні рекомендації з виконання розробленої системи вправ	124
2.3.1. Методичні рекомендації з виконання першої групи вправ	125
2.3.2. Методичні рекомендації з виконання другої групи вправ	130
2.3.3. Методичні рекомендації з виконання третьої групи вправ.....	133
2.3.4. Методичні рекомендації з виконання четвертої групи вправ.....	138
Висновки до другого розділу.....	140
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА АПРОБАЦІЯ МЕТОДИКИ	
НАВЧАННЯ УСНОГО АНГЛІЙСЬКОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ	
ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НА ОСНОВІ АУТЕНТИЧНИХ	

ХУДОЖНІХ ТВОРІВ.....	143
3.1. Хід і результати констатувального етапу експерименту	144
3.2. Формувальний експеримент та аналіз його результатів.....	154
3.3. Математична обробка результатів досліджень.....	177
Висновки до третього розділу	185
ВИСНОВКИ.....	187
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	192
ДОДАТКИ.....	223

ВСТУП

Актуальність дослідження. Генеральний напрямок розвитку сучасної вітчизняної освіти, викладений у Законі України “Про вищу освіту”, який прийнятий Верховною Радою України 1 квітня 2014 р. і вступив у дію 6 вересня цього ж року, полягає у підготовці української молоді до інтеграції з Європейським освітнім простором, що здійснюватиметься завдяки безвізовому режиму між Україною і країнами ЄС, який передбачається увести в 2015 р. Ця подія в стосунках наших держав зумовить постійну взаємодію українських і європейських співвітчизників, яка виявиться

ефективною, рівно значущою і адекватною за умови вільного володіння українськими громадянами англійською мовою – єдиним міжнародним засобом комунікації. Саме тому роль навчання усного англійського мовлення не тільки студентів-філологів, а й усієї молоді України стрімко зростає.

Зазначені й інші потреби володіння усним англійським мовленням зумовили появу ряду філологічних і методичних досліджень цього стилю комунікації. Так, філологам вдалося: визначити основні характеристики і функції усного стилю мовлення (О. Ахманова, М. Бахтін, В. Виноградов, Ю. Гепнер, Т. Плещенко, Д. Розенталь, С. Тер-Мінасова, Р. Brown, D. Cameron, S. Levinson, M. McLaughlin, D. Tannen, T. Taylor); встановити лінгвістичні особливості неофіційних видів спілкування (І. Арнольд, Л. Введенська, П. Гальперін, Н. Гез, Л. Граудіна, А. Красінова, А. Мусорін, Ю. Скребнев, Є. Шіряєв, D. Barker, L. Barker, D. Biber, D. Brazil, M. Coulthard, D. Crystal, G. Francis, S. Hunston, V. Mathesius); класифікувати лексику усного мовлення (І. Арнольд, І. Гальперін, Н. Гез, В. Девкін, В. Заботкіна, Ю. Скребньов, D. Biber, Ch. Hockett, J. Laver) і встановити його фонетичні (О. Ахманова, К. Гінтовг, Е. Корольова, М. Соколова, Р. Тихонова, В. Ярцева, G. Arnold, M. Bengoa, E. O'Connor, R. O'Neill) та синтаксичні (І. Гальперін, Ю. Гепнер, О. Домашнєв, В. Ярцева, Р. Andersen, W.-D. Bald, W. Cooper, J. Cooper) особливості; а також виявити граматичні норми і правила усної комунікації (В. Бузаров, Г. Вейхман, Е. Гордон, В. Каушанська, І. Крилова, D. Biber, R. Carter, S. Conrad, G. Curme, H. Kirkwood, G. Leech, M. McCarthy, R. Quirk, R. Reppen, J. Svartvik).

Методисти обґрунтували правомірність навчання усного англійського мовлення на основі читання аутентичних творів різних жанрів (Ю. Заграйська, О. Іванов, Ж. Мануельян, М. Пайвінена, Г. Рогова, M. Allen, M. Breen, J. Golden, L. Lier, P. Mugglestone, G. Ramsey, C. Rover, E. Summerfield); довели необхідність розвитку іншомовної комунікації в процесі спілкування з носіями мови (В. Бернштейн, О. Бігич, І. Задорожна, І. Рахманов, Г. Рогова, S. Deller, M. Rinvolucrì, E. Tarone); дослідили

ідіоматичні предикативні конструкції англійського розмовного мовлення на матеріалі автентичних художніх текстів для зближення навчально-мовленнєвої діяльності з її автентичною формою (Г. Подосиннікова, З. Гутнова); встановили можливості Інтернет-технологій для особистих контактів у письмовій формі з іноземними колегами та друзями (Е. Азімов, І. Бекасов, А. Нестеренко, Є. Полат, N. Baym, A. Green, G. Kessler, H. Wilkins, S. Yates); запропонували синтезувати лінгвістику і дидактику в новий науковий напрям «прагмалінгводидактика» для впровадження лінгвістичних явищ автентичних творів у практику навчання усного мовлення учнів (А. Акопянц, В. Гак, Н. Гальськова, В. Заботкіна, Г. Колшанський, В. Маров, W. Chafe, H. Sacks, D. Sperber, D. Wilson); обґрунтували доцільність розвитку вмінь усного англійського мовлення на основі мовленнєвих (П. Гурвіч, В. Скалкін, А. Чужик, G. Brown, J. Dobson, P. Dubin, C. Goodwin, E. Olshtain, W. Stiles) та емоціогенних (Р. Мартинова, І. Шехтер) ситуацій; відібрали кліше усного англійського мовлення і розробили методику їх багаторазового повторення для розвитку мовленнєвих вмінь учнів середніх шкіл (Т. Сірик) і студентів ВНЗ (М. Гайліт, Л. Калініна); визначили види діалогів і розробили формули діалогічного спілкування (Р. Мартинова, Г. Пальмер, В. Плахотник, В. Скалкін, Г. Уайзер).

Однак, незважаючи на ці та багато інших досліджень в сфері навчання усного англійського мовлення, методисти не вирішили існуючого протиріччя між бажанням українських студентів спілкуватися на будь-які соціально-побутові теми з їх іноземними друзями та партнерами і можливістю здійснювати таке спілкування. Останнє виражається в недостатньому знанні лексико-граматичних засобів усного англійського мовлення, які в своєму автентичному вигляді вживаються авторами багатьох сучасних художніх творів. Їх читання без подальшої драматизації взаємодії героїв і подальшого міжособистісного спілкування у зв'язку з виникаючими життєвими обставинами знижує рівень комунікативної значущості таких робіт і зберігає навчальний характер мовлення учнів.

Відсутність стабільної англомовної практики лише підсилює назване протиріччя. Спроба запропонувати один із можливих варіантів його вирішення зумовили вибір такої теми дослідження: **«Навчання усного англійського мовлення студентів гуманітарних спеціальностей на основі аутентичних художніх творів»**.

Зв'язок дослідження з науковими планами, програмами, темами. Дослідження здійснювалося в межах наукової теми кафедри іноземних мов гуманітарних факультетів «Теорія і практика інтегрованого навчання іноземних мов у середніх та вищих навчальних закладах України» (державний реєстраційний номер 0109U000201), яка входить до тематичного плану науково-дослідної роботи ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського». Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського» (протокол № 10 від 30.05.2013 р.) й узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології при НАПН України (протокол № 6 від 18.06.2013 р.).

Мета дослідження – обґрунтувати, розробити й апробувати методiku навчання усного англійського мовлення студентів гуманітарних спеціальностей на основі аутентичних художніх творів.

Завдання дослідження:

1. Схарактеризувати сучасне усне англійське мовлення, установити його функції, умови перебігу та лінгвістичні особливості.
2. Проаналізувати методи навчання сучасного усного англійського мовлення в педагогічній теорії та практиці, виявити їх практичну значущість і резервні можливості.
3. Дослідити психологічні механізми виникнення та реалізації усного англійського мовлення на основі вивчення аутентичних художніх творів і структурувати зміст його навчання.
4. Розробити систему вправ з навчання усного англійського мовлення засобами аутентичних художніх творів і критерії щодо оцінювання її

ефективності.

5. Провести експериментальне навчання за розробленою методикою і визначити його результати.

Об'єкт дослідження - процес англомовної підготовки студентів гуманітарних спеціальностей на основі аутентичних художніх творів.

Предмет дослідження - методика навчання усного англійського мовлення студентів гуманітарних спеціальностей на основі аутентичних художніх творів.

Гіпотеза дослідження: ефективність навчання усного англійського мовлення може бути досягнута за умови: оволодіння стилістичними кліше усного англійського мовлення, вибраними з аутентичних художніх творів; читання таких творів з наступним відтворенням їх змісту і рольової драматизації взаємодії героїв; драматизації взаємодії співрозмовників на основі тематичних ситуацій, що поступово розширюються; драматизації взаємодії співрозмовників на основі спонтанно-виникаючих обставин з проявом різних емоційних станів людини.

Методи дослідження. Для характеристики сучасного усного англійського мовлення, визначення його лінгвістичних особливостей, функцій та умов протікання, а також для виявлення переваг та резервних можливостей існуючих методів навчання усного англійського мовлення учнів середніх шкіл та студентів ВНЗ використано аналіз сучасних вітчизняних і зарубіжних лінгвістичних, методичних і дидактичних досліджень. Для визначення психологічних основ виникнення і здійснення усного англійського мовлення в процесі реальної мовленнєвої комунікації використано аналіз та інтерпретацію результатів психологічних досліджень щодо кодових переходів у внутрішньому мовленні та залежності від них якості його зовнішньої форми. Для структурування процесу навчання усного англійського мовлення на основі драматизації художніх творів використано метод педагогічного моделювання. Для розробки системи вправ з навчання усного англійського мовлення використано метод систематизації та класифікації мовного і

мовленнєвого матеріалу, а також метод логіко-дидактичного взаємозв'язку педагогічних дій. Для перевірки ефективності розробленої методики за встановленими критеріями та рівнями їх оцінювання проведено педагогічний експеримент в таких його формах, як констатувальний, формувальний і дослідне навчання. Для перевірки достовірності отриманих результатів, якісного та кількісного аналізу експериментальних даних використано метод статистичної обробки результатів дослідження.

База дослідження. Експериментальне дослідження проводилося на базі Міжнародного гуманітарного університету, ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського», Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Всього в експерименті взяли участь 315 студентів, зокрема в основному експерименті 142 студенти.

Наукова новизна одержаних результатів. Уперше науково обґрунтовано та розроблено методику навчання усного англійського мовлення студентів гуманітарних спеціальностей на основі аутентичних художніх творів: “If you could see me now” та “PS, I Love You” Cecelia Ahern, “Bridget Jones’s diary” Helen Fielding; “Can you keep a secret?” Sophie Kinsella, “Away laughing on a fast camel» і “Love is many trousered thing” Louise Rennison. Схарактеризовано сучасне усного англійського мовлення на основі лінгвістичного аналізу художніх творів. Виявлено переваги та резервні можливості сучасних методів навчання усного англійського мовлення учнів середніх шкіл і студентів ВНЗ. Досліджено психологічні механізми виникнення та реалізації усного англійського мовлення в умовах комунікації, що поступово ускладнюється. Структуровано чотирьохетапний процес навчання усного англійського мовлення, який полягає в: набутті знань лінгвістичного матеріалу з аутентичних художніх творів; формуванні мовленнєвих навичок його вживання на прикладах мовлення героїв художніх творів з його подальшою драматизацією; розвитку вмінь англомовного спілкування в межах тематики, що поступово розширюється; розвитку вмінь

англомовного спонтанного емоційно забарвленого спілкування у зв'язку з непередбаченими обставинами. Визначено критерії (мовний, рецептивно-мовленнєвий, репродуктивно-мовленнєвий і продуктивно-мовленнєвий) оцінювання рівнів розвиненості вмінь усного англійського мовлення студентів гуманітарних спеціальностей. Уточнено лінгвозмістовий аспект усного англійського мовлення студентів гуманітарних спеціальностей. Подальшого розвитку набула технологія відносно повного засвоєння мовного матеріалу і теорія розвитку іншомовних мовленнєвих умінь студентів гуманітарних спеціальностей.

Практична значущість одержаних результатів полягає в розробці: системи вправ з методики навчання усного англійського мовлення студентів гуманітарних спеціальностей на основі аутентичних художніх творів; навчального посібника для студентів гуманітарних спеціальностей “English Conversational Course for the Students of Humanitarian Faculties”; а також словника “English Conversational Dictionary” для самостійного розширення словникового запасу англійського мовлення студентів гуманітарних спеціальностей.

Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані під час викладання таких дисциплін, що забезпечують мовну підготовку студентів гуманітарних спеціальностей: «Практичний курс англійської мови», «Стилістика англійської мови», «Практика усного та писемного мовлення»; а також при розробці робочих програм, методичних рекомендацій, навчальних посібників для студентів гуманітарних спеціальностей.

Результати дисертаційного дослідження впроваджено в навчальний процес Міжнародного гуманітарного університету (акт про впровадження № 200 від 14.05.2014 р.), ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського» (акт про впровадження № 893 від 14.05.2014 р.), Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка (акт про впровадження № 730-33/03 від 29.05.2014 р.), Мелітопольського державного педагогічного університету

ім. Б. Хмельницького (акт про впровадження № 06/1613 від 24.06.2014 р.), Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича (акт про впровадження № 14/15-2443 від 15.09.2014 р.).

Достовірність результатів дослідження забезпечено теоретичним обґрунтуванням його вихідних положень, використанням системи методів дослідження, адекватних об'єкту, предмету, меті та завданням; підтверджено експериментальною перевіркою розробленої методики, якісним і кількісним аналізом експериментальних даних із застосуванням методів математичної статистики.

Апробація основних положень і результатів дисертації здійснена на міжнародних “Актуальні проблеми педагогіки та психології” (Львів, 17–18 травня 2013 р.), “Педагогіка та психологія: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень” (Київ, 20 липня 2013 р.), “Научная дискуссия: вопросы педагогики и психологии” (Москва, Росія, серпень 2013 р.), “Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору” (Київ, 28–30 листопада 2013 р.), “Nauka i Utworzenie XXI Stulecia: Teoria, Praktyka, Innowacje” (Ополе, Польща, 29–30 листопада 2013 р.) і міжвузівській “Щорічна звітна конференція професорсько-викладацького складу” (Одеса, 16 травня 2014 р.) конференціях.

Публікації. Основні положення, висновки та результати дослідження викладено у 16 публікаціях автора, з яких: 5 - у фахових наукових виданнях, в тому числі 2 - в електронних фахових наукових виданнях, 3 - у зарубіжних виданнях, 3 - в тезах доповідей на конференціях, 2 - у виданнях навчально-методичного характеру, один з яких у співавторстві, 3 – у інших наукових виданнях.

Особистий внесок здобувача полягає у написанні навчального посібника “English Conversational Course for the Students of Humanitarian Faculties” для студентів гуманітарних спеціальностей, а саме: в розробці змісту вправ, діалогів і текстів для аудіювання та методичних рекомендацій до них.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається з вступу,

трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, 12 додатків. Загальний зміст дисертації становить 286 сторінок, основний текст дисертації викладено на 190 сторінках. Робота містить 17 таблиць, 3 рисунки, які займають 6 сторінок основного тексту. Список використаних джерел містить 312 найменувань, з них 65 іноземною мовою, і займає 30 сторінок. Додатки представлено на 62 сторінках.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ УСНОГО АНГЛІЙСЬКОГО МОВЛЕННЯ НА ОСНОВІ АУТЕНТИЧНИХ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ

Інтеграція України зі співдружністю європейських держав, передусім у рамках Європейського Союзу, встановлення тісних стосунків зі США та Канадою передбачає розвиток взаєморозуміння народів різних країн, яких об'єднує в комунікаційному аспекті одна загальнодоступна міжнародна англійська мова. Для громадян нашої країни англійська мова, на жаль, залишається недостатньо засвоєною не лише для професійних контактів, а й для повсякденного побутового спілкування. Невдачі англійської комунікації закладаються в школі і зростають з року в рік із ускладненням комунікаційних

завдань, які необхідно вирішувати засобами англійської мови. Причому перешкоди в англійськомому спілкуванні полягають не в тому, що учні чи студенти не можуть вирішити потрібні мовленнєві завдання, тобто не тому, що вони не знають, що треба сказати у звичайних соціально-побутових ситуаціях, а в тому, що не можуть подолати мовні труднощі, оскільки їм не вистачає словникового запасу і мовних знань, як користуватися ними для вираження думок засобами іноземної мови.

Разом з тим існують інші проблеми, які не дають можливості розвивати реальну іншомовну комунікаційну діяльність. До них відносяться, щонайменше, дві: 1) надмірна нормативність іноземного мовлення, яка не допускає його лінгвістичного відхилення; 2) недостатня аутентичність традиційної форми іноземної мови, що вивчається.

Вирішення цих проблем ми бачимо у детальній характеристиці сучасного усного англійського мовлення, дослідженні методів його навчання в педагогічній теорії та практиці з метою виявлення переваг і резервних можливостей, встановленні лінгвістичних характеристик усного англійського мовлення на основі сучасних художніх творів, а також у визначенні психологічних механізмів засвоєння лінгвістичних явищ, типових для виду мовлення, що досліджується.

Спробуємо вирішити названі проблеми у цій частині дисертаційної роботи.

1.1. Характеристика сучасного усного англійського мовлення

Упродовж багатьох десятиріч років активного вивчення іноземної мови у неформальному середовищі як школярами, так і студентами виявилось, що навіть за успішної їх навчальної діяльності вони зазнають значні труднощі у спілкуванні з носіями мови, що вивчається, і на професійні, і на побутові теми. Цей факт говорить про те, що нормативний стиль іноземного мовлення, який вивчається ними, далекий від того стилю мовлення, котрим здійснюється постійне побутове спілкування з усіма його смисловими та

лінгвістичними особливостями.

Встановити ці особливості намагалися багато дослідників.

Одні з них у визначенні усного мовлення¹ більше уваги приділяли його функціональним характеристикам та умовам перебігу (О. Ахманова, В. Виноградов, Т. Плещенко, Д. Розенталь). Інші вчені (І. Арнольд, Г. Вейхман, Л. Введенська, І. Гальперін, Н. Гез, Л. Граудіна, В. Дєвкін, А. Красілова, О. Мусорін, Ю. Скребньов, О. Шіряєва) зосереджували свою увагу на лінгвістичних особливостях неофіційних видів спілкування.

Ми вважаємо, що обидва вказані напрямки важливі у визначенні усного стилю мовлення, тому розглянемо кожен з них окремо.

1.1.1. Функції та умови перебігу неофіційної комунікації

Донині не існує єдиного терміна для визначення усного різновиду літературної мови. Разом з терміном “розмовне мовлення” вживаються терміни “ужитково-побутовий стиль”, “розмовно-побутовий стиль”, “розмовно-ужитковий стиль”, “розмовна мова”, “усно-розмовний різновид літературної мови”.

Існування різних підходів у визначенні і характеристиці усного розмовного стилю можна пояснити тим, що одні вчені диференціюють цей стиль на основі функції мови, інші – на основі сфери застосування і цілей комунікації, а треті – згідно з лінгвістичними особливостями цього стилю.

Так, зокрема, В. Виноградов диференціює стилі літературної мови на основі трьох функцій мови: спілкування, повідомлення і впливу як певних цілей комунікації. Відповідно розмовний стиль виконує функцію спілкування [43, с. 6]. Таку ж думку поділяє О. Ахманова, називаючи цей стиль повсякденно-побутовим і вважаючи, що він виконує функцію спілкування [12, с. 456].

Крім своєї прямої функції засобу спілкування, усне розмовне мовлення виконує інші функції. Д. Розенталь стверджує, що “в художній літературі

¹ Тут і далі ми будемо співвідносити усне мовлення з розмовним, і вживати ці визначення як синоніми.

розмовне мовлення використовується для створення словесного портрета, реалістичного зображення побуту того чи іншого соціального середовища, в авторській розповіді служить засобом стилізації; при зіткненні з елементами книжного мовлення може створювати комічний ефект” [185, с. 51].

Детальніше визначення усного розмовного мовлення подає Т. Плещенко, вважаючи, що розмовний стиль зумовлюється соціально-побутовою тематикою, виключає сферу виробничого, ділового та наукового спілкування, але при цьому виконує функції не тільки взаємного обміну інформацією, а й переконання. Остання призводить до вираження емоцій, що досягається екстралінгвістичними формами комунікації [173, с. 42–43].

Таке визначення розмовного мовлення не може бути прийняте нами однозначно. Ми згодні з точкою зору вченого лише стосовно того, що розмовне мовлення належить до неофіційного стилю мовлення і є синтезом вербальної та екстралінгвістичної форм комунікації. Твердження ж, що воно охоплює лише побут і сферу відносин людей поза їх виробничою, науковою та суспільною діяльністю, викликає у нас сумніви. Адже неофіційною розмовною мовою можуть вирішуватися будь-які комунікаційні завдання, в тому числі у сфері офіційних відносин. Наприклад, якщо випускник вузу збирається на співбесіду з роботодавцем, то він цілком може обговорити цю проблему зі своїми батьками, використовуючи неофіційний стиль мовлення. Із роботодавцем він говоритиме про те саме, але вже нормативною літературною мовою. Таких прикладів чимало, коли в умовах побутового спілкування обговорюються складні суспільні, політичні, економічні й інші проблеми; в офіційних же установах вони викладаються зовсім іншим дипломатичним стилем. Тому вважаємо, що сфера застосування усного розмовного мовлення настільки широка, наскільки широкий кругозір учасників розмови і наскільки близькими для мовника є люди, з якими він спілкується.

Далі Т. Плещенко детально характеризує основні екстралінгвістичні ознаки, що зумовлюють формування розмовного стилю мовлення:

невимушеність, безпосередність і невідповідність спілкування. Правомірність перших двох ознак не викликає заперечень, а щодо невідповідності усного розмовного мовлення, то вона не завжди існує в реальних стосунках між людьми. Адже не виключений факт, наприклад, коли майбутня бесіда з колегою про її поведінку на корпоративній вечірці буде попередньо обговорюватися в сім'ї. Цілком можливо, що під час першої бесіди на цю тему зі своїми батьками, як і під час другої бесіди з колегою, використовуватиметься неофіційна лексика, що буде вживатися вперше у невідповідному спілкуванні, а вдруге – вже у відповідній розмові. В зв'язку з цим вважаємо, що усне розмовне мовлення може характеризуватися як спонтанністю комунікації, так і її невідповідністю. Отже, висновок Т. Плещенко про те, що розмовне мовлення не може бути попередньо обдуманим, обґрунтований недостатньо. А ось емоційність, яка супроводжується переважно жестикуляцією, проявляється практично завжди і в відповідному, і в невідповідному усному розмовному мовленні.

Визначивши основні характеристики і функції розмовного мовлення, звернемо увагу на ще один важливий фактор його прояву. Це умови перебігу неофіційної комунікації. Вважаємо, що до таких умов мають відноситися наступні:

1. *Неформальні відносини співрозмовників.* Не є таємницею, що інколи складні виробничі, соціально-побутові, економічні, політичні і навіть міжнародні проблеми обговорюються людьми у своїх сім'ях, з друзями та іншими довіреними особами. У такому разі співрозмовники відкрито висловлюють власну точку зору, вільно оцінюють поведінку своїх підлеглих і керівників, інших людей. Щирість їхньої розмови, врахування думки один одного інколи зумовлює перегляд позиції, а в деяких випадках підтверджує їх правоту і цим стимулює їх до подальших активних дій для захисту своїх інтересів.

2. *Відсутність сторонніх осіб в процесі розмови.* Довірлива бесіда людей може перерватися чи трансформуватися у діловий стиль спілкування,

коли до неї несподівано приєднаються треті особи. Тоді може змінитися не лише форма перебігу бесіди, а і її тематика. Якщо такі дії третіх осіб були навмисними, то ці особи не зможуть брати участь у розмові, яка почалася і тривала, оскільки її тематика може стати іншою. Якщо ж непрохані гості випадково опинилися серед учасників бесіди, то тактика їх поведінки має проявитися в індиферентному сприйнятті почутого, а найкраще – у залишенні співрозмовників. Після перервана довірлива бесіда може тривати далі.

3. *Необхідність попереднього обговорення проблеми.* У багатьох життєвих ситуаціях стиль розмовного мовлення сприяє усуненню гострого конфліктного зіткнення співрозмовників. Майбутня неприємна розмова може бути нейтралізована попереднім неформальним обговоренням проблеми в колективі, з друзями й іншими близькими людьми. Тоді учаснику передбачуваної конфліктної розмови рекомендується викласти свої спірні позиції розходжень, які існують, і подати ділові рекомендації щодо їх нівелювання. Вислухавши поради доброзичливців, людина приймає їх до уваги і надалі діє з урахуванням їхнього змісту. Це в більшості випадків згладжує майбутню конфліктну розмову і переводить її в русло ділової змістовної бесіди.

4. *Необхідність створення довірливих відносин.* Розмовне мовлення часто може стати дієвим засобом розвитку толерантності у відносинах непримиренних сторін. Для цього в їхні стосунки має втрутитися третя людина, котра, попередньо поговоривши з кожним конфліктуючим, визначить ступінь їх правоти й упередженості в суперечці. Потім, склавши план довірливої розмови з кожною стороною окремо, проведе її, чим спробує нейтралізувати негативні упередження конфліктуючих. Переконавшись у довірливості до себе учасників конфлікту, ця людина запросить їх до неофіційної розмови, в якій правоту співрозмовника не тільки підтримає, а й відстоїть перед опонентом. Таким чином, довірливе розмовне мовлення стане дієвим засобом примирення сторін.

5. *Необхідність переконання співрозмовника в чомусь.* Як відомо, переконання – це така форма мовленнєвої поведінки, що впливає не лише на зміну точки зору реципієнта, а й на його наступні дії. Так, наприклад, якщо викладач вузу хоче переконати студента в доцільності участі в студентських конференціях, то наказний, начальницький, владний тон може дати протилежний результат. Для позитивного вирішення проблеми викладачеві необхідно вивчити інтереси студента, його життєві орієнтири і бачення перспективи навчання, коло його друзів і знайомих тощо. Проаналізувавши всю отриману інформацію, викладач повинен віднайти у ній точки дотику з темами конференцій та способами їх організації, а потім провести довірливу бесіду зі студентом. Розмову доцільно починати не з прямих рекомендацій відвідування конференцій, а з близьких та актуальних для майбутнього фахівця проблем. Завоювавши у співрозмовника довіру, викладач може, зокрема, попросити студента віднайти якийсь необхідний для себе матеріал в Інтернеті. Шукаючи і відбираючи такий матеріал, студент так чи інакше ознайомиться з суттю проблеми, яка обговорюватиметься на конференції. Якщо він зацікавиться нею, то викладач може запропонувати студентові взяти участь в її обговорення під час “круглого столу” чи на конференції; якщо ж ні, то можна попросити студента виконати технічну роботу: реєструвати учасників конференції, роздрукувати для них матеріали й ін. Як бачимо, довірлива розмова викладача із студентом, навіть якщо не породила в нього інтересу до певної проблеми, то спонукала до дій, які підтримує викладач.

Таким чином, проведений аналіз усного розмовного мовлення дав можливість уточнити його функції і сформулювати найбільш значимі умови його перебігу. Однак все це не дає повної характеристики стилю мовлення, що вивчається, оскільки не розкриває його лінгвістичного аспекту, без знання якого жодна психолого-педагогічна проблема не може бути вирішена засобами усної англійської мови.

Дослідженню лексичних, граматичних і синтаксичних особливостей англійського розмовного мовлення присвячена наступна частина нашої

дисертаційної роботи.

1.1.2. Лінгвістичні особливості неофіційних видів спілкування

Проблемою встановлення лінгвістичних особливостей англійського розмовного мовлення займалися багато вчених. Так, І. Гальперін відзначає, що розмовний стиль мовлення визначається переважно характером відбору засобів вираження, що утворюють відповідну систему, усвідомлену колективом, який говорить певною мовою і відрізняється від інших стилів залежно від мети комунікації і сфери застосування, тому жоден стиль мовлення “не можна зрозуміти без аналізу системи стилістичних та інших засобів мови, що утворюють цей стиль” [50, с. 27].

На думку Л. Введенської, розмовний стиль мовлення, який застосовується в кожній неофіційній обстановці, коли обговорюють різні побутові теми, обмінюються враженнями про минулий день тощо, можна охарактеризувати на основі аналізу його лексичного складу, адже якраз у лексиці найбільше проявляється відмінність між стилями літературної мови, а “закріпленість слів за певним стилем мовлення пояснюється тим, що в лексичне значення багатьох слів, окрім предметно-логічного змісту, входить й емоційно-стилістичне забарвлення” [39, с. 34].

А. Мусорін диференціює стилі залежно від їх вживання у письмовому та усному мовленні. Згідно з кваліфікацією вченого усному варіантові літературної мови властиві два стилі: ораторський і розмовний. “Ораторський стиль характеризується детальною продуманістю композицією мовлення, порядку викладу. Йому властиве використання деякої кількості піднесеної, книжної лексики. Особливе значення для ораторського стилю мають такі виразні засоби, як інтонація, паузи, зміни темпу говоріння. Для розмовного стилю, на відміну від ораторського, характерна непередготовленість, спонтанність мовлення, його діалогічний характер. Практично повністю відсутня урочиста, книжна лексика. Велике значення для цього стилю мають інтонація, міміка, жести, без яких значення того, про що мовиться, може

виявитися незрозумілим” [153, с. 19]. Автор відзначає, що “кожен стиль має свої особливості як в лексиці, так і в граматиці; всі стилі, крім того, можуть відрізнятися особливостями вимови” [153, с. 27].

Більш детальне визначення розмовного стилю на основі особливостей різних мовних рівнів пропонує А. Красівова, припускаючи, що він як підтип літературної мови має “певні відмінні риси на всіх мовних рівнях: лексичному, морфологічному, синтаксичному і текстовому. Ці риси утворюють мовленнєву системність, в якій кожен елемент зв’язаний з іншими” [102, с. 3].

Визначаючи усне розмовне мовлення як особливий функціональний різновид літературної мови, Л. Граудіна та Є. Шіряєва уводять поняття “кодифікація сфери спілкування”. Науковці стверджують: “Якщо мова художньої літератури і функціональні стилі мають єдину кодифіковану основу, то розмовне мовлення протиставляється їм як некодифікована сфера спілкування. *Кодифікація* – це фіксація в різних словниках і граматиці тих норм і правил, яких необхідно дотримуватись у створенні текстів кодифікованих функціональних різновидів. Норми і правила усного розмовного спілкування не фіксуються” [109, с. 51–52].

Спонтанність усного розмовного мовлення, його великі відмінності від кодифікованого мовлення зумовлюють те, що зафіксовані письмово розмовні тексти залишають у носіїв мови враження деякої неупорядкованості, багато що в цих текстах сприймається як мовленнєва недбалість або звичайна помилка. Це відбувається тому, що усне розмовне мовлення оцінюється з позицій кодифікованих приписів. Насправді воно має свої норми, які не можуть і не повинні оцінюватись як ненормативні. Розмовні особливості регулярно, послідовно проявляють себе у мовленні носіїв мови, які бездоганно володіють кодифікованими нормами і всіма кодифікованими функціональними різновидами літературної мови. Тому усне розмовне мовлення – це один з повноправних літературних різновидів мови, а не якесь мовне утворення, що перебуває, як видається деяким носіям мови, на обочині

літературної мови чи взагалі за її межами.

Як вважає Д. Розенталь, лінгвістичними засобами вираження усного розмовного мовлення є експресивна розмовна лексика, речення редуційних граматичних конструкцій, увідні слова, слова-звернення, а стилістичними прийомами – повторення, порівняння, гіперболи, ідіоматичні вирази і специфічні лексикологічні звороти [185, с. 50].

Названі лінгвістичні характеристики усного розмовного мовлення хоч і типові для нього, але не систематизовані і тому не дають чіткого уявлення про його лексико-граматичну структуру.

Спробуємо охарактеризувати усне мовлення з позиції його специфічної фонетики, лексики, граматики і синтаксису.

1. Фонетичні особливості усного англійського мовлення.

Як зазначалося вище, мовлення може бути як усним, так і письмовим. Перше відрізняється, крім усіх вищезгаданих особливостей, ще фонетичними. Однак ми не вважаємо необхідним зосереджуватися на цих особливостях, оскільки вони властиві не лише розмовному стилю мовлення, а й будь-якому стилю усної комунікації. В англійському мовленні існують наступні звукові процеси в системі приголосних.

1. *Асиміляція* – це пристосування одних звуків до інших, що полягає у прилаштуванні рекурсії попереднього звуку до екскурсії наступного [12, с. 57]. Вона може відбуватися або в слові, або між словами. Особливо часто цей фонетичний процес відбувається, коли слова закінчуються на приголосні [t], [d], [n], а також [m], [s], [z], які модифікуються наступними за ними велярними чи губними приголосними. Наприклад: [t] “that man” → [ˈðær ˈmæn]; [d] “hundred places” → [ˈhʌndrəb ˈpleɪsɪz], “good morning” → [ˈgʊd ˈmɔːnɪŋ]; [s] “this year” → [ˈðɪz ˈjɪə]; [z] “as you” → [ˈəz ˈjuː] [215, с. 107–108].

2. *Оглушення приголосних* – це перехід (перетворення) дзвінкого приголосного звуку у відповідний глухий в певних положеннях чи внаслідок загальної тенденції до посилення артикуляції приголосних і скорочення

участі голосу [12, с. 280–281]. Наприклад: “have to go” /hæftəgəʊ/² – дзвінкий приголосний /v/, слідуючи за глухим /t/, міняється на парний глухий звук /f/ [295].

3. *Елізія* – це падіння (зникнення) кінцевого приголосного слова на стику з початковим приголосним наступного слова, внаслідок чого мовцеві набагато легше їх вимовляти [246, с. 591]. Одна найбільш поширених елізій в англійському мовленні властива приголосним звукам /t/ і /d/. Наприклад: “next please” /nekspli:z/; “I don’t know” /aɪdəʊnəʊ/; “you and me” /ju:nmi:/; “stand there” /stændðeə/; old man /əʊlmæn/. Апострофи, які позначають пропущені частини слів, також сигналізують про елізію: “can’t” для “cannot”; “he’s” для “he is” [295].

4. *З’єднання звуків* – це факультативна пауза, що супроводжується подовженням безпосередньо попереднього звуку чи звуків і використовується для розмежування вищих одиниць мовлення, переважно слів [12, с. 439]. Наприклад: “great ape” звучить як “grey tape” /greɪteɪp/; “ice cream” звучить як “I scream” /aɪskri:m / [295].

В англійській усній комунікації відбуваються деякі звукові процеси і в системі голосних.

1. *Редукація* – це зміна звуку, що полягає у малопомітному вираженні його якісних і кількісних характеристик внаслідок послаблення мускульної напруги в органах мовлення і скорочення тривалості фонації [12, с. 382]. Типовий характер зміни голосних звуків залежить від ступеня формальності мовлення. Однак голосні переднього і заднього рядів, як правило, змінюються в бік нейтральних звуків у менш явно вираженій артикуляції. Наприклад: “because” – [bi’kɑz] → [bɪkəz]; “according to” – [ə’kɔ:diŋ’tə] → [ə’kædiŋ’tə] [215, с. 103].

2. *Лабіалізація* – це артикуляція звуків мовлення, що супроводжується округленням витягнутих уперед губ [246, с. 250]. Ступінь округлення голосних звуків залежить від індивідуальних особливостей мовника. Так,

² Тут і далі обмеження транскрипції у формі “/.../” відповідає стилю представлення фонетичних знаків авторами названих робіт.

наприклад, голосний [ɔ:], як правило, зберігає округлість; голосні [ɔ] і [ɔɪ] практично не округлюються в усному мовленні; голосні [u:] і [u] зовсім втрачають округлення [215, с. 103].

3. *Монофтонгізація дифтонгів* – це стягнення дифтонга у монофтонг [12, с. 240]. Дифтонги дуже часто стають монофтонгами в усному мовленні. Наприклад, дифтонг [eə] міняється в монофтонг [ɛ(:)]: “where” – [weə] → [wɛ]; “here and there” – [‘hiər ənd ‘ðeə] → [‘hi(ə)r ən ‘ðə] [215, с. 103].

4. *Елізія нейтрального звуку* – це падіння (зникнення) кінцевого голосного слова на стику з начальним голосним наступного слова [12, с. 525]. Вона відбувається дуже часто у неформальному усному стилі. Крім того, для цього фонетичного явища характерно поєднання з іншими фонетичними процесами – асиміляцією та елізією приголосних звуків. Елізія нейтрального звуку [ə] дуже поширена у ненаголошених складах багатоскладних слів, зокрема: “collective” – [kə’lektiv] → [‘klektiv]; “prisoner” – [‘prɪzənə] → [‘prɪznə] [215, с. 105].

Усі вищеназвані фонетичні особливості характеризують природній процес стиснення і спрощення слів, які вимовляються, і це є типовим для англійського усного розмовного мовлення.

II. Лексичні особливості усного англійського мовлення.

Особливий інтерес багатьох дослідників спрямований на вивчення особливостей розмовного мовлення. Як відомо, національна англійська мова в процесі свого розвитку диференціюється і це виражається не лише в граматиці та синтаксисі, а й у розмежуванні словника. Відповідно кожен стиль мовлення набуває власної специфічної лексики, яку, згідно із класифікацією багатьох вчених, поділяють на: 1) лексику з нейтральним стилістичним забарвленням, тобто більшість слів сучасної англійської мови загальноновживані для різних стилів мовлення; 2) літературно-книжкову лексику; 3) розмовну лексику.

Неоднорідність розмовної лексики англійської мови зумовлює виникнення різних труднощів при спробі дати чітке визначення та

охарактеризувати її поділ на підгрупи. Так, В. Девкін визначає розмовну лексику як “традиційну, вельми умовну й узагальнену назву того, що протистоїть ідеально правильному, непогрішному, зразково-показовому культурному стандарту. Відступлення від такого еталону може бути різним: мінімальним (без порушення літературності), середньозменшеним, помітним (фамільярний шар), значним (груба і вульгарна лексика)” [69, с. 12].

Характеризуючи розмовну лексику, Н. Гез відносить до неї як “лексику нейтрального й загальноживаного стилю, так і слова з емоційно-експресивним забарвленням (ласкаві, сварливі, іронічні, жартівливі й ін.)” [55, с. 74].

І. Арнольд класифікує розмовну лексику на: 1) літературно-розмовну (слова, які вживають освічені верстви суспільства у повсякденній усній і письмовій комунікації); 2) фамільярно-розмовну із підгрупою дитячої лексики (шар більш емоційної лексики, в який входить багато жартівливих та іронічних слів і виразів); 3) просторіччя (слова, що вживаються переважно неосвіченими людьми [10, с. 185].

Класифікація розмовної лексики, яку запропонував Ю. Скребньов, включає такі підгрупи: 1) слова, що використовують тільки у неформальному мовленні – розмовні слова: а) власне розмовні слова (розмовні синоніми нейтральних слів): “chap” – хлопець або слова, які не мають точних еквівалентів у нейтральному чи літературному шарах: “molly-coddle” – пестун, ганчірка (про чоловіка); б) фонетичні варіанти нейтральних слів: “gaffer” (grandfather), “bassy” (tobacco) й особливе місце серед таких слів відведено фонетичним скороченням допоміжних і модальних дієслів: “won’t”, “don’t”; в) зменшені варіанти нейтральних слів: “granny”, “daddy” і власних імен: “Johnny”, “Bobby”; г) розмовні варіанти багатозначних слів: нейтральне значення слова “spoon” – “ложка”, однак в усному розмовному мовленні це слово означає “людина невисокого розумового розвитку”; д) більша частина вигуків відноситься до розмовної лексики: “gee”!, “eh?”, “well”, “why”; 2) жаргонізми і сленг, а також *оказіоналізми* (“nonce words”) – слова, що були

винайдені для одного конкретного випадку і надалі більше не вживалися; 3) вульгаризми – грубі слова чи вирази, які перебувають у нижній частині просторіччя поза межами літературної лексики і фразеології [212, с. 65–66].

У своїй роботі ми будемо дотримуватися більш точної, на нашу думку, класифікації розмовної лексики І. Гальперіна. Вона має дві підгрупи: 1) загальнолітературна лексика; 2) нелітературна розмовна лексика (сленг, професіоналізми, жаргонізми, вульгаризми, лексичні діалектизми).

Розглянемо названі групи слів за вказаною послідовністю.

1. Загальнолітературна розмовна лексика характеризується: 1) великим емоційним забарвленням; 2) багатозначністю; 3) фразеологічними одиницями розмовного типу.

Основні характеристики загальнолітературної розмовної лексики розглянемо на прикладах аутентичних художніх творів сучасних британських письменниць Сесілії Ахерн “PS, I love you” (2004) та “If You Could See Me Now” (2006), Софі Кінселли “Can You Keep a Secret?” (2005) і Хелен Філдінг “Bridget Jones’s Diary” (1997).

1) Слова, використані в емоційних значеннях, належать до розмовного стилю англійської лексики. Особливо часто такі розмовні слова в сучасній англійській мові можна зустріти серед: якісних прикметників (spectacular, smart, cute, terrifying) і підсилювальних прислівників – інтенсифікаторів (quite, really, absolutely, even, so) [50, с. 83]. Так, наприклад, у розмові між Еммою і Кейт звучить емоційно забарвлена фраза, типова для англійського розмовного мовлення: “It’s ... amazing, I manage at last. ‘Absolutely fantastic!’” [284, с. 67].

2) Крім емоційного значення, слова усного розмовного мовлення характеризуються своєю багатозначністю. Так, наприклад, слово “way” має такі значення: “road”, “manner”, “style”, “character”, “attitude”, “direction”, “habit” [50, с. 83]. Розглянемо різні значення слова “side” в художньому творі С. Ахерн “If You Could See Me Now”: “I believe in finding a positive **side** in everything” – “viewpoint, opinion” – сторона [248, с. 1]; “Fuchsia Lane had

twelve houses, six on each **side**, and all were different” – “part of an area” – частина району [248, с. 2]; “The handle was on the right **side** like all the others” – “direction” – напрямок [248, с. 17]; “who was always on her **side**” – “belief” – переконання [248, с. 37]; “She touched the **side** of her head lightly” – “part of the body” – частина тіла [248, с. 402].

3) Розмовні фрази поступово застигають і перетворюються у фразеологічні одиниці, наприклад: “He’s seeing things” – він п’яний; “I’m hearing bells” – я божевільний. Багато з таких фразеологічних одиниць розмовного типу мають емоційне забарвлення в зв’язку з перебільшенням, наприклад: “I’m hanged if I’ll do that”, “Scores of times did I tell you...”, “Haven’t seen you for ages”. Їх часто називають розмовними гіперболами [50, с. 83–84]. Так, наприклад, у творі “Can You Keep a Secret?” Емма веде внутрішній монолог, вживаючи слово “zillion” із значенням перебільшення: “Just calm down, I tell myself for the zillionth time” [284, с. 397].

2. Нелітературна розмовна лексика відрізняється від загальнолітературної лексики своїм неофіційним характером. Розглянемо її різновиди.

1) *Сленг* – це елементи розмовного варіанта тієї чи іншої професійної або соціальної групи, які, проникаючи в літературну мову чи взагалі у мовлення людей, котрі не мають прямого відношення до певної групи осіб, набувають у цих різновидах мови особливе емоційно-експресивне забарвлення (особливу лінгвостилістичну функцію). Так, наприклад, фраза “loaf of bread” у первісному своєму значенні перекладається як “боханець хліба”, а в розмовному нелітературному варіанті означає “голова”. Відповідно англійська фраза “rarely using his loaf of bread” дослівно перекладається “той, що рідко користується своїм боханцем хліба”, але означає “людина зовсім втратила голову”. Або вираз “apple pie” перекладається дослівно “яблучний пиріг”, тоді як в нелітературній комунікації фраза “apple pie order” буде означати “порядок”, “чікі-чікі”, “все в ажурі”. У творі “Can You Keep a Secret?” слово “waffle” відноситься до нелітературного розмовного сленгу,

тобто перекладається не “вафля”, а “базікання”: “Maybe this isn’t just waffle” [284, с. 8].

2) *Професіоналізми* – це нелітературна лексика, що вживається групами людей, пов’язаних професією, тобто до професійної лексики відносяться слова і вирази, які не є строго узаконеними та загальнодоступними, але використовуються в певних сферах виробництва. На відміну від термінів, професіоналізми застосовуються в усному розмовному мовленні як “напівофіційні” слова, що не мають визначеного наукового характеру. Такі слова нерідко відзначаються образністю і метафоричністю, а також великою диференціацією. Наприклад, військові використовують часто професіоналізми “a fish” – “торпеда”, “an egg” – “бомба”. У творі “Can You Keep a Secret?” засновника корпорації “Panther” її співробітники називають поміж собою “Father Christmas” або “Pope”: “In the world of the Panther Corporation, this is like saying the Pope’s visiting. Or Father Christmas. Jack Harper is the joint founder of the Panther Corporation” [284, с. 69].

3) *Жаргонізми* – це слова, характерні для усного мовлення соціальних груп людей, об’єднаних спільністю інтересів, занять, становищем у суспільстві, віком. У сучасній англійській мові існує молодіжний жаргон (поширений серед молоді), тюремний жаргон (використовується у місцях позбавлення волі), професійні жаргони (наприклад, жаргон програмістів), жаргони поєднаних за інтересами людей (жаргон мисливців) й ін. Найбільш вживані прийоми утворення жаргонізмів в англійській мові – це: а) перекручення морфологічного і фонетичного вигляду слова (наприклад, у художньому творі “Can You Keep a Secret?” одна з подруг Емми пояснює причину, чому Джемма залишилася вдома: “She’s taken *a sickie* so she can do a home spa day” [284, с. 294]; б) запозичення з інших мов; в) нав’язування особливого значення вже існуючим словам. Наприклад, “char/cha” – чай; “chicken” – боягуз; “ciggy” – сигарети. Так, у романі “If You Could See Me Now” Елізабет називає свого невидимого героя боягузом – “chicken”: “As she got very close to it, it stopped spinning. “Chicken,” Elizabeth muttered” [248,

с. 115].

4) *Вульгаризми* – це певна група слів і фразеологізмів, для яких характерна грубість, що межує з непристойністю і непорядністю. Наприклад, поєднання запитальних слів “when”, “where”, “who” тощо зі словом “ever” або з такими виразами, як “the devil”, “the hell” і т. д.: “What a hell are you doing here?”, “Who the devil do you think I am?” посилює емоційність у цих реченнях, яка має грубий, неввічливий характер, пов’язана з подразненням, докором. Серед вульгаризмів виокремлюють лайливі слова чи їх евфемізми: “damn”, “crap”, “dash”, “lousy”, “beastly”. Синтаксично вони багатофункціональні, можуть виражати як негативні, так і позитивні емоції й оцінки “damn pretty”, “beastly wet” [10, с. 357]. Так, наприклад, у художньому творі “If You Could See Me Now” Елізабет емоційно, з роздратуванням висловлюється про поставлене завдання: “I’ve never designed a children’s room before. What the hell do children want?” [248, с. 198].

5) *Лексичні діалектизми* – це слова або вирази, які належать до одного чи кількох територіальних діалектів англійської загальнонародної мови; поширення цих слів обмежено тієї чи іншою територією. Так, наприклад, в усекському діалекті давньоанглійської мови є слово “ye”, що означає “you”.

Таким чином, всі вище перераховані лексичні особливості є основою для природного сучасного англійського усного розмовного мовлення.

III. Граматичні особливості усного англійського мовлення.

Питання про граматичні особливості усного англійського розмовного мовлення привертало і привертає увагу багатьох зарубіжних, передусім британських, і вітчизняних дослідників. Хоча більшість граматичних особливостей усного варіанта не мають в сучасній англійській мові статусу нормативних, все-таки розглянемо основні з них.

1. Вживання невизначеного артикля надає вислову більш розмовного характеру, ніж вживання його прототипу – чисельника “one”. Наприклад: “I want to live for a hundred years” – усне розмовне мовлення; “The journey took exactly one hundred days” – офіційне мовлення [42, с. 20]. У художньому творі “Bridget Jones’s Diary” у розмові між Бріджит і Томом вживається

неозначений артикль зі словом “hundred”: “A hundred and twenty – one” [276, с. 131].

2. У розмовному мовленні продовжується витіснення називного відмінка особистих займенників об’єктивним. В сучасній мові “It is I” й “It is he” передає книжно-письмовий стилістичний відтінок, а “It’s me” й “It’s him” – розмовний. Наприклад: “No one can do it but him” (розмовний); “She is as tall as he” (книжно-письмовий) [106, с. 346–347; 92, с. 54]. У художніх творах це типове граматичне явище вживається доволі часто. Так, у романі “Bridget Jones’s Diary” замість називного відмінка особистого займенника “I” вживається об’єктивний відмінок “me”: “The police would decide it was me who had murdered Tom” [276, с. 134].

3. Займенники “few” і “little” вживається, переважно, в офіційному мовленні. У розмовному мовленні вони замінюються словосполученням “hardly + any” (або похідним “any”) і “not + much/many”. Наприклад: “We saw little on account of the fog” (офіційне мовлення) і “We saw hardly anything / We didn’t see much because of the fog” (розмовне мовлення). Однак якщо перед “few” чи “little” стоїть прислівник ступеня (наприклад: “very”, “extremely”, “too”, “comparatively”), то займенники “few” і “little” можуть вживатись у розмовному стилі: “I have very little time”; “They have too few holidays” [42, с. 58]. Так, наприклад, у художньому творі “Bridget Jones’s Diary” в телефонній розмові між Бріджит і її мамою вживається словосполучення “not + much”: “I mean not much, just a couple of hundred quid” [276, с. 136].

4. У розмовному стилі, незалежно від відстані до об’єкта, “this” і “these” використовується для передачі відтінків інтересу чи гарного знайомства, “that” і “those” – для вираження негативного ставлення до об’єкта висловлення. Наприклад: “Then I saw, away in the distance, this lovely girl...” або “Here is that awful Jones and those ugly children of his” [42, с. 79]. У художньому творі “Bridget Jones’s Diary” в розмові з мамою Бріджит неприємно висловлюється про першокласного адвоката, вживаючи в своєму мовленні вказівний займенник “those”: “He’s one of those top-notch barristers”

[276, с. 11].

5. У розмовному мовленні замість порівняльного ступеня прикметників може вживатися найвищий. Наприклад, “His two sons look the same age. Which is the elder?” (офіційне мовлення) і “Which is the eldest?” (розмовне мовлення). Також подвійні ступені порівняння використовуються у розмовному стилі: а) при поєднанні двох порівняльних чи двох найвищих ступенів; б) при утворенні аналітичних ступенів порівняння від прикметників типу “perfect”, “correct”, “round”, у значенні яких фактично вже включений найвищий ступінь ознаки [42, с. 95–96]. У художньому творі “Bridget Jones’s Diary” Бріджит розмірковує над своїми щоденними справами: “Hmmm. Anyway, will think of some more later” [276, с. 54].

6. Вживання незалежного присвійного відмінка у разі, коли пропускаються іменники, що виражають будинки, підприємства, клуби, фірми, комерційну продукцію: “She’s going to a friend’s (friend’s house)” [258, с. 81]. У творі “If You Could See Me Now” Елізабет розмірковує про поведінку свого племінника і його видуманого друга в помешканні її батька: “She hoped he wouldn’t keep his playacting up for much longer, at least while he was at his granddad’s” [248, с. 52].

7. В усному розмовному мовленні уникають вживання прислівника “far” і “long” у стверджувальних реченнях. Прислівник “far” у таких випадках, зазвичай, замінюють словосполученням “a long way”. Так, замість “We walked far” говорять переважно “We walked a long way”, а замість “I live far from the centre of town” – “I live a long way from the centre of town”. У питаннях і заперечних реченнях “far” звучить природно, наприклад: “How far did you walk?”, “I don’t live far from the centre of town” [42, с. 118]. Так, у художньому творі “If You Could See Me Now” у розмові Елізабет с Марком головна героїня замість прислівника “far” або “long” вживає словосполучення “a long way”: “Elizabeth smiled, feeling proud. “We’re a long way from home now, aren’t we?” [248, с. 238].

8. Вживання часу дієслова. У повсякденному неофіційному спілкуванні

замість “Present Perfect” використовується “Past Simple”. Наприклад, фраза: “Did you see this film?” у процесі розмови є цілком природною і вірною, хоча за всіма нормами граматики англійської мови вживається “Present Perfect”: “Have you seen...?” [42, с. 206–212]. У художньому творі “If You Could See Me Now” у розмові Елізабет з маленьким другом її племінника можна простежити вживання “Past Simple” замість “Present Perfect”: “He took a moment to ponder that and then nodded. “I don’t like to play the same games as him”. “Did you tell him this?” [248, с. 391].

9. Використання займенника “they”, що вказує на однину іменника чи займенника замість множини, є типовим для усного розмовного мовлення, хоча в офіційному мовленні уникають вживання таких форм. Наприклад: “Not everybody uses their indicator”, “Somebody left their keys. These aren’t yours?” [258, с. 87]. У художньому творі “PS, I love you” дуже часто вживається наведене вище граматичне явище, типове для розмовного мовлення: “Everybody began to stamp their feet and chant her name” [249, с. 84]; “Everybody stopped what they were doing and shook their heads with blank expressions on their faces” [249, с. 153].

10. Використання прогресивних форм дієслів “want”, “like”, “love”, “know”, “understand”, яких не існує у письмових формах офіційного мовлення. Наприклад: “Oh, hello, my husband and I are wanting to visit this place next weekend” [42, с. 231–232]. У художньому творі “If You Could See Me Now” роздумає про свій день народження, вживаючи прогресивні форми дієслів “to love” і “to want”: “I was loving it so much and wanting to jump in and become a part of it” [248, с. 374].

11. Слова-зв’язки в офіційному та розмовному мовленні. Існують слова-зв’язки, які вживаються в офіційному мовленні і дуже рідко – в розмовному. Так, наприклад, “on the contrary” дуже часто появляються в офіційній комунікації: “He had no private understanding with Mr X. On the contrary he knew very little of him”. “On the other hand” можна зустріти і в офіційному, і в розмовному мовленні, а ось виразу “then again” властиве тільки розмовне

мовлення: “If it had been at the bottom of a councilor’s street then I don’t think it would ever have been built. But then again that goes on all the time”. Для офіційного мовлення характерні слова-зв’язки “accordingly”, “moreover”, “furthermore”, “duly”, “therefore”, “as a consequence”, “in the event”, а для розмовного – “what’s more”, “as I say”, “because of that”, “in the end” [263, с. 59–61]. Так, наприклад, у художньому творі “Bridget Jones’s Diary” Бріджит у розмові Даніелем вживає слово-зв’язку, типову для неофіційного стилю комунікації: “As I say, I am not interested in...” [276, с. 43].

З урахуванням вищесказаного можна зробити висновок, що необхідність вивчення розмовної граматики є, на нашу думку, актуальним, оскільки знання особливостей розмовного мовлення буде розширювати можливості і майстерність мовця.

IV. Синтаксичні особливості усного англійського мовлення

Специфіка усного розмовного мовлення проявляється найбільш яскраво на синтаксичному рівні. Воно є мовленнєвим потоком, розчленувати який не завжди просто. Речення як основна синтаксична одиниця виокремлюється у кодифікованій літературній мові і характеризується певними ознаками: предикативністю (вираження категорій модальності і часу), наявністю зв’язків між компонентами, смисловою та інтонаційною завершеністю. В усному розмовному мовленні далеко не всі сегменти потоку є реченнями. Наприклад, одна предикативна одиниця може в конкретній ситуації розпадатися на кілька самостійних інтонаційних фрагментів: (два приятелі домовляються про зустріч) “Let’s meet tomorrow”, “At five”, “Shevchenko Street”.

Із цього прикладу видно, що в діалозі виражена послідовність висловлювань, оформлених інтонаційно і на письмі окремими реченнями; при цьому перше висловлювання конструкції є граматично закінченим реченням, а наступні висловлювання приєднуються до речення-основи так, як би вони були другорядними членами. Таке явище називається *парцеляцією*. В аутентичних художніх творах воно зустрічається доволі часто. Так, у творі “If

You Could See Me Now” розмова, яку ведуть між собою Елізабет і Айвен, підтверджує це: “Fiona?” Ivan looked confused. “Sam’s mother?” Elizabeth asked, feeling foolish. “Oh, her?” Ivan made another face. “No way...” [248, с. 153], а також “I’m going out on Saturday.” “Where to?” “A restaurant.” “With who?” [248, с. 284].

Багато синтаксичних властивостей усного розмовного мовлення зумовлені тісним зв’язком із ситуацією. В усних висловлюваннях часто виявляються невираженими деякі граматично і семантично необхідні компоненти, наприклад: (розмова під час сніданку) “With cheese or meet?” (не виражено “зробити бутерброд”). Таким чином, *еліпсис* (свідомий пропуск несуттєвих слів у реченні без спотворення його смислу, а часто – для посилення смислу й ефекту) не заважає співрозмовникам зрозуміти один одного: знаючи обстановку, вони легко “добудовують” фрагменти тексту, яких не вистачає. Існує також багато еліптичних зворотів, які стали нормами повсякденного спілкування; наприклад: “Nice to meet you”, “See you tomorrow”, “Ready? Really?”. Так, у творі “Bridget Jones’s Diary” співрозмовник Бріджит вживає еліптичний зворот: “Ah. Really?” he said” [276, с. 13].

В усному розмовному мовленні широко представлені *конструкції із визначенням теми розмови* чи *пролептичні конструкції*, що появляються на початку речення і спрямовують слухача на суть висловлювання; наприклад: “Your mother, she’s a teacher, isn’t she?”.

Протилежне пролептичній конструкції явище називається *антиціпаційною конструкцією*, яка появляється в кінці речення; наприклад: “She’s really beautiful, my wife”.

Також для усного розмовного мовлення характерне вживання питання у синтаксичній формі стверджувального речення; наприклад: “You have seen this film?”, а в деяких випадках існують скорочені структурні варіанти перфектних форм із пропуском допоміжного дієслова “have”; наприклад: “Seen this film?”. Інколи питанням може бути тільки інфінітив, що теж

поширений в усному розмовному мовленні; наприклад: “See?”, “Understand?”, “Like?”. Так, у творі “If You Could See Me Now” в розмові між Елізабет і Айвенгом інфінітив дієслова “to see” є типовим питанням у розмовному мовленні: “Nothing, see?” He held out his hands” [248, с. 283].

В усному розмовному мовленні, яке завжди більш емоційно забарвлене, ніж літературно-книжне, появляються різні *підсилювальні слова і звороти*. Так, прислівник “so” поступово витісняється прислівником “that”; наприклад: “not that quick”; “not that far”; “don’t ask that much”; “you must not be here that late”; “it is that simple”; “I am not that rich”; “nothing is that simple”. Прикладом підсилювальних слів і зворотів розмовного мовлення можуть бути деякі емоційно наповнені питання з художнього твору “Can You Keep a Secret?”; зокрема: “What on earth happened? [284, с.64]”, “What on earth do you mean?” [284, с. 189], а також “What the hell happened here?” [284, с. 414].

Обстановка, в якій відбувається спілкування, в деяких випадках *не вимагає логічного завершення думки*, оскільки це завершення безпосередньо впливає із ситуації. Виходить своєрідний обрив речення; наприклад: “if you don’t come I’ll...”. Такі речення не можна вважати еліптичними, бо в них немає пропуску якогось члена речення, зрозумілого з контексту висловлювання [50, с. 31–32]. У них просто немає завершення; воно домислюється мовцями.

Для розмовного мовлення характерне таке явище, як *перепитування*. Але його не треба плутати із справжнім перепитуванням, коли людина дійсно не розуміє чи не почула, про що йде мова; наприклад: “How about going to the cinema?”, “To the cinema? Sounds great!”. Так, у творі “Can You Keep a Secret?” в розмові подруг Емми і Лізі бачимо перепитування: “Did anyone at the office see it, then?” says Lissy sympathetically. “Did anyone at the office see it?” I wheel round. “Lissy, they all saw it. They all knew it was me!” [284, с. 320].

Звернемо також увагу на *репризу (повторення)* – фігуру мовлення, що полягає у повторенні звуків, слів, синонімів, синтаксичних конструкцій, морфем в умовах достатньої тісноти ряду, тобто дуже близько один до одного,

щоб можна було помітити, які з них посилюють виразність висловлювання; наприклад: “Nice, it’s so nice”. Синтаксичні репризи характерні для аутентичних художніх творів. Так, у творі “Can You Keep a Secret?” в діалозі про відносини між жінкою і чоловіком одна з подруг посилює виразність свого висловлювання словом “nothing”: “...men and women should tell each other nothing. Nothing” [284, с. 324].

Враховуючи сказане вище, можемо зробити висновок, що основними синтаксичними особливостями розмовного стилю усного мовлення є:

- 1) перевага простих речень над складними;
- 2) широке використання питальних та окличних речень;
- 3) вживання слів-речень типу: “Yes”/ “No”;
- 4) використання неповних речень.

У синтаксичній побудові усного розмовного мовлення допускаються: *паузи*, зумовлені по-різному, наприклад, пошуком потрібного слова; *неповні речення*, спричинені хвилюванням; *спонтанні переходи* від однієї думки до іншої; *перепиткування*; *повторення*. Оскільки це мовлення незворотне, то мовник повинен постійно дбати, щоб його мовлення сприймалося відразу, тобто мовним завданням мовника є до мінімуму звести всі труднощі, пов’язані зі сприйняттям мовлення, і цим реалізувати головну мету розмови – підтримувати увагу співрозмовника і переконувати його у правомірності своїх думок і тверджень.

Як видно з проведеного аналізу, англійське усне розмовне мовлення певною мірою граматично, лексично і синтаксично відрізняється від офіційного, ділового, наукового і літературного мовлення. Засвоїти ці відмінні особливості самостійно, в немовному середовищі можливо тільки обмеженому колу осіб, які постійно контактують з носіями англійської мови. Для оволодіння англійським усним мовленням потрібна спеціальна методика. Якою вона була, визначимо на основі аналізу лінгвістичних і методичних досліджень останнього десятиліття.

1.2. Аналіз методів навчання усного англійського мовлення в сучасній педагогічній теорії і практиці

Методика навчання англійського спонтанного розмовного мовлення студентів як філологічних, так і нефілологічних спеціальностей привертала увагу багатьох дослідників, особливо за останнє десятиліття, коли значимість вербальних контактів з носіями англійської мови стала особливо актуальною. Адже правомірно вирішувати багато політичних, економічних, наукових, культурологічних та інших питань не лише в процесі проведення ділових переговорів чи конференцій, а й особистих бесід, в умовах неформальної обстановки. Такий вид природного невимушеного спілкування одні дослідники називають розмовним мовленням (А. Акопянц, І. Бекасов, В. Бернштейн, Ю. Заграйська, О. Іванов, О. Нестеренко, А. Babu, L. Engkent), другі – спонтанним (Г. Кретініна), а треті – діалогічним (М. Гайліт, Л. Калініна, Р. Мартинова, Є. Розенбаум, Т. Сірик, А. Чужик).

Так, Г. Кретініна, доводячи важливість володіння уміннями реального англійського спілкування, визначає його як спонтанну комунікацію, під якою розуміє усний вид непередбаченого ділового мовлення, що здійснюється на основі взаємодії вербальних і невербальних засобів говоріння, які відрізняються від відтвореного письмового тексту і мають особливості, котрі виводять його за межі кодифікованої літературної мови [105, с. 1]. До особливостей спонтанної комунікації авторка відносить такі, що виражаються за допомогою: а) жестів і міміки; б) нестандартної лексики; в) нестандартного структурування висловленої інформації. Засвоєння першого типу особливостей спонтанного мовлення здійснюється шляхом порівняння жестів, які виражають одну і ту ж думку рідною та англійською мовами; наприклад: це диференціація жестів для вираження думок збереження мовчання, розуміння того, що відбувається, згоди чи незгоди з чимось, демонстрації якихось об'єктів і т. д. [105, с. 14].

Лексичними особливостями спонтанного мовлення науковець називає емоційно забарвлену лексику, колоквіалізми, неологізми, фразеологізми,

ідіоми. Семантизація такої лексики в процесі навчання здійснюється за допомогою перекладу, а засвоюється шляхом продукування різних діалогів у зв'язку зі спонтанно виниклими ситуаціями [105, с. 16]. Стилiстичними особливостями спонтанного мовлення є нефіксований порядок слів у реченні, повторення найбільш значимих частин фрази, ненормативне вживання видочасових форм дієслів для посилення структур, які несуть ключову семантичну загрузку. Засвоюються такі граматичні конструкції за допомогою трансформації нормативного мовлення у ненормативне, але при цьому не просто в помилкову форму говоріння, а в зафіксоване у спеціальних словниках розмовне мовлення [105, с. 18].

Хоча робота Г. Кретініної присвячена вивченню не розмовного, а спонтанного англійського мовлення, вона близька до предмета нашого дослідження. Однак відбір смислового змісту розмовних фраз і методику розвитку їх вживання ми бачимо в дещо іншому аспекті. Основою англійського усного розмовного мовлення, якого навчають, повинно бути аутентичне, вибране із сучасних англійських художніх творів мовлення, а методика навчання такого виду комунікації не може ґрунтуватися лише на зіставленні вербальних і невербальних засобів спілкування рідною мовою та іноземною, яку вивчають.

Інший метод навчання англійського розмовного мовлення запропонував О. Іванов. Він вважає аутентичні пісенні твори природним джерелом відбору мовного і мовленнєвого матеріалу для усного мовлення, а їх прослуховування – звичним методом наближення навчального мовлення до її оригіналу. Автор обґрунтовує свою точку зору тим, що сучасний музичний англomовний твір є близьким за духом нинішній молоді, потрібен їй, легко семантизується за контекстом і запам'ятовується завдяки своїй рифмотворній формі.

Пред'явлення іншомовного пісенного матеріалу, на думку вченого, має здійснюватися на слух і в супроводі музичного акомпанементу, що робить процес навчання дуже мотивованим, емоційним і доступним для більшості. Останнє зумовлено теорією мовленнєвої діяльності М. Жінкіна, згідно з якою

людина має два механізми мовленнєвого слуху: розрізнення і впізнавання. Розрізнення – це процес, за якого людина усвідомлює, що лексема або взаємозв'язані лексичні одиниці, котрі прозвучали, не семантизуються відразу, оскільки вони вивчалися раніше. А впізнавання є процесом, за якого контекст чи інші супутні мовні або мовленнєві властивості незнайомого матеріалу дають змогу зрозуміти його самостійно, без допомоги перекладу. В музичному творі розумінню його лінгвістичних елементів сприяє також гучність, тембр, висота і тривалість музичного звуку [89].

За всієї раціональності методики, запропонованої О. Івановим, ми бачимо в ній суттєвий недолік. Він полягає в тому, що сприйняті, зрозумілі і зафіксовані пам'яттю фрази розмовного аутентичного мовлення не активізуються автором для застосування в інших видах мовленнєвої діяльності. Знати більшу кількість розмовних фраз – ще не означає вміти їх вживати у будь-якій життєвій ситуації.

Відповідно до мети нашого дослідження ми намагаємося не тільки вибрати аутентичні англомовні розмовні фрази з художніх творів і забезпечити їх запам'ятовування, а й створити різні можливі варіанти їх вживання у процесі вирішення багатьох побутових завдань засобами мови, яка вивчається.

Таке завдання поставлено і вирішується в дослідженні Ю. Заграйської. Воно полягає в розробці інтегрованого навчання англійської мови і зарубіжної літератури студентів мовних спеціальностей вузів. Авторка справедливо вказує, що в умовах навчального процесу вищої школи практично неможливо створити природне мовне середовище, в якому іноземна мова використовувалася б як засіб реальної мовленнєвої комунікації. Це зумовлено тим, що у вузах немає англомовних комунікантів, за винятком одного-двох викладачів, які тимчасово працюють у нашій країні. Разом з тим науковець вважає, що створити таке мовне середовище можливо, якщо вивчати зарубіжну літературу, котра є і джерелом живого усного мовлення, і стимулом його продукування. Якраз літературні першоджерела

дають можливість студентам оволодіти певними необхідними вміннями: реплікування відповідно до особливостей функціонального стилю англійського усного розмовного мовлення; вираження вербальних контактів один з одним; встановлення міжособистісних стосунків; вибір метакомунікативних засобів комунікації; оцінювання естетичної складової висловлювання [83, с. 3].

У методиці Ю. Заграйської, як і в кожному інтегрованому процесі навчання, іноземна мова є засобом, а комунікативна компетенція – об'єктом формування. При цьому авторка передбачає розвиток не лише перерахованих вище мовленнєвих умінь, заснованих на викладі й аналізі прочитаних творів, а й мовленнєвих умінь, які забезпечують вільне вживання вивчених образів розмовного мовлення в будь-яких повсякденних ситуаціях. Це вміння міжкультурного обміну, що забезпечує продуктивність евристичних процедур і стратегій, вміння пізнання особливостей конкретних культур та їх взаємодії. Науковець вважає: той, хто навчається, має стати особистістю, здатною справлятися з новими культурно зумовленими ситуаціями спілкування шляхом визначення або створення унікальних інструментів пошуку, опрацювання і практичного застосування інформації [83, с. 8].

Для розвитку названих умінь Ю. Зайграйська виокремлює чотири види (об'єкти) інформації: смислова, естетична, лінгвокультурологічна, лінгвістична.

Смислова інформація представлена художнім втіленням особистісного смислу, наданням йому художньої форми, що робить твір мистецтвом. Розкриття художнього задуму твору впливає на читача, зачіпає людину до глибини душі, як найбільш важливі події її життя, налаштовує свідомість реципієнта на сприйняття певного конкретного змісту.

Вивчення студентами естетичної інформації сприяє виробленню в них орієнтації у світі художніх цінностей високої культури, формуванню естетичного сприйняття і переживання, вихованню почуття краси.

Лінгвокультурологічна інформація дає знання про світ, що адекватні

знанням носія мови (автора тексту). Це відбувається шляхом зіставлення двох культур в їх матеріальному, духовному, організаційному і поведінковому аспектах. Студенти оволодівають способами відображення фактів культури вербальними і невербальними засобами і вивчають світові досягнення культури.

Лінгвістична інформація охоплює насамперед лексичний склад, який не має еквівалентів у рідній мові і специфічний для культури, що вивчається, а також граматичні і стилістичні явища мови, котра вивчається. Художнє мовлення включає в себе пласти, звернені до внутрішнього слуху читача: інтонаційно-синтаксичні, фонетичні, ритмічні [83, с. 10–11].

Названі види інформації набуваються студентами шляхом виконання комплексу вправ, який покликаний навчати майбутніх фахівців розуміти художні твори мовою, що вивчається, та аналізувати їх. За основу комплексу вправ у розробленому Ю. Заграйською інтегрованому процесі навчання взято методичний зміст роботи з художнім текстом, запропонований Г. Роговою та М. Мануельян [181], який включає: 1) дії з антиципації; 2) дії з виокремлення одиниць смислової інформації; 3) дії щодо скорочення тексту; 4) дії щодо інтерпретації прочитаного [83, с. 14].

Не заперечуючи доцільності запропонованої Ю. Заграйською методики розвитку умінь англомовної комунікації на основі вивчення зарубіжної літератури, відзначимо, що знання художніх творів та вміння оперувати їх аутентичними лінгвістичними формами для вираження свого ставлення до прочитаного, до вчинків головних героїв автоматично не забезпечує можливості вживання вивчених взірців розмовного мовлення в інших мовленнєвих ситуаціях. Це може призвести до негативних методичних проявів: 1) невміння використовувати вивчений матеріал для вирішення різних мовленнєвих завдань, не пов'язаних зі змістом з тими, які зумовлювалися змістом прочитаного тексту; 2) забування вивчених зразків усного розмовного мовлення. Вказані недоліки можуть бути нівельовані у запропонованій нами методиці.

Інший підхід до вивчення усного англійського розмовного мовлення застосований у дослідженні В. Бернштейн, проведеному на експериментальних матеріалах для учнів середніх навчальних закладів. Його основний науковий постулат полягає в тому, що авторка описує найбільш природний шлях розвитку іншомовної комунікації, в якій беруть участь носії мови, котра вивчається. У процесі їх вербальних контактів з учнями відбувається реальне мовленнєве, спонтанне спілкування, що є як джерелом живого аутентичного мовлення, так і засобом його сприйняття і продукування. Науковець вважає, що відмова від умовних мовленнєвих вправ, які неадекватні стосовно практичної мети навчання, прискорить досягнення вмінь реальної іншомовної комунікації. Такі вправи створюють видимість спілкування, в якому учні використовують раніше засвоєний мовний матеріал, тобто виникнення мовлення має формальний характер [22]. Використання комунікативних заходів у навчанні, до яких авторка відносить вирішення проблемних завдань, розповідь історії, дискусію, рольову гру, забезпечує активізацію мовленнєвомисленнєвої діяльності учнів. Навіть вивчення складної англійської граматики, на думку вченої, можливе в умовах спонтанного спілкування з носіями мови [22].

Не применшуючи намірів В. Бернштейн досягнути високого рівня вмінь англійського спонтанного мовлення у тих, хто навчається, відзначимо, що спосіб цього досягнення доступний насправді невеликій кількості лінгвістично здібних учнів. Згідно з даними психологічних досліджень, засвоєння іномовного матеріалу можливе шляхом його багаторазового повторення спочатку в найбільш простих мовленнєвих умовах, що забезпечує становлення мовленнєвих навичок, і лише згодом – у поступово ускладнених мовленнєвих діях, які ведуть до утворення передмовленнєвих умінь. На завершальному етапі розвитку умінь іномовної комунікації можливе їх удосконалення в процесі реальних мовленнєвих заходів, про які говорить В. Бернштейн.

Нам важко погодитися з цим твердженням, оскільки воно суперечить

більшості психологічних доказів того, що будь-яке засвоєння, зокрема іномовної граматики, ґрунтується на виконанні попередніх однотипних мовних операцій, які надалі мають бути вдосконалені в поступово ускладнюючих мовленнєвих діях. У природному говорінні його учасники навряд чи будуть спеціально повторювати якісь фрази, щоб їх граматичні форми запам'яталися комунікантам чи іншим реципієнтам бесіди. Тому максимальна комунікаційність навчального процесу, запропонована В. Бернштейн, не може досягти своєї мети. Цей висновок обґрунтовується й тим, що в проаналізованій методиці відсутнє пояснення таких положень: 1) можливості системного, поурочного спілкування з носіями мови в умовах шкільного навчання; 2) планування необхідного навчального навантаження для гарантованого засвоєння мовного матеріалу, що вивчається, і розвитку вмінь усного мовлення; 3) можливість виключення лінгвістичного етапу навчання для набуття потрібних мовних знань і формування на їх основі здібностей для автоматизації мовленнєвих умінь [22].

Якщо названі обставини авторка не обговорює, то її методика, мабуть, неефективна. Адже цілком очевидно: щоденного, системного спілкування учнів з носіями мови практично немає; обсяг навчального навантаження настільки малий, що засвоєння програмного мовного і мовленнєвого матеріалу, навіть в умовах комутаційних заходів, практично неможливе; і нарешті – для його засвоєння потрібне багатократне повторення кожної мовної одиниці в різних варіантах її лінгвосемантичного застосування. Живе ж мовлення якщо і передбачає якісь повторення, то далеко не з лінгвістичною і навчальною метою, а лише щоби виразити викладений зміст найбільш рельєфно і переконливо.

Іншим, ефективнішим і, на нашу думку, найбільш раціональним способом створення іномовного середовища в умовах вузівського вивчення іноземної мови є цілісне використання Інтернет-технологій. Це зумовлюється тим, що значний обсяг інформації в Інтернет-ресурсах подається аутентичною англійською мовою. Тому еталон усного розмовного мовлення

для студентів – не навчальні тексти, створені україномовними авторами, а живе наукове, художнє, ділове та розмовне мовлення, продуковане носіями мови. Вивчення таких взірців мовлення створює фундамент реальної іномовної комунікативної компетенції в студентів, що проявляється не тільки у читанні і розумінні текстів, які читаються, а й у живому спілкуванні з носіями мови завдяки програмі Skype.

Такий підхід у розвитку іномовної комунікативної компетенції студентів різних спеціальностей представлений у кількох дослідженнях за останні роки. І. Бекасов, зокрема, в авторефераті своєї кандидатської дисертації пише, що йому вдалося встановити можливості Інтернет-технологій для вдосконалення іномовної комунікативної компетенції студентів-лінгвістів. Він проаналізував іномовний простір Інтернету і на цій основі створив комплекс завдань для формування умінь, необхідних для вирішення інформаційно-пошукових комунікативних, професійних методичних завдань. На думку автора, ці завдання вирішуються шляхом занурення у віртуальне середовище мови, що вивчається, завдяки чому встановлюються контакти з англomовними співбесідниками. У процесі такої реальної мовленнєвої практики студенти долають боязнь при спілкуванні з носіями мови, їх навчальна діяльність трансформується в інтегровану, в якій, з одного боку, задовольняються їх пізнавальні і професійні інтереси, а з другого – розвиваються уміння живого розмовного мовлення [19].

Разом з тим подальший аналіз цього дослідження показує недостатню підготовленість студентів до вказаної форми навчання. Важко собі уявити, що всі, хто навчається, навіть майбутні філологи, зможуть без попереднього розширення словникового запасу, читання тематичної наукової літератури, художніх літературних творів вільно вступати у комунікацію з носіями мови й брати участь у відео-конференціях. І хоча науковець говорить про необхідність формування лінгвістичної компетенції, методика її залишається недостатньо обґрунтованою. У дисертації І. Бекасова також не поданий мовний матеріал, який збагатив би мову майбутніх філологів на основі актів

реальної комунікації.

Визнаючи достоїнства вказаної роботи, водночас зазначимо, що її автор не розмежує ділову, професійну чи розмовну лексику і тому не пропонує жодних спеціальних вправ щодо оволодіння кожним з названих стилів. Він розраховує на самостійне набуття лінгвістичних знань у процесі читання, вивчення та аналізу аутентичної літератури. Ми вважаємо, що самонавчання розмовної лексики лише в роботі з Інтернет-ресурсами доступне значній меншості тих, хто навчається.

Ці недоліки враховані в іншому дослідженні щодо розвитку умінь іспанського розмовного мовлення з використанням Інтернет-ресурсів. Його автор О. Нестеренко обґрунтовує роботу з ними як із засобом навчання, що відзначається: глобальністю у представленні інформації; децентралізацією в організації навчання; високою мотивацією у досягненні навчальних цілей; безмірністю передання та отримання інформації; інтерактивністю, що дає змогу спілкуватися не тільки двом, а й багатьом людям; інфраструктурною незалежністю [156, с. 6].

О. Нестеренко звертає увагу на те, що першим видом мовленнєвої діяльності в роботі з Інтернет-ресурсами є читання і, можливо, запис якихось невідомих явищ, тобто письмове мовлення. Таку етапність у навчанні іномовного мовлення критикують багато науковців через її неприродність, адже мова – звукова, тож сприймається і передається за допомогою звуків, організованих у слова, словосполучення, речення і тексти. Однак при цьому не враховується, що у немовному середовищі розвиток комунікативних умінь на основі слухання і наслідування є методичною утопією через різні обставини, основними з яких є: обмежене навантаження; переповнення навчальної групи; відсутність носіїв мови серед викладачів. Тому ми повністю розділяємо точку зору О. Нестеренка, що спочатку варто оволодівати рецептивними видами мовленнєвої діяльності і лише потім – продуктивними [156, с. 7].

Науковець розробляє свою методику навчання аутентичного іноземного

мовлення студентів немовних спеціальностей на основі наступних принципів: подвійного занурення, що забезпечує можливість одночасного оволодіння двома видами діяльності – інформаційно-технічною та іноземномовленнєвою; домінування проектних технологій, які дають змогу отримувати інформацію і спілкуватись як зі своїми, так і з зарубіжними учасниками виконання проекту; інтеграції в навчання двох іноземних мов – англійської на основі іспанської та іспанської з використанням англійської; навчальної автономії в роботі з Інтернетом, що забезпечує розвиток умінь самонавчання, а звідси і власної відповідальності за отримані результати [156, с. 7–8].

Методика, розроблена О. Нестеренком, складається із п'яти груп вправ. Перша група спрямована на набуття базових лінгвотехнічних знань і навичок використання іномовної клавіатури. Друга – підготовчо-тренувальна, яка скерована на набуття фонетичних, лексичних і граматичних знань іспаномовного матеріалу і навичок оперування ним. Третя – рецептивно-орієнтувальна, що спрямована на розвиток умінь читання та аудіювання іспанською мовою. Четверта – рецептивно-орієнтувальна і продуктивно-орієнтувальна, що спрямована на поступовий перехід від письмового оволодіння іспанського мовлення до його самостійного відтворення у вигляді повідомлення прочитаного або реферування. П'ята – продуктивно-орієнтувальна, що спрямована на розвиток умінь використання іспанської мови не як мети навчання, а як засобу для вирішення реальних комунікативних завдань в усній і письмовій формах [156, с. 10].

Хоча вказана методика має позитивні якості, ми можемо прийняти її лише стосовно організації реальної мовленнєвої комунікації: за допомогою можливостей Інтернету можна спілкуватися з носіями мови. Лінгводидактична складова цієї методики неприйнятна для нас, оскільки розміщений у мережі аутентичний матеріал – далеко не розмовного типу, а переважно професійно діловий, описово розповідний чи довільно ненормативний, якщо обмін інформацією відбувається через спеціальний чат.

Розмовного ж стилю спілкування треба навчати на основі спеціально відібраної розмовної лексики й аутентичних художніх текстів, які найбільш повно і розгорнуто представляють невимушене спілкування різних людей в образі героїв творів.

Значним внеском у розвиток умінь англійського усного мовлення є дослідження А. Акоюнц, де вперше обґрунтована доцільність синтезу основних закономірностей двох наук – лінгвістики і дидактики, в наслідок чого з'явився новий напрямок “прагмалінгводидактика” [2]. У межах цього напрямку науковці мають не лише проводити лінгвістичні дослідження аутентичних мовленнєвих явищ, а й створювати методики їх навчання. Так, А. Акоюнц довела доцільність відбору корпусу мовних новоутворень, трансформацій, аббревіатур, запозичень з інших мов, простих фразеологізмів сучасної англійської мови, що необхідні для участі в реальній міжкультурній комунікації, яка відбувається в різних функціонально-стилістичних регістрах мовленнєвого спілкування. Науковець також відібрала весь цей матеріал із взірців аутентичного мовлення і розробила технології прагматичності іномовного спілкування у вигляді вправ, завдань і тренінгів. Їх виконання забезпечує студентам упевненість в комунікаційній адекватності і готовність до реальної міжкультурної комунікації.

Особливе місце в такій комунікації займає, на думку вченої, реальне розмовне мовлення, що відрізняється певною непослідовністю, має перебільшення та емоційне забарвлення, характеризується жартівливістю, гнівом, сарказмом, іронією й ін. Часто в розмовному мовленні присутні сучасні мовні трансформації, усічені мовні форми, аббревіатури, прості фразеологізми. Засвоєння усього цього специфічного матеріалу можливе, як обґрунтовано стверджує авторка, за умов спілкування в іномовному середовищі.

Ми повністю підтримуємо думку А. Акоюнц про те, що філологія повинна стати прикладною наукою шляхом розробки її авторами методичних систем навчання, дослідження ними мовних явищ. Також ми переконані, що

набувати уміння іноземного усного розмовного мовлення найкраще у мовному середовищі, але за попереднього вивчення відібраних мовних явищ. При цьому проблема полягає в тому, що забезпечити студентів більшості вузів України таким мовним середовищем на заняттях іноземної мови неможливо. Створити ж його штучним шляхом загалом реально, якщо використовувати іноземну мову не як мету навчання, а як засіб вирішення професійних чи (стосовно теми нашого дослідження) соціально-побутових завдань, адже розмовне мовлення найчастіше функціонує в побуті і рідше – в офіційному та діловому спілкуванні. Щодо філологічного аспекту роботи А. Акоюнц, а саме відбору англійських мовних засобів для забезпечення аутентичного розмовного мовлення, то він буде прийнятий нами повністю при розробці передбачуваної методики.

Вважаємо, що аналіз методів навчання англійського розмовного мовлення буде недостатнім, якщо ми не звернемо уваги на наукові праці, присвячені проблемі навчання англійського діалогічного мовлення. Діалогічне і розмовне мовлення, як відомо, – не адекватні поняття, оскільки перше з них не завжди є мовленням розмовним, може бути й офіційним, а розмовне мовлення далеко не завжди діалогічне, може бути і монологічним, і полілогічним, однак обидва вони мають певну спільність, яка полягає в позначенні ними акту комунікації, що виникає, як правило, в результаті якихось стимулів, які спонукають людей до обміну інформацією. Вказана спільність розмовного та діалогічного мовлення зумовлює розгляд методики навчання останнього, але не з філологічної точки зору, а з методичної. Інакше кажучи, нас будуть цікавити мовленнєві стимули, які спричиняють комунікацію, і методи навчання її в сучасних вітчизняних вузах.

Тож однією з найбільш важливих для нашого дослідження робіт є докторська дисертація Є. Розенбаума, присвячена проблемі навчання французького діалогічного мовлення на мовному факультеті. Хоча вона виконана і захищена у 1983 р., багато її положень актуальні донині. Науковець, зокрема, говорить, що діалогічне мовлення виникає внаслідок

взаємодії людей, в ході якої вони обмінюються різноманітною інформацією з метою налагодження відносин та об'єднання зусиль для досягнення спільного результату. В навчанні усного мовлення ми повинні враховувати фактор взаємодії людей для виникнення спілкування, але не будь-якого, а довірливого, неофіційного, з використанням сучасних мовних засобів, що вживаються і в різних соціально-побутових ситуаціях. Стимулом для кожного діалогічного спілкування мають бути, вважає Є. Розенбаум, мовленнєві ситуації. Їх природність забезпечується ланцюгом реакцій на стимули партнера та їх почергова зміна від однієї особи до другої [184].

Це методичне положення теоретично підтверджено у дослідженні Р. Мартинової. Вчена не тільки акцентувала на посиленні навчання діалогічного мовлення на основі зміни реакцій мовленнєвих партнерів, а й розробила формули різних видів діалогічного спілкування, в яких немає обмежень у зміні ролей мовників. Так, один з них може ініціювати початок бесіди і закінчити її навіть не сказавши запланованого до кінця; другий може втручатись у розмову попереднього, нав'язуючи свою точку зору і блокуючи можливість вираження іншої думки. Таких й багато інших варіантів ведення діалогу не перелічити. Воно визначається лише важливістю виниклої ситуації для мовників, їхнім бажанням слухати один одного, їх особистісним ставленням один до одного й іншими психологічними, але не філологічними факторами [135, с. 329–351].

Методичні положення щодо розвитку іномовних умінь діалогічного мовлення, розроблені Є. Розенбаумом і Р. Мартиновою, мають для навчання розмовного мовлення принципове значення, адже в розмові люди обмінюються інформацією з метою донести до партнерів свої думки і, можливо, переконати один одного в чомусь. Мовна структура такого мовлення не може бути обмеженою; вона повинна мати таку форму, а мовлення має тривати стільки часу, щоб обидва учасники розмови були задоволені своєю мовленнєвою поведінкою.

Однак не тільки мовленнєві ситуації можуть бути стимулом для

спілкування людей. На думку А. Чужик, мовленнєві ситуації у навчальному процесі вузу мають винятково навчальний характер, навіть якщо вони ґрунтуються на важливих для тих, хто навчається, проблемах, явищах чи подіях. Науковець вважає, що більш природним стимулом, який спонукає до розмовного мовлення, може бути відеофонограма чи будь-яка телепередача відповідно до теми, котра вивчається [238].

Наукова позиція авторки полягає в тому, щоб використовувати аудіо- та відеоматеріали не як допоміжний засіб навчання, а як ланку навчального процесу, що вписується в структуру заняття джерелом лінгвістичної та смислової інформації. Однак при цьому лінгвістичної лише тоді, коли телепередача ведеться мовою, що вивчається, а смислової інформації – в будь-якому випадку, бо кожна телепередача, незважаючи на мову її реалізації, має певний смисл. Це спонукає людей до спілкування, тобто до обговорення побаченого й почутого, інтерпретації висловлених думок, викладу свого ставлення до сприйнятого з екрана.

Друга можливість аудіо- та відеоапаратури для навчання реального розмовного мовлення, стверджує А. Чужик, полягає в організації відеозапису, що дає змогу відтворити справжні фрагменти іномовного середовища, тобто умови, за яких можливе ефективне застосування іноземного розмовного мовлення. Відтворювана на телеекрані ситуація реального мовленнєвого спілкування активізує мовленнєву реакцію студента, викликає в нього позитивні емоції, радість приєднання до комунікації іноземною мовою і цим суттєво стимулює більш високу мотивацію учіння [273, с. 79; 274, с. 117]. Вказаний процес – це “усвідомлення індивідом корисності й необхідності своїх дій чи діяльності загалом, а також визначення почуття задоволення від процесу чи досягнення його мети” [65, с. 50].

Лінгвометодичний аспект аналізованої методики полягає у відборі мовних засобів з аутентичного англійського мовлення героїв відеосюжетів і зводиться до мовної, передмовленнєвої та мовленнєвої активізації.

Мовна активізація проявляється у сприйнятті цього матеріалу, але не

ізолювано, а в процесі його застосування у вибраних із сюжету реченнях, потім у його повторенні в цих же реченнях і в подальшому використанні в нових мовленнєвих ситуаціях.

Передмовленнєва активізація того ж матеріалу полягає у перегляді міні-сюжетів, які включені в нього, та їх драматизації за ролями.

Мовленнєва активізація мовних явищ, які вивчаються, здійснюється шляхом відключення звуку при демонстрації уривка фільму тематичної спрямованості і дублювання мовлення його героїв студентами.

Такий методичний підхід, безумовно, приваблює студентів своєю новизною і наближенням до умов реальної мовленнєвої комунікації, в якій вони стають її учасниками. Разом з тим незрозуміло, як якісно студенти можуть самостійно вичленити з аутентичної мови, що звучить, навіть коли вона супроводжується відеорядом, новий мовний матеріал, трансформувати його у початкову форму, щоби на її основі створити лінгвомовленнєву конструкцію, яка могла би забезпечити її вживання у нових мовленнєвих умовах. Тому запропонований А. Чужик метод навчання усного розмовного мовлення може бути прийнятий нами лише в тій частині, що співвідноситься з відбором мовного матеріалу з аутентичних першоджерел, якими у нашому випадку є художні тексти. Драматизація мовлення його героїв буде здійснюватися нами, але на основі не переглянутих сюжетів, а прочитаних уривків художніх творів, які вивчають студенти.

Навчання англійського усного мовлення здійснюється переважно у вузах, оскільки на той час студенти вже володіють достатнім обсягом мовних засобів для початку розвитку в них реальної мовленнєвої комунікації.

Іншу думку про початок навчання англійського усного мовлення і методику його навчання висловила педагог-новатор Т. Сірик. Вона стала першим українським дослідником, який довів правомірність розвитку вмінь англійського розмовного мовлення від початку вивчення іноземної мови учнями загальноосвітніх шкіл. Новизна підходу вченої полягала не тільки в цьому, а й у нетрадиційному відборі мовного і мовленнєвого матеріалу для

організації діалогічного спілкування, в розробці оригінальної методики розвитку комунікативних умінь.

Оригінальність відбору матеріалу для говоріння полягала у вивченні реальних мовленнєвих способів спілкування учнів молодших класів один з одним у повсякденній життєдіяльності. Потім ці слова і фрази перекладались іноземною мовою і ставали опорними кліше для заучування і відтворення у тих же щоденних ситуаціях, але вже іноземною мовою.

Загалом Т. Сірик вдалося “запустити механізм усного іноземного мовлення в учнів початкових класів” [208], тобто сформувати стійкі мовленнєві механізми застосування вивчених клішованих виразів у молодших школярів, що давало можливість останнім вживати іноземне мовлення як засіб реального спілкування, вираження емоцій і способів прояву реальних симпатій чи антипатій один до одного.

В основі усного мовлення були “двадцять шість мінімально типових структур”, які мали бути розгорнуті для отримання численних висловлювань. Кожний мовленнєвий взірець міг набути різної протяжності залежно від кількості операцій розгортання. Рівень розвитку умінь формулювати висловлювання залежав від того, як учні володіли операціями розгортання, а також операціями їх сполучення, що давало своєрідний результат. Кожна операція виконувалась і закріплювалась окремо, а потім у поєднанні з іншими, що відповідало психологічним особливостям сформованих в учнів навичок та умінь усного іноземного мовлення.

Методика Т. Сірик була реалізована в серії підручників англійської мови для учнів 4–5 класів загальноосвітніх шкіл, що використовувалися її вчителями-послідовниками в центральній частині України в другій половині 1980-х років. Однак вказана методика не набула широкого поширення і масового застосування через певні її недоліки. Так, принципи відбору мовного та мовленнєвого матеріалу, застосовані Т. Сірик, ґрунтувалися лише на частоті вживання фраз міжособистісного спілкування учнів і не враховували їх актуальності в майбутньому житті учнів, а їм з віковим

розвитком потрібна була інша лексика й відповідно інші смислові сфери її застосування. Було очевидно, що у відборі мовного матеріалу для говоріння не враховувалася наступність тематично зумовленого мовлення учнів початкових і середніх класів. Все це призводило до того, що завчені в початковій школі іномовні фрази і способи їх оперування ставали неактуальними для дітей, які дорослішали, і тому ними не використовувалися, а отже, забувалися в середньому, а тим більше в старшому шкільному віці.

Наступним суттєвим недоліком навчання іноземного усного мовлення молодших школярів за методикою Т. Сірик була недооцінка значення усвідомленого засвоєння граматичних операцій для оперування лексикою, що вивчалася. Внаслідок цього ставало неможливим перенесення сформованих граматичних навичок в інші мовленнєві ситуації. Крім того, навчання усного розмовного мовлення без будь-якої письмової опори суперечило психологічним постулатам взаємозв'язку різних видів комунікації як єдиної системи реалізації зовнішнього мовлення на основі внутрішнього.

Саме тому передбачуване навчання англійського усного мовлення на основі аутентичних клішованих виразів буде прийняте нами, а нівелювання усвідомленості лексико-граматичної форми вираження мовленнєвих образів та опора на письмові форми комунікації не будуть підтримуватися.

Наступна наукова праця з вивчення англійського усного мовлення, але студентів мовних вузів, появилася в Україні в 1985 р. Її авторка Л. Калініна, як і Т. Сірик, обґрунтувала доцільність розвитку вмінь усного діалогічного мовлення з опорою на клішований взірець. Однак, на відміну від мовленнєвих взірців попереднього дослідження, в ньому такі взірці були не окремими реченнями, що мали розширюватися, а зразками аутентичного повнооб'ємного усного мовлення, яке студенти повинні були прослухати під час індивідуальної роботи у лінгафонному кабінеті. Авторка цього підходу цілком справедливо обґрунтувала твердження, що звукозапис інтенсифікує навчальний процес, сприяє його покращанню і прискоренню, забезпечує

можливість сприйняття студентами реального нормативного усного мовлення, що позитивно впливає на становлення та розвиток відповідних лексичних і практичних умінь і таких, що діють на фонематичний слух студентів, а також на формування в них нормативних фонетичних навичок.

Процес навчання, згідно з визначенням Л. Калініної, повинен мати шість етапів: на першому відбувається ознайомлення з новими комунікативними типами діалогу та лінгвістичними одиницями, що містяться у них, котрі мають бути усвідомлено сприйняті; на другому формуються рецептивно-репродуктивні навички й уміння сприймати і відтворювати окремі елементи прослуханого діалогу; на третьому розвиваються уміння продукувати діалоги на рівні діалогічної єдності з використанням лінгвістичних одиниць діалогу, які вивчаються; на четвертому розвиваються вміння ініціативного та реактивного говоріння на рівні діалогічної єдності, а потім на рівні, переважаючому його; на п'ятому розвиваються уміння ініціативного та реактивного говоріння у детермінованих мовленнєвих умовах; на шостому етапі розвиваються ті ж уміння, але у недетермінованих мовленнєвих ситуаціях [91].

Вважаємо, що запропонована Л. Калініною методика навчання аутентичного діалогічного мовлення загалом доцільна й ефективна, особливо тому, що студентам пропонується поступово відділятися від діалогу-взірця і продукувати власне висловлювання з використанням лише вжитих у ньому клішованих діалогічних виразів. Однак якщо Т. Сірик створила спеціальну систему вправ із заучування і розширення готових взірців діалогічного мовлення, то в методиці Л. Калініної цей важливий методичний процес не описаний і тому незрозуміло, як клішована діалогічна єдність залишається у довготривалій пам'яті тих, хто навчається, і досягається побіжність її відтворення у мовленнєвих ситуаціях, що раптово виникають.

Вирішенню цієї проблеми, тобто навчання реального іномовного (у цьому разі – німецькомовного) непідготовленого побутового спілкування, присвячено дослідження М. Гайліт. В ньому авторка описує свій педагогічний

досвід навчання студентів німецького відділення мовного факультету спонтанного діалогічного мовлення, яке чітко диференціює, і доказує, що воно не адекватне непідготовленому мовленню. На її думку, непідготовленим діалогічним мовленням може бути наперед підготовлений діалогічний текст, але момент його відтворення не може бути завчасно відомим тим, хто навчається, і часу на його підготовку вони не отримують. Таке непідготовлене мовлення не має нічого спільного з реальним іномовним говорінням, коли його співбесідники “не говорять “повз один одного”, а постійно реагують на висловлювання партнера і тому, не знаючи, що запропонує партнер, і не маючи часу на підготовку, вони змушені безперервно, так чи інакше по-новому комбінувати засвоєні ними раніше мовні та мовленні одиниці в режимі експромту” [47].

Далі науковець доказує, що досягти такого рівня спонтанного іномовного спілкування за умов навіть професійної лінгвістичної освіти практично неможливо і не тільки через нестачі часу на практику іномовного спілкування, а через неприродність навчального говоріння та відсутність реальної мотивації в ньому. В зв'язку з цим авторка запропонувала вивести навчання іномовного діалогічного спілкування із цілеспрямованого предмета і зробити його засобом міжособистісного професійного і побутового спілкування викладача зі студентами. Починати таку форму навчання М. Гайліт пропонує на II курсі мовного факультету, коли студенти, на її думку, вже готові до ведення різних видів бесіди іноземною мовою.

При цьому дослідниця вважає, що “діалогізація усної практики повинна призвести до домінуючої ролі аж ніяк не поглибленого обговорення проблем чи цільових діалогів з метою досягнення якогось ефекту, а, навпаки, до звичайних бесід, які переважають у комунікації близьких людей, котрі цікавляться обставинами життя партнера і питаннями, що його хвилюють, добре розбираються в них, та все-таки переважно взаємно інформативні з елементами оцінки і роздумів, але дуже далекими від вирішення проблемних питань” [47]. Це повинні бути бесіди, нібито обивателів, котрі можуть

годинами, постійно міняючи теми, говорити один з одним. Цілком можливо, що надалі діалогічне мовлення поглиблюватиметься інтелектуально, але необхідний перелом щодо діалогізації навчальних занять на II курсі може бути досягнутий тільки за такого скромного предметно-логічного змісту. Крім того, ці бесіди повинні далі розвиватися без методичного апарату, без втручання викладача, за асоціативно-органічного забезпеченого переходу від теми до теми (іноді своєрідного перестрибування), переважно мають бути тривалими, “невичерпними” і зупинятися викладачем не тому, що комунікантам нема що сказати далі, а тому, що цього вимагає запланований хід заняття [47].

Студентів треба навчати участі в таких бесідах і починати цю роботу не можна з безпосереднього проведення бесід, навіть на прості побутові теми. На думку М. Гайліт, що ґрунтується на психологічних закономірностях розвитку іноземних мовленнєвих умінь, висунутих Н. Бехтеревою, В. Колшанським та О. Соколовим, роботу треба починати з підготовчого, “передформувального” етапу, де за допомогою спеціальних серій вправ студенти відпрацьовують лінгвістичні елементи таких бесід. Авторка відзначає, що характер вправ на цьому етапі переважно не діалогічний, а спрямований на нагромадження інформації з тенденцією вичерпати можливі варіанти дійсних подій – таких, як види знайомств, наслідки різних телепередач і т. д. На мікротеми розігруються бесіди, в яких їхні учасники почергово міняються ролями, що спонукає їх до зміни своїх мовленнєвих вчинків на основі нового, спонтанного використання опрацьовуваних мовленнєвих зразків. На наступному етапі навчання студенти опиняються в таких мовленнєвих умовах, коли їм доводиться переключатися з однієї теми на іншу і при цьому частіше застосовувати іноземну мовленнєву імпровізацію.

Хоча не в усіх методичних аспектах ми підтримуємо М. Гайліт, вважаємо її підхід найбільш доцільним для досягнення умінь реальної мовленнєвої комунікації. Уточнимо сказане: так, виключати роль викладача

на будь-якому етапі проведення спонтанної іномовної комунікації учасників процесу навчання невиправдано і зупиняти бесіду тільки тому, що так вимагає план проведення заняття, розглядаємо як недостатньо обґрунтований методичний прийом. А виведення предмета “Іноземна мова” з меж навчальної дисципліни в засіб реально-мовленнєвого (нехай і побутового) спілкування зі студентами вважаємо правомірним та ефективним. Тим більше, що така форма комунікації з тими, хто навчається, прийнятна стосовно теми нашого дослідження, коли художній текст із вчинками й переживаннями його героїв спричиняє в читача багато емоцій, з якими хочеться поділитись як один з одним, так і зі своїм викладачем, тим більше, якщо останній зможе викликати студента на довірливу бесіду з ним. Щодо підготовчого етапу навчання, то він, безумовно, необхідний, однак ми бачимо його реалізацію за допомогою дещо іншої системи вправ, зокрема такої, котра забезпечувала би вживання елементів розмовного мовлення на автоматичному рівні.

Навчання англійського усного мовлення приділено достатньо уваги в роботах зарубіжних учених, причому й тих, для кого англійська мова є рідною. І хоча вони не становлять особливого інтересу для україномовних і російськомовних студентів, адже не пропонують їм рекомендацій для вивчення англійської мови як іноземної, ці роботи важливі для нас з філологічних позицій. Це обґрунтовується тим, що носій мови – філолог володіє значно більшим рівнем компетентності у питаннях рідної мови, ніж будь-який інший філолог, для котрого досліджувана мова є іноземною.

У зв'язку з цим вважаємо за необхідне врахувати рекомендації L. Engkent, що англійське розмовне мовлення має суттєві відмінності від книжного і вони проявляються у специфічній лексиці, граматиці й стилістиці. Так, наприклад, якщо у книжному мовленні фраза “How are you?” використовується з метою отримання інформації про стан здоров'я або самопочуття співбесідника, то в усному ця ж фраза виконує функцію привітання і, зазвичай, не вимагає відповіді. Також існують типові розмовні

фрази, зокрема, “Take it easy” чи “Take care”, які свідчать про завершення спілкування. Для розмовного мовлення характерне вживання сленгу; наприклад, розмовні слова “kids” і “bucks” у книжному мовленні замінюються словами “children” і “money” [275, с. 232].

L. Engkent теж говорить, що навчати студентів англійського усного розмовного мовлення дуже складно, бо його утворення не має чітких філологічних правил, воно переважно створюється носіями мови в процесі їх життєдіяльності. Тому в офіційних підручниках це мовлення відсутнє, але разом з тим існує в реальних побутових бесідах, а також при веденні будь-яких неофіційних перемовин, тож найкращим способом навчання усної форми спілкування є безпосередня участь в них [275]. Ми поділяємо вказану точку зору, але зауважимо, що для більшості україномовних і російськомовних студентів такий спосіб навчання недоступний. Через це постараємося надалі відібрати зразки аутентичного усного мовлення із мовленнєвих контактів героїв художніх творів і навчати його студентів в режимі спеціально розробленої методики.

Свою методику навчання англійського усного мовлення студентів-іноземців (зокрема індусів з Індії) пропонує A. Babu. Її суть полягає у відборі з реального англійського усного мовлення клішованих виразів та їх практичному застосуванні у постійно розширювальних мовленнєвих діях: від окремих фраз до простих, але взаємопов’язаних за змістом речень, а від них – до говоріння в умовах, які створюються мовленнєвими ситуаціями. Автор відзначає, що допустимі в усному мовленні граматичні помилки не повинні виправлятися викладачем, щоб не спрямовувати мовників на вживання книжної форми мовлення, яке вивчається. Крім того, все іномовне спілкування повинно відбуватись у вигляді довірливих бесід викладача зі студентами і в позанавчальний час. Для цього викладач має попередньо вивчити інтереси студентів, щоб рівень мотивації іномовного спілкування був високим [253].

Представлений A. Babu спосіб навчання усного англійського мовлення

іноземців виправданий, адже розвиток іномовних комунікативних умінь від простих мовленнєвих дій до постійно ускладнених обґрунтовується майже всіма вітчизняними вченими. І той факт, що усне мовлення має базуватися на довірливих відносинах людей один до одного, не викликає сумніву. Однак залишається незрозумілим, як саме студенти опанують граматичними нормами розмовного мовлення, які є невід'ємною складовою процесу спілкування.

Отже, проведений аналіз методів навчання іноземного усного розмовного мовлення, яке деякі вчені називають спонтанним, а інші – діалогічним, показав не лише великий інтерес науковців до досліджуваної проблеми, а і їх значний внесок у її вивчення і вирішення. У результаті проведеного наукового пошуку маємо нині детальну філологічну характеристику спонтанного усного мовлення, завдяки якій знаємо, що воно відрізняється від офіційно-ділового мовлення великою кількістю граматичних скорочень, інверсій, вільним вживанням граматичних форм, таких стилістичних явищ, як порівняння, метафори, гіперболи, сленги, що надають усному спілкуванню підвищений рівень емоційності, розкріпаченість у викладі думок, свободу в утворенні неологізмів та інших нетипових виразів.

Внесок методистів, котрі досліджували способи засвоєння усного стилю мовлення, полягає у систематизації навчального процесу, визначенні його етапів, обґрунтуванні послідовності у виконанні постійно ускладнених мовленнєвих дій. Однак недостатня практика англійського усного мовлення студентів немовних спеціальностей у вітчизняних вузах не тільки з носіями мови, а й один з одним і студентів з викладачами, призвела до нівелювання цінності багатьох вищеописаних ефективних методичних прийомів щодо формування досліджуваних умінь.

Не применшуючи жодним чином значення багатої усної розмовної практики з носіями мови чи досвідченими викладачами іноземної мови, вважаємо її неспроможною компенсувати спосіб навчання англійського

усного мовлення, що створює можливість черпати його зразки з аутентичних письмових текстів. Прикладами таких текстів можуть бути живі англійські мовленнєві контакти героїв художніх творів, а для запам'ятовування філологічного аспекту їх спілкування вважаємо за необхідне організацію драматизації їхніх вчинків з подальшим переключенням способу спілкування на подібну реально-мовленнєву ситуацію, взяту з життєдіяльності студентів.

Окреслені контури запропонованої нами методики будуть детально викладені у наступній частині дисертаційного дослідження. Зазначимо лише, що жодна методична система не може вважатися обґрунтованою без її розробки з урахуванням психологічних закономірностей виникнення та реалізації іноземного мовлення, а в нашому випадку – іноземного усного мовлення.

Спробуємо дослідити такі закономірності і цим створити базу для розробки передбачуваної методики.

1.3. Психологічні механізми виникнення та реалізації усного англійського мовлення

Ми звертаємося до проблеми виникнення і реалізації англійського усного мовлення, щоб зрозуміти, які існують механізми зародження такого виду комунікації та її зовнішнього вербального оформлення, причому швидкого й адекватного до виниклих потреб спілкування. Визначали ці механізми багато дослідників, однак вони стосувалися виникнення і продукування будь-якого іноземного мовлення, а не спеціально розмовного. Так, зокрема, О. Лурія говорив, що мовлення виникає в процесі мовленнєвої діяльності, спрямованої на вербалізацію думки. Це шлях від думки до слова і проходить він чотири етапи: на першому виникає мотив говоріння і зароджується загальний смисл; на другому думка проходить стадію внутрішнього мовлення, що опирається на схеми семантичного запису; на третьому формується глибинна синтаксична структура; на четвертому відбувається розгортання внутрішньо стисненої мисленнєвомовної дії у

зовнішню повну мовленнєву структуру [128].

У зв'язку з цим визначають дві стадії виникнення мовлення:

- 1) довербальну, що пов'язана з появою задуму в того, хто говорить;
- 2) вербальну, коли особистісні смисли набувають словесного вираження.

Названі стадії зачіпають відповідно роботу правої і лівої півкуль головного мозку людини у тісній взаємодії. Кожна з півкуль відповідає за “свою” ділянку мовленнєво-сміслової діяльності. На “внутрішньому екрані” правої півкулі пробігають образи, картини, рисується уявлена ситуація, а на “дисплеї” лівої півкулі виникають не стільки невиразні образи, скільки підписи під ними. Взаємодія правої і лівої півкуль підпорядковується у процесі виникнення мовлення одній головній меті: переведенню думки у мовлення. Перетворення думки у мовлення супроводжується трансформацією багатомірного мисленнєвого образу в одномірне, лінійне висловлювання [4, с. 35–36].

Оскільки існують різні типи мислення – образне, наочне, предметне, то логічно припустити, що задум є результатом довербального мислення. На цьому етапі відбувається осмислення предмета мовлення за допомогою немовних знаків: предметних, образних, ситуативних. Думка як “опредметнена потреба” стає внутрішнім мотивом, тим, що конкретно і безпосередньо спонукає до комунікативної діяльності. Це й є початковий етап мовленнєвої діяльності. Психолінгвісти називають його мотиваційно-спонукальним. У ньому сплітаються потреба, предмет і мотив. Згідно з визначенням Л. Виготського, мотивувальна сфера нашої свідомості охоплює наше захоплення, потреби, інтереси і спонукання [45]. Таким чином, це рівень об'єднання мотиву, що спричинює початок мовлення, і комунікаційного наміру мовця, де визначається конкретна мета майбутнього висловлювання, а також встановлюється його намір щось встановити, уточнити, запитати, сказати, визнати, схвалити, засудити, порадити і т. д.

Друга стадія виникнення мовлення називається вербальною або формуальною. Тут відбувається логічне і мовленнєве становлення

(формування) думки. Відповідно до логічного аспекту, зароджується загальний задум, визначається схема висловлювання, моделюється його семантична структура. Саме ці мисленнєві операції забезпечують відповідь на питання: “Що сказати?”. Згідно з мовленнєвим аспектом, стверджує О. Леонтєв, відбувається внутрішнє програмування зовнішнього мовлення і позначаються лінгвістичні схеми його представлення [115]. При цьому вчений строго розмежовує задум і програму. Задум – це лише початкова стадія внутрішнього програмування. Як нерозчленований смисл висловлювання він реалізується у вигляді предметно-зображувального коду, а саме: “мовлення майже без слів”. Програма ж покликана розкрити задум, розставивши особистісні смисли у логічній послідовності. Власне програма забезпечує відповідь на питання: “Як сказати?”.

Внутрішню програму виникнення мовлення, відзначає М. Алефіренко, треба відрізнити від внутрішнього промовляння і внутрішнього мовлення, оскільки вони допускають звертання до частково вербального способу мислення, а вказана програма – це найбільш глибинний та абстрактний рівень мовленнєвої діяльності. Всі її елементи авербальні, оскільки пов’язані не з якоюсь конкретною мовою, а радше із загальнолюдськими здібностями виразного мовлення, членування світу, побудови висловлювання [4, с. 36].

Незважаючи на суттєву різницю психологічних сутностей авербального виникнення мовлення і вербального способу його викладення, ці процеси практично здійснюються одночасно рідною мовою. В основі такого одномоментного явища діє механізм надфазового упередження, про який говорить І. Зімня. Його суть полягає у забезпеченні готовності до продукування кожної наступної фрази у момент закінчення попередньої [86].

Отже, відмінність між виникненням задуму мовленнєвого висловлювання і його вербальною реалізацією практично не відчувається. Це відбувається тому, що в системі виникнення мовлення рідною мовою будь-яке лінгвістичне явище готове до виходу у зовнішню мову за першою вимогою мовленнєвої ситуації. У говорінні іноземною мовою відчувається відрив

мовного від психічного в поданні мовленнєвого сигналу, а це призводить до ламання автоматизму при виникненні і сприйнятті мовлення [203, с. 178].

Можливість розвитку і розширення мовної здібності, пов'язаної з формуванням у ній іномовної кодової системи, що функціонує паралельно із системою кодів рідною мовою і в режимі повного автоматизму, забезпечується тим, що вона створюється як би наново, разом з новими психологічними стимулами і знаками та закріплюється у психіці людини за їх допомогою [203, с. 178]. Таку нову систему іномовних кодів інколи називають “іномовним динамічним стереотипом”, що утворюється з опорою та у взаємозв'язку зі стереотипом рідної мови.

Думки вчених-психологів співпадають у тому, що як би не називалися ці формувальні іномовні кодові системи, вони проявляються як механізми, котрі складаються з безлічі осередків збудження, кожному з яких належить одна лінгвістична інформація. Однак жодна з них не існує ізольовано, а навпаки, взаємопов'язана з тими, що можуть зумовлювати яку-небудь інформацію. Про це І. Румянцева пише: “...Доведено багатьма лінгвістичними експериментами, що кожне слово має більше чи менше коло зв'язаних одне з одним слів, яке називається асоціативним полем. Тому при виникненні у пам'яті одного слова воно може за необхідності потягнути за собою на світ величезний словесний ланцюжок. Через це діяльність психотехніка, метою якої є навчити людину іноземного мовлення практично як рідної, спрямована на вироблення в апараті її головного мозку цілісної системи таких взаємопроникних, поліфункціональних мовних і мовленнєвих кодів та асоціативних полів” [203, с. 178].

Відзначимо, що спосіб вироблення вказаних кодів становить предмет суперечки між багатьма психологами. Так, В. Артемов, В. Беляєв, І. Румянцева вважають, що формування іноземних мовних і супутніх їм мовленнєвих кодів та асоціативних полів повинно здійснюватись у процесі невимушеного запам'ятовування іноземної мовної інформації, тобто в життєдіяльності людини, як це відбувається при розвитку умінь рідної мови

[20]. На відміну від них, Л. Виготський, О. Соколов обґрунтовують необхідність створення іномовної кодової системи з усіма асоціативними зв'язками, що входять до її мовних одиниць, на основі виконання вольових, логічних, цілеспрямованих дій щодо заучування правил мовної системи і збереження її в апараті головного мозку людини у вигляді відображення формальних схем та операцій [214].

Названі розбіжності між психологами породжують діаметрально протилежні методики навчання іноземного мовлення. Одні виключають опору на рідну мову і вимагають реальної мовленнєвої комунікації на основі занурення в іноземне мовне середовище; інші, порівнюючи рідну та іноземну мови, розробляють такі вправи, що дають змогу студентам осмислити кожне мовне явище, яке вивчається, і цим не лише сформуванню нову систему мовних означень, раніше засвоєних понять і явищ, а й розвивати асоціативні зв'язки між мовними засобами іноземної та рідної мов.

Ми розглядатимемо другу точку зору як більш реалістичну в обтяжених умовах вузівського навчання. Але в ній, як і І. Румянцева, бачимо недостатність однобічної опори на логічні зв'язки, що призводять до штучного функціонування усієї системи; останні зумовлюються можливістю її функціонування лише в режимі переключення одних мовних кодів на інші, оскільки формувалися вони у надто тісній взаємодії і можуть зумовити інтерференцію обох мов [203, с. 179].

У зв'язку з цим для нівелювання недоліків формування іномовної кодової системи за кожним з двох названих напрямків ми пропонуємо третій, який, з одного боку, забезпечить синтез створюваних мовних елементів з їх рушійними психологічними силами, а з другого – не допустить ігнорування опори на динамічний стереотип рідної мови при формуванні іномовного динамічного стереотипу. Практично це буде виглядати як розвиток умінь англійського усного розмовного мовлення на основі прикладів аутентичної комунікації героїв художніх творів, але за умови усвідомленого попереднього засвоєння мовних елементів, які становлять такі реальні мовленнєві контакти.

З цією метою розглянемо психологічні основи засвоєння лінгвістичних структурних компонентів усного мовлення і досягнення умінь його функціонування в реальних комунікативних умовах на основі читання англійських аутентичних художніх творів.

Процес засвоєння інформації, як відомо, складається з чотирьох послідовних психолого-педагогічних дій: 1) *сприйняття нової інформації*; 2) *осмислення отриманих знань*; 3) *запам'ятовування матеріалу, що вивчається*; 4) *застосування знань у поступово ускладнених умовах*: від навчальних до реально-виробничих, а в нашому випадку – від навчально-мовленнєвої практики до реального усного мовлення.

Розглянемо кожен названий психолого-педагогічний процес детально.

1. *Сприйняття* будь-якої інформації має здійснюватися з активізацією максимально можливої кількості аналізаторів. Це обґрунтовується тим, що кожне осмислене сприйняття є відображенням предметів і явищ дійсності в сукупності їх окремих властивостей, які діють у певний момент на органи відчуття, і включає впізнавання цих предметів і явищ, тобто віднесення їх до окремих категорій, що зустрічалися в минулому досвіді. Оскільки у сприйнятті інформації беруть участь кілька органів відчуття, то утворюються складні умовно-рефлекторні зв'язки, які становлять їх фізіологічну основу. В результаті переважання певних груп нервових зв'язків виникає вибірковість сприйняття, тобто переважне виокремлення одних об'єктів чи якихось властивостей та ознак предметів і понять порівняно з іншими [146, с. 76].

Тож цілком очевидно, що сприйняття іномовної інформації також має здійснюватися за участі максимально можливої кількості аналізаторів. Адже вплив на кожний з них залишає у корі головного мозку людини певний слід, здатний до утримання не набагато більше, ніж тривалість сигналу, який впливає [126, с. 490]. Якщо ж такі сигнали поступатимуть в кору головного мозку з різних джерел, то тривалість їх утримання буде збільшуватися пропорційно з біологічними здібностями людини до їх сприйняття. Так, З. Кольс доказав, що “почуте утримується в пам'яті на 20%, побачене –

майже на 30%, почуте і побачене – вже на 50%, а почуте, побачене і вимовлене уголос – на 70% і більше” [100, с. 395]. Крім того, сприйнята на основі активізації різних типів пам’яті інформація створює передумови для її розуміння. Щодо цього С. Рубінштейн стверджував: “...Сприйняття не обмежується лише однією чуттєвою основою, яка створюється відчуттями. Сприйняття людини насправді є єдністю чуттєвого і логічного, чуттєвого і смислового, відчуття і думки. Воно завжди – не тільки сенсорна даність, а й осмислення її об’єктивного значення” [202, с. 239].

Стосовно сприйняття іномовної інформації зрозуміти легше (тим більше іноземною мовою) те, що ми не лише чуємо, а й бачимо, повторюємо і записуємо. В такому різноплановому аспекті людина не тільки механічно повторює почуте, а й аналізує його значення, порівнює нові знання з уже наявними, робить певні лінгвістичні умовиводи, тобто залучає весь свій психологічний розумовий апарат.

Продемонструємо сказане на прикладі: якщо студентам необхідно увести для засвоєння такі мовні явища, як “knicker toaster” – “батарея”, “blodge lab” – “біологічна лабораторія”, “ace gang” – “гарна компанія молодих людей”, “to ramble on about steam and vegetables” – “незв’язно писати / теревенити про різні дурниці”, то для їхнього психологічно обґрунтованого сприйняття необхідно представити ці вирази письмово з перекладом рідною мовою для їх: а) ізольованого прочитання; б) прочитання в уривку зв’язаного аутентичного тексту, наприклад: “After R. E. I was in a state of shock. I could hardly eat my cheesy snacks. We sat on the *knicker toaster* in the *blodge lab* and the *ace gang* had a look at the letter.... Walking home with Jas, I said to her, “I cannot believe my life. I’ve kept reading SG’s letter over and over but it still *rambles on about steam and vegetables*” [300, с. 46–47].

Такий спосіб пред’явлення нового мовного матеріалу, типового для англійського усного мовлення, з одного боку, забезпечує його повне усвідомлення, а з іншого – показує аутентичну форму його застосування, що й буде відповідати вибраному нами третьому шляху формування іномовної

кодової системи.

2. **Осмислення** будь-якої інформації передусім характеризується її обширним зіставленням з раніше засвоєною. Причому якщо на етапі *сприйняття* зіставлення з попередніми знаннями має переважно демонстраційний характер, тобто показує, як нове може поєднуватися з вивченим, і лише окреслює смислові зв'язки між ними, то на етапі *осмислення* зіставлення розширює поле сприйнятої інформації шляхом встановлення і поглиблення смислових зв'язків між тим, що вивчається, і тим, що вже вивчено. Прояв осмислення І. Лернер описує так: "...Розуміння чи осмислення означає включення сприйнятої інформації в систему зв'язків з уже відомими. Інакше кажучи, це замикання нового зв'язку, утворення нової асоціації. Ці зв'язки спочатку дуже поверхові, і тоді людині може здаватися, що вона розуміє... З учінням людина осмислює виниклі зв'язки більш об'єктивно і широко. Тоді вони перетворюються у мисленнєві структури, що відповідають логіці діяльності і спрямовані на осмислення змісту об'єктів дійсності"[123, с. 28–29]. Мисленнєві структури свідчать про готовність людини до узагальнених мисленнєвих дій безвідносно-предметного змісту, а саме: аналізу, синтезу, узагальненню і т. д. Це означає, що системно осмислений матеріал може призвести до самостійних висновків з його трактування і використання.

Осмислення іноземних мовних явищ здійснюється на основі таких же психологічних закономірностей. Спочатку проста демонстрація мовних явищ у різних видах мовленнєвих дій – говорінні, читанні, писанні і вимові спонукає тих, хто навчається, до первинних аналітичних вчинків. Так, у представленому вище прикладі вираз "to ramble on about steam and vegetables" [300, с. 47] означає в контексті певного усного мовлення "незв'язно теревенити про різні дурниці", однак воно може вживатись і в інших ситуаціях цього ж мовлення, але вже в значенні "овочі, приготовлені на пару", наприклад, у такому контексті: "She poked at the steamed vegetables, wondering where her head was today" [248, с. 89].

Таким чином, осмислення нової іномовної інформації – це її глибоке розуміння на основі її зіставлення з раніше набутими іномовними знаннями. Та зроблений нами висновок не остаточний, адже осмислення ґрунтується не лише на поєднанні нового матеріалу з раніше вивченим і його лінгвістичним аналізом, а й на розумінні значення отримуваних нових мовних явищ. Добре відомо, що не всі знайомі лексичні одиниці в поєднанні одна з одною створюють нові смислові групи, котрі складаються із смислових елементів вхідних до них частин. Так, наприклад, якщо поєднати раніше відомі слова “a cat and a dog” із нововивченим словом “rain” у фразу “a rain of cats and dogs”, то смисл цієї фрази ніяк не співвідноситься зі смислом слів, які її складають. Невипадково С. Рубінштейн співвідносив осмислення нового мовного матеріалу з його розумінням, а розуміння – з його значенням. Вчений вказував: “Розуміння відбувається в процесі мовлення, яке складається зі слів. Кожне слово має смисловий – семантичний – зміст, що становить його значення. Слово означає предмет (його якість, дії і т. д.), який воно узагальнено відображає. Узагальнене відображення предметного змісту є значенням слова. Але значення – не пасивне відображення предмета само по собі, як “речі в собі”, поза практично діючими відносинами між людьми. Значення слова, що узагальнено відображає предмет, який включений у реальні діючі суспільні взаємовідносини людей, визначається через функцію цього предмета в системі людської діяльності. Формуючись в суспільній діяльності, воно включене у процес спілкування між людьми. Значення слова – це пізнавальне відношення людської свідомості до предмета, опосередковане суспільними відносинами між людьми” [202, с. 382–383].

Відомі три основні шляхи розкриття значення іномовної інформації: 1) трактування поняття; 2) семантизація поняття за контекстом; 3) переклад того, що вивчається, рідною мовою. Вибір семантизації залежить від різних чинників: лінгвістичного досвіду тих, хто навчається; необхідності швидкого і точного значення іномовного явища, яке вивчається; смислового навантаження семантизаційного поняття в загальному контексті тощо. Тому

спосіб семантизації вибирає викладач вузу; важливо лише те, що невідома фраза, граматичне явище або слово має бути всебічно осмислене, тобто здатне до поєднання з раніше вивченим матеріалом й уведення в будь-який лінгвістичний контекст.

Разом з тим досягнуте в результаті таких дій осмислення нового поняття не є остаточним, а лише обов'язковою проміжною ланкою між його первинним і реально-діяльним використанням. В зв'язку з цим С. Рубінштейн говорив, що слово тоді стає реальним досягненням свідомості людини, коли за його допомогою можна здійснювати “реальні діючі суспільні взаємовідносини людей” [202, с. 383].

Отже, досягнутий рівень осмислення матеріалу, який вивчається, створює передумови для його стійкого запам'ятовування, без чого неможливо реалізувати один з головних принципів навчання іноземної мови – “нагромадження лінгвістичних знань”. Цілком зрозуміло, що арсенал лінгвістичних засобів свідчить про лінгвістичну адекватність людини, культуру її мовленнєвого спілкування. Тож запам'ятовування сприйнятого й осмисленого матеріалу має особливо важливе значення у процесі засвоєння іномовної інформації.

3. *Запам'ятовування* будь-якої інформації, в тому числі мовної, повинно здійснюватися за допомогою її багатократного різноаспектного повторення. При цьому необхідно розуміти, що хоча запам'ятовування є третьою ознакою процесу засвоєння інформації, це не означає, що воно починається лише на вказаній стадії. Вже на етапі сприйняття інформації передбачається її повторення в різних видах діяльності: читанні, писанні, говорінні і вимові, які спільно ведуть до її запам'ятовування.

Повторення матеріалу продовжується і на етапі його осмислення, тобто порівняння з раніше вивченим і вживання нової та попередньої мовної інформації в усній та письмовій формах. Ми поділяємо думку С. Рубінштейна, що запам'ятовування матеріалу залежить не лише від кількості його усних і письмових повторень, а й від їх характеру і видів

діяльності, в яких вони відбувається [202, с. 506].

Численні експерименти П. Зінченка, Р. Мартинової, С. Рубінштейна й інших дослідників, котрі займалися проблемою запам'ятовування іномовного лексичного та граматичного матеріалу, показали наступне:

1) запам'ятовування лексики і граматики, які вивчаються, залежить від цільової установки на подальше використання цього матеріалу в реальних мовленнєвих умовах. Якщо студенти знають, що вони виконують різноманітні, цікаві, ігрові, рольові дії з виразами, які вивчаються, для їх запам'ятовування і наступного застосування з навчальною метою, то результативність їхньої роботи буде хоч і високою, але нетривалою. Відсутність реального використання інформації, що запам'яталася, зумовлює її забування через деякий час;

2) запам'ятовування нової лексики і граматики залежить від рівня взаємозв'язків між його типами: довільним і мимовільним. Ще донедавна психологи трактували мимовільне запам'ятовування як “фізіологічно зумовлене, механічне, некероване свідомістю людини” і через це неприйнятне для засвоєння основ наук; йому протиставлялося запам'ятовування довільне, забезпечене усвідомленою, чітко структурованою мнемічною діяльністю і тому єдино можливе для засвоєння будь-якої інформації, що вивчалася.

Штучно і невиправдано створена прірва між двома складовими одного процесу – запам'ятовування матеріалу, що вивчається, – нівелювала значимість діяльного підходу в навчанні, мотивацію вивчення іноземної мови як реального засобу комунікації. Дальше вивчення мимовільного запам'ятовування дало йому нову змістовну характеристику. Так, дослідження П. Зінченка, на які звертає увагу С. Рубінштейн, переконливо показали, що установка на запам'ятовування, що робить його прямою метою дій суб'єкта, сама по собі не є вирішальною для ефективності запам'ятовування; мимовільне запам'ятовування може бути ефективнішим від довільного. У досліджах цього вченого запам'ятовування картинок, що

сталося ненавмисно під час діяльності, метою якої була класифікація картинок без завдання їх запам'ятовування, виявилось вищим, ніж у випадку, коли перед досліджуваними було поставлено завдання запам'ятати картинки [202, с. 273].

До таких же висновків згодом прийшов О. Смірнов. Його експериментальні дані підтверджують перевагу запам'ятовування мимовільного над довільним. Вони доводять, що матеріал, який запам'ятовується мимовільно, легко відтворюється і практично в повному обсязі у відстрочений від запам'ятовування час. Той же матеріал інші піддослідні не могли відтворити через контрольний час, оскільки його запам'ятовували цілеспрямовано, без перспективи подальшого практичного використання [213].

Водночас є неправомірним повністю виключати свідоме і цілеспрямоване запам'ятовування, бо тоді ті, хто навчається, позбавляються можливості систематизації знань, розуміння значимості запам'ятовування, їх системотворних компонентів. Останнє особливо суттєве для первісного ознайомлення з мовною інформацією і розуміння значимості оволодіння нею. В зв'язку з цим Е. Мейман наводить такий приклад: предмети найближчого оточення, що постійно перебувають перед очима, часто запам'ятовуються дуже погано, коли б не було спеціальної установки на їх запам'ятовування. Такий би шлях запам'ятовування не був вибраний, варто знати його головну умову: запам'ятовується те, що зрозуміле. Тому ми будемо використовувати обидва два види запам'ятовування матеріалу, який вивчається. Спочатку, безумовно, довільне запам'ятовування, щоб забезпечити розуміння матеріалу та усвідомлення важливості його засвоєння, а потім – мимовільне, щоб в процесі будь-якої діяльності досягти високих результатів засвоєння вивчаючої інформації і здатності її відтермінованого відтворення.

Другою важливою умовою стійкого запам'ятовування матеріалу, що вивчається, є його повторення. Воно, як ми вже говорили, присутнє на етапі осмислення інформації та її використання у процесах довільного і мимовільного запам'ятовування. Але в цьому разі зміст того, що вивчається,

повторяється в такому вигляді, в якому був представлений: спочатку – в ізолюваній формі, потім – у поєднанні з раніше вивченим матеріалом. Останнє зумовлює повторне опрацювання того, що вивчається, тобто переосмислення. Саме ця психолого-педагогічна дія, на думку С. Рубінштейна, створює базу для подальшого застосування вивченого [202, с. 506].

Такий тип повторення називають повторювальним відтворенням. У процесі стійкого засвоєння знань воно займає суттєве місце. Його кінцевою метою є вільне відтворення того, що вивчається. “Необхідність вільно відтворити, самостійно викласти матеріал загалом дуже активізує його осмислення, оскільки в процесі викладу неминуче здійснюються перевірка, самоконтроль, виявляються місця, які вимагають додаткового вияснення. Уточнюючи, формулюючи свою думку, людина формує її; разом з тим вона міцніше її закарбовує”, – вказує С. Рубінштейн [202, с. 506]. Наступні дослідження вченого показали, що перші власні формулювання, основані на матеріалі, який раніше багаторазово повторювався, не лише забезпечують його стійке осмислення та запам’ятовування, а й ведуть до його осмисленого практичного застосування.

Отже, кінцевою метою запам’ятовування будь-якої інформації, в тому числі іномовної, є її практичне застосування.

4. Стосовно *застосування* інформації С. Рубінштейн писав: “Питання про застосування знань на практиці і його ролі у навчанні – це не тільки питання про вправи, що спонукає до багатократного виконання однієї і тієї ж діяльності з метою закріплення знань. Це також питання про специфічний спосіб учіння або оволодіння знаннями в процесі діяльності, спрямованої безпосередньо не на учіння, а на досягнення інших практичних цілей” [202, с. 508]. З цього положення випливає необхідність застосування вивченого матеріалу для вирішення не стільки навчальних, скільки реальних практичних завдань.

Відповідно до теми нашого дослідження застосування вивчених

клішованих зворотів усного розмовного мовлення здійснюватиметься після їх попереднього сприйняття, осмислення і запам'ятовування для вирішення винятково комунікативних завдань. Однак, як це часто буває, в процесі реального іномовного спілкування навіть міцно засвоєного мовного матеріалу може виявитися недостатньо для підтримки розмови з носієм мови, яка вивчається. В такому разі етап засвоєння знань трансформується в етап їх вдосконалення. Практично це відбувається так, що той, хто навчається, або звертається до додаткового джерела інформації з метою пошуку недостатньої для продовження розмови фрази, або намагається подолати виниклі лінгвістичні труднощі шляхом створення власного синонімічного вираження на основі існуючих знань.

Таким чином, як зауважує С. Рубінштейн, в процесі застосування закріплюються ті знання, що були набуті в спеціальній навчальній діяльності, і набуваються нові складові та якості знань, які навчання не могло дати. Так, “вивчити можна той чи інший запас слів лише як систему знаків; справжніми словами, принципово відмінними від умовних знаків, вони можуть стати для суб'єкта тільки в результаті практики, коли включаються в живу життєво мотивовану діяльність суб'єкта і починають у ній функціонувати. Основне значення практики як способу учіння, за якого навчання включене в діяльність, безпосередньо спрямовану на іншу практично значиму мету, полягає в тому, що вона включає набуття знань і вмінь у життєвий контекст, де вони набувають інших якостей” [202, с. 508].

Розглянуті психологічні механізми виникнення і реалізації англійського усного мовлення дають можливість обґрунтувати наступне: 1) реалізація іномовної кодової системи здійснюється разом з новими психічними стимулами і знаками, які закріплюються у психіці людини на основі співвіднесення іномовних явищ до наявних у свідомості людини понять, що зумовлює виникнення відповідних асоціативних звуків, однак при цьому нові лінгвістичні образи мимовільно зіставляються з наявними аналогами рідної мови; 2) засвоєння цих понять в їх іномовній формі відбувається на основі

сприйняття, запам'ятовування і застосування мовної інформації, яка вивчається; 3) найбільш продуктивним способом сприйняття нових лінгвістичних явищ є їх слухове, мовленнєве, зорове і моторорухічне опрацювання; 4) найбільш раціональний шлях осмислення матеріалу, що вивчається, полягає в його поєднанні з раніше вивченим та утворенні власних лінгвістичних комбінацій; 5) найдоступнішим методом запам'ятовування мовних явищ, які вивчаються, є їх першочергове довільне і потім мимовільне повторення, що надалі ускладнюється повторювальним відтворенням нового і раніше вивченого матеріалу, а це веде до його переосмислення і створює передумови для продуктивного застосування; 6) найбільш прагматичним способом застосування вивченого є його використання не стільки з навчальною, скільки з виробничою метою, тобто для вдосконалення тієї діяльності, заради якої матеріал вивчався.

Висновки до першого розділу

Проведене дослідження теоретичних основ вивчення англійського усного мовлення засобами аутентичних художніх творів дало змогу зробити певні висновки.

1. Усне розмовне мовлення загалом, а іноземне усне мовлення зокрема, – це такий вид неофіційної бесіди, в якій відсутні сторонні особи, виникають непередбачувані теми розмови, що обговорюються за умови довірливих відносин співрозмовників, а також в якій простежується прагнення співрозмовників переконати один одного у правоті своєї точки зору.

2. Англійське усне розмовне мовлення характеризується фонетичними, лексичними, граматичними і синтаксичними особливостями. До фонетичних відносяться: асиміляція, оглушення приголосних, з'єднання звуків, редукція, лабіалізація, монофтонгізація дифтонгів, елізія нейтрального звуку. До лексичних належить використання сленгів, професіоналізмів, жаргонізмів, вульгаризмів, лексичних діалектизмів. Граматичні особливості проявляються у специфічному використанні артиклів, особистих, присвійних і вказівних займенників, а також застосуванні неповних видо-часових форм дієслів.

Синтаксичні особливості полягають у переважаючому використанні простих речень, у запитальних та окличних реченнях їх редуційній формі, в неповних граматичних формах стверджувальних і заперечних відповідей. Крім того, в усному розмовному мовленні допускаються паузи, зумовлені по-різному: пошуком потрібного слова в момент спілкування, лінгвістичними й екстралінгвістичними проявами та емоційним станом співрозмовників тощо.

3. Аналіз існуючих методів навчання англійського усного мовлення студентів як філологічних, так і технічних спеціальностей вузів показав суттєвий внесок їх авторів-розробників у дослідження філологічного аспекту неофіційної комунікації, систематизації процесу навчання шляхом виокремлення його етапів, обґрунтуванні послідовності у виконанні поступово ускладнених мовленнєвих дій. При цьому джерелом відбору змісту розмовного мовлення були або мовленнєві зразки носіїв мови, або клішовані розмовні фрази для організації повсякденного спілкування. Перші були аутентичними за своєю формою і змістом, але недоступними для переважної більшості тих, хто навчався. Другі були далекими від аналогу аутентичного мовлення, але доступними для навчання в існуючих умовах. Наш третій шлях в організації навчання англійського усного розмовного мовлення полягає в розвитку умінь неформального спілкування на основі вивчення аутентичних зразків англійських вербальних мовленнєвих контактів героїв художніх творів, що, з одного боку, забезпечує відповідність мови, яка вивчається, її реальним аналогам, а з другого – забезпечує доступність до них так, щоби читання оригінальних художніх творів було можливим для кожного студента, котрий перебуває поза мовним середовищем.

4. Психологічні механізми виникнення усного англійського розмовного мовлення відрізняються від аналогічних в рідній мові не задумом передбачуваної розмови, а її лінгвістичним розгорненням на початковому етапі навчання і поступовим лінгвістичним згорненням у кінці навчального процесу. Розгорнення внутрішнього мовлення зумовлюється недостатньою мовною компетентністю співрозмовників, а зростання його згорнення стає

можливим завдяки формуванню мовних автоматизмів вживання іноземного мовного матеріалу, що забезпечує безперешкодну реалізацію запрограмованого задуму.

Теоретичні положення, розглянуті в першому розділі дисертації, викладені у публікаціях її авторки [188; 189; 190; 193; 194; 195; 197; 198; 199].

РОЗДІЛ 2.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УСНОГО АНГЛІЙСЬКОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НА ОСНОВІ АУТЕНТИЧНИХ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ

Встановлені нами фонетичні, лексичні, граматичні і синтаксичні особливості усного англійського мовлення, а також психологічні механізми

його виникнення і реалізації дають підстави приступити до розробки методики навчання цього виду мовленнєвої діяльності.

Однак, як відомо, будь-яка методика ґрунтується на структурі змісту її компонентів. Тому ми передусім визначимо компоненти змісту навчання англійського розмовного мовлення, лінгвосемантичні джерела його наповнення, якими в нашому випадку є аутентичні художні твори. Адже саме вони забезпечать розглядуване нами мовлення природними філологічними проявами, спрямує наше навчання на типову для англомовних громадян тематику неформальних бесід. Методика оволодіння усним англійським мовленням україномовними студентами відрізняється від методики оволодіння неофіційним стилем спілкування носіїв англійської мови через відсутність в нашій країні дійсного англомовного середовища. Його відсутність пропонуємо нівелювати вивченням реального англійського мовлення героїв сучасних британських художніх творів.

Вирішенню вищевказаних методичних проблем присвячений другий розділ цієї дисертації.

2.1. Структура змісту навчання усного англійського мовлення

Структуру змісту навчання кожного предмета загалом та іноземного мовлення зокрема досліджували багато дидактиків і методистів. Їх основна розбіжність полягає в тому, що засвоєння будь-якого навчального предмета досягається шляхом набуття відповідних йому знань і розвиток на їх основі вмінь їхнього застосування. Методисти навчання іноземної мови вважають, що після набуття іномовних знань недоцільно відразу розвивати мовленнєві вміння оперування ними, оскільки в тих, хто навчається, не сформовані механізми виконання невідомих для них мовних операцій. Формування таких механізмів прийнято зіставляти із формуванням мовних навичок [66; 135; 169]. Саме вони, на думку вчених, становлять основу розвитку іноземних мовленнєвих умінь. В зв'язку з цим в нашій роботі будемо розглядати такі компоненти змісту навчання усного англійського мовлення: *мовні знання,*

тобто лексичні і граматичні; *мовні навички*, тобто автоматизоване вживання мовних явищ, які вивчаються, у спрощених (навчальних) мовленнєвих умовах; *мовленнєві вміння*, тобто вживання мовних явищ, які вивчаються, в умовах реальної мовленнєвої комунікації.

Розглянемо результати дидактичних і філологічних досліджень з метою визначення видів знань, навичок і вмінь, типових для навчання аутентичного усного англійського мовлення.

I. Знання. З позицій лінгводидактики виокремлюють три типи знань: 1) знання про явища, категорії, закони і закономірності мови; 2) знання мовного матеріалу; 3) знання прийомів (способів) комбінування мовними одиницями.

Перший тип знань необхідний переважно вченим-філологам. Для людини, котра користується мовою в усній і письмовій комунікації, зовсім необов'язково знати історію виникнення тих чи інших граматичних категорій або семантику якихось мовних явищ. Тому цей тип лінгвістичних знань не буде досліджуватися нами.

Стосовно другого і третього типів знань, то вони будуть предметом нашого подальшого аналізу, оскільки без них спілкування іноземною мовою в умовах немовного середовища не може відбутися: не можна говорити не знаючи слів і способів оперування ними. Ці типи знань ми вважаємо лінгвістичними та, як і Д. Джалалов, припускаємо, що вони свідчать про наявність у свідомості того, хто навчається, інформації про форму, структуру, семантику чи функції мовної одиниці. Форма і структура мовної одиниці становить її технічну складову, а семантика і функція – смисловою. Технічна і смислова складові в єдності є компонентами змісту навчання. Відсутність знання однієї із складових мовної одиниці індивіда унеможливорює сприйняття чи виникнення мовлення [71, с. 30].

Початком навчання іноземного мовлення є набуття лінгвістичних знань на рецептивному рівні, а його виникнення полягає у засвоєнні лінгвістичних знань на рівні репродуктивному. Вчений, науковець Р. Мартинова вслід за

Д. Джалаловим встановила, що рецептивний рівень лінгвістичних знань відповідає здібностям тих, хто навчається, виражати смисл пред'явлених лексем і граматичних структур, які проявляються у вигляді їх перекладу з мови, що вивчається, рідною мовою. Репродуктивний рівень лінгвістичних знань відповідає здібностям тих, хто навчається, відтворювати іноземною мовою уведений мовний матеріал в тому вигляді, в якому його подали, шляхом його перекладу з рідної мови іноземною [71, с. 31; 136, с. 5].

Отже, лінгвістичні знання мовного матеріалу, що вивчається, на рецептивному і репродуктивному рівнях є першим структурним компонентом змісту навчання усного англійського мовлення.

У контексті предмета нашого дослідження смисловим змістом лінгвістичних знань будуть ті слова, словосполучення і вирази, які належатимуть героям різних автентичних британських художніх творів: “Away laughing on a fast camel” та “Love is many trousered thing” автора Louise Rennison, “Confessions of a shopaholic” автора Sophie Kinsella. Подамо ці мовні явища у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Мовні явища, які мають бути засвоєні на рецептивному і репродуктивному рівнях, з романів “Away laughing on a fast camel” та “Love is many trousered thing” автора Louise Rennison, “Confessions of a shopaholic” автора Sophie Kinsella

Louise Rennison “Away laughing on a fast camel”			
Тема спілкування героїв творів: “Informal talks at work”			
№ п/п	Мовні одиниці (із вказівкою сторінки (р.) їх вживання в романах)	Літературне значення мовних явищ	Значення мовних явищ, типових для розмовного мовлення
1.	How are things? (р. 29)	ні	Як живеш?
2.	never mind (р. 29)	ні	не брати в голову
3.	every so often (р. 29)	ні	час від часу
4.	chop chop (р. 30)	рубати	швидко-швидко
5.	under the sun (р. 31)	під сонцем	на цім світі
6.	fiver (р. 32)	ні	п'ятірка (5 фунтів)
7.	quid (р. 32)	ні	фунт
8.	to pull a little face (р. 32)	витягнути обличчя	викривитися
9.	to freeze (р. 32)	замерзнути	впадати в ступор

10.	to have a way (p. 33)	мати шлях	домагатися чогось
11.	Gosh! (p. 33)	ні	Ну і ну!
12.	How fab! (p. 33)	ні	Як класно!
13.	in two ticks (p. 33)	за два тики	миттю
14.	How on earth? (p. 34)	ні	Як? Яким чином?
15.	saucy double entendre (p. 34)	ні	зухвале дворушництво
16.	to cast one's eye over this (p. 34)	ні	поглянути на це
17.	to switch (p. 34)	переключати	переметнуться
18.	to run one's eye over (p. 34)	ні	переглянути (документ, журнал, газету...)
19.	to get it wrong (p. 35)	ні	помилятися
20.	to make it from scratch (p. 35)	ні	починати з чистого листа, с нуля
21.	telly (p. 35)	скорочено "a TV set"	телик
22.	in a matter of minutes (p. 35)	ні	за лічені хвилини
23.	to grind to a bit of a halt (p. 36)	ні	трохи притихнути
24.	kind of (p. 37)	вид чогось	типу, як би
25.	a fly-on-the-wall (p. 37)	муха на стіні	під пильною увагою
Louise Rennison "Love is many trousered thing" Тема спілкування героїв творів: "Getting acquainted"			
26.	a mate (p. 120)	товариш	друг
27.	a motor (p. 120)	машина	тачка
28.	Oh my god! (p. 120)	О, мій Боже!	О, Боже!
29.	for a bit (p. 120)	ні	трішки, небагато
30.	to chat (p. 120)	спілкуватися	базікати
31.	a drag queen (p. 120)	ні	трансвестит
32.	cheeky (p. 120)	ні	нахабний, наглий
33.	to be cross (p. 120)	пересічений	дратуватися, сердитися
34.	to get out of (p. 120)	відходити	валити, звалювати
35.	to spy on (p. 120)	шпигувати	слідкувати за кимсь таємно
36.	to carry the horns (p. 120)	носити роги	людина, якій зраджує її партнер
37.	to go mad (p. 120)	ні	зійти з розуму
<i>Продовження таблиці 2.1</i>			
38.	to melt (p. 120)	танути	завмирати від щастя
Sophie Kinsella "Confessions of a shopaholic" Тема спілкування героїв творів: "Phone conversation"			
39.	to drivel (p. 56)	ні	говорити дурниці
40.	to gaze (p. 56)	пильно дивитися	уп'ястися
41.	titchy (p. 56)	ні	(випити) по маленькій
42.	dregs (p. 56)	лишне, залишок	покидьки, залишки
43.	to force a bright smile (p. 56)	ні	видавити усмішку
44.	to take a big breath (p. 56)	глибоко вдихнути	набиратися терпіння, розслабитися
45.	to gabble (p. 57)	говорити неясно	бурмотіти
46.	to go ex-directory (p. 57)	ні	сховати номер телефону
47.	to cut off (p. 57)	відрубати,	роз'єднувати ³

	відсікти	
--	----------	--

Як бачимо з наведеного прикладу, відбір лексики для навчання розмовного мовлення ґрунтується не на загальноприйнятих категоріях – частоти вживання слів, їх стилістичної необмеженості, цінності тощо, а на прикладах автентичного розмовного мовлення, в яких вживана лексика відображає характер і поведінку героїв англomовних художніх творів. Такий *шлях відбору лексичного матеріалу* може забезпечити реальність неформального спілкування студентам, котрі не мають можливості перебувати у мовленнєвому середовищі мови, яка вивчається.

II. Навички. Як показують результати численних досліджень, тільки знання мовного матеріалу не можуть забезпечити сприйняття і виникнення іноземного мовлення. Для цього необхідно оволодіти способами його комбінування, тобто поєднання між собою. Та виконувані комбіновані мовні дії, хоч і мають бути однотипними для досягнення автоматизації їх виконання, але в жодному разі – не односкладними. Кожна наступна дія повинна поступово ускладнюватися, щоб в результаті її виконання вдосконалювалася навичка. Про це С. Рубінштейн так говорить: “Навички утворюються за допомогою вправи. Осмислена доцільна вправа – це навчання, тобто не лише закріплення, а й вдосконалення. Якби вправа при виробленні навички полягала тільки у повторенні і закріпленні первісно виконаної дії, то невмілі, недосконалі дії, ... які проявляються з початку вироблення навички, такими би й закріплювалися. Але насправді вони в процесі вправляння не просто закріплюються, вони також і реорганізуються, і вдосконалюються” [202, с. 458].

Таким чином, формування навички вживання іномовного матеріалу має починатися з найпростіших дій – рецептивних, а продовжуватися більш складними діями – репродуктивним. Перші полягають у побіжному і безпомилковому відтворенні матеріалу, що вивчається, але вже не в

³ Приклади розмовних мовних явищ за іншими темами із вказаних художніх творів подані в Додатку А.

ізолюваному вигляді, як при набутті знань, а в поєднанні з раніше вивченим у вигляді словосполучень і речень рідною мовою при їх зоровому сприйнятті іноземною. Другі полягають у побіжному і безпомилковому відтворенні того ж матеріалу іноземною мовою при їх зоровому сприйнятті мовою рідною.

Навички у методиці навчання іноземної мови характеризуються не тільки автоматизацією виконання мовних операцій, а й їх специфікою. Одні навички можуть проявлятися в автоматизованому утворенні різних мовних форм у домовленнєвій практиці, наприклад, побіжне впізнавання чи відтворення словосполучень з іменниками у присвійному відмінку (*teacher's book, mother's dress, sister's friend*) або побіжне впізнавання і відтворення виразів з дієсловами невизначеної форми (*to play football, to read books, to help about the house*). У наведених прикладах очевидним є виконання мовних операцій для отримання різних лексико-граматичних форм. У такому разі навички, що формуються, називаються мовними [94; 135; 169; 239].

Інші дослідники обґрунтовують формування не мовних, а мовленнєвих навичок, під якими розуміють правильність вираження не окремих мовних форм, а зразків готового мовлення [164; 209; 234]. Такий спосіб навчання іноземного мовлення, коли мовні операції освоюють на рівні не словоформи, а речення, правомірний, якщо мовний матеріал характеризується нетиповою фразеологічною формою і тому її однотипні лінгвістичні перетворення унеможливаються. Для формування ж навички вживання цих мовних явищ доцільно їх повторювати у вигляді готових зразків мовлення у типових автентичних конструкціях, поданих реченнями. Такі навички будемо називати мовленнєвими. Наприклад, щоб запам'ятати вираз "*to be cross*" у значенні "сердитися", доцільно вживати його у реченнях, що акцентують увагу на його смисл, а саме: 1) *Mum will be cross* when she finds out about the broken vase; 2) *She was cross* at the way her father had treated her as though she weren't a normal girl – some kind of freak; 3) *The lecturer was cross* at being interrupted.

Із вищевикладеного випливає, що другим структурним компонентом змісту навчання усного англійського мовлення мають бути рецептивні і репродуктивні мовленнєві навички.

У контексті предмета нашого дослідження смисловим змістом мовленнєвих навичок будуть ті речення, в яких поєднуюватимуться вивчені мовні явища для вираження окремих думок у формі розмовного стилю мовлення. Подаємо комбінацію цих мовних явищ із вказаних вище художніх творів у таблиці Б.1 Додатку Б.

Як видно з наведеного прикладу, формування мовленнєвих навичок здійснюється не на вигаданих прикладах розмовного мовлення, на прикладах мовлення героїв художніх творів, що демонструють студентам його автентичність. Тож для засвоєння зразків англійського реального розмовного мовлення потрібно сформувати навички його побіжного відтворення.

III. Уміння. Подані види поєднання мовних явищ у реченнях, які вимовляють герої аналізованих художніх творів, є лише демонстрацією способів вживання мовного матеріалу у розмовному мовленні. Здатність же тих, хто навчається, побіжно відтворювати ці речення рідною мовою при їх сприйнятті іноземною, а також іноземною мовою при їх сприйнятті рідною, свідчить про сформованість у них рецептивних і репродуктивних навичок вживання мовних явищ, які вивчаються і є типовими для розмовного мовлення.

Можна припустити, безумовно, що у момент реального мовленнєвого іноземного спілкування той, хто навчається, може згадати готовий зразок висловлювання і вжити його для вирішення власного комунікативного завдання. Однак вважати таку можливість реальним мовленнєвим комунікативним умінням навряд чи правомірно, тому для досягнення уміння оперувати словами і фразами розмовного мовлення з метою вирішення спонтанно виниклих мовленнєвих завдань студентам необхідна багата комунікативно зумовлена мовленнєва практика. Її організація і проведення можливі при створенні спеціальних ситуацій розмовного спілкування:

спочатку *тематичних*, як це продемонстровано у таблицях 2.1 і Б.1 нашого дослідження, а потім *спонтанно виниклих*, як це буває в реальних життєвих ситуаціях. Тому надалі ми будемо розглядати мовленнєві уміння, зумовлені: 1) певними розмовними темами; 2) спонтанно виниклими ситуаціями.

1. Розмовною ситуацією будемо вважати такі обставини і відносини, що створюють мотиви, стимули й умови здійснення мовленнєвих дій у межах певної теми. Наприклад, за темою “Працевлаштування” викладач описує обставини, за яких повинна відбутися розмова двох друзів. Такими обставинами можуть бути: два друзі, водії за спеціальністю, прочитали в Інтернеті оголошення, що фірма “Техно-Магістраль” запрошує на роботу водіїв-далекобійників; для працевлаштування треба мати з собою певні документи, в тому числі характеристику з місця навчання чи попередньої роботи; друзі зустрічаються дорогою до місцезнаходження цієї фірми та обговорюють оголошення і свої подальші плани й дії. Можливий варіант розмови двох друзів поданий у Додатку Б.

Як видно з поданого в таблиці Б.2 прикладу, в ньому вжито 20 виразів з автентичного розмовного мовлення героїв художніх творів, котрі обговорювали подібні проблеми. Така кількість мовних одиниць становить тільки 43% усіх їх вивчених в межах цієї тематики. Інші мовні явища виявилися незатребуваними учасниками діалогу. Найімовірніше, відбулося це не тому, що вони забули вказану мовну інформацію чи вона стала непотрібною для вирішення поставленого комунікативного завдання, а тому, що учасники навчання не мали достатньої мовленнєвої практики для розвитку англійськомовних умінь усного мовлення в межах названої тематики.

Із сказаного випливає, що багата англійська мовленнєва практика в межах конкретної тематики, яка передбачає використання вивчених мовних одиниць у новому лінгвомовленнєвому середовищі, є третім структурним компонентом змісту навчання усного англійського мовлення.

2. Разом з тим очевидно, що усне розмовне мовлення не завжди тематичне; воно може виникати раптово як прояв певних емоційних станів

через непередбачувані життєві обставини, наприклад: несподіваний дзвінок по телефону, трагічна подія у транспорті, надання допомоги перехожому, сенсаційна новина тощо. Тоді розмова виникає спонтанно, найчастіше з незнайомими людьми і вимагає вербального вираження емоцій, адекватних виниклій ситуації. Такі ситуації О. Чебикін називає емоціогенними [236, с. 32]. Вчений зазначає, що виникає емоціогенна ситуація внаслідок зіткнення реальних потреб тих, хто навчається, і можливостей їх задоволення, що виникають у певний момент [236, с. 33]. П. Фресс і Ж. Піаже вважають, що така ситуація виникає за надлишкової мотивації стосовно реальної можливості індивіда, що не існує емоціогенної ситуації як такої, а є загальний ефект ситуації; при цьому кожна людина реагує залежно від своїх потреб розвитку емоційності [229].

Показуючи роль ситуативності в житті людини, Х. Хекхаузен робить висновок, що ситуативні детермінанти лише актуалізують поведінку, а потім нею керує мотиваційна диспозиція. Він зазначає, що ситуаційно зумовлена поведінка залежить від інформації реальної ситуації [232]. Тож у ситуаційній поведінці найяскравіше відображаються емоції. “Почуття, – вказував С. Рубінштейн, – пов’язані переважно з ходом діяльності” [202, с. 552].

У педагогічному процесі емоціогенні ситуації найбільш повно розглянуті при аналізі так званих “проблемних навчальних ситуацій”. Так, О. Матюшкін розглядає проблемну ситуацію як можливість побачити і відкрити для себе нове, невідоме значення чи спосіб дії [144, с. 23–25], І. Лінгарт – як орієнтувальну ситуацію, що дає індивіду вхідні дані [125], а М. Махмутов – як щось незрозуміле, невідоме, тривожне і таке, що дивує [145].

Ці характеристики проблемних ситуацій проявляються найбільш яскраво на заняттях іноземної мови, коли викладач говорить про певну майбутню роботу і навмисно не каже про найважливіші для студентів деталі, зумовлюючи цим у них природну реакцію їх уточнення та обговорення між собою. Наприклад, викладач розповідає про майбутню зустріч студентів факультету іноземних мов з викладачами технічного коледжу із США і при

цьому повідомляє лише дату і місце цієї події. Така недостатня інформація спричиняє в студентів бажання взнати: “Хто ці педагоги?”, “Яку галузь наукового знання вони представляють?”, “Якою буде форма спілкування з гостями?”, “Чи будуть безпосередні контакти з ними або це буде лекція з можливими запитаннями в її кінці?”, “Про що конкретно вони зможуть поговорити з американцями?” й ін. У розмові між собою студенти можуть виражати: зацікавленість майбутньою зустріччю, задоволення від можливого спілкування з носіями англійської мови, здивування, чому ця зустріч відбудеться у вихідний день, тощо. В будь-якому разі студенти спілкуватимуться розмовним стилем, отож будуть використовувати ті мовні явища, які вони вивчали в процесі читання художніх творів.

Описана ситуація переважно є проблемною, ніж емоціогенною, що вимагає значно більшого прояву емоцій за допомогою екстралінгвістичних і лінгвістичних засобів. Емоціогенна ситуація відрізняється від проблемної тим, що зумовлюється не видуманими обставинами, навіть правдоподібними з явно вираженою навчальною метою, а ходом навчального процесу, розгортання якого в діях має бути невідомим студентам, але викладачем добре спланованим. Раптовість ситуацій, значимих за змістом для студентів, зумовлює у них емоційний сплеск, який супроводжується зовнішньо організованими реальними вчинками. Однак саме ця неорганізованість мовлення і є реальністю мовленнєвої поведінки студента, що проявляється в його розмовному стилі.

На основі емоціогенних ситуацій О. Чебикін називає наступні види емоцій: байдужість, боязнь, запал, здогадка, інтерес, цікавість, допитливість, непорозуміння, образа, радість, розчарування, нудьга, сумнів, сором, захоплення, здивування, задоволення і детально описує їх екстралінгвістичні прояви [236, с. 144–146, 155–156]. Вербального прояву емоцій вчений із зрозумілих причин не подає, адже у мовленні людини рідною мовою достатньо мовних засобів, щоби виразити кожний свій стан і будь-яке власне ставлення до подій, що відбуваються. Засобами іноземної мови, яка

вивчається, студенти можуть виражати свої емоції лише тоді, якщо навчаться використовувати вивчені мовні одиниці, вибрані з художніх творів для передання своїх почуттів.

Приклади англійського розмовного стилю мовлення для вираження емоцій візьмемо з творів “Can you keep a secret?” Sophie Kinsella і “If you could see me now” Cecelia Ahern. Умовно позначимо їх цифрами 1 і 2 й подамо у таблиці В.1 в Додатку В.

Подані приклади мовленнєвих виразів емоцій не є обов’язковими та єдиним способом вербалізації виявлених у розмові почуттів, а тільки демонстрацією найтипівіших, на нашу думку, фраз, які характеризують відповідні їм емоції.

Досягнення вміння англійського вираження емоційного стану людини стає реальним в будь-якій усній мовленнєвій практиці, при появі спонтанних мовленнєвих дій в зв’язку з подіями, що мають певне значення для тих, хто про них дізнається. Організація такої мовленнєвої практики можлива шляхом залучення тих, хто навчається, у спеціально створювані емоціогенні ситуації. Їх багаторазова участь в таких ситуаціях спричиняє трансформацію якісних характеристик англійських мовленнєвих дій в їх нову якість, що буде відповідати вмінням усного англійського мовлення.

Із вищесказаного випливає, що багата англійська мовленнєва практика, зумовлена непередбачуваними для студентів обставинами, що породжує в них різні емоційні стани, є четвертим структурним компонентом змісту навчання усного англійського мовлення.

Вправи для досягнення кожного із встановлених компонентів змісту навчання усного англійського мовлення будуть представляти нашу експериментальну методичку, про яку говоритимемо далі.

2.2. Система вправ з навчання усного англійського мовлення студентів на основі аутентичних художніх творів

З урахуванням розробленої структури змісту усного англійського мовлення на основі аутентичних художніх творів система вправ складатиметься з чотирьох груп: 1) щодо набуття знань лінгвістичного характеру з автентичних художніх творів; 2) щодо формування навичок їх

вживання на прикладах мовлення героїв художніх творів; 3) щодо розвитку умінь усного англійського мовлення в межах певної тематики; 4) щодо розвитку вмінь англомовного спонтанного емоційно забарвленого неофіційного спілкування.

Для більш організованого і системного вивчення мовних явищ, які містяться в оригінальних творах, вважаємо за доцільне вивчати їх тематичними блоками. Однак, щоби не допустити забування лексики з однієї теми при вивченні лексики з наступної, візьмемо за основу запропонований Р. Мартиноюю дидактичний принцип повторення кожної дози нового мовного матеріалу у взаємозв'язку з усіма раніше вивченими [135]. Численні експерименти авторки показали, що при реалізації цього принципу немає пробілів у знаннях студентів, а найголовніше – відбувається нагромадження лінгвістичної інформації і системне розширення словникового запасу тих, хто навчається. Словниковий запас, що міцно засвоюється і системно розширюється, дає змогу студентам продукувати дуже поширені за формою і змістовні за змістом діалоги. У них мовці можуть вільно переключатися з однієї теми на іншу і знову повертатися за необхідності до будь-якої частини бесіди, що відбулася. Для досягнення природного вигляду усного англійського мовлення ми подаватимемо вправи, де буде продемонстровано говоріння, що зростає та тематично розширюється, в якому предмет розмови з діалогу в діалог повторюватиметься, але в іншому лінгвістичному оточенні й іншому смисловому аспекті.

Наступним дидактичним принципом організації процесу засвоєння іномовного матеріалу Р. Мартинова пропонує такий: “перехід до вивчення кожної наступної частини мовних явищ за умови відносно повного засвоєння попередньої частини” [135]. Вказаний принцип реалізується проведенням поопераційного контролю знань тих, хто навчається, та їх оцінювання за спеціально розробленими критеріями. Вважаємо ці методичні дії достатньо виправданими і доцільними стосовно нашої системи вправ.

У своєму дослідженні ми будемо опиратися, крім названих принципів, на такі відомі загальнодидактичні положення організації навчального процесу у вузі: його доступність для більшості студентів; стійкість засвоєння інформації; послідовність пред'явлення та викладу матеріалу; мотивація його вивчення; чіткість і наочність подання мовних явищ та їх однозначне семантичне трактування.

Розглянемо кожну з названих груп окремо і врахуємо при цьому вищеназвані принципи їх реалізації.

2.2.1. Перша група вправ з набуття знань лінгвістичного матеріалу, вибраного з аутентичних художніх творів

Вправа 1.

Мета: Ознайомити студентів с новим мовним матеріалом і систематизувати його.

Завдання: Прочитайте уривок з художнього твору “Can you keep a secret?” Sophie Kinsella⁴. Зверніть увагу на виділені в ньому слова і вирази. Відкрийте зошит і розділіть сторінку на три колонки, запишіть виділені слова й вирази у підготовлену таблицю: в першій колонці – англійською мовою, в другій – рідною мовою, а третю колонку наразі не заповнюйте. Переклад рідною мовою спробуйте визначити самостійно за контекстом.

Вправа 2.

Мета: Перевірити уміння студентів самостійно семантизувати невідомі мовні явища розмовного стилю за контекстом і скоректувати їх.

Завдання: Прочитайте виписані Вами з уривка художнього твору виділені слова й вирази разом із виконаним перекладом; за встановленої неадекватної семантизації запишіть у третю колонку варіант, узгоджений з викладачем. Наприклад:

1.	It's really strange.	Дійсно дивно.
2.	Kind of	Типу, як би
3.	It might be fun!	Це може бути весело!
4.	You don't have to, of course,	Ти не повинна, звичайно, якщо в тебе

⁴ Оригінал тексту уривка з художнього твору “Can you keep a secret?” Sophie Kinsella поданий у Додатку Д.

	if you've got other plans.	є інші плани.
5.	No! I'd like to!	Ні! Я із задоволенням!
6.	I really would.	Мені дійсно хочеться.
7.	But ... but what about...	Але ... але як стосовно...
8.	I can't even bring myself to.	Я навіть не можу примусити себе.
9.	You know.	Знаєш / Розумієш.
10.	Right!	Добре! / Правильно!
11.	Good idea!	Гарна ідея!
12.	I can't believe this	Віриться важко / У це важко повірити
13.	Oh, God!	О, Боже!
14.	Oh, God, I think I'm going to cry.	О, Боже, мені здається, я зараз розплачуся.
15.	That is to say / Which is to say	Тобто / вірніше сказати / а точніше
16.	I don't quite dare say anything.	Я ніяк не можу наважитися щось сказати.
17.	What I'm trying to say.	Що я пробую сказати.
18.	The fact of the matter	Справа в тому
19.	Oh, just tell	Ну, просто скажи
20.	For once in your bloody life	Хоч раз у твоєму нікчемному житті
21.	Oh, Jesus!	О, Господи (Ісусе)!
22.	You see	Бачиш / Чи розумієш
23.	Er, never mind.	Е-е, не бери(іть) в голову / Проїхали.
24.	Doesn't matter.	Не має значення.

Вправа 3.

Мета: Закріпити в пам'яті значення мовних явищ розмовного жанру, які вивчаються, сприяти їх запам'ятовуванню.

Завдання: Прочитайте: а) про себе; б) вголос мовні явища, які вивчаються, з їх перекладом і запишіть у словник.

Вправа 4.

Мета: Відпрацювати вимову виписаних мовних явищ і сприяти їх запам'ятовуванню.

Завдання: 1) Прослухайте на аудіо CD вимову виписаних мовних явищ за диктором; 2) прослухайте вимову цих виразів з паузами, під час яких потворіть вголос почуте; 3) прочитайте самостійно записані вирази, зверніть увагу на їх переклад.

Вправа 5.

Мета: Увести активізовану лінгвістичну інформацію в оперативну пам'ять студентів.

Завдання: Прочитайте про себе слова і вирази, які вивчаються, і підберіть до них переклад з матеріалів, поданих нижче. Оцініть результат своєї роботи у вигляді відповідних цифр; наприклад: 1. – 3; 2. – 13 ...

1. It's really strange. 2. Kind of... 3. It might be fun! 4. You don't have to, of course, if you've got other plans. 5. No! I'd like to! 6. I really would.... 7. But ... but what about... . 8. I can't even bring myself to.... 9. You know.... 10. Right! 11. Good idea! 12. I can't believe this.... 13. Oh, God! 14. Oh, God, I think I'm going to cry. 15. That is to say / Which is to say....16. I don't quite dare say anything. 17. What I'm trying to say.... 18. The fact of the matter.... 19. Oh, just tell....20. For once in your bloody life.... 21. Oh, Jesus! 22. You see.... 23. Er, never mind. 24. Doesn't matter.

1. Віриться важко / У це важко повірити. 2. Бачиш / Чи розумієш. 3. Дійсно дивно. 4. Справа в тому. 5. Знаєш / Чи розумієш. 6. Не має значення. 7. Мені дійсно хочеться. 8. Ні! Я з задоволенням! 9. Але ... але як стосовно... 10. Ну, просто скажи. 11. О, Боже! 12. О, Боже, мені здається, я зараз розплачуся. 13. Типу, як би. 14. О, Господи (Ісусе)! 15. Тобто / вірніше сказати / а точніше. 16. Ти не повинна, звичайно, якщо тебе є інші плани. 17. Гарна ідея! 18. Добре! / Правильно! 19. Хоч раз у твоєму нікчемному житті. 20. Що я намагаюся сказати. 21. Це може бути весело! 22. Е-е, не бери(іть) в голову / Проїхали. 23. Я навіть не можу примусити себе / У мене навіть не виходить висловитися. 24. Я ніяк не можу наважитися щось сказати / Я ніяк не можу наважитися вимовити слово.

Вправа 6.

Мета: Навчити сприймати на слух мовні явища, які вивчаються, ізольовано.

Завдання: Закрийте зошити і прослухайте мовні явища англійською мовою у швидкому темпі; напишіть переклад лише тих слів і виразів, що вивчали.

Вправа 7.

Мета: Продемонструвати студентам семантичну можливість вживання мовних явищ, які вивчаються.

Завдання: Прочитайте назви тем і запишіть під кожною з них слова й вирази, що

відповідають їм. Використайте список мовних явищ, поданих під рискою. Врахуйте, що один і той же вираз може вживатись у кількох темах.

Getting acquainted	At work	Pastime / Going out	Leisure activity and interests	Love and relations
--------------------	---------	------------------------	--------------------------------	--------------------

1. It's really strange. 2. Kind of.... 3. It might be fun! 4. You don't have to, of course, if you've got other plans. 5. No! I'd like to! 6. I really would.... 7. But ... but what about... . 8. I can't even bring myself to.... 9. You know... 10. Right! 11. Good idea! 12. I can't believe this.... 13. Oh, God! 14. Oh, God, I think I'm going to cry. 15. That is to say / Which is to say.... 16. I don't quite dare say anything. 17. What I'm trying to say.... 18. The fact of the matter.... 19. Oh, just tell.... 20. For once in your bloody life.... 21. Oh, Jesus! 22. You see.... 23. Er, never mind. 24. Doesn't matter.

Вправа 8.

Мета: Продемонструвати студентам семантичний взаємозв'язок мовних явищ, які вивчаються.

Завдання: Виберіть зі списку слів і виразів, поданих у вправі 7, такі, які могли би бути об'єднані спільним смислом, і запишіть їх у цифровому і буквенному варіантах. Наприклад:

1. – 12; It's really strange. I can't believe this...

9. – 3; You know... It might be fun!

21. – 16; Oh, Jesus! I don't quite dare say anything.

Вправа 9.

Мета: Оцінити якість запам'ятовування мовних явищ, які вивчаються.

Завдання: 1) Відкрийте зошит і прочитайте англійською мовою слова й вирази, що вивчаються, за 50 секунд; 2) закрийте праву частину сторінки (другу і третю колонки) і перекладіть слова й вирази рідною мовою за 50 секунд; 3) закрийте ліву частину сторінки (першу колонку) і перекладіть ці ж слова й вирази англійською мовою за 50 секунд; 4) напишіть диктант-переклад мовних явищ, які вивчаються (викладач диктує кожні слово і вираз рідною мовою, а студенти пишуть англійською).

У цій вправі, як і в інших такого ж типу, завдання регламентовані часом і спрямовані на перевірку якості сформованості навичок виконання мовних

операцій з мовними явищами, що містяться в цих вправах. Час виконання мовних операцій відповідає часові виконання аналогічних операцій рідною мовою. Тому він однаковий як при перекладі вивчаючого матеріалу з рідної мови англійською, так і при перекладі цього ж матеріалу з англійської мови рідною [62; 135].

Вправа 10.

Мета: Проаналізувати результати запам'ятовування мовних явищ, які вивчаються, і визначити можливість переходу до формування мовленнєвих навичок їх вживання.

Завдання: 1) Перегляньте диктанти і зверніть увагу на підкреслені слова і вирази, виправте самостійно допущені помилки; 2) поміняйтеся один з одним своїми роботами і порахуйте кількість помилок у них.

Якщо помилки становлять 30% кількості вивчаючого матеріалу, то перехід до формування навичок їх вживання допустимий. Ми припускаємо можливість 30% незасвоєння ізольованих мовних явищ, вибраних з автентичних художніх творів, не тому, що вважаємо певні лексичні одиниці з усього обсягу матеріалу, що вивчається, несуттєвими для вживання в усному мовленні, а тому, що визнаємо труднощі у запам'ятовуванні ізольованого матеріалу, який наразі не активізується у мовленнєвій діяльності. Можливість запам'ятовування передбачаємо у процесі формування мовленнєвих навичок його вживання. Крім того, цей відсоток незасвоєння мовних одиниць, що дає змогу продовжувати складне мовленнєве тренування з ними, обґрунтовується коефіцієнтом засвоєння матеріалу (K_1), рівного чи більшого, ніж 0,7 ($K_1 \geq 0,7$), що встановив В. Беспалько [24, с. 102]. Із результатів дослідження вченого випливає, що студенти, котрі запам'ятали 70% уведеного матеріалу, можуть рухатися далі; якщо ж цей показник буде меншим, то їм треба ще працювати над засвоєнням необхідного матеріалу.

Варто враховувати, що до 30% незасвоєного матеріалу можуть увійти неоднакові для всіх мовні одиниці. Через це наступний етап роботи над засвоєнням повинен включати елемент диференційованого навчання.

2.2.2. Друга група вправ з формування мовленнєвих навичок вживання досліджуваних лінгвістичних явищ, які вивчаються

Вправа 1.

Мета: Ознайомити студентів із зразками автентичного усного англійського мовлення, де вживаються мовні явища, які вивчаються.

Завдання: Прогляньте уривок з художнього твору “Can you keep a secret?” автора Sophie Kinsella і виберіть з нього речення, в яких герої вживають в мовленні мовні одиниці, що вивчаються; прочитайте ці речення.

Наприклад:

1. **It’s really strange.** But it almost feels as though we’re seeing each other properly for the first time in years.
2. Just the three of us, we thought. **It might be fun!**
3. **You don’t have to, of course, if you’ve got other plans⁵.**

Вправа 2.

Мета: Перевірити розуміння смислу прочитаних речень.

Завдання: Перекладіть письмово рідною мовою речення, вибрані Вами з уривка художнього твору. Наприклад:

1. **Це дійсно дивно.** Але таке враження, начебто бачимо один одного посправжньому перший раз за багато років.
2. Тільки ми троє, ми подумали. **Це може бути весело!**
3. **Ти не повинна, звичайно, якщо в тебе є інші плани.**

Вправа 3.

Мета: Навчити вживати фрази усного мовлення на основі написаних висловлювань і відповідей на питання до них.

Завдання: Прочитайте речення і дайте відповіді на питання до них, вживаючи вивчені фрази усного мовлення.

1. – **It’s really strange** to meet you here.
– Why are you surprised?
2. – And actually, um... it *kind of* ... it was a little bit, um... shocking, you know?
– What do you think about his careless action?
3. – *It might be fun to pull his leg* (to play a trick on him) cause he’s so naive!

⁵ З цієї вправи і надалі обсяг матеріалу, що має бути засвоєний, скорочуватиметься в зв’язку з вимогою встановленого обсягу тексту дисертації.

– What are you going to do with him?

Наприклад:

1. – *It's really strange* to meet you here.

– Why are you surprised?

– I'm surprised because *it's really strange* to meet you here.

Вправа 4.

Мета: Навчити вживати фрази усного мовлення на основі прослуханих висловлювань і відповідей на них.

Завдання: Прослухайте речення і дайте усні відповіді на питання до них. Наприклад:

1) Would you like to go to the cinema after the lectures?

– Yes, *I'd like to!* / *I really would...* / *Good idea!*

2) Have you heard that over new teacher is in the hospital?

– *I can't believe this...* / *Oh, God, I think I'm going to cry.*

3) Why are you always late for the first lecture?

– *The fact of the matter...* / *You know...* / *What I'm trying to say...* I really live far from the university and it takes me two hours to get there.

Вправа 5.

Мета: Перевірити можливість рецептивного вживання фраз усного мовлення з мовними явищами, які вивчаються; розвинути вміння драматизації розмовного мовлення героїв художніх творів, в яких проявляються різні емоційні стани.

Завдання: Прочитайте уривок з художнього твору, дайте відповіді на питання до нього та драматизуйте його.

1. What did the parents offer to Emma? Did Emma accept the parents' offer?

2. Why did Kerry decide to visit Hong Kong?

3. What was Emma's father trying to say during their talk?

4. Why was Emma's mother angry at Emma's father?

5. Was Emma happy hearing her Dad's words? What was her reaction?

Вправа 6.

Мета: Перевірити можливість репродуктивного вживання фраз усного мовлення з мовними явищами, які вивчаються.

Завдання: Прочитайте речення, замінюючи подані в дужках вирази рідною мовою на англійські еквіваленти. Наприклад:

1. He asked them for a \$5,000 loan, and (не можу повірити в це) but they said "YES".

2. (Те, що я намагаюся сказати) I firmly believe that we are responsible for what

happens to us in our lives.

3. We're thinking of taking a trip to the mountains, but (ти не повинна, звичайно, якщо в тебе є інші плани).

Вправа 7.

Мета: Розвинути вміння диференціації ділового й розмовного мовлення.

Завдання: Прочитайте речення, замінюючи в них підкреслені вирази ділового мовлення на відповідні вирази розмовного мовлення.

1. It is not important that he has suggested several different ways of dealing with the problem because he is late.
2. You are not obliged to prepare a quarterly report for the next council.
3. I want to reconfirm a reservation.

Наприклад:

ділове мовлення

розмовне мовлення

1. It is not important that he has suggested several different ways of dealing with the problem because he is late.

1. Doesn't matter he's suggested several different ways of dealing with the problem because he's late.

Вправа 8.

Мета: Розвинути вміння диференціації розмовного і ділового мовлення.

Завдання: Прочитайте речення, замінюючи в них вирази розмовного мовлення на вирази ділового мовлення.

1. I can't even bring myself to say Kerry's name.
2. I really would.
3. It almost feels as though we're seeing each other properly for the first time in years.

Наприклад:

розмовне мовлення

ділове мовлення

1. I can't even bring myself to say Kerry's name.

1. I'm not able even to make me pronounce Mrs. Adam's name.

Вправи 7 і 8 виконуються не лише з навчально-методичною метою, а й з явно вираженим наміром розвинути у студентів вміння тактично-мовленнєвої поведінки. Виховані молоді люди повинні знати правила

мовленнєвого етикету, на основі яких мають розуміти, коли із співрозмовником можна, наприклад: 1) привітатися “Hello!”, а коли “Ho! / Howdy!”; 2) попрощатися “Goodbye! / See you later!”, а коли “See you! / So long! / See you anon!”; 3) розпочати розмову “How are you doing? / How is it going? / How are you getting on?”, а коли “How are you? / What’s up? / How wags the world? / How’s tricks?”.

Ми усвідомлюємо, що наведені приклади вправ 7 і 8 не можуть загалом призвести до необхідної культури мовленнєвої поведінки, вони лише демонструють методичний шлях досягнення цієї мети. Практично оволодіти різними стилями спілкування можна за наявності багатой іноземної мовленнєвої практики. Тому рекомендуємо виконувати вправи аналізованого типу в роботі з кожною розмовною темою.

Вправа 9.

Мета: Розвинути вміння продукувати речення в усному стилі мовлення за мовленнєвими зразками

Завдання: Прочитайте вирази, типові для усного мовлення, та уведіть кожен з них у речення: “*but ... but what about...*”, “*I can’t even bring myself to...*”, “*doesn’t matter*”, “*Oh, just tell...*”.

Наприклад:

1. *But ... but what about* Ann. It’s not in her nature to lie.
2. *I can’t even bring myself to* say it but I’m going to make you eat your words.
3. *It doesn’t matter* what you wear, as long as you look neat and tidy.

Вправа 10.

Мета: Проконтролювати сформованість мовленнєвих навичок вживання мовних явищ, які вивчаються.

Завдання: 1) Відкрийте зошит і розділіть сторінку в ньому на дві колонки: у лівій запишіть англійською мовою слова і вирази із мовлення героїв художнього твору, типові для розмовного мовлення, а в правій – їх переклад рідною мовою; 2) закрийте праву частину сторінки і перекладіть записані висловлювання рідною мовою за 50 секунд; 3) закрийте ліву частину сторінки і перекладіть ті ж висловлювання англійською мовою за 50 секунд; 4) напишіть диктант-переклад цих висловлювань (викладач диктує кожне висловлювання рідною мовою, а студенти пишуть англійською).

Вправа 11.

Мета: Проаналізувати результати сформованості мовленнєвих навичок вживання мовних явищ розмовного мовлення, що вивчаються.

Завдання: 1) Перегляньте диктанти, зверніть увагу на підкреслені висловлювання і спробуйте самостійно виправити допущені помилки; 2) обміняйтесь роботами, перевірте правильність виправлених помилок і порахуйте кількість тих, що залишилися. При цьому орфографічні помилки рахуйте як 0,5 помилки, неправильно вжите висловлювання в лексико-граматичному аспекті – як одну помилку, перекладену неправильно чи неперекладену фразу – теж як одну помилку.

Якщо кількість помилок у цьому контрольному перекладі становитиме не більше 20% усього продиктованого матеріалу, то перехід до розвитку умінь англійського усного мовлення в межах певної тематики можливий.

У такому разі ми збільшили відсоток засвоєного матеріалу, що дає можливість перейти до наступного етапу навчання, оскільки мовні явища розмовного жанру, що вивчаються, подані у мові героїв художніх творів, набрали достатню кількість повторень для переходу до вивченої мовної інформації з короткочасної пам'яті у довготривалу. Наш висновок базується на результатах дослідження Р. Мартинової, яка обґрунтувала кількість і характер необхідних повторень матеріалу, який вивчається, для переведення з оперативної в довготривалу пам'ять [134].

2.2.3. Третя група вправ з розвитку вмінь усного англійського мовлення в межах певної тематики

Вправа 1.⁶

Мета: Систематизувати мовні явища розмовного жанру, що вивчаються, за темами мовленнєвого спілкування.

Завдання: Прочитайте назву тем: 1) Знайомство (Getting acquainted); 2) Відносини у сім'ї (Family relationships); 3) На роботі (At work); 4) Подорож

⁶ У цій вправі подані деякі слова і вирази розмовного жанру, взяті з трьох художніх творів: “Can you keep a secret?” Sophie Kinsella, “Love is a many trousered thing” Louise Rennison, “If you could see me now” Cecelia Ahern згідно з тематикою розмовного мовлення. Їх повний обсяг подано у Додатку Е.

(Travelling); 5) Перебування поза домом (Pastime / Going out); 6) Любов і відносини (Love and relations); 7) Дружні стосунки (Friendship); 8) Життя підлітків (Teens' life); 9) Дозвілля та інтереси (Leisure activity and interests); 10) Телефонна розмова (Speaking on the phone). Запишіть під кожною темою слова і вирази, що відповідають їм. Використайте список мовних явищ, поданих під рискою. Врахуйте, що один і той же вираз може вживатись у кількох темах.

1. Bookish 2. Don't you think (so)? 3. Er(m) .... 4. Everyone, this is.... 5. Gosh! 6. Hi there! 7. I am going to kill .... 8. I have no idea. 9. I won't take no for an answer. 10. I'm doing OK. 11. I'm telling you.... 12. In a way і т. д.

Якщо якісь мовні явища можливі для вживання в різних тематичних розмовних ситуаціях, напишіть їх у кожній темі, які Ви вивчаєте. Наприклад, вираз “How are things?” – “Як живеш?” може записаний як під рубрикою теми “Знайомство”, так і під рубрикою теми “Сім'я”, “На роботі” тощо. Це ж стосується і таких виразів, як “Gosh”, “How fab!”, “But how on earth can I say that?”, що можуть бути використані в різних ситуаціях усного мовленнєвого спілкування.

Широке поширення вживання подібних фраз аж ніяк не зумовлює одноманітності усного стилю мовлення, а навпаки – забезпечує природність говоріння і призводить до невимушеності і побіжності спілкування. Тому вважаємо правомірним повторення один і тих же поширених фраз у різних ситуаціях англійської неофіційної мовленнєвої діяльності.

Вправа 2⁷.

Мета: Навчити рецептивного сприйняття усного мовлення за різними темами.

Завдання: 1) Прочитайте розмову двох людей, які: а) зустрілись і познайомилися в поїзді; б) зустрілись і познайомилися на конференції; в) обговорюють поточні справи на роботі; г) обмінюються враженнями про літній відпочинок; д) обговорюють зроблені у магазині покупки;

⁷ Пункти б), в), г), д), е) подані в Додатку Ж.

е) обговорюють здоров'я своїх близьких. 2) Дайте відповіді на питання після кожного діалогу. Наприклад:

а) люди, котрі зустрілись і познайомилися в поїзді:

Emily: Hi! Sorry, is the seat next to you free?

Olivia: Yeah! You may sit here.

Emily: I'd like to! But ... but what about the stuff on this seat? Is it yours?

Olivia: Nope! But never mind. I think somebody has left it.

Emily: Really! You know, it's really strange. I can't even bring myself to say it but what if there is a bomb...?

Olivia: Oh, my God! How on the earth should I know about it? ... I haven't even thought about it. ...Look! Let's ask the conductor.

Emily: Conductor? ... Good idea!

Olivia: Wait here! Back in two ticks!

Emily: Right! I'll keep my eyes peeled!

Questions:

1. How many people were there in a compartment?
2. Why couldn't the new-comer take the seat?
3. What did Olivia think about the stuff at the beginning of the conversation?
4. Did Olivia change her mind about the stuff in the process of their talk?
5. Did Emily take that seat at last?

Вправа 3.

Мета: Навчити репродуктивного відтворення змісту почутого усного мовлення за різними темами.

Завдання: Передайте зміст кожного з вищенаведених діалогів у вигляді монологічного мовлення від третьої особи. Зверніть увагу на правила переведення прямої мови у непряму. Наприклад:

Dialogue 1. Emily and Olivia met going by train for the first time. Olivia was looking for a seat and then, having found it, she asked Emily whether the seat next to her was free. Emily answered that the seat was free and she could sit there. Then Olivia saw someone's stuff on the seat and asked Emily whether that stuff belonged to her. Emily denied that it was hers and then Olivia supposed that it was a bomb. The girls were very frightened and didn't know what to do with it, so they decided to call the conductor to help.

Вправа 4.

Мета: Навчити аналізувати мовленнєву поведінку співрозмовників в їх неофіційному спілкуванні. Попередньо вивчіть наступну додаткову лексику шляхом: а) читання слів з перекладом самостійно, потім за викладачем; б) перекладу слів з англійської мови рідною при

закритій лівій частині цієї вправи; в) перекладу слів з рідної мови англійською при закритій правій частині цієї вправи; г) зіставлення власних словосполучень і речень з кожним словом.

1.	тактичний	tactful
2.	безтактний	tactless
3.	грубий	rude
4.	(не) ввічливий	(im) polite
5.	образливий	offensive
6.	кривдний	insulting
7.	наглий	cheeky
8.	(не) поважний	(dis) respectful
9.	нешанобливий	irreverent
10.	вихований	well-mannered
11.	чемний	courteous
12.	люб'язний	accommodating
13.	поступливий, податливий	compliant
14.	зневажливий	disparaging
15.	добррозичливий	benevolent
16.	запальний	irascible
17.	драгівливий	irritable
18.	(не) щирий	(in) sincere
19.	делікатний	considerate
20.	дипломатичний	diplomatic
21.	самовпевнений	confident
22.	нестриманий, імпульсивний	self-abandoned
23.	бездіяльний, повільний	inert
24.	нудний, скучний	dull

Завдання: Перегляньте подані вище діалоги ще раз і дайте відповіді на питання, що характеризують особистісні якості співрозмовників⁸.

Questions to Dialogue 1.

1. Was Olivia benevolent and accommodating? How did we understand it from the text?
2. What did Emily's words show that she was a bit irascible?
3. Were the girls tactful or tactless talking to each other?

Як видно із наведених прикладів, навчання англійського розмовного мовлення не обмежується вдосконаленням його лінгвістичного аспекту, а має суттєве виховне значення, що виражено у нестандартних питаннях до діалогів. Нас менше на цьому етапі навчання цікавить здатність студентів зрозуміти суть розмови і передати її у вигляді монологічного вислову. Значно більше ми концентруємо увагу тих, хто навчається, на мовленнєвій поведінці

⁸ Питання до діалогів 2, 3, 4, 5, 6 подані в Додатку 3.

співрозмовників, їх ставленні один до одного, відвертості їх бесід і дотриманні норм культури спілкування, незважаючи на стилістичний жанр усного мовлення.

У зв'язку з цим питання до діалогів спонукають студентів вживати ті ж фрази усного мовлення, але вже у власних коментарях. Переконані, що питання такого типу не лише закріплять знання стилістичних особливостей англійського розмовного жанру, а й наблизять навчальне говоріння до реального.

Вправа 5.

Мета: Навчити характеризувати людину на основі її мовленнєвої поведінки.

Завдання: Охарактеризуйте Emily і Olivia, Henry і Michael, David і John, Tom і Mark, Kimberly і Sophie, Lucy і Anna на основі їх мовленнєвої поведінки. Наприклад:

Dialogue 1. Emily and Olivia.

According to Olivia and Emily's conversation it becomes clear that Emily is overly emotional, irascible and self-abandoned. In her speech she uses such phrases as "Really! You know, it's really strange", "I can't even bring myself to say it", "but what if ... what if there is a bomb...?", "Good idea!", "Wait here!", "Back in two ticks!" and so on. All these Emily's phrases characterize all of the above-mentioned qualities. And Olivia is polite, tactful, benevolent, diplomatic and respectful. Quietly and without ruffle or excitement, she finds the solution to Emily's far-fetched and unbelievable problem, which confirms her courtesy to the interlocutor.

Вправа 6.

Мета: Навчити драматизації зрзків тематичного розмовного мовлення.

Завдання: 1) Прочитайте ще раз вищеподані діалоги за ролями і драматизуйте їх, замінюючи названі в них імена на свої; 2) драматизуйте ці ж діалоги ще раз, замінюючи в них не тільки імена, а й особисті дані на свої; 3) драматизуйте ці ж діалоги ще раз, замінюючи в них не лише імена й особисті дані на свої, а і деяку частину їх змісту.

Вправа 7.

Мета: Розвивати вміння продукувати зв'язані речення в усному стилі

мовлення за мовленнєвими зразками.

Завдання: Прочитайте вирази, типові для усного мовлення, і введіть кожен з них у зв'язані за змістом речення розмовного жанру.

Наприклад, з мовними одиницями “But ... but what about...”, “I can't believe this” можна скласти такі діалоги:

- 1) – Hi there! I'd like to invite you to my birthday party ... will you come?
  - Birthday party? ... OK, I'll come.
  - But ... but what about... your boyfriend? Will you come together?
  - Yeah, of course if you don't mind... But ... but what about the time and place?
  - 7 p. m. at that fancy restaurant we've been to before.
- 2) – Hi, Emma! Have you heard the latest gossip about Helen?
  - Hi, Jane! Helen? ... er ... Nope!
  - Oh, well, she gave birth to a child ... a son ... Mike.
  - Really? Oh, God! I can't believe this! She is 51 ... and too old for having a baby.
  - Yeah, that's right!
  - And I've heard the gossip about Molly. She's getting married and ... and ... her groom is very rich and famous ... and blah, blah, blah and, in the same vein, yada-yada-yada.
  - Really? *I can't believe this!* She is as ugly as sin ... what's more ... she is fat with tiny eyes and a long, pointed nose. What on earth is happening?
  - Well! Who knows? ... I'm just telling the gossip.

Вправа 8.

Мета: Розвивати вміння англійського розмовного мовлення за темою, що вивчається.

- Завдання: 1) Уявіть собі, що Ви незнайомі, тож познайомтеся; 2) відрекомендуйте свого друга Вашим батькам; 3) відрекомендуйте своїх батьків Вашій майбутній дружині (Вашому майбутньому чоловіку); 4) познайомтеся з новим студентом; 5) познайомтеся з новим співробітником; 6) уявіть собі, що Ви – новий директор: познайомтеся зі своїми підлеглими; 7) познайомтеся з новими сусідами. Наприклад:

- 1) *Уявіть собі, що Ви незнайомі, тож познайомтеся:*

Ivan: Oh, what a nice looking girl. What's your name?

Mary: Hi! I'm Mary.

Ivan: Nice to meet you, Mary! I'm Ivan... How old are you, Mary?

Mary: 28... and you?

Ivan: 31... Well, let's go and drink a cup of coffee ... er ... at that fancy restaurant?

Mary: Coffee? Oh, God! I'm so sorry, but I have no time cause I'm in a hurry... .

Ivan: Really? Then, maybe, you'll tell me your mobile number?

Mary: Mobile number?... er... 1-2-3-4-5-6!

Ivan: 1-2-3-4-5-6? Are you joking? It's not funny.

Mary: Hmm... I'm telling the truth... Really?

Ivan: Yeah? Well, never mind! It's Ok... really... everything is fine... absolutely!!!

Bye!

Mary: Bye!

2) *Відрекомендуйте свого друга Вашим батькам:*

Alex: Mum, Dad, this is my besty pal, Sergey. I've told you about him ...

Remember?

Mum: Hi, Sergey! I don't remember you were telling me about him... but never mind.

Dad: Well, guys, what are your plans? ... You know, what I'm trying to ask...

Sergey: Um, actually ... I... we're just hanging out...

Dad: Hanging out? Actually... It's so giddy.

Mum: Well, Alex, remember, you should visit your Granny, so you may take the car keys and drive there together.

Alex: I think it will be really good fun. Hope, all of the ace gang won't mind the trip.

Sergey: Excellent idea, Alex, quite startlingly insane, even for you. Sounds great!

Dad: Ace gang?... Never and also NO. Granny is too old for your ace gang.

Alex: Oh, Dad, come on. You make a big deal out of it. Everything will be fine, I promise.

Вправа 9.

Мета: Розвивати вміння трансформувати сприятливе на слух ділове мовлення в розмовне.

Завдання: Переведіть синхронну розмову сприйнятливого на слух діалогу двох офіційних осіб в аналогічний діалог двох неофіційних осіб.

Наприклад: розмова бізнес-партнерів, яка відбулася: а) на конференції;
б) у готелі (в неофіційній обстановці).

офіційне мовлення

Mrs. Lucy Smith: How do you do, Dr. White?
Dr. White: How do you do, Mrs. Lucy Smith? I would like to introduce you to one of my colleagues, Mr. John Grey.
M: I'd be happy to. Is he going to make a report at this conference as it has been planned?
D: Right you are! And I'm obliged to reconfirm his participation in this conference. The fact is that I'm his assistant.
M: If you don't have time to do it, don't worry, I'm going there now and I would love to do it.
D: No, thank you very much. It is not important to do it right now. Maybe we should better go somewhere to have a talk? May I propose to you to have a drink of tea or coffee at that cafe?
M: I'd be delighted, but I won't be able to go there. You see, I made plans earlier.
D: Oh, don't bother. That's all right. It's been a pleasure meeting you.
M: The same with me. Let's stay in

неофіційне мовлення

Mrs. Lucy Smith: Hello, Benedict.
Dr. White: Hello, Lucy. I'd like you to meet John, one of my co-workers, John.
M: I'd like to! One of today's reporters?... Ye?... Good fellow?
D: He is! And I have to go to let them know we are here. The fact of the matter is that I'm his assistant.
M: Don't have time?... er, never mind... I'm going there now and just do it! I'd like to!
D: No, thanks... It doesn't matter... we may do it now or later... er, let's better chat... er, maybe we'd better go to the café at this hotel. Ye?... They say it's good enough... maybe we'd better take a sip of tea or coffee there?
M: I'd like to! I really would but I can't even bring myself to go there. You know... er, I've got other plans before...
D: Oh, never mind. It's OK... And... er, nice to meet you.
M: Me, too... All right, stay in touch!

touch.

D: I'll talk to you later.

M: See you later.

D: We'll chat later...

M: OK! See you!

Вправа 10.

Мета: Розвивати вміння трансформувати сприятливе на слух розмовне мовлення в ділове.

Завдання: Переведіть синхронну розмову сприйнятливою на слух діалогу двох неофіційних осіб в аналогічний діалог двох офіційних осіб.

Наприклад: розмова друзів, яка відбулася: а) на вечірці; б) на художній виставці.

офіційне мовлення

неофіційне мовлення

Helen: Hi, Ben!

Ben: Hi, dear Helen! Haven't seen you for ages! What's up?

H: Great! I've spent three months in France and now I'm here at this party! It might be fun here!

B: Oh, God! I can't believe this... Lucky you are! How's old Paris?.. Beautiful?..

H: More than that... But ... but what about you? I remember you were going to go there, too... or was it just a dream?

B: You know, I thought I might visit France next year... visit Paris... I really would.

H: Good idea. I'll tell you everything I've learnt there... next Sunday... maybe... Ye?...

B: Oh, Jesus! That's a perfect thing! I'd

Helen: How do you do, Ben?

Ben: How do you do, Helen? I haven't seen you for a long time! How are you doing?

H: Very well, thank you! I've spent three months in France and now I'm here at this art exhibition! We should enjoy ourselves here!

B: It's difficult to believe it. You are lucky! How is Paris? It is beautiful, isn't it?

H: It is more than beautiful. But what about you? I remember you were going to go there, too, or was it just a dream?

B: You know, I thought I would visit France next year and, needless to say, I would visit Paris. I would actually do.

H: It's a good idea. Maybe next Sunday I'll tell you everything I've learnt there. Do you want it?

B: I would love to. I'm pleased to

like to meet you any time! You're such a wonderful girl! <u>H</u>: Right!.. Come to my place and I'll show you the pictures I've brought from France. What time should it be?... Dinner?... Supper?... Prefer morning time? <u>B</u>: Me?.. No!! Doesn't matter. Whatever you like... <u>H</u>: Ok! Then I'll call you... when I'm free... <u>B</u>: Right!.. Looking forward to hearing from you... <u>H</u>: Well, now let's go and join Irene. It's her birthday party here. Let's have fun... <u>B</u>: Right you are!.. let's go!	meet you any time! You're such a wonderful girl! <u>H</u>: All right. Come and see me and I'll show you the pictures I've brought from France. What time do you prefer to come at? <u>B</u>: It doesn't matter. You may appoint the time that suits you most of all. <u>H</u>: Very well! Then I'll call you when I'm free. <u>B</u>: All right! I look forward to hearing from you. <u>H</u>: Well, now let's go and join Irene. It's her birthday party here. Let us enjoy ourselves here! <u>B</u>: You are quite right. Let us go!

Вправа 11.

Мета: Проконтролювати сформованість умінь англомовного усного спілкування в межах певної тематики.

Завдання: Прочитайте речення, замінюючи пропуски наступними мовними одиницями розмовного жанру: “But ... but what about...”; “You know”; “You don't have to, of course”; “Right”; “Doesn't matter”; “Oh God, I can't believe this”; “what about”; “Yeah... I'd like to!”; “Good idea!”; “I can't even bring myself to”; “never mind”; 2) Візьміть карточку з якоїсь однієї теми (записану в ній тему не бачать ті, хто навчається) і без попередньої підготовки поговоріть зі студентом, якого визначив викладач, за певною темою в стилі розмовного жанру. Наприклад:

Nick: Hi, buddy! How are things?

Chris: Hi! It's OK, man. How are things? What's new?

Nick: Fine! Thanks! 1) _____ your girlfriend . 2) _____ say your Kitty's name....

Chris: Er, 3) _____. 4) _____, We're no more a pair of....

Nick: a pair of friends... of inloved... hmmm....

Chris: 5) _____. That's an ancient story.

Nick: 6) _____.

Chris: But you should... and let's turn this page in our talk... 7) _____, but

I can't say I like to chat about it.

Nick: 8) _____, mmmm... and 9) _____ your birthday? Are going to throw a birthday party, pal?

Chris: 10) _____! We'll discuss it next week at my place. Ok?

Nick: 11) _____! See you soon then!

Chris: See you....

Визначення результатів становлення умінь, що розвиваються, повинно здійснюватися за такими критеріями: 1) відповідність фрази розмовного жанру темі бесіди; 2) відповідність кожної промовленої фрази її лексико-граматичному наповненню; 3) логічність проведення бесіди; 4) рівень її завершення.

Якщо проведена бесіда відповідала вказаним показникам, а її лексико-граматичне наповнення не суперечило нормам іноземної мови, що вивчається, на 80% і більше, то іноземні мовленнєві вміння розмовного жанру за певною темою в студентів сформувалися.

Розвиток досліджуваних умінь за наступною темою має здійснюватися за тією ж методикою, але тоді варто враховувати, що вона повинна включати вживання мовного і мовленнєвого матеріалу попередньої теми. У такому разі це може бути розвиток умінь неформальної бесіди про свою сім'ю, а потім про бізнес і захоплення. Люди будуть не лише відрекомендовуватися один одному при знайомстві, а й розповідати про своє сімейне становище і роботу, деякі улюблені заняття. Надалі такий діалог може розширюватись інформацією про участь в певних заходах тощо.

Вправа 12.

Мета: Досягнення вміння вести бесіду, переключаючись з однієї теми розмови на іншу, і потім, за необхідності, знову повертатися до проблем, які обговорювалися на початку спілкування.

Завдання: Драматизуйте запропоновані ситуації. Зверніть увагу на те, що кожна наступна з них включає предмет розмови всіх попередніх і доповнюється ще одним новим.

Ситуація 1 за темою: "Знайомство".

1) Відрекомендуйтеся, познайомтесь один з одним.
Приклад діалогу:

Connie: The gentleman in the light coral shirt.

Bob: Me?

Connie: Yes, you, sir, in the light coral shirt.... Excuse me, could you show me the way to the London advertising agency “Adam&Eva”, please?

Bob: Oh, **such a nice looking girl**. What’s your name, ma’am?

Connie: **Well**, I’m Constance.

Bob: Great!.. **It’s always nice to meet....** And I’m Bob.

Connie: That is to say Robert.

Bob: **Right!** But I like Bob... And you?.. Connie?

Connie: **Spot on! Er ... yes!** But **you know** it’s for my hostages to fortune (найближчі люди).

Bob: We’ll rectify the situation (виправити ситуацію). ... Oh! Good idea! Let’s go and drink a cup of coffee ... mmm ... at that fancy restaurant? **I won’t take no for an answer.**

Connie: Coffee? **Well, that’s truly kind.** ... **You know** I’m so sorry, but I have no time cause I’m in a hurry....

Bob: **Gosh! What a shame!** But ...why?

Connie: **Oh, well, never mind ... Really... These things happen.** It’s time to meet **the top guy** of the London advertising agency “Adam&Eva”. That’s why I’ve asked you where it is.

Bob: **Really? I work there and I know him in a way.** He’s so **bookish.**

Connie: Then maybe **you could put in a good word for me?**

Bob: OK. **Let me guess. You must be** Constance Taylor.

Connie: **Er ... yes! Really...** How...do you know it?

Bob: **You know**, the fact of the matter is that it’s me... which is to say... **Oh, well,** let me introduce myself. My name is Robert Wilson. And I’m **the top guy** you’re going to...

Connie: **What? What did you say? Oh, dear!... Hmm... Gosh! You must be**

joking? **Is that so?**

Bob: **Oh, no.** Let's go to the advertising agency together and you will see.

Connie: **Oh, God!** I ... had no idea. Mmm.... **Is that so? You are the top guy?**

Bob: ...**Absolutely!!! I'm telling you....**

Connie: **Still, I'm sure** you're kidding.

Bob: **So, you could put it like that.**

Connie: **Oh, well, never mind!** I'm impressed ... kind of ... but I'm doing OK. So.
... One way or another I have to go.

Bob: **Don't you think** next time we'll have to start again from scratch.

Connie: Who knows? Only time tell (тільки час покаже).

Ситуація 2 за темами: 1. "Знайомство"; 2. "На роботі".

2) Відрекомендуйтеся, познайомтеся один з одним; поговоріть про роботу.

Приклад розширеного діалогу:

Bob: OK! Constance Taylor! Now we're in my office. **Well,** how's it going?

Connie: Fine... Thank you. And **you must be** Robert Wilson.... **Oh, ha ha-di-ha.**

Bob: **So, so funny.** Now, Constance, tell me a little bit about yourself.

Connie: **Well...** I was born in 1984 in Birmingham.... Later we moved to Reading as my parents were in the staff of Leighton Park School. **Actually** they were very good teachers.... So, I was dreaming about working as a teacher, too. And one event in my life changed everything. **But as it happens... mmm... I simply felt that.... I need to run away from my native town....**

Bob: **Gosh! What a shame!**

Connie: **Oh, well, never mind!** These things happen. **Maybe, I'll tell you my story a little bit later....**

Bob: **Oh, God. Let me guess.** Your boyfriend asked you to move on with him and you agreed. But time passed and you broke up. **Is that so?**

Connie: **Spot on!...** I'm joking, of course. I don't want to talk about it...**Really... I don't really remember... I'm telling you....**

Bob: **Oh, for God's sake.** Obviously it was a bit of a gamble. But, **well ... there you go.**

Connie: Well, that's truly kind.

Bob: Oh, just tell me you are not married! Are you?...

Connie: Nope! Well....

Bob: You know... I've studied your application and it was bloody inspired!... really.... That is the reason I've invited you for this interview. But I even can't imagine you're so beautiful!

Connie: Thanks!.. er...

Bob: OK, then... I like your CV and I like you yourself. So....

Connie: So?

Bob: You're hired for the period which was announced and now... I think we can go to have our lunch, can't we?

Connie: Lunch? Oh, well...

Bob: I won't take no for an answer.

Connie: Well, you know....

Bob: Is that a yes?... er... You don't have to, of course, if you've got other plans.

Connie: Oh, no! I'd like to! I really would....

Bob: Don't worry! Be happy... Just feel happy... And by the way, what about tomorrow?

Ready to start to work?

Connie: Ye... certainly... mmm... Really? ... I mean—excellent!

Bob: OK, well... it's time to go.

Connie: And?

Bob: And have a nice lunch! You are one of the most ... one of the most surprising people I've ever met.

Connie: Sure!

Bob: All right! Let's go....

Ситуація 3 за темами: 1. “Знайомство”; 2. “На роботі”; 3. “Перебування поза домом”.

3) Відрекомендуйтеся, познайомтеся; поцікавтесь один в одного про Вашу роботу; виясніть один в одного, як Ви проводите свій вільний час поза

ДОМОМ.

Приклад розширеного діалогу:

Bob: How about going to “Terry’s Café”? This is my favourite place to visit. It’s not the grandest and poshest restaurant in the world. And also it’s not a kind of ... grim pub or a grotty takeaway place. But when I want to stay alone I always come here.... Eaten at this restaurant before?

Connie: No. I hope here we can start our relations from scratch. Really....

Bob: Oh, ha ha-di-ha.... Here is our waiter. ... Morning, could we have a table for two?

Waiter: Sorry, I ... I’m not sure. Our Chef is busy now because we are preparing for the private party which starts at 5 p. m.

Bob: Oh, well, Come on! I don’t believe.... Where is the café owner?

Connie: Oh, Bob, Calm down. You’re so rude, don’t you think? Let’s find another place.

Waiter: Wait a minute! I’ll call my boss.

Tom: Actually, there’s no need to call me, cause I’m already here. Wonderful to meet you, man! Haven’t seen you for ages. We always guffawed when we were young, remember? How is it going?

Bob: Oh, my God! Hi, Tom. Gosh! I didn’t expect to meet you here. So, it means that you are the café owner. Congratulations.

Tom: And you must be ... let me guess... the top guy of the advertising agency “Adam&Eva”. I’ve heard this buzz from my staff.

Bob: So, so funny... I don’t believe....

Tom: And you know it is bloody inspired! I didn’t expect you became so bookish. You are one of the most ... one of the most surprising people I’ve ever met.

Bob: From the very beginning, it was a bit of a gamble. And then it became a part of my life.

Tom: Really? That is sheer bloody genius. But as it happens.... And you, young lady?

Connie: Hi, my name is Connie. Nice to meet you.

Bob: Well, Tom, could we have a table for two?

Tom: No problem! But only for you. Next time better call in advance....

Bob: Right!

Tom: Today you'll taste a very delicious vegetable dish with meat and a spicy nut sauce. But, it will take for a while.

Connie: Sounds good!

Bob: OK. We'll wait.

Tom: By the way, John, bring us the best bottle of wine. Would you mind, sweetheart?

Connie: I'd like to! Thanks!

Tom: Sorry, everyone, but I need to fuff about but I hope to see you next time. So, have a nice date...!

Connie: Date?

Bob: All right! Bye, man. See you.

Waiter: Here you are! Bon appétit!

Connie: Looks great!

Bob: It's yummy... Cheers, darling!

Connie: Your good health!

Bob: After breakfast let's just grab a taxi and head back to office!

Connie: Well, sure!

Bob: Do you want to go bowling with me?

Connie: OK. ... I mean—excellent!

Ситуація 4 за темами: 1. "Знайомство"; 2. "На роботі"; 3. "Перебування поза домом"; 4. "Дозвілля та інтереси".

4) Відрекомендуйтеся, познайомтеся; поцікавтеся один в одного про Вашу роботу; з'ясуйте один в одного, як Ви проводите свій вільний час поза власним домом; поговоріть про Ваші інтереси та захоплення.

Приклад розширеного діалогу:

Bob: Well-well-well... I don't believe! At last we've come here... Um... Like going bowling?

Connie: Like going bowling?... What am I going to say? Er... Well... It's nice to

stay here with you. And...

Bob: OK, then... Let's go to get ready to... Wait a minute! There's somebody I want you to meet. Come on!

Connie: Anyway... well....

Bob: Oh, God! I'm impressed! Mrs. Joan! There you are! Wonderful to meet you! How on earth could we meet here? Oh, ha ha-di-ha... Let me guess...

A date? Is that a yes?

Mrs. Joan: Right! That is sheer bloody genius. Hi there!

Connie: Hi!

Bob: OK, dear Joan, meet Mrs. Connie. She is our new advertising executive. Connie, meet Mrs. Joan, our outstanding top executive.

Connie: Hi there! Nice to meet you, Mrs. Joan.

Mrs. Joan: Wonderful to meet you! Connie. I'm very glad you're here.

Connie: Why?

Bob: OK, what's up?

Mrs. Joan: I can't dare tell you... Er... You see... You know... I'm going to marry...

Bob: Congratulations!

Mrs. Joan: and leave for Edinburgh....

Bob: What did you say? ... leave for Edinburgh...?

Mrs. Joan: Oh, yes, Bob. That's right!

Bob: Gosh! It is a bit of a gamble.

Mrs. Joan: Sorry, Bob. I'm telling you.... I've just taken the decision. I don't like to play for time. But as it happened.... Under the sun.... These things happen! Well, ... there you go. So, sorry, everyone.

Bob: Oh, my God! Wait a minute! What? What are you talking about? It's like a thunderstorm... and I am going to kill you. Sheer bad luck! Oh, for God's sake, tell me you're kidding.

Mrs. Joan: You know, Bob. Calm down. I had no idea before... but I simply felt that... Maybe... it's time to ... to fly a few kites to find somebody new... who will bring new ideas. Well, why not to try your new advertising executive? I

hope... everything will go well.

Bob: In a way....Um... Wait a minute! Maybe, you're right. Actually, she's got a perfect CV. And we've chosen her from among other possible candidates.... She is the best! All right!

Connie: Ah! Please, don't mind me. And... That's right! I'm the best and... er... By the way, you should ask me....

Mrs. Joan: Shut up! You're a stupid show-off! Oh, dear! Sorry... It slipped out... But you should tell me many 'Thanks!'. By the way... That was my idea... to take you. You'll have a promotion from your very first day at your work. And... I prefer not to babble away. OK! What will you say now?

Connie: Oh, God. I'm sorry. I feel happy! Thank you very much. I'm doing OK. Really... It was really ... extremely... so, you could put it like that.

Bob: OK, girls. Let's remember why we've come here. Maybe we'll go bowling at last? And then I invite you to the local bar to watch a fly-on-the-wall documentary... There should be some fascinating stuff! And then... to take some sip. How about tea or coffee? I won't take no for an answer. Come on! And if you want to chat....

Mrs. Joan: Well... that's truly kind, Bob... Hang on a minute. I ... I'm not sure. Sorry, everyone ... but my boyfriend's waiting for me. And more than that ... you see.... I've been very busy this week and I feel completely exhausted. I need some rest. And, Bob, I'm so sorry, I didn't call in advance....

Bob: Never mind. But next time!.. Oh, ha ha-di-ha.... I hope we'll meet under the sun and you'll tell me the news. And now ... join us. Come on, Joan!

Connie: Come on!

Mrs. Joan: OK... but not for a long time.

Bob: Great!

Mrs. Joan: Listen, Connie ... you ever meet him? I mean Bob....

Connie: Never before....

Mrs. Joan: You know.... You can still impress him. I see you're such a ... such a clever girl and of course I'll put in a good word for you. Sure! You'll manage to

perform the duties of a top executive. **So**, you....

Bob: Girls! **Come on!** Have a nice time!

Connie: **OK!**

Mrs. Joan: **Come on!** Let's go.

5) Відрекомендуйтеся, познайомтеся; поцікавтєсь один в одного про Вашу роботу; з'ясуйте один в одного, як Ви проводите свій вільний час поза домом; поговоріть про Ваші інтереси і захоплення; поговоріть про Ваші другі половинки.

6) Відрекомендуйтеся, познайомтеся; поцікавтєсь один в одного про Вашу роботу; з'ясуйте один в одного, як Ви проводите свій вільний час поза домом; поговоріть про Ваші інтереси і захоплення; поговоріть про Ваші другі половинки і їх ставлення до дружби.

7) Відрекомендуйтеся, познайомтеся; поцікавтєсь один в одного про Вашу роботу; з'ясуйте один в одного, як Ви проводите свій вільний час поза домом; поговоріть про Ваші інтереси і захоплення; поговоріть про Ваші другі половинки і їх ставлення до дружби; взнайте, як і де Ви провели літню відпустку.

8) Відрекомендуйтеся, познайомтеся; поцікавтєсь один в одного про Вашу роботу; з'ясуйте один в одного, як Ви проводите свій вільний час поза домом; поговоріть про Ваші інтереси і захоплення; поговоріть про Ваші другі половинки і їх ставлення до дружби; взнайте, як і де Ви провели літню відпустку; поговоріть про Ваші сім'ї.

9) Відрекомендуйтеся, познайомтеся; поцікавтєсь один в одного про Вашу роботу; з'ясуйте один в одного, як Ви проводите свій вільний час поза домом; поговоріть про Ваші інтереси і захоплення; поговоріть про Ваші другі половинки і їх ставлення до дружби; взнайте, як і де Ви провели літню відпустку; поговоріть про Ваші сім'ї; обговоріть проблеми підліткового віку.

10) Відрекомендуйтеся, познайомтеся; поцікавтєсь один в одного про Вашу роботу; з'ясуйте один в одного, як Ви проводите свій вільний час поза домом; поговоріть про Ваші інтереси і захоплення; поговоріть про Ваші другі

половинки і їх ставлення до дружби; знайте, як і де Ви проведи літню відпустку; поговоріть про Ваші сім'ї; обговоріть проблеми підліткового віку; поговоріть по телефону з Вашим другом.

Такий підхід у лінгвістичному і смислового взаємозв'язку тем при вивченні неформального спілкування не спричинить забування вивчених мовних явищ і тому буде впевнено розширювати й вдосконалювати іномовні мовленнєві вміння студентів.

Наш висновок ґрунтується на кількості повторень кожного вивченого мовного явища в процесі тематично розширювального усного мовлення. Оскільки для початку продукування подібних діалогів студенти повторювали мовні явища, які вивчались, у різних вправах, що забезпечували набуття знань матеріалу і формування навичок його вживання у словосполученнях, реченнях і мікродіалогах, то ми можемо передбачити його стійке засвоєння.

Для доведення правильності сказаного подамо в Додатку К підрахунки повторень кожного вивченого мовного явища у тематично розширювальних діалогах.

Як видно з таблиці К.1, поданої в Додатку К, кожне мовне явище повторюється кілька разів у різних діалогах, що забезпечує їх тематичне розширення і створює можливість студентам системно користуватися будь-яким з них.

Якщо студенти демонструють уміння вести неофіційні бесіди не лише за кожною з названих тем окремо, а й за всіма темами разом, вільно переводячи розмову з однієї теми на іншу, то перехід до розвитку мовленнєвих умінь наступного рівня вважаємо правомірним.

2.2.4. Четверта група вправ з розвитку вмінь англomовного спонтанного емоційно забарвленого неофіційного спілкування

Вправа 1.

Мета: Повторити мовні засоби розмовного жанру, що використовуються для вираження різних емоцій.

Завдання: Перегляньте уривок з художнього твору і прочитайте з нього

ті речення, в яких проявляються наступні емоційні стани: *здивування, інтерес, паніка, сумнів, задоволення, радість, осягання.*

Наприклад:

Здивування: “It’s really strange. But it almost feels as though we’re seeing each other properly for the first time in years. As though we’re seeing each other and saying hello and kind of ... starting again”.

Інтерес: ‘We were wondering what you thought about taking a little holiday next year,’ says Mum. ‘With us.’

‘Just ... us?’ I say, looking around the table.

‘Just the three of us, we thought. It might be fun! You don’t have to, of course, if you’ve got other plans.’

‘No! I’d like to!’ I say quickly. ‘I really would.’

Вправа 2.

Мета: Розвинути вміння виражати свої емоції в підготовленому розмовному мовленні.

Завдання: Візьміть один листок паперу на двох і складіть письмовий діалог за ситуацією, запропонованою викладачем.

Наприклад: Вам зателефонував друг і запросив Вас на концерт. Той, хто починає розмову, може записати таке: “Hello, Emma! I’d like to invite you to the concert...”, а потім передати цю сторінку для відповіді своєму сусіду за партою. Прочитавши вищенаведену фразу, можна відповісти наступне: “Oh, it’s great! Really! I’m very glad to hear it”. Для ознайомлення з відповіддю і реакції на неї цей листок передається знову першому співрозмовнику, який відповідає письмово: “Ok! Buy! See you soon!”. Переписка продовжується до завершення розмови.

Вправа 3.

Мета: Розвинути вміння трансформувати підготовлене письмове розмовне мовлення в усне.

Завдання: 1) Прочитайте складений діалог за ролями; 2) драматизуйте його; 3) поміняйтеся ролями і драматизуйте цей діалог знову.

Вправа 4.

Мета: Розвинути вміння спонтанного вираження свого емоційного стану, використовуючи фрази розмовного мовлення.

Завдання: Виразіть емоційні стани, що відповідають значенню поданих фраз.

1) Вираження байдужості, використовуючи фразу “I don’t care”;
 2) вираження сумніву, використовуючи фразу “I’m not sure. I just ... don’t think it’s something I could do”; 3) вираження сорому, використовуючи фразу “Er, yes. That was ... such a shame”; 4) вираження радості, використовуючи фразу “It’s ... amazing, I manage at last. Absolutely fantastic!”; 5) вираження провини, використовуючи фразу “Oh God, I’m really, really sorry about everything that happened”.

Наприклад:

1) вираження байдужості, використовуючи фразу “I don’t care”:
 – Hey, man. Just look at her. She looks angry. See?
 – Well, you know I don’t care....;
 2) вираження сумніву, використовуючи фразу “I’m not sure. I just ... don’t think it’s something I could do”:
 – You see, I’ve got a problem with my new car. On my way home on the motorway the car conked out. I think it stopped working because something wrong with it. So, can you help me to find out the reason it’s broken down?
 – I’m not sure. I just ... don’t think it’s something I could do.

Вправа 5.

Мета: Розвинути вміння спонтанного вираження емоційного стану, що виник у результаті якихось дій.

Завдання: Виразіть емоційний стан, який виник через наступні дії:
 1) ненавмисне биття посуду; 2) отримання поганої оцінки на іспиті;
 3) спізнення на поїзд; 4) виграш лотерейного квитка.

Наприклад:

1) ненавмисне биття посуду: “Oh God, I’m really, really sorry about everything that happened. I feel like crying with disappointment”;
 2) отримання поганої оцінки на іспиті: “I feel like crying with

disappointment. I just don't understand it. It was going so well. But when I came there, I forgot everything I had learnt before the exam. What went wrong?"

Вправа 6.

Мета: Розвинути вміння спонтанного вираження свого емоційного стану, зумовленого певними обставинами.

Завдання: Виразіть свій емоційний стан через наступні обставини:
1) Вас несправедливо образив однокурсник; 2) Вас чекає цікава поїздка за кордон; 3) Ви сумніваєтесь у правдивості прочитаної в газеті замітки про причини перенесення дати спортивного змагання; 4) Ви приголомшені нещирою поведінкою своїх друзів щодо себе.

Наприклад:

1) Вас несправедливо образив однокурсник: "I'm feeling hurt. And angry. And embarrassed";

2) Вас чекає цікава поїздка за кордон: "Oh, my God. I love France. It's ... amazing. Absolutely fantastic! That's great...and I'm so happy".

Вправа 7.

Мета: Проконтролювати сформованість умінь англійського розмовного емоційного спілкування в зв'язку з непередбачуваними обставинами.

Завдання: Поговоріть з: 1) подругою, котра повідомила Вам про зраду Вашого хлопця; 2) дружиною, яка повідомила Вам, що вона вагітна; 3) лікарем, який надав Вам термінову медичну допомогу; 4) другом, який зателефонував уночі і розбудив Вас; 5) працівником вокзалу, котрий відмовився прийняти від Вас прострочений квиток.

Наприклад:

- 1) з подругою, котра повідомила Вам про зраду Вашого хлопця:
- Hi, Mary. It's a pity but I should tell you the latest gossip about your new boyfriend. Just imagine, Mark has seen him kissing another girl.
  - My boyfriend?! Kissing?! Another girl?! Tell me that you're kidding. I just ... er ... I can't believe it....
  - Oh, who am I kidding? We both know that it's the truth.
  - Well, surprise, surprise, let me just faint with shock! I'm feeling hurt. And angry.

- I told you that was going to happen. I did tell you! As far as I know never trust a man, it's bound to lead to trouble. Did I not warn you?
- Yeah... I'm really upset... and I... I'm completely betrayed and humiliated by the man I thought ... er ... loves me.
- 2) з дружиною, яка повідомила Вам, що вона вагітна:
- Honey! I'd like to tell you ... to tell you something ... something very important....
- Really? So, I'm listening....
- Well, you know . it's something I'd like to tell you....
- Sweetheart, please, come on!
- Well, You see I... I'm pregnant so ...we're going to have a baby!
- Oh, my God. It's ... amazing. Absolutely fantastic! That's great ... and I'm so happy!

Визначення результатів становлення цих умінь має здійснюватися за наступними критеріями: 1) відповідність розмови виниклим обставинам; 2) відповідність кожної сказаної фрази її лексико-граматичному наповненню; 3) рівень емоційності (високий, середній, низький) проведеної бесіди.

Якщо проведена розмова відповідала названим показникам, а її лексико-граматичне наповнення не суперечило нормам іноземної мови, що вивчалася, на 80% і більше, то іноземні мовленнєві уміння спонтанного емоційного розмовного мовлення можна вважати сформованими.

Методику виконання кожної з вищеназваних вправ подамо у методичних рекомендаціях у наступній частині нашого дослідження.

2.3. Методичні рекомендації з виконання розробленої системи вправ

Розроблена система вправ характеризується наступною новизною:

1) структурним програмуванням процесу навчання, що починається з набуття знань мовних одиниць розмовного жанру; продовженням формування мовленнєвих навичок вживання вивченого мовного матеріалу у зразках розмовного мовлення; завершенням розвитку умінь підготовленого тематичного розмовного мовлення з його системним, лінгвістичним і смисловим розширенням; розвитком умінь спонтанного емоційного

розмовного мовлення. При цьому мовний матеріал, який вживається у неформальному спілкуванні, має автентичний характер, оскільки вибирається з реальних художніх творів, точніше – з уст героїв цих творів;

2) різнотипними мовними вправами, спрямованими на засвоєння мовних одиниць розмовного жанру, які вивчаються, і мовленнєвими завданнями, спрямованими на розвиток умінь вживання цих одиниць у монологічному, діалогічному мовленні та аудіюванні;

3) тематичними і мовленнєвими завданнями, що передбачають неформальне спілкування у межах не лише теми, яка вивчається, а й поступово ускладненого спілкування на основі системного повторення кожної наступної теми спільно з попередніми;

4) порівнянням мовних засобів і висловлювань з їх вживанням в офіційному і неофіційному спілкуванні, навчанні студентів аналізувати мовленнєві вчинки мовників і характеризувати особи людей на підставі цих вчинків.

Вказані фактори новизни розробленої системи вправ зумовлюють необхідність дотримуватися точної технології їх виконання для досягнення оптимальних результатів навчання.

Подамо рекомендації щодо виконання вправ кожної з чотирьох груп згідно з послідовністю їх пред'явлення. При цьому вважаємо за необхідне звернути увагу на те, що до початку виконання кожної вправи викладач має мотивувати свої навчальні наміри, щоб студенти розуміли, чому вони виконуватимуть ті чи інші навчальні дії і якою є перспектива розвитку їх іномовних умінь.

2.3.1. Методичні рекомендації з виконання першої групи вправ

Методика виконання вправи 1. Викладач обґрунтовує студентам необхідність і правомірність розвитку вмінь англійського розмовного мовлення на основі читання англомовної художньої літератури. Він говорить, що ступінь нормативності їх розмовного мовлення залежить від його

адекватності автентичному неофіційному спілкуванню. Поза мовним середовищем прикладами такого спілкування можуть бути вислови героїв художніх творів, які взаємодіють у соціально-побутовому оточенні. Тому першими вправами щодо вивчення англійського розмовного мовлення є знайомство студентів з уривками художніх творів соціально-побутової тематики. Викладач пропонує студентам переглянути уривок, звертаючи їхню увагу на виокремлені слова і вирази. Потім вони відкривають зошити і ділять сторінку на три колонки. У першій записують всі слова і вирази з уривка; в другій – виконують їх переклад рідною мовою з урахуванням контексту; третю колонку наразі не заповнюють.

Методика виконання вправи 2. Викладач обґрунтовує студентам необхідність перевірки достовірності їх самостійної семантизації невідомих мовних явищ розмовного стилю мовлення за контекстом. Для цього один студент почергово читає кожне слово або вираз з уривка (перша колонка) зі своїм перекладом (друга колонка); решта за цей час порівнюють, наскільки подібними чи різними в них вийшли переклади запропонованих слів і виразів. Потім студенти піднімають руки, якщо в них переклад не співпадає з тим, який оголосив один із студентів, і читають почергово свої варіанти перекладу семантизованого мовного явища. Послухавши відповіді, викладач називає правильний варіант перекладу. Студенти порівнюють свій переклад (друга колонка) з тим, який подав викладач, і якщо переклади не співпадають, то вони записують правильну відповідь у третій колонці, а якщо співпадають – не пишуть у ній нічого.

Методика виконання вправи 3. Викладач обґрунтовує студентам необхідність закріпити в пам'яті значення мовних явищ розмовного жанру, які вивчаються, і сприяти їх запам'ятовуванню. З цією метою він пропонує студентам спочатку прочитати про себе всі мовні явища, які вивчаються; потім один студент ще раз читає всі слова і вирази у правильному перекладі, а решта уважно перевіряють все записане у своїх зошитах. Далі викладач просить студентів відкрити словник і записати всі мовні явища, які

вивчаються, в першій колонці та їх правильний переклад у колонці другій.

Методика виконання вправи 4. Викладач каже, що студенти надалі спілкуватимуться з носіями іноземної мови і тому якість їх вимови вивчених слів і виразів є дуже важливою. Він аргументує необхідність виконання цієї вправи, в якій студентам пропонується відпрацьовувати вимову виписаних мовних явищ на прикладі їх озвучення носієм мови. З цією метою викладач пропонує прослухати (трек 1) на аудіо CD. Студенти уважно стежать за мовленням диктора (носія мови) і словами й виразами, записаними в їхніх зошитах. Потім вони ще раз слухають мовлення диктора (трек 2), але вже з паузами, під час яких повторюють кожне слово чи вираз за диктором. Далі почергово читають слова і вирази з їх правильною вимовою і перекладом. Таке багаторазове прослуховування або прочитання кожного мовного явища, яке вивчається, сприяє його запам'ятовуванню студентами.

Методика виконання вправи 5. Викладач звертає увагу студентів на необхідність закріпити в їх оперативній пам'яті активізовану лінгвістичну інформацію. Для цього вони читають про себе слово або вираз англійською мовою і підбирають його переклад, запропонований під рискою. Потім навпроти номера кожного слова чи виразу студенти ставлять номер слова, поданого в перекладі. Отримавши таблицю зіставлених номерів, викладач пропонує перевірити її достовірність. З цією метою студенти почергово читають по одній групі чисел і той, в кого вони не співпали, читає свій варіант у числовій і словесній формах. Викладач оцінює прослухане і характеризує його семантично. Виявлені помилки виправляються в числовому і словесному вираженні.

Методика виконання вправи 6. Виконавши різні вправи щодо перекладу мовних явищ, які вивчаються, багаторазово повторивши їх вимову, студенти вчаться сприймати на слух ці явища поки що в ізольованому вигляді. З цією метою викладач включає трек 3 на аудіо CD, в якому студенти слухають тільки деякі з вивчених слів і виразів. Після цього їм пропонується записати переклад тих слів і виразів, які вони почули. Далі один із студентів

читає всі записані слова і вирази, інші звіряють виконану ним роботу зі своєю, а викладач контролює правильність записаних слів і виразів й оцінює якість виконання завдання. Оцінювання здійснюється шляхом виставлення студентам балів згідно з кількістю правильно записаних мовних одиниць, які сприймалися на слух. Кількість балів зменшується на стільки, на скільки в роботі були або недописані мовні явища, або лишні, а саме ті, що викладач не диктував, але вони вивчалися відповідно до пройденого матеріалу.

Методика виконання вправи 7. Викладач звертає увагу студентів на те, що мовні явища, які вивчаються, не обмежуються однією тематикою, тож у цій вправі він демонструє можливість вживання вказаних явищ у різних соціально-побутових темах. Студенти в своїх зошитах ділять сторінку на п'ять однакових колонок і пишуть назву кожної з них, як це показано в прикладі у підручнику. Потім один студент читає перше мовне явище, подане під ризикою, і називає теми, в яких воно може бути вжите. За цей час інші студенти придумують ситуацію для кожної теми, в якій могло би бути вжите вказане слово чи вираз. Якщо ситуація підібрана, то студенти записують це мовне явище в своїх зошитах у відповідній колонці, а якщо немає можливості вжити вказане слово чи вираз у відповідній темі, то нічого не пишуть у цій колонці. Далі вони можуть працювати за ланцюжком, тобто почергово читати мовні явища, які вивчаються, і називати відповідні до їх смислу теми.

Методика виконання вправи 8. Викладач пояснює студентам, що мовні явища, які вивчаються, мають не лише семантичну можливість вживання в різних соціально-побутових темах, а й семантичний взаємозв'язок, що він і продемонструє у цій вправі. Для цього один студент читає почергово слова і вирази, запропоновані під ризикою у вправі 7, а решта з цього списку підбирають слово чи вираз, що могло би бути об'єднане спільним смислом з вищеназваним. Потім викладач просить студентів почергово назвати отримані фрази: якщо слова і вирази в ній об'єднані спільним смислом, то він пропонує записати у зошит їхнє вираження у цифровому і буквенному варіантах, як показано у прикладі в підручнику.

Методика виконання справи 9. Викладач пропонує студентам оцінити якість запам'ятовування ними мовних явищ, які вивчаються. З цією метою пропонує виконати кілька завдань: 1) прочитати вголос подані слова й вирази за 50 секунд; 2) закрити праву частину сторінки зошита і перекласти ці слова й вирази рідною мовою за такий же час; 3) закрити ліву частину сторінки і перекласти цей матеріал з рідної англійською мовою за 50 секунд. Щоби кожен студент міг взяти участь в кожному виді роботи, викладач пропонує виконувати названі завдання або почергово (кожен студент читає або перекладає по 2–3 слова й вирази і його змінює наступний студент), або попарно. Завдання вважаються виконаними, якщо студенти не лише вклалися у вказаний час, а й у своїх відповідях допустили не більше трьох помилок.

Ще одним методом обов'язкового опитування кожного студента при виконанні названих трьох завдань може бути метод активної асистенції [6; 135]. Коли перші опитані прочитали безпомилково та за вказаний час увесь матеріал і зробили їх прямий та зворотний переклад бездоганно, вони прикріплюються до 2–3 студентів для роботи з ними у виконанні визначених завдань. При цьому виявляється, що студенти-контролери навіть вимогливіші до своїх співкурсників, ніж викладач. У такому разі час на оцінювання якості запам'ятовування мовних явищ у викладача вивільнюється і він може працювати з групою студентів, які найчастіше мають труднощі у засвоєнні англійського матеріалу.

Останнім контрольним завданням є диктант-переклад мовного матеріалу, що вивчається. Викладач диктує кожен вираз рідною мовою, а студенти пишуть його англійською, при цьому все записується у стовпець, щоб у студентів була можливість у правій частині сторінки зошита записати правильний варіант в разі допущення помилки. Після диктанту він збирає зошити студентів для перевірки (перевіряючи письмову роботу, не варто виправляти помилки, а лише підкреслювати їх).

Звертаємо увагу на те, що цей і наступні диктанти відомі студентам за змістом, оскільки становлять домашнє завдання, що вимагає побіжного

відтворення матеріалу з англійської мови рідною і навпаки. Отже, студенти знають, що їм диктуватимуть. Щоб унеможливити якісь “заготовки” до диктанту, пропонуємо в його процесі змінювати черговість поданих у ньому пронумерованих слів, виразів, словосполучень, речень, тобто диктувати підготовлений домашній переклад мовних явищ у зміненій послідовності.

Методика виконання вправи 10. Викладач обґрунтовує необхідність аналізу результатів запам’ятовування мовних явищ, які вивчаються, і визначає можливість переходу до формування мовленнєвих навичок їх вживання. Роздавши студентам перевірені диктанти, просить їх звернути увагу на підкреслені слова і вирази, оскільки вони написані неправильно, і пропонує поряд з цими словами і виразами написати правильний переклад. Після цього студенти міняються один з одним зошитами і під диктування викладача перевіряють правильність виконаних виправлень. Кількість помилок, які залишилися в диктанті, повідомляється викладачу і він приймає рішення про перехід до виконання вправ другої групи.

2.3.2. Методичні рекомендації з виконання другої групи вправ

Методика виконання вправи 1. Викладач говорить, що студенти мають познайомитися зі зразками автентичного англійського розмовного мовлення, в яких вживаються мовні явища, що вивчаються. З цією метою вони ще раз переглядають уривок з художнього твору “Can you keep a secret?” Sophie Kinsella, звертаючи увагу на речення з виокремленими словами і виразами. Потім за ланцюжком читають ці речення і записують їх у зошити.

Методика виконання вправи 2. Викладач пояснює, що виписані речення з художнього твору з виразами розмовного жанру лише частково свідчать про правильність їх розуміння. Для підтвердження своїх слів він пропонує студентам почергово читати про себе кожне речення і записувати його переклад. Потім викладач перевіряє якість виконаного перекладу: один студент читає переклад кожного речення, а решта порівнюють його зі своїм перекладом. Якщо переклад співпадає, то студенти читають свої варіанти

перекладу, а викладач вибирає найкращий, який вони й записують у свої зошити.

Методика виконання вправи 3. Викладач говорить, що студентам треба навчитися вживати вивчені слова й вирази розмовного жанру в реченнях. Та оскільки вони робитимуть це вперше, то отримають підказку у вигляді речення, яке їм доведеться трохи модифікувати з-за необхідності відповідей на запитання до кожного з них. Студенти читають приклад і бачать, що при відповіді на запитання вживають мовний матеріал, який вивчають, застосовуючи його смисл стосовно себе. Отож, відповідаючи на запитання, вони повторюють у реченнях активізовані слова і вирази розмовного жанру.

Методика виконання вправи 4. Викладач повідомляє студентам, що їм потрібно навчитися вживати мовні явища, які вивчаються, знову у реченнях, але вже не читаючи їх в підручнику, а сприймаючи на слух. Він мотивує необхідність виконання цієї вправи тим, що розмовне мовлення більше є усним, ніж письмовим. Розмовляючи один з одним, люди можуть адекватно реагувати на репліку співрозмовника, якщо її зрозуміють. Для вироблення такого вміння викладач почергово вимовляє речення і запитання до них. Сприймавши на слух перші два речення, студенти мають відповісти на поставлене запитання, виконуючи при цьому лінгвістичні перетворення стосовно речення, що прозвучало.

Методика виконання вправи 5. Викладач обґрунтовує необхідність перевірки можливості рецептивного вживання фраз розмовного мовлення з мовними явищами, які вивчаються. Він пропонує студентам ще раз про себе прочитати уривок з художнього твору і постаратись осмислити його зміст. Викладач пояснює, що перевірка розуміння прочитаного здійснюватиметься шляхом надання відповідей на запитання. Однак, на відміну від запитань, поданих у вправі 3 другої групи вправ, ці запитання будуть вимагати не простого повторення речення у відповіді, а пояснення поведінки героїв та їх взаємовідносин. Враховуючи специфіку запитань, викладач пропонує

вибірково студентам відповідати на кожне з них. Така методична позиція дає змогу не лише глибше зрозуміти зміст прочитаного, а й запам'ятати лінгвістичні способи вираження мовленнєвої поведінки учасників діалогів. Такж, викладач обґрунтовує необхідність розвитку в студентів уміння драматизації розмовного мовлення героїв художніх творів, де проявляються різні емоційні стани. Він роздає ролі студентам і вони драматизують уривок з художнього твору.

Методика виконання вправи 6. Викладач обґрунтовує необхідність перевірки можливості репродуктивного вживання фраз розмовного мовлення з мовними явищами, які вивчаються. З цією метою студенти поділяються на пари: перший у парі читає речення, в другий підбирає англійський еквівалент почутого слова чи виразу рідною мовою й обидва студенти записують його собі у зошит. Коли вони закінчать виконувати цю вправу, викладач просить одного студента прочитати почергово речення, але з підібраним англійським еквівалентом; інші студенти перевіряють правильність виконаного завдання.

Методика виконання вправи 7. Викладач пропонує студентам ознайомитися з можливістю трансформації ділового мовлення у розмовне і потренуватися в розвитку вміння проводити подібну заміну. Для цього він читає приклад і пояснює: у лівій колонці – речення, типове для ділового мовлення, а після трансформації, тобто заміни підкреслених слів і виразів на такі, що вивчаються, це речення стає типовим для мовлення розмовного (права колонка). Потім викладач пропонує студентам прочитати про себе речення, звертаючи увагу на підкреслені слова й вирази у них. Далі вони записують у зошитах речення, міняючи підкреслені слова й вирази з ділового мовлення у розмовне, використовуючи мовні явища, які вивчаються. Виконавши письмове завдання, попарно читають трансформовані речення.

Методика виконання вправи 8. Викладач говорить студентам, що вони продовжують освоювати трансформацію ділового мовлення в розмовне і навпаки. Він читає приклад і пояснює: у лівій колонці – речення, типове для розмовного мовлення, а після трансформації, тобто заміни підкреслених слів

і виразів на такі, що вивчаються, це речення стає типовим для мовлення ділового (права колонка). Потім викладач пропонує студентам прочитати про себе речення, звертаючи увагу на підкреслені мовні одиниці в кожному з них. Далі вони записують у зошитах речення, замінюючи підкреслені слова й вирази ділового мовлення на мовні явища розмовного мовлення. Виконавши письмове завдання, попарно читають трансформовані речення.

Методика виконання вправи 9. Викладач обґрунтовує необхідність розвитку вміння продукувати речення в розмовному стилі мовлення за мовленнєвими зразками. Він пропонує одному студенту прочитати всі вирази у завданні вправи та їх перекласти. Потім інший студент читає всі приклади, подані в підручнику з цими виразами, і перекладає їх. Далі викладач пропонує студентам скласти власні речення з вищевказаними виразами, записати їх і прочитати.

Методика виконання вправи 10. Викладач вказує на необхідність контролю сформованості мовленнєвих навичок вживання мовних явищ, які вивчаються. Він пропонує студентам записати типові для розмовного жанру слова й вирази з мови героїв художнього твору в зошитах у двох колонках: англійською мовою – у лівій, а рідною – в правій. Далі, регламентуючи час тривалістю 50 секунд, просить студентів закрити праву колонку і перекласти почергово всі вислови рідною мовою; потім, закривши ліву колонку, перекласти ці ж вислови попарно англійською. Перевірка сформованості мовленнєвих навичок у студентів продовжується диктантом-перекладом за методикою, описаною у вправі 9 другої групи вправ.

Методика виконання вправи 11. Викладач пропонує студентам проаналізувати результати сформованості мовленнєвих навичок вживання мовних явищ розмовного мовлення, що вивчаються. Роздавши перевірені диктанти, він просить студентів звернути увагу на підкреслені вислови, в яких є помилки, і поряд з ними написати правильний варіант. Далі студенти обмінюються один з одним зошитами і під диктування викладача перевіряють правильність виправлених висловів. Кількість виявлених помилок

повідомляється викладачеві.

2.3.3. Методичні рекомендації з виконання третьої групи вправ

Методика виконання вправи 1. Викладач повідомляє, що студенти навчатимуться вживати мовні явища, які вивчаються, не лише в окремих реченнях, а й в процесі спілкування в межах конкретних тем. Він пропонує розділити сторінку зошита на 10 колонок, як показано в підручнику, й із поданого під рискою списку мовних явищ, які вивчаються, записати лише ті, що відповідають смислу заголовку. Якщо мовне явище може вживатися в кількох темах, то студенти записують його стільки разів, скільки потрібно за смислом. Так вони отримують тематичний словник мовних одиниць розмовного жанру.

Методика виконання вправи 2. Викладач обґрунтовує необхідність навчання рецептивного сприйняття розмовного мовлення на різні теми. Він пропонує студентам читати почергово діалоги на різну соціально-побутову тематику і після прочитання кожного діалогу вони відповідають на запитання, які ставить викладач.

Методика виконання вправи 3. Викладач обґрунтовує необхідність навчання репродуктивного сприйняття змісту почутого розмовного мовлення на різні теми. Але перед виконанням цієї вправи радимо пригадати зі студентами правила переведення прямої мови у непряму. Потім викладач пропонує студентам ще раз прочитати про себе кожний діалог і записати їхній зміст у вигляді монологічного мовлення від третьої особи, як продемонстровано в зразку виконання цього завдання. Далі студенти почергово читають складені ними монологи, трансформовані із запропонованих діалогів.

Методика виконання вправи 4. Викладач пояснює студентам, що перед тим, як почати виконувати вправу, вони повинні вивчити додаткову лексику для оперування нею в реченнях. З цією метою він, знаючи кількість студентів у групі, готує відповідну кількість копій таблиці з додатковою

лексиною і роздає їх студентам; ті читають про себе нові слова та їх переклад. Потім викладач читає вголос, а студенти хором повторюють за ним. Далі він просить студентів закрити ліву частину таблиці і перекласти слова з англійської мови (права частина таблиці) рідною, а також зробити навпаки: закрити праву частину таблиці і перекласти слова з рідної мови (ліва частина таблиці) англійською. Після виконання завдання викладач пропонує студентам: 1) придумати свої словосполучення з кожним новим мовним явищем і записати їх у зошит, студенти почергово читають складені словосполучення; 2) скласти речення з кожним новим мовним явищем і записати їх у зошит, студенти почергово читають складені речення.

Ми рекомендуємо за можливості другу частину вправи виконувати на наступному навчальному занятті, а на домашнє завдання дати вивчити нову додаткову лексику (її студенти скопіюють собі на ксероксі) повторенням виконаних завдань, поданих у першій частині вправи.

Після виконання студентами завдань із заучування нових слів викладач пропонує їм ще раз згадати подані вище діалоги. Один студент читає запитання до кожного діалогу, а решта студентів за бажанням відповідають на них, використовуючи раніше вивчену додаткову лексику.

Методика виконання вправи 5. Викладач обґрунтовує необхідність навчитися характеризувати людину на основі її мовленнєвої поведінки і повідомляє студентам, що вони продовжать роботу з вищенаведеними діалогами. Однак перед виконанням цієї вправи ми рекомендуємо повторити зі студентами додаткову лексику, подану у вправі 4 третьої групи вправ. Далі один студент читає приклад виконання вправи і перекладає кожне речення рідною мовою. Потім студенти діляться на пари і складають характеристику героїв діалогів на підставі їх мовленнєвої поведінки, яку записують у зошити. Виконавши завдання, почергово читають підготовлений опис героїв діалогів.

Методика виконання вправи 6. Викладач обґрунтовує необхідність навчання драматизації зразків тематичного розмовного мовлення. Ми рекомендуємо заздалегідь підготуватися до виконання завдання,

роздрукувавши на окремих аркушах кожний діалог із вправи 2 третьої групи вправ у двох примірниках. Якщо в групі буде більше пар, ніж є діалогів (усього їх 6), то деякі діалоги можна повторити з урахуванням кількості осіб в групі. Викладач просить студентів поділитися на пари і кожній з них роздає діалог у двох примірниках. На виконання завдання дається 10 хвилин і впродовж них кожна пара повинна: 1) прочитати отриманий діалог за ролями і драматизувати його, замінюючи названі в ньому імена на свої; 2) драматизувати діалог ще раз, замінюючи в ньому не лише імена, а й особисті дані на свої; 3) драматизувати діалог ще раз, замінюючи в ньому не лише свої імена й особисті дані, а й деяку частину його змісту. Після закінчення відведеного часу кожна пара студентів драматизує свій діалог, замінюючи частину його змісту, тобто як виконували 3-є завдання цієї вправи.

Методика виконання вправи 7. Викладач обґрунтовує необхідність розвитку вміння продукувати зв'язані речення у розмовному стилі мовлення за мовленнєвими зразками. Студенти читають про себе слова й вирази розмовного мовлення, які подані у завданні. Викладач просить двох студентів прочитати приклади виконання завдання. Далі за зразком студенти складають власні діалоги, вживаючи кожне запропоноване слово чи вираз, і записують їх у зошити. Потім викладач пропонує студентам прочитати почергово записані в зошити речення.

Методика виконання вправи 8. Викладач обґрунтовує необхідність розвитку вміння англійського розмовного мовлення за темою, що вивчається. Студенти читають про себе список запропонованих ситуацій для складання діалогів. Потім один студент читає зразок діалогу, складений за першою тематичною ситуацією. Рекомендуємо викладачеві заздалегідь підготуватися до виконання завдання і роздрукувати на окремих аркушах всі ситуації. Далі студенти поділяються на пари і кожна з них бере аркуш з описаною певною ситуацією. На виконання завдання дається 7–10 хвилин і за цей час студенти мають скласти власні діалоги, вживаючи слова й вирази розмовного мовлення з дотриманням тематики своєї ситуації. Після закінчення відведеного часу

кожна пара студентів драматизує свій тематичний діалог.

Методика виконання вправи 9. Викладач пояснює студентам необхідність розвитку вміння трансформувати на слух ділове мовлення у розмовне. До виконання завдання він запрошує дві пари студентів і першій з них дає роздруковку діалогу двох партнерів по бізнесу на конференції. Ця пара читає діалог за ролями, тоді як друга слухає і синхронно перекладає діалог двох офіційних осіб в аналогічний діалог двох неофіційних осіб, який відбувся в готелі.

Методика виконання вправи 10. Викладач пояснює студентам необхідність розвитку вміння трансформувати сприйняте на слух розмовне мовлення у ділове. До виконання завдання він запрошує дві пари студентів і першій з них дає роздруковку діалогу двох друзів на вечірці. Ця пара читає діалог за ролями, тоді як друга слухає і синхронно перекладає діалог двох неофіційних осіб в аналогічний діалог двох офіційних осіб, який відбувся на мистецькій виставці.

Методика виконання вправи 11. Викладач пояснює студентам необхідність проведення контролю за сформованістю умінь англійського розмовного спілкування в межах певної тематики. З цією метою: 1) студенти читають мовні одиниці розмовного жанру, що подані у завданні вправи; потім один студент читає вголос діалог і в місці, де пропущено слово, робить паузу, а інші студенти намагаються підібрати правильне слово чи вираз із запропонованих вище, щоб заповнити пропуск, і записують його в зошит під номером, вказаним у діалозі. Для перевірки правильності виконання завдання викладач просить двох студентів драматизувати готовий текст діалогу із заповненими пропусками, тоді як решта слухає і перевіряє; 2) викладач ділить групу студентів на дві пари; кожна з них отримує певну тему і без попередньої підготовки складає діалог у стилі розмовного жанру.

Методика виконання вправи 12. Викладач обґрунтовує необхідність досягнення вміння бесідувати, переключаючись з однієї теми розмови на іншу, а потім, за необхідності, знову повертатися до проблем, які

обговорювалися на початку спілкування. Такі вміння студенти набувають шляхом складання тематично розширювальних діалогів; крім того, лінгвістичний і смисловий взаємозв'язок тем при навчанні неформального спілкування унеможливить забування вивчених мовних явищ, тож буде впевнено розширювати і вдосконалювати іноземні мовленнєві вміння студентів.

Спочатку викладач записує на дошці всі вивчені теми. Студенти поділяються на пари і кожна з них почергово за завданням викладача складає і драматизує діалог на певну тему. При цьому необхідно звернути увагу тих, хто навчається, на головну умову правильного складання діалогу: вживання вивчених слів і виразів за кожною темою, типових для розмовного мовлення. Студенти можуть скористатися словником, в якому виписані раніше вивчені мовні явища. Викладач пропонує першій парі студентів без попередньої підготовки скласти і драматизувати діалог на тему “Знайомство” із вживанням раніше вивчених слів і виразів за цією темою; друга пара теж без попередньої підготовки складає і драматизує діалог на теми “Знайомство” і “Робота”, вживаючи раніше вивчені слова і вирази за цими двома темами; третя пара без попередньої підготовки складає і драматизує діалог на теми “Знайомство”, “Робота” і “Сім'я”, вживаючи раніше вивчені слова і вирази за цими трьома темами, і т. д. На підготовку кожного діалогу надається 5 хвилин.

2.3.4. Методичні рекомендації з виконання четвертої групи вправ

Методика виконання вправи 1. Викладач повідомляє студентам, що вони мають повторити мовні засоби розмовного жанру, які використовуються для вираження різних емоцій. Один студент називає емоційні стани, наведені у завданні вправи, а інші шукають речення в уривках художніх творів, де проявляються ці стани. Коли студент знаходить речення, він піднімає руку і читає його вголос.

Методика виконання вправи 2. Викладач обґрунтовує необхідність

розвитку в студентів уміння виражати власні емоції у підготовленому розмовному мовленні. Він готує чисті аркуші паперу й оголошує тему письмової розмови. Потім дає такі аркуші кожній парі студентів і вони почергово ведуть зв'язаний за змістом діалог письмово до його закінчення, як показано у прикладі.

Методика виконання вправи 3. Викладач обґрунтовує необхідність розвитку в студентів уміння трансформувати підготовлене письмове розмовне мовлення в усне. Він пропонує кожній парі студентів прочитати складений ними діалог за ролями, драматизувати його, помінятися ролями і драматизувати діалог знову.

Методика виконання вправи 4. Викладач повідомляє студентам, що вони продовжують навчатися спонтанно виражати свій емоційний стан на основі вивчених фраз розмовного мовлення. Дві пари студентів читають міні-діалоги у наведених прикладах, а потім усі студенти тренуються виражати різні види свого емоційного стану. З цією метою вони продукують свої міні-діалоги з використанням фраз розмовного мовлення, поданих у цій вправі.

Методика виконання вправи 5. Викладач обґрунтовує необхідність розвитку в студентів уміння спонтанно виражати емоційний стан, що виник внаслідок якихось дій. Студенти ознайомлюються зі списком дій, які можуть зумовити певний емоційний стан, і читають зразок виконання вправи. Потім їм пропонуються самостійно скласти речення англійською мовою, в яких має бути виражений певний емоційний стан, спричинений перерахованими у цій вправі діями (по одній репліці на кожну дію), і записати їх у зошит. Далі студенти читають складені фрази і викладач оцінює їх відповіді згідно з 5-бальною шкалою вимог власного педагогічного досвіду.

Методика виконання вправи 6. Викладач обґрунтовує необхідність розвитку в студентів уміння спонтанно виражати емоційний стан, що виник внаслідок певних обставин. Вправа виконується за методикою, описаною у вправі 6 четвертої групи вправ.

Методика виконання вправи 7. Викладач обґрунтовує необхідність

контролю сформованості умінь англійського розмовного емоційного спілкування через непередбачувані обставини. Вправа виконується за методикою, описаною у вправі 6 четвертої групи вправ.

Критеріями оцінювання рівнів розвинених умінь є: 1) високий рівень – якщо студенти, прочитавши вказані обставини, починають говорити без підготовки і при цьому вживають вивчені фрази розмовного мовлення без помилок, адекватно до цих обставин, у темпі природного розмовного мовлення та обсязі, достатньому для вирішення мовленнєвої проблеми, що виникла; 2) достатній рівень – якщо студенти, прочитавши вказані обставини, починають говорити без підготовки і при цьому вживають не всі можливі фрази розмовного мовлення, допускають у них не більше трьох помилок і загалом вирішують мовленнєву проблему, що виникла; 3) задовільний рівень – якщо студенти, прочитавши вказані обставини, починають говорити після п'ятихвилинної підготовки, вживають менше половини вивчених фраз розмовного мовлення, допускають у них не більше семи помилок, стосовно цих обставин знижують темп говоріння і не можуть повністю вирішити мовленнєву проблему, що виникла; 4) низький рівень – якщо студенти, прочитавши вказані обставини, не можуть самостійно почати розмову, вживають окремі фрази розмовного мовлення, допускаючи більше семи помилок, створюють невиправдані паузи у розмові і не можуть вирішити мовленнєву проблему, що виникла.

Вважаємо, що подані рекомендації з виконання розробленої системи навчальних вправ допоможуть викладачам вузів якнайбільше зберегти концептуальний смисл нашої методики і досягти у своїх студентів передбачуваного нами 70-відсоткового рівня становлення англійських мовленнєвих умінь розмовного стилю спілкування.

Висновки до другого розділу

1. Дидактичною основою розробленої нами методики навчання сучасного усного англійського мовлення студентів гуманітарних факультетів

вузів засобами аутентичних художніх творів є такі концептуальні положення:

– відповідність навчального матеріалу в його дозуванні і змісті реальним психофізіологічним і навчально-педагогічним можливостям більшості студентів засвоювати його за одиницю часу, що дорівнює одному навчальному заняттю;

– обов'язкове засвоєння нового навчального матеріалу на занятті його першого подання, тобто здатність його семантизації і вживання у поєднанні з раніше вивченим матеріалом;

– можливість переходу до вивчення кожної наступної дози навчальної інформації за умови засвоєння попередньої, тобто здатності її вживання у різних лінгвістичних і смислових варіаціях;

– включення в кожну наступну дозу навчальної інформації всіх раніше вивчених доз під час домовленнєвої і мовленнєвої активізації останньої, що унеможлиблює забування вивченого матеріалу і забезпечує поступове розширення мовленнєвих можливостей студента.

2. Структурними компонентами змісту навчання усного англійського мовлення студентів є:

– рецептивні і репродуктивні лінгвістичні знання мовного матеріалу, що вивчається: перші (рецептивні) проявляються у здатності студентів виражати смисл пред'явлених лексем і граматичних структур в складі виразів та окремих речень у вигляді їх перекладу з англійської мови рідною; другі (репродуктивні) проявляються у здатності студентів відтворювати англійською мовою ті ж мовні явища, але в їх сприйнятті мовою рідною;

– рецептивні і репродуктивні мовленнєві навички: перші проявляються в здатності студентів зрозуміти прочитаний зміст, який включає мовний матеріал, що вивчається, а другі – в здатності студентів відтворювати прочитаний зміст, що включає мовні явища, які вивчаються;

– тематичні мовленнєві уміння, що полягають у здатності студентів продукувати англійське розмовне мовлення на основі тематичних ситуацій, які вивчаються;

– спонтанні мовленнєві уміння, що полягають у здатності студентів продукувати англійське розмовне мовлення за непередбачуваних обставин і виражати при цьому різні емоційні стани.

3. Система вправ з вивчення англійського розмовного мовлення засобами автентичних художніх творів складається з чотирьох груп:

– у *першій* представлені вправи щодо набуття знань лінгвістичного матеріалу, вибраного з автентичних художніх творів;

– у *другій* представлені вправи щодо формування мовленнєвих навичок вживання лінгвістичних явищ, які вживаються і вибрані з автентичних художніх творів;

– у *третьій* представлені вправи щодо розвитку вмінь англійського розмовного спілкування в межах певної тематики;

– у *четвертій* представлені вправи щодо розвитку вмінь англомовного спонтанного емоційно забарвленого неофіційного спілкування.

Положення, розглянуті у другому розділі нашого дослідження, викладені в публікаціях авторки [186; 187; 190; 191; 192; 196; 200].

РОЗДІЛ 3.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА АПРОБАЦІЯ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УСНОГО АНГЛІЙСЬКОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НА ОСНОВІ АУТЕНТИЧНИХ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ

Розроблена нами методика різнобічно апробована впродовж кількох навчальних років. Основною метою було перевірити рівень її ефективності для більшості студентів гуманітарних факультетів. Нас цікавило, чи зможуть вони вільно спілкуватися англійською мовою не лише один з одним, а й зі своїми зарубіжними колегами і встановлювати з ними довірливі, відкриті, дружелюбні стосунки.

Початком експериментальної апробації методики стало проведення *констатувального експерименту* з метою виявлення рівня володіння студентами вміннями усного англійського мовлення, що розвивалися на основі існуючих методів навчання іноземної мови.

Продовженням експериментальної апробації було проведення *формульовального експерименту* з метою встановлення можливостей удосконалення рівня володіння студентами вміннями усного англійського мовлення, що розвивалися на основі експериментального навчального посібника “English Conversational Course for the Students of Humanitarian Faculties”, в якому подана в повному обсязі наша система вправ [196].

Враховуючи необхідність реалізації *академічної мобільності* – «можливості учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому вищому навчальному закладі (науковій установі) на території України чи поза її межами», викладеної в Законі України про вищу освіту, прийнятого 01.07.2014, завершенням експериментальної апробації методики було проведення *дослідного навчання* усного англійського мовлення студентів за доповненим і переробленим варіантом вказаного навчального посібника. Дослідне навчання відрізнялося від експериментального в його формульованому

дослідженні не лише великим охопленням студентів, а й неутручанням експериментатора у навчальний процес. Інакше кажучи, метою цього навчання було виявлення рівня технологічності розробленої системи вправ для її можливого застосування в педагогічних університетах України.

Названі три види загального експерименту детально викладені у третьому розділі нашої дисертації.

3.1. Хід і результати констатувального експерименту

Під час констатувального експерименту, який проходив у січні-червні 2012 р. зі студентами другого курсу факультету економіки та менеджменту Міжнародного гуманітарного університету, вирішувалися наступні завдання: 1) розроблявся матеріал для проведення експерименту; 2) визначалися критерії оцінювання рівня формування рецептивних умінь англійського усного мовлення; 3) відбирались і групувались учасники експерименту – викладачі і студенти; 4) учасники експерименту проінформовані про його цілі, план проведення і способи контролю результатів.

Подаємо детальне вирішення кожного з поставлених завдань.

1. Вирішення *першого завдання* здійснювалося шляхом визначення п'яти розмовних тем і вибору з англійських розмовників лексичного матеріалу, за допомогою якого могло відбуватися невимушене спілкування за ними. Такими темами були: “Getting acquainted”, “At work”, “Pastime / Going out”, “Interests and Hobbies” і “Family relations”. Вирази усного англійського мовлення згідно з розмовними темами подані у Додатку Л.1.

Аналіз програми з англійської мови для професійного спілкування [14], а також діючих програм з англійської мови для студентів гуманітарних спеціальностей першого року навчання Міжнародного гуманітарного університету показав, що підкреслені лексичні одиниці з вищеперерахованих студенти мали вивчати для їх активного застосування, а позначені курсивом – для пасивного застосування, тобто їх розуміння в процесі читання.

Ми вважали за необхідне перевірити рецептивні знання всіх

вищеназваних лексичних одиниць як в ізольованому вигляді, так і щодо їх використання у текстах розмовного жанру. Тому констатувальний експеримент планувалося провести за два етапи. На першому студенти мали перекласти письмово вищенаведені лексичні одиниці з англійської мови рідною, а на другому – продемонструвати розуміння змісту усного мовлення, в якому використовувалися ці лексичні одиниці.

Для проведення першого етапу експерименту 92 лексичні одиниці подавались англійською мовою на двох аркушах формату А4 в двох колонках, студенти повинні були написати переклад цих мовних одиниць рідною мовою за 15 хвилин. Зразок завдання поданий у Додатку Л.2.

Для проведення другого етапу експерименту ці лексичні одиниці були подані в п'ятьох діалогах, подані в Додатку Л.3, за кожної з названих тем.

Таким чином, вищеподані лексичні одиниці і тексти розмовного жанру були матеріалом для проведення констатувального експерименту.

2. Вирішення *другого завдання* здійснювалося шляхом детального вивчення Загальноєвропейських компетенцій володіння іноземною мовою: вивчення, викладання, оцінювання [266], що стосуються способів встановлення рівнів володіння мовним матеріалом і таким видом мовленнєвої діяльності, як читання. Отже, критеріями для визначення цих рівнів були *мовний* і *рецептивно-мовленнєвий*. Згідно з мовним критерієм оцінювався ступінь володіння студентами лексичним матеріалом, який відображає розмовний стиль мовлення, а згідно з рецептивно-мовленнєвим критерієм – ступінь розуміння усного англійського мовлення, що включає специфічний для цього жанру мовний матеріал. Враховуючи суть мовного критерію, а також результати досліджень Р. Мартинової щодо оцінювання якості засвоєння англійського мовного матеріалу [143, с. 50], ми запропонувати наступні показники визначення рівнів володіння лексичним матеріалом: 1) високий – якщо правильно перекладені 92–83 лексичні одиниці (100–90%); 2) достатній – якщо правильно перекладені 82–65 лексичних одиниць (89–70%); 3) задовільний – якщо правильно перекладені 64–46 лексичних

одиниць (169–50%); 4) низький – якщо правильно перекладені 45–28 лексичних одиниць (49–30%); 5) незадовільний – якщо правильно перекладені менше 28 лексичних одиниць (менше 30% опитуваного мовного матеріалу).

Розуміння змісту п'ятьох діалогів, поданих у Додатку Л.3, здійснювалося виконанням тестових завдань. Студенти повинні були після кожного діалогу прочитати початок трьох речень і підібрати до них із трьох запропонованих варіантів таке закінчення, що відповідало суті прочитаного. Ці тестові завдання щодо змісту п'ятьох діалогів подані в Додатку Л.4.

На виконання завдання надавалося 35 хвилин, з яких для читання текстів і перевірку розуміння кожного діалогу відводилося 7 хвилин.

У визначенні цих даних ми враховували вимоги до темпу англomовного читання, що запропонувала З. Кличнікова, а саме 822–926 друкованих знаків чи майже 164–185 слів за хвилину. При цьому вона вважала, що “техніка читання” передбачає гарну вимову написаного, швидкість і точність встановлення буквено-звукових відповідностей, чіткість застосування правил читання, вміння прогнозувати розгортання мовного матеріалу, володіння синтагматичним поділом речення і правильне його інтонування [95, с. 38].

З урахуванням суті рецептивно-мовленнєвого критерію і зазначених вище результатів досліджень Р. Мартинової ми запропонували такі критерії визначення рівнів володіння мовленнєвими вміннями, що перевіряються: 1) високий – за правильного вибору 15–13 речень із 15 можливих, поданих у текстах, які відповідають змісту прочитаного; 2) достатній – за правильного вибору 12–10 речень; 3) задовільний – за правильного вибору 9–7 речень; 4) низький – за правильного вибору 6–4 речень; 5) незадовільний – за правильного вибору менше 4 речень.

Отже, вищеподані критерії були основою для оцінювання рецептивного рівня володіння студентами лексикою розмовного стилю мовлення та рівня розуміння усного мовлення в його полегшеному варіанті, тобто в такому, що унеможлиблює труднощі миттєвого сприйняття мовлення, яке звучить, і

необхідність такої ж миттєвої реакції на сприйняту інформацію.

3. Вирішення *третього завдання* здійснювалося шляхом письмового інформування студентів II курсу гуманітарних факультетів і викладачів у трьох вузах України, про початок експериментального навчання усного англійського мовлення для виявлення серед них бажаючих взяти участь у констатувальному експерименті, а потім і формувальному. Останній з них планувалося здійснити за спеціально розробленим навчальним посібником; його структура і концепція навчання подані у передмові [196, с. 3–15]. Кожен викладач Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського», Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка і Міжнародного гуманітарного університету отримав листа, в якому йшлося про план та умови проведення експерименту.

Згідно з текстом вказаного листа викладачі мали відібрати бажаючих брати участь в констатувальному експерименті. Інформація про всіх його учасників подана в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Службові дані про учасників констатувального експерименту

№ п/п	ПІБ викладача, його посада	Стаж роботи у вузі (р.)	Назва вузу	Спеціальність студентів	Обсяг річного навантаження в акад. год.	Номер груп	Кількість студентів	Середній показник успішності студентів з англ. мови за I рік навчання (від 100 до 0 балів)
1	Бокарева Г. В. старший викладач	8	МГУ	міжнародні економічні відносини міжнародний бізнес	72	1	12	63
						2	13	72
2	Гунченко С. Д. старший викладач	7	ПНПУ ім. К. Д. Ушинського	початкова освіта	72	3	11	77
						4	12	68
3	Алексеева О. Б. старший викладач	12	ПНПУ ім. К. Д. Ушинського	початкова освіта	72	5	11	81
						6	10	74
4	Митник М. М. асистент	5	ТНПУ ім. В. Гнатюка	туристичний менеджмент	72	7	14	65
						8	12	88
5	Левчик І. Ю. асистент	9	ТНПУ ім. В. Гнатюка	педагогічна психологія	72	9	12	73
						10	13	89
						11	10	71
						12	12	69

Як бачимо з таблиці, викладачі, котрі погодилися брати участь в експерименті, мають різний стаж роботи у вузі, але він достатній для забезпечення методично обґрунтованого навчання, тим більше, що воно проводилося в тісному зв'язку з експериментатором і під його керівництвом.

Дані таблиці 3.1 свідчать також, що всі студенти, котрі вивчали англійську мову, перебували приблизно в однокових навчальних умовах (в середньому по 12 осіб у групі і по 72 академічні години в рік). Попереднього року навчання вони досягли загалом різних результатів, але таких, що співвідносні з єдиними вимогами Державного стандарту з оволодіння іноземною мовою як неспеціальним навчальним предметом [70].

Істотна різниця між успішністю студентів, які навчалися у відносно однакових умовах, пояснюється доступністю використовуваної методики лише для більш здібних студентів і її нераціональністю для менш успішних.

4. *Вирішення четвертого завдання* здійснювалося шляхом повідомлення кожному викладачеві через Інтернет наступної інформації для його студентів – учасників констатувального експерименту: 1) мети експерименту, що полягала у виявленні рівня володіння студентами мовним матеріалом розмовного жанру та рівнем розуміння письмового розмовного мовлення; 2) критеріїв і способів визначення вищеназваних рівнів, для чого передавалися матеріали, розроблені в процесі вирішення другого завдання, але без указання в них конкретного змісту; 3) дати проведення експерименту – 10–20 березня 2012 р. і його форми: кожний студент отримає два аркуші зі словами і виразами розмовного жанру англійською мовою для їх перекладу мовою рідною і по п'ять діалогів для читання і тестових завдань до них для перевірки розуміння прочитаного змісту. Студентам пояснювалося, що в діалогах вживатимуться ті слова і вирази розмовного жанру, які вони повинні будуть попередньо перекласти рідною мовою.

Викладачам подавалася інформація щодо правильної організації експериментальної перевірки. Такі правила містили наступні положення: 1) експеримент має проводитися для всіх студентів одночасно; 2) вони мають

перебувати в одній аудиторії, але за різними столами, щоб унеможливити списування; 3) студентів треба поінформувати про способи і час виконання кожного завдання і що після закінчення запрограмованого часу вони зможуть продовжувати роботу.

Згідно з вищевикладеними вимогами до проведення експерименту він відбувався організовано і правомірно. Отримані в ньому результати подані в таблицях 3.2 і 3.3. У першій названій таблиці відображені результати рецептивного володіння мовним матеріалом розмовного жанру англійського мовлення, якими повинні володіти студенти внаслідок навчання англійської мови за всі попередні роки у школі та вузі. У другій таблиці відображені результати розуміння письмового діалогічного мовлення, поданого у п'ятьох різних тематичних діалогах. У загальних таблицях прізвища й імена студентів подані у вигляді порядкових чисел.

Таблиця 3.2

**Результати рецептивного володіння мовним матеріалом
розмовного жанру англійського мовлення**

П. І. студентів у порядкових номерах	№ групи і кількість студентів	Кількість правильних перекладених мовних явищ із 92 можливих у числах і %	Рівні рецептивного володіння мовними явищами	П. І. студентів у порядкових номерах	№ групи і кількість студентів	Кількість правильних перекладених мовних явищ із 92 можливих у числах і %	Рівні рецептивного володіння мовними явищами
1.	1/12	36 / 39%	низький	72.	7/14	18 / 20%	незадовільний
2.		8 / 7%	незадовільний	73.		42 / 45%	низький
3.		12 / 13%	незадовільний	74.		22 / 23%	незадовільний
4.		38 / 41%	низький	75.		28 / 30%	низький
5.		18 / 20%	незадовільний	76.		11 / 12%	незадовільний
6.		9 / 10%	незадовільний	77.		62 / 67%	задовільний
7.		48 / 52%	задовільний	78.		52 / 56%	задовільний
8.		37 / 40%	низький	79.		24 / 26%	незадовільний
9.		24 / 26%	незадовільний	80.		19 / 21%	незадовільний
10.		7 / 8%	незадовільний	81.		78 / 84%	достатній
11.		79 / 85%	достатній	82.		81 / 88%	достатній
12.		37 / 40%	низький	83.		58 / 63%	задовільний
13.	2/13	8 / 7%	незадовільний	84.	8/12	45 / 48%	низький
14.		62 / 67%	задовільний	85.		78 / 84%	достатній
15.		28 / 30%	низький	86.		37 / 40%	низький
16.		36 / 39%	низький	87.		58 / 63%	задовільний
17.		42 / 45%	низький	88.		81 / 88%	достатній
18.		10 / 11%	незадовільний	89.		85 / 92%	високий
19.		37 / 40%	низький	90.		8 / 7%	незадовільний
20.		79 / 85%	достатній	91.		52 / 56%	задовільний
21.		58 / 63%	задовільний	92.		24 / 26%	незадовільний
22.			78 / 84%	достатній		93.	
23.		5 / 5%	незадовільний	94.		28 / 30%	низький

Продовження таблиці 3.2

24.		45 / 48%	низький	95.		36 / 39%	низький		
25.		80 / 86%	достатній	96.	9/12	10 / 11%	незадовільний		
26.	3/11	45 / 48%	низький	97.		42 / 45%	низький		
27.		78 / 84%	достатній	98.		45 / 49%	низький		
28.		37 / 40%	низький	99.		58 / 63%	задовільний		
29.		58 / 63%	задовільний	100.		81 / 88%	достатній		
30.		81 / 88%	достатній	101.		6 / 7%	незадовільний		
31.		38 / 41%	низький	102.		52 / 56%	задовільний		
32.		24 / 26%	незадовільний	103.		41 / 44%	низький		
33.		52 / 56%	задовільний	104.		37 / 40%	низький		
34.		42 / 45%	низький	105.		28 / 30%	низький		
35.		36 / 39%	низький	106.		22 / 23%	незадовільний		
36.		9 / 10%	незадовільний	107.		24 / 26%	незадовільний		
37.		4/12	28 / 30%	низький		108.	10/13	36 / 39%	низький
38.			36 / 39%	низький	109.	78 / 84%		достатній	
39.	10 / 11%		незадовільний	110.	85 / 92%	високий			
40.	38 / 41%		низький	111.	72 / 78%	достатній			
41.	28 / 30%		низький	112.	62 / 67%	задовільний			
42.	42 / 45%		низький	113.	45 / 49%	низький			
43.	9 / 10%		незадовільний	114.	41 / 44%	низький			
44.	6 / 7%		незадовільний	115.	52 / 56%	задовільний			
45.	58 / 63%		задовільний	116.	87 / 94%	високий			
46.	52 / 56%		задовільний	117.	11 / 12%	незадовільний			
47.	22 / 23%		незадовільний	118.	6 / 7%	незадовільний			
48.	18 / 19%		незадовільний	119.	24 / 26%	незадовільний			
49.	5/11		37 / 40%	низький	120.	11/10		42 / 45%	низький
50.		78 / 84%	достатній	121.	60 / 65%		задовільний		
51.		9 / 10%	незадовільний	122.	38 / 41%		низький		
52.		58 / 63%	задовільний	123.	62 / 67%		задовільний		
53.		81 / 88%	достатній	124.	85 / 92%		високий		
54.		28 / 30%	низький	125.	42 / 45%		низький		
55.		41 / 44%	низький	126.	52 / 56%		задовільний		
56.		52 / 56%	задовільний	127.	37 / 40%		низький		
57.		42 / 45%	низький	128.	72 / 78%		достатній		
58.		62 / 67%	задовільний	129.	11 / 12%		незадовільний		
59.		84 / 91%	високий	130.	78 / 84%		достатній		
60.		6/10	60 / 65%	задовільний	131.		12/12	6 / 7%	незадовільний
61.			18 / 19%	незадовільний	132.			13 / 15%	незадовільний
62.	28 / 30%		низький	133.	28 / 30%	низький			
63.	9 / 10%		незадовільний	134.	11 / 12%	незадовільний			
64.	36 / 39%		низький	135.	78 / 84%	достатній			
65.	6 / 7%		незадовільний	136.	8 / 9%	незадовільний			
66.	37 / 40%		низький	137.	38 / 41%	низький			
67.	42 / 45%		низький	138.	58 / 63%	задовільний			
68.	22 / 23%		незадовільний	139.	41 / 44%	низький			
69.	10 / 11%		незадовільний	140.	37 / 40%	низький			
70.	7/14		36 / 39%	низький	141.	45 / 48%		низький	
71.			9 / 10%	незадовільний	142.	18 / 19%		незадовільний	

Як видно з таблиці 3.2, жоден студент не проявив повного знання опитаної лексики, один студент проявив знання 87 лексичних одиниць, три студенти – знання 85 лексичних одиниць і один студент – знання 84 лексичних одиниць.

Таким чином, лише 5 осіб, що становить 4% учасників експерименту,

розуміють значення запропонованих виразів англійського розмовного мовлення; 18 осіб або 13% загальної кількості досліджуваних студентів проявили достатній рівень розуміння запропонованих виразів розмовного жанру; 25 осіб або 18% – задовільний рівень; 52 особи або 36% – низький рівень і 43 особи або 29% – незадовільний рівень. Ці результати свідчать про недостатню увагу до навчання лексики англійського розмовного мовлення студенті гуманітарних спеціальностей.

Зазначені вирази, як ми говорили, були подані у п'ятьох тематичних діалогах для читання і прояву розуміння суті запропонованих бесід. Продемонструємо результати розуміння письмового діалогічного мовлення, що включає вищеподані мовні явища у п'ятьох тематично різних діалогах, у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

**Результати розуміння письмового діалогічного мовлення,
здійсненого в п'ятьох тематично різних діалогах**

П. І. студентів у порядкових номерах	№ групи і кількість студентів	Кількість правильно вибраних речень із 15 можливих	Рівні розуміння розмовного мовлення за п'ятьма темами	П. І. студентів у порядкових номерах	№ групи і кількість студентів	Кількість правильно вибраних речень із 15 можливих	Рівні розуміння розмовного мовлення за п'ятьма темами
1.	1/12	3	незадовільний	72.	7/14	3	незадовільний
2.		7	задовільний	73.		1	незадовільний
3.		5	низький	74.		7	задовільний
4.		4	низький	75.		3	незадовільний
5.		3	незадовільний	76.		4	низький
6.		4	низький	77.		2	незадовільний
7.		3	незадовільний	78.		7	задовільний
8.		5	низький	79.		3	незадовільний
9.		1	незадовільний	80.		11	достатній
10.		2	незадовільний	81.		3	незадовільний
11.		2	незадовільний	82.		4	низький
12.		1	незадовільний	83.		8	задовільний
13.	2/13	2	незадовільний	84.	8/12	3	незадовільний
14.		5	низький	85.		2	незадовільний
15.		6	низький	86.		12	достатній
16.		1	незадовільний	87.		14	високий
17.		6	низький	88.		5	низький
18.		8	задовільний	89.		5	низький
19.		5	низький	90.		11	достатній
20.		4	низький	91.		5	низький
21.	11	достатній	92.	4	низький		
22.	5	низький	93.	9	задовільний		
23.	3	незадовільний	94.	3	незадовільний		
24.	5	низький	95.	9	задовільний		
25.	2	незадовільний	96.	9/12	10	достатній	

Продовження таблиці 3.3

26.	3/11	2	незадовільний	97.		4	низький
27.		9	задовільний	98.		5	низький
28.		3	незадовільний	99.		7	задовільний
29.		7	задовільний	100.		5	низький
30.		5	низький	101.		4	низький
31.		2	незадовільний	102.		3	незадовільний
32.		5	низький	103.		2	незадовільний
33.		9	задовільний	104.		1	незадовільний
34.		4	низький	105.		3	незадовільний
35.		3	незадовільний	106.		5	низький
36.		1	незадовільний	107.		3	незадовільний
37.	4/12	3	незадовільний	108.	10/13	12	достатній
38.		2	незадовільний	109.		10	достатній
39.		2	незадовільний	110.		9	задовільний
40.		1	незадовільний	111.		4	низький
41.		4	низький	112.		8	задовільний
42.		4	низький	113.		4	низький
43.		3	незадовільний	114.		1	незадовільний
44.		5	низький	115.		3	незадовільний
45.		5	низький	116.		5	низький
46.		9	задовільний	117.		5	низький
47.		3	незадовільний	118.		4	низький
48.	4	низький	119.	2	незадовільний		
49.	5/11	5	низький	120.	11/10	14	високий
50.		8	задовільний	121.		10	достатній
51.		4	низький	122.		7	задовільний
52.		10	достатній	123.		4	низький
53.		8	задовільний	124.		11	достатній
54.		3	незадовільний	125.		14	високий
55.		5	низький	126.		9	задовільний
56.		5	низький	127.		7	задовільний
57.		3	незадовільний	128.		2	незадовільний
58.		5	низький	129.		3	незадовільний
59.		11	достатній	130.		6	низький
60.	6/10	5	низький	131.	12/12	2	незадовільний
61.		4	низький	132.		0	незадовільний
62.		5	низький	133.		11	достатній
63.		3	незадовільний	134.		1	незадовільний
64.		3	незадовільний	135.		3	незадовільний
65.		4	низький	136.		5	низький
66.		1	незадовільний	137.		3	незадовільний
67.		2	незадовільний	138.		9	задовільний
68.		5	низький	139.		4	низький
69.		6	низький	140.		5	низький
70.		7/14	3	незадовільний		141.	
71.	4		низький	142.	4	низький	

Як видно з таблиці 3.3., лише 3 особи, що становить 2% загальної кількості учасників експерименту, розуміють англійське розмовне мовлення в межах запропонованої тематики і їх рецептивний рівень володіння цим видом мовленнєвої діяльності можна вважати високим; 12 осіб або 9% загальної кількості досліджуваних студентів розуміють англійське розмовне мовлення в межах запропонованої тематики і їх рецептивний рівень володіння цим видом

мовленнєвої діяльності можна вважати достатнім; 20 осіб або 14% – розуміють англійське розмовне мовлення в межах запропонованої тематики і їх рецептивний рівень володіння цим видом мовленнєвої діяльності можна вважати задовільним; 53 особи або 37% – розуміють англійське розмовне мовлення в межах запропонованої тематики і їх рецептивний рівень володіння цим видом мовленнєвої діяльності можна вважати низьким; 54 особи або 38% – розуміють англійське розмовне мовлення в межах запропонованої тематики та їх рецептивний рівень володіння цим видом мовленнєвої діяльності можна вважати незадовільним.

Порівняльний аналіз результатів рецептивного володіння англійською лексику розмовного жанру і розуміння розмовного мовлення, що ґрунтується на ній, свідчить про: 1) пряму взаємозалежність між знанням мовного матеріалу та вмінням здійснення практичних мовленнєвих дій з ним; 2) недостатню увагу авторів як навчальних програм, так і навчальних посібників до проблеми розвитку реально-мовленнєвих комунікативних умінь студентів немовних спеціальностей; 3) нераціональне планування самостійної роботи студентів з оволодіння англійською мовою, що проявляється у відсутності в них системного спонукання до читання англійської художньої літератури, перегляду не дубльованих фільмів, прослуховування автентичних музичних творів (пісень) та обговорення всього сприйнятого змісту; 4) відсутність спеціальної методики навчання англійського усного розмовного мовлення, що ґрунтується на вивченні автентичних художніх творів.

Необхідність урахування цих недоліків і перевірки ефективності розробленої нами методики зумовили проведення формувального експерименту.

3.2. Формувальний експеримент та аналіз його результатів

Формувальний експеримент почався у вересні 2012 р. і тривав до кінця навчального року, тобто до червня 2013 р. Для його організації та проведення вирішувалися наступні завдання: 1) розроблявся експериментальний

навчальний посібник, оснований на теоретичних положеннях викладених у першому розділі дисертації; 2) визначалися критерії оцінювання рівня становлення репродуктивних і продуктивних умінь англійського усного мовлення; 3) відбирались і групувались учасники (викладачі і студенти) експерименту, котрим повідомлялося про його цілі, план проведення і способи контролю результатів; 4) викладався хід експериментального навчання, подавались й аналізувались отримані результати.

Подамо детальне вирішення кожного названого завдання.

1. Вирішення *першого завдання* здійснювалося шляхом обґрунтування концепції навчального посібника “English Conversational Course for the Students of Humanitarian Faculties” і розробки на його основі вправ, діалогів і текстів для аудіювання [196].

Згідно з визначенням Р. Мартинової, дидактичними принципами навчання усного англійського мовлення студентів гуманітарних спеціальностей є: 1) відповідність матеріалу, що вивчається, реальним психофізіологічним та навчально-педагогічним особливостям більшості засвоїти його за одиницю навчального часу; 2) зростаюча мотивація навчальних дій, зумовлена удосконаленням реальних мовленнєвих можливостей студентів; 3) обов’язкове засвоєння на заняттях пред’явленого матеріалу шляхом його багаторазового і різноаспектного вживання у поєднанні з раніше вивченим; 4) створення однакових умов для всіх студентів брати участь в усіх видах навчальної діяльності на заняттях; 5) системне повторення усього попереднього матеріалу при вивченні наступного, що забезпечує недопущення прогалин у знаннях студентів, нагромадження лінгвістичної інформації та підвищення рівня англійських мовленнєвих умінь.

Методичні принципи навчання усного англійського мовлення – це: 1) взаємопов’язане і взаємозалежне навчання видів мовленнєвої діяльності; 2) набуття знань мовного матеріалу шляхом багатократного повторення мовних одиниць, що вивчаються, як ізольовано, так і в реченнях, вибраних з

автентичних джерел; 3) формування навичок вживання мовного матеріалу, що вивчається, шляхом його багаторазового читання, вимови і написання у реченнях різних типів, які складаються за зразком в його побіжному, безпомилково прямому і зворотному перекладах; 4) розвиток лінгвістичних умінь вживання мовного матеріалу, що вивчається, у тематично різних мікродіалогах; 5) розвиток передмовленнєвих умінь діалогічного мовлення шляхом драматизації діалогів, поданих у навчальному посібнику без будь-яких змін або зі змінами осіб чи деяких фіксованих обставин; 6) розвиток реально-мовленнєвих умінь розмовно-діалогічного мовлення шляхом драматизації власних варіантів розмовного мовлення, спричинених: а) мовленнєвими ситуаціями; б) якимись обставинами; в) раптово виниклими емоційними станами людини [134].

Реалізація названих принципів зумовлює певну структуру навчального посібника і методику виконання поданих у ньому навчальних дій.

Навчальний посібник складається з шістьох циклів: перші п'ять – тематичні, а шостий – підсумковий. Теми перших п'яти циклів такі: 1) “Знайомство”; 2) “На роботі”; 3) “Проведення часу”; 4) “Інтереси і захоплення”; 5) “Сімейні відносини”. Кожен цикл має п'ять уроків.

У всіх перших уроках циклів треба: читати уривки з автентичних художніх творів і самостійно за контекстом семантизувати лексику розмовного жанру, а потім багаторазово повторювати її шляхом виконання поданих вправ. *У всіх других уроках циклів* треба: вживати лексику, що вивчається, у словосполученнях і реченнях, вибраних з художніх творів. *У всіх третіх уроках циклів* треба: вживати лексику, що вивчається, у власному розмовному тематичному мовленні, мотивовану мовленнєвими ситуаціями, а також трансформувати розмовне мовлення в офіційне і навпаки. *У всіх чотирьох уроках циклів* треба: вивчати додаткову лексику, що виражає різні емоційні стани людини, і з'єднувати її з тією, котра вибиралася з художніх творів для вживання цього лексичного матеріалу в тематично різних діалогах. *У всіх п'ятих уроках* циклів треба: драматизувати різні види неофіційного

спілкування на основі спонтанно виниклих обставин, які зумовлюють емоційно-мовленнєве реагування на них.

Від другого до п'ятого циклів у всіх п'ятьох уроках подані тематично розширювальні діалоги, тобто такі, які становлять розмову за темою, котра вивчається, і всією вивченою тематикою, що демонструє студентам можливість системного наростання їх мовленнєвих дій. У шостому, підсумковому циклі посібника передбачено виконання мовленнєвих завдань, які зумовлюють спонтанне говоріння діалогічного і полілогічного характеру в межах усієї вивченої тематики.

Кожний урок будь-якого циклу розрахований на 1,5 години аудиторної і 1,5 години самостійної роботи; причому всі види останньої спрямовані на вироблення мовленнєвого автоматизму іномовного діалогічного говоріння шляхом виконання регламентованих у часі як перекладних, так і творчо зумовлених вправ.

Гарантоване досягнення запрограмованих методикою високих результатів навчання забезпечується системним і багатократним повторенням кожного мовного явища, яке вивчається, не тільки на уроці під час його першого пред'явлення, а й в усій наступній навчальній роботі.

Зазначимо, що мовний матеріал розмовного жанру взятий з таких аутентичних художніх творів, як "If you could see me now", "PS, I Love You", "Bridget Jones's diary", "Can you keep a secret?", "Away laughing on a fast camel" та "Love is many trousered thing" сучасних британських авторів Cecelia Ahern, Helen Fielding, Sophie Kinsella, Louise Rennison, відбирався за наступними критеріями: 1) автентичність; 2) відповідність тематики, що вивчається; 3) відповідність реальним потребам студентів в процесі спілкування (взаємовідносини в колективі, в сім'ї). Ці автори є популярними серед сучасної британської молоді, тому що в їх роботах відображається вирішення реально існуючих проблем у стосунках молоді між собою, з батьками, з оточуючим середовищем. Загальний об'єм сторінок прочитаних і проаналізованих текстів художніх текстів складає 2058 сторінок.

Продемонструємо реалізацію повторень мовного матеріалу розмовного жанру, що вивчається і взятий з автентичних художніх творів, у таблиці М.1 в Додатку М.

Як видно з таблиці М.1, кожне мовне явище повторюється більше від максимально необхідної кількості разів, встановлених Р. Мартиною у результаті численних експериментів, описаних в її авторському патенті, що забезпечує вільне і безпомилкове вживання таких явищ в умовах реальної мовленнєвої комунікації.

У нашому ж навчальному посібнику розмовне мовлення забезпечується не лише вживанням вищеназваних виразів, вибраних з автентичних художніх творів, а й лінгвістичними одиницями, що виражають наступні емоції: інтерес, допитливість, радість, сумнів, страх, надія, сором, задоволення, нудьга, мрія, розчарування, настрої, натхнення, образа, вдячність, повага. Частота повторень цих виразів відповідно до кожної емоції подана в таблиці М.2 у Додатку М.

З таблиці М.2 видно, що кожен вираз повторюється в середньому 22 рази, а це гарантовано зумовлює можливість їх вживання у реальній мовленнєвій комунікації в процесі оволодіння нею, однак не гарантує можливості їх відтермінованого у часі вживання, бо кількість осмислених повторень мовного матеріалу, що вивчається, фактично вдвічі менша від тієї, що забезпечує уведення інформації в довготривалу пам'ять людини [143]. Ми вважаємо, що коли "подальший процес навчання буде організований так, що лінгвістичні явища, які виражають вищеназвані емоції, будуть повторюватися, то цілком можливо, що вони зможуть стати надбанням практичних іноземних мовленнєвих умінь людини на тривалий час. В іншому разі в пам'яті тих, хто навчається, збержуться лише ті мовні явища, котрі найбільше вживалися. До них можна віднести такі: *How interesting! I even couldn't imagine that!; It's so exciting to meet you here.; I'm happy to get acquainted with you!; It seems like a dream!; I have a burning desire to do it.; I am endlessly thankful for everything you've done for me*" [196, с. 15].

2. Вирішення *другого завдання* здійснювалося шляхом аналізу критеріального апарату, що використовувався під час експерименту, врахування можливостей студентів виконувати розроблену систему вправ з вивчення англійського розмовного мовлення на основі як мовленнєвих ситуацій, так і спонтанно виниклих обставин, які спонукають до говоріння, а також обліку деталізованого пояснення методики виконання кожного типу вправ, переданої викладачам.

З урахуванням цього критерієм оцінювання рівня становлення репродуктивних умінь англійського усного розмовного мовлення був *репродуктивно-мовленнєвий*. Він відображав ступінь готовності студентів до англійського діалогічного спілкування на основі прочитаних або прослуханих діалогів у межах тематики, яка вивчається. Ми вважали, що студенти досягли *високого рівня* розвитку цих умінь, якщо в їх англійському діалогічному мовленні повністю відтворювалася тема спілкування, використовувалося понад 90% ужитої лексики розмовного жанру, допускалося не більше 2 граматичних й 1 стилістичної помилок, проявлялася невимушеність у спілкуванні, що відповідає нормативному темпу англійського усного мовлення. *Достатній рівень* становлення умінь вважався, якщо англійське розмовне мовлення студентів практично повністю відтворювало зміст прочитаних або прослуханих тематичних діалогів, у них вживалося не менше 75% сприйнятої лексики розмовного жанру, допускалося не більше 4 граматичних і 3 стилістичних помилок, спілкування відбувалося у несуттєво сповільненому темпі мовлення. *Задовільний рівень* становлення умінь вважався, якщо англійське розмовне мовлення студентів частково відтворювало зміст прочитаних або прослуханих тематичних діалогів, у них вживалося не менше 50% сприйнятої лексики розмовного жанру, допускалося не більше 6 граматичних і 5 стилістичних помилок, спілкування відбувалося з не виправданими паузами, але такими, що не переривали розмову. *Низький рівень* становлення умінь вважався, якщо англійське розмовне мовлення студентів практично не відтворювало змісту прочитаних або прослуханих

тематичних діалогів, у них вживалося не менше 30% сприйнятої лексики розмовного жанру, допускалося не більше 8 граматичних і 7 стилістичних помилок, спілкування відбувалося з невиправданими паузами, що інколи перешкоджали продовженню розмови. *Незадовільний рівень* вказаних умінь вважався, якщо англійське розмовне мовлення студентів взагалі не відтворювало змісту прочитаних або прослуханих тематичних діалогів, у них вживалося менше 30% сприйнятої лексики розмовного жанру, допускалося більше 8 граматичних і 7 стилістичних помилок, спілкування відбувалося за допомогою однієї-трьох найбільш уживаних фраз.

Наступним критерієм оцінювання рівня розвитку вмінь англійського усного розмовного мовлення студентів був *продуктивно-мовленнєвий*. Його суть полягала у виявленні рівнів діалогічного спілкування на основі спонтанно виниклих обставин та емоційної адекватності на них.

Відповідно до цього критерію *високий рівень* володіння уміннями спонтанного англійського усного розмовного мовлення вважався, коли негайними були реакція студентів на виниклі обставини, прояв їх емоційного стану і вживання максимально можливої кількості вивчених фраз розмовного мовлення в їхньому лексичному і граматичному нормативному вираженні. *Достатній рівень* становлення умінь вважався, якщо студенти негайно реагували на виниклі обставини, але їхнє мовлення було недостатньо емоційним, у ньому допускалося не більше 2 мовленнєвих і 2 стилістичних помилок. *Задовільний рівень* становлення умінь вважався, якщо розмовне мовлення студентів включало не більше 3 невиправдані паузи, частково відображало емоційний стан мовників, містило не більше 4 мовленнєвих і 4 стилістичних помилок. *Низький рівень* становлення умінь вважався, якщо розмовне мовлення студентів складалось із важкозгаданих заучених фраз, не відображало реального ставлення мовників до подій, які відбувалися, містило не більше 6 мовленнєвих і 6 стилістичних помилок. *Незадовільний рівень* становлення вказаних умінь вважався, якщо розмовне мовлення студентів не з'являлося спонтанно, їм потрібен був час для підготовки діалогу і врешті-

решт виявлялося, що він віддалено відповідає суті подій, які відбулися, емоційне ставлення до останніх відсутнє, у мовленні було понад 8 мовленнєвих і 8 стилістичних помилок.

3. Вирішення *третього завдання* здійснювалося шляхом розподілу всіх учасників експерименту на експериментальні групи (ЕГ) і контрольні групи (КГ). Студенти ЕГ навчалися за розробленою нами методикою, реалізованою в навчальному посібнику «English Conversational Course for the Students of Humanitarian Faculties», а студенти КГ навчалися за підручниками Н. Бонк, Г. Котій та Н. Лук'янової «Підручник англійської мови», Н. Багдасарової «Express English», Sarah Cunningham та Peter Moor "New Cutting Edge", John & Liz Soars "New Headway", які в своїй сукупності не мають єдиної методичної позиції, крім того, в них використовується різний лексичний матеріал, а звідси і різна тематика для розвитку мовленнєвих умінь. Важко собі уявити взаємодію різнопланових підходів, на яких засновано навчання усного англійського мовлення в даних навчальних посібниках. В одних превалює когнітивний підхід навчання, тобто осмислений підхід у вивченні матеріалу і його подальше широкі застосування при навчанні розмовного мовлення, в інших інтуїтивно-практичний підхід, який полягає в навчанні наслідуванню готової промови з наступним вичленовуванням з неї лінгвістичних особливостей побудови речень і вживання мовних форм. Уже той факт виконання вибіркового вправ з названих посібників свідчить про безсистемне навчання розмовного мовлення. Сама ж методика навчання усного англійського мовлення, закладена в аутентичних підручниках, передбачає засвоєння досліджуваного мовного матеріалу на основі ситуативного повторення, яке здійснюється в процесі розмовного мовлення. Такий підхід обумовлює одночасне вирішення двох задач: лінгвістичної і мовної, що з одного боку ускладнює процес навчання, а з іншого відразу наближає його до досягнення природної форми спілкування. Крім того, зміст автентичних навчальних матеріалів повною мірою адекватно реально-мовному спілкуванню людей, але при цьому не завжди доступно для

розуміння тих, хто долає мовні труднощі сприйняття і породження іншомовного усно-мовленнєвого висловлювання. У зв'язку з цим ми вважаємо цілком правомірним порівняти результати навчання за вищеописаним і розробленим нами навчальним посібником, тому що останнє також засноване на аутентичному мовленні героїв художніх творів. Отже, чистота передбачуваного експерименту може бути досить високою, через те, що різниця в навчанні студентів ЕГ і КГ буде полягати лише в методиці набуття знань мовного матеріалу розмовного мовлення, формування навичок та розвитку умінь його вживання в тренувальних і реально-мовленнєвих умовах.

Загальний індекс показників результатів рецептивного володіння лексичним матеріалом, який вивчався, і розуміння письмового діалогічного мовлення в студентів усіх ЕГ і КГ поданий на рисунку 3.1.

Для отримання достовірніших даних про результативність розробленої методики, ми запросили в ЕГ студентів, котрі за результатами констатувального експерименту виявили низький рівень володіння мовним матеріалом розмовного жанру і незадовільний рівень володіння рецептивно-мовленнєвими вміннями.

Відповідно до підрахунків з таблиці 3.2 студенти груп № 1, 4, 6, 7, 9, 12 кількістю 72 особи проявили щодо володіння лексичним матеріалом розмовного мовлення: високий рівень – ніхто, достатній – 5 осіб, задовільний – 10 осіб, низький – 26 осіб і незадовільний – 31 особа; студенти груп № 2, 3, 5, 8, 10, 11 кількістю 70 осіб проявили: високий рівень – 5 осіб, достатній – 13 осіб, задовільний – 15 осіб, низький – 25 осіб і незадовільний – 12 осіб.

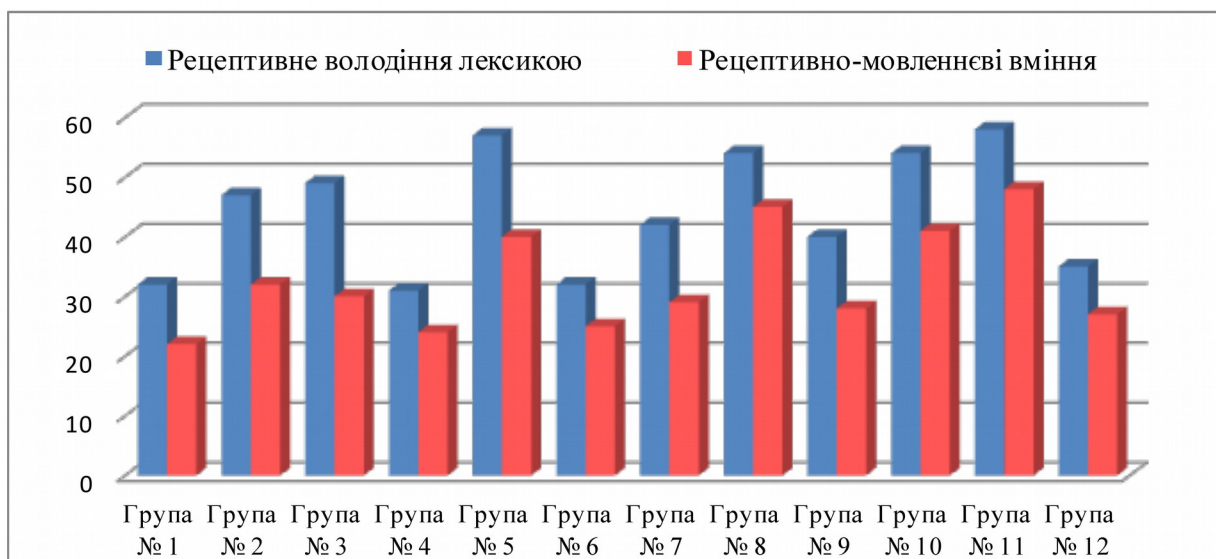

Рис. 3.1. Загальний індекс показників результатів рецептивного володіння лексичним матеріалом і розуміння письмового діалогічного мовлення.

За даними тієї ж таблиці рівень володіння рецептивно-мовленнєвими вміннями студентами груп № 1, 4, 6, 7, 9, 12 виявився: високим – в жодного, високим – у 3 осіб, достатнім – у 3 осіб, задовільним – у 7 осіб, низьким – у 25 осіб і незадовільним – у 37 осіб; студентами груп № 2, 3, 5, 8, 10, 11: високим – у 3 осіб, достатнім – у 9 осіб, задовільним – у 13 осіб, низьким – у 26 осіб і незадовільним – у 19 осіб.

Показані на рис. 3.1 дані розмежували більше і менше встигаючих студентів. Перші з них стали членами ЕГ, а другі – КГ. Викладачі, які брали участь в експерименті, працювали як в ЕГ, так і в КГ. Для досягнення чистоти експерименту вони були попереджені про неможливість застосування експериментальної методики в КГ; зі студентами цих груп навчання усного мовлення мало відбуватися за раніше використовуваною методикою. Разом з тим студенти ЕГ і КГ повинні були ознайомитися з правилами експериментальної роботи, способами і часом проведення контрольних зрізів знань і вмінь.

Студентам ЕГ призначався розроблений нами експериментальний навчальний посібник з навчання англійського розмовного мовлення. Перед початком роботи за цим посібником викладачі повинні були розповісти їм про

методичну суть роботи з ним.

4. Вирішення *четвертого завдання* здійснювалося шляхом зіставлення плану проведення формувального експерименту. Він включав певні пункти.

1) Ознайомлення викладачів із суттю експериментальної методики, структурою експериментального навчального посібника і методичними рекомендаціями стосовно виконання усіх типів вправ, а також з демонстрацією окремих фрагментів методичних дій щодо уведення та активізації мовного матеріалу, читання і відтворення уривків з художніх творів експериментатором.

2) Інструктаж викладачів про тематику роботи зі студентами КГ, який полягав у тому, що вона мала повністю відповідати тематиці навчання діалогічного мовлення студентів ЕГ. Час навчання студентів ЕГ і КГ повинен був співпадати.

3) Інформування викладачів про суворе дотримання ідентичності у проведенні контрольних зрізів знань і вмінь студентів ЕГ і КГ та в ідентичності форми оцінювання їх робіт.

Як ми вже вказували, формувальний експеримент проходив увесь навчальний рік. Перші його результати визначалися в кінці першого семестру, після завершення роботи з першими трьома темами, що мала за мету розвиток усіх видів мовленнєвих умінь: рецептивно-мовленнєвих, репродуктивно-мовленнєвих і продуктивно-мовленнєвих, але в межах тем “Getting acquainted”, “At work” і “Pastime / Going out”. Вибір саме цих тем полягає в тому, що результати констатувального експерименту, проведеного зі студентами ВНЗ засвідчили про їх недостатню обізнаність у вживанні розмовного мовлення при міжособистісному спілкуванні, тому починати цю роботу було б доцільно з найбільш популярних тем, які ми запропонували. Це передбачало засвоєння 103 мовних явищ розмовного жанру і 40 мовних явищ, які виражають наступні емоційні стани людини: інтерес, допитливість, радість, сумнів, страх, надія, сором, задоволення, нудьга, мрія.

Результати експериментального навчання перевірялися за названими

вище критеріями і на основі виконання певних контрольних завдань, однакових для студентів ЕГ і КГ.

Письмово перекласти за вказаний час усі вивчені слова і вирази розмовного жанру (103 мовні одиниці) та явища, які виражають емоційний стан людини (40 мовних одиниць): а) з англійської мови рідною; б) з рідної мови англійською. При проведенні контрольного зрізу знань студенти сідають по-одному за стіл і кожен з них отримує картку зі словами й виразами англійською мовою, на якому записати переклад рідною мовою, а після закінчення цієї роботи – картку з тими ж словами й виразами, але вже в іншому порядку рідною мовою для їх перекладу англійською.

Результати цього зрізу подані в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Результати контрольного зрізу володіння студентами ЕГ і КГ мовними явищами розмовного жанру на рецептивному і репродуктивному рівнях за темами “Getting acquainted”, “At work” і “Pastime / Going out”

П. І. студентів у порядкових номерах	№ групи і кількість студентів	Кількість правильно перекладених мовних явищ з англійської мови рідною із 143 можливих у числах і %	Рівні рецептивного володіння мовними явищами розмовного жанру та емоційного вираження стану особи	Кількість правильно перекладених мовних явищ з рідною мови англійською із 143 можливих у числах і %	Рівні репродуктивного володіння мовними явищами розмовного жанру та емоційного вираження стану особи
1.	1/12 ЕГ	119/83%	достатній	109/76%	достатній
2.		70/49%	низький	78/54%	задовільний
3.		42/29%	незадовільний	43/30%	низький
4.		140/98%	високий	113/78%	достатній
5.		36/25%	незадовільний	8/5%	незадовільний
6.		91/63%	задовільний	76/53%	задовільний
7.		127/89%	достатній	111/77%	достатній
8.		86/60%	задовільний	102/71%	достатній
9.		32/22%	незадовільний	71/50%	задовільний
10.		135/95%	високий	135/95%	високий
11.		63/44%	низький	74/52%	задовільний
12.		82/57%	задовільний	72/51%	задовільний
13.	2/13 КГ	28/19%	незадовільний	43/30%	низький
14.		76/53%	задовільний	32/22%	незадовільний
15.		71/50%	задовільний	67/46%	низький
16.		99/69%	задовільний	69/47%	низький
17.		127/89%	достатній	109/76%	достатній
18.		51/35%	низький	47/32%	низький
19.		109/76%	достатній	86/60%	задовільний
20.		67/46%	низький	51/35%	низький

Продовження таблиці 3.4

21.		124/86%	достатній	95/66%	задовільний
22.		119/83%	достатній	56/39%	низький
23.		63/44%	низький	36/25%	незадовільний
24.		32/22%	незадовільний	28/19%	незадовільний
25.		114/79%	достатній	127/89%	достатній
26.	3/11 КГ	47/32%	низький	36/25%	незадовільний
27.		140/98%	високий	127/89%	достатній
28.		91/63%	задовільний	28/19%	незадовільний
29.		86/60%	задовільний	43/30%	низький
30.		114/79%	достатній	86/60%	задовільний
31.		51/35%	низький	42/29%	незадовільний
32.		63/44%	низький	56/39%	низький
33.		109/76%	достатній	71/50%	задовільний
34.		82/57%	задовільний	60/41%	низький
35.		67/46%	низький	32/22%	незадовільний
36.		23/16%	незадовільний	63/44%	низький
37.	4/12 ЕГ	76/53%	задовільний	74/52%	задовільний
38.		127/89%	достатній	114/79%	достатній
39.		43/30%	низький	60/41%	низький
40.		140/98%	високий	128/90%	високий
41.		95/66%	задовільний	119/83%	достатній
42.		91/63%	задовільний	76/53%	задовільний
43.		70/49%	низький	45/31%	низький
44.		47/32%	низький	72/50%	задовільний
45.		138/97%	високий	130/93%	високий
46.		105/73%	достатній	101/70%	достатній
47.		23/16%	незадовільний	6/4%	незадовільний
48.	17/11%	незадовільний	5/3%	незадовільний	
49.	5/11 КГ	51/35%	низький	43/30%	низький
50.		100/70%	достатній	119/83%	достатній
51.		47/32%	низький	56/39%	низький
52.		99/69%	задовільний	95/66%	задовільний
53.		91/63%	задовільний	70/49%	низький
54.		60/41%	низький	12/8%	незадовільний
55.		95/66%	задовільний	63/44%	низький
56.		86/60%	задовільний	76/53%	задовільний
57.		82/57%	низький	67/46%	низький
58.		76/53%	задовільний	99/69%	задовільний
59.		132/92%	високий	114/79%	достатній
60.	6/10 ЕГ	32/22%	незадовільний	56/39%	низький
61.		119/83%	достатній	95/66%	задовільний
62.		71/50%	задовільний	91/63%	задовільний
63.		99/69%	задовільний	86/60%	задовільний
64.		95/66%	задовільний	70/49%	низький
65.		114/79%	достатній	100/70%	достатній
66.		70/49%	низький	63/44%	низький
67.		60/41%	низький	42/29%	незадовільний
68.		128/90%	високий	127/89%	достатній
69.		138/97%	високий	140/98%	високий
70.	7/14 ЕГ	91/63%	задовільний	68/48%	низький
71.		42/29%	незадовільний	116/81%	достатній
72.		128/90%	високий	138/97%	високий
73.		140/98%	високий	135/95%	високий
74.		51/35%	низький	30/21%	незадовільний
75.		132/92%	високий	128/90%	високий
76.		76/53%	задовільний	71/50%	задовільний
77.		71/50%	задовільний	67/46%	низький
78.		109/76%	достатній	99/69%	задовільний

Продовження таблиці 3.4

79.		99/69%	задовільний	91/63%	задовільний
80.		60/41%	низький	76/53%	задовільний
81.		100/70%	достатній	36/25%	незадовільний
82.		95/66%	задовільний	119/83%	достатній
83.		105/73%	достатній	95/66%	задовільний
84.	8/12 КГ	63/44%	низький	44/31%	низький
85.		127/89%	достатній	103/71%	достатній
86.		60/41%	низький	67/46%	низький
87.		91/63%	задовільний	86/60%	задовільний
88.		124/86%	достатній	109/76%	достатній
89.		86/60%	задовільний	76/53%	задовільний
90.		70/49%	низький	60/41%	низький
91.		82/57%	задовільний	70/49%	низький
92.		67/46%	низький	13/9%	незадовільний
93.		76/53%	задовільний	114/79%	достатній
94.		43/30%	низький	82/57%	задовільний
95.		36/25%	незадовільний	32/22%	незадовільний
96.		9/12 ЕГ	143/100%	високий	138/97%
97.	114/79%		достатній	72/50%	задовільний
98.	99/69%		задовільний	91/63%	задовільний
99.	95/66%		задовільний	82/57%	задовільний
100.	135/95%		високий	132/92%	високий
101.	60/41%		низький	99/69%	задовільний
102.	119/83%		достатній	127/89%	достатній
103.	67/46%		низький	70/49%	низький
104.	132/92%		високий	128/90%	високий
105.	124/86%		достатній	119/83%	достатній
106.	109/76%		достатній	114/79%	достатній
107.	42/29%	незадовільний	10/7%	незадовільний	
108.	10/13 КГ	76/53%	задовільний	91/63%	задовільний
109.		67/46%	низький	51/35%	низький
110.		135/95%	високий	127/89%	достатній
111.		109/76%	достатній	86/60%	задовільний
112.		71/50%	задовільний	23/16%	незадовільний
113.		60/41%	низький	70/49%	низький
114.		127/89%	достатній	71/50%	задовільний
115.		99/69%	задовільний	70/49%	низький
116.		128/90%	високий	124/86%	достатній
117.		23/16%	незадовільний	42/29%	незадовільний
118.		43/30%	низький	67/46%	низький
119.		86/60%	задовільний	36/25%	незадовільний
120.		119/83%	достатній	99/69%	задовільний
121.	11/10 КГ	86/60%	задовільний	72/51%	задовільний
122.		76/53%	задовільний	71/50%	задовільний
123.		51/35%	низький	4/3%	незадовільний
124.		47/32%	низький	43/30%	низький
125.		91/63%	задовільний	103/71%	достатній
126.		105/73%	достатній	72/51%	задовільний
127.		43/30%	низький	44/31%	низький
128.		82/57%	задовільний	101/70%	достатній
129.		128/90%	високий	102/71%	достатній
130.		100/70%	достатній	71/50%	задовільний
131.	12/12 ЕГ	51/35%	низький	70/49%	низький
132.		91/63%	задовільний	99/69%	задовільний
133.		114/79%	достатній	119/83%	достатній
134.		135/95%	високий	140/98%	високий
135.		143/100%	високий	114/79%	достатній
136.		128/90%	високий	132/92%	високий

Продовження таблиці 3.4

137.	82/57%	задовільний	36/25%	незадовільний
138.	105/73%	достатній	109/76%	достатній
139.	76/53%	задовільний	86/60%	задовільний
140.	100/70%	достатній	105/73%	достатній
141.	67/46%	низький	56/39%	низький
142.	140/98%	високий	138/97%	високий

Із таблиці 3.4 видно, що коефіцієнт приросту рецептивних знань англomовного матеріалу розмовного жанру у студентів ЕГ-1 становить 28%, ЕГ-4 – 26%, ЕГ-6 – 33%, ЕГ-7 – 23%, ЕГ-9 – 32% та ЕГ-12 – 37% стосовно цього ж виду знань, які продемонстрували ті ж студенти під час констатувального експерименту. Отримані дані свідчать про раціональне навчання англomовного матеріалу розмовного жанру, оскільки менш встигаючі студенти досягли більш високих результатів у засвоєнні мовних явищ, які вивчалися, ніж їх однокурсники, котрі під час констатувального експерименту проявили вищий рівень рецептивних знань відповідного мовного матеріалу.

Репродуктивні знання вказаних мовних явищ на цьому етапі перевірки виявилися, хоч і не набагато, але вищими у студентів ЕГ, ніж КГ. Позитивна динаміка в знаннях студентів ЕГ була зумовлена систематичним виконанням диктантів-перекладів мовних явищ, які вивчалися, регламентованих часом вправ тренувального характеру і багаторазовим вживанням необхідного мовного матеріалу у різних лінгвосемантичних конструкціях.

На зазначеному етапі перевірялися не лише рецептивні і репродуктивні знання мовного матеріалу, що вивчався, а й рецептивні, репродуктивні і продуктивні вміння його вживання: перші – читанням і розумінням змісту англійського розмовного мовлення героїв художніх творів; другі – драматизацією прочитаних або почутих тематичних діалогів; треті – драматизацією спілкування на основі спонтанно виниклих обставин побутового характеру.

Для перевірки якості рецептивно-мовленнєвих умінь англійського усного розмовного мовлення студентам ЕГ і КГ пропонувалося прочитати три тексти діалогічного характеру (вони подані в Додатку Н.1) і проявити

розуміння прочитаного шляхом виконання текстових завдань. До кожного тексту були додані п'ять груп речень, в кожній групі – по три речення, з яких лише одне відповідало змісту прочитаного. Студенти мали прочитати кожний текст за 15 хвилин і за 10 хвилин вибрати у п'яťох групах речень те, що відповідало прочитаному змісту. Отже, контрольний зріз умінь і знань студентів ЕГ і КГ тривав 75 хвилин навчального часу, їхня робота оцінювалася за вищеназваними рецептивно-мовленнєвими критеріями.

Для перевірки якості репродуктивно-мовленнєвих умінь англійського усного розмовного мовлення студенти окремо ЕГ і КГ об'єднувалися в пари добровільно. Кожна пара заходила в аудиторію і слухала записану на аудіо CD розмову двох людей в межах однієї з трьох вивчених розмовних тем. Розмова тривала приблизно 1,5 хвилини. Після дворазового прослуховування студенти мали за 10 хвилин підготувати її драматизацію. В процесі останньої жодні помилки не виправлялись, а лише письмово фіксувалися викладачем. Якість мовлення студентів оцінювалася за вищеназваними репродуктивно-мовленнєвими критеріями. Оскільки з метою перевірки було підготовлено по одній розмові за кожною темою, то студенти, які виконали завдання, залишалися в аудиторії, щоби кожна наступна пара, котра мала відповідати, не могла контактувати з тими, хто вже знали зміст правильної відповіді.

Для перевірки якості продуктивно-мовленнєвих умінь англійського усного розмовного мовлення викладач готував шість карток з описаними в них ситуаціями, які відповідали вивченій тематиці⁹. Картки розміщувалися ним на столі так, щоби їх текст не можна було побачити. Студенти окремо ЕГ і КГ об'єднувалися добровільно в пари. Кожна пара заходила в аудиторію і брала одну картку. Ситуація, описана в картці, викладалася рідною мовою, щоби студенти не отримали мовної підказки під час драматизації. На ознайомлення із ситуацією давалося 30–40 секунд. Потім без підготовки студенти повинні були драматизувати прочитаний зміст. Помилки в цьому процесі не виправлялися. Якість мовлення студентів оцінювалася за

---

⁹ Цей вид карток поданий у Додатку Н.2.

вищеназваними продуктивно-мовленнєвими критеріями. Після відповіді студенти не виходили з аудиторії допоки всі пари не відповіли.

Результати проведеного контрольного зрізу за всіма видами мовленнєвих дій і мовленнєвої діяльності подані у таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

**Рівні засвоєння лексичного матеріалу та розвитку мовленнєвих умінь
англійського усного мовлення студентів ЕГ і КГ**

у кінці першого етапу формувального експерименту

Студенти ЕГ і КГ	Рівні засвоєння англійського лексичного матеріалу		Рівні розвитку мовленнєвих умінь англійського усного мовлення		
	Рецептивне володіння лексикою	Репродуктивне володіння лексикою	Рецептивно- мовленнєві уміння	Репродуктивно- мовленнєві уміння	Продуктивно- мовленнєві уміння
ЕГ-1	0,60	0,58	0,63	0,61	0,49
ЕГ-4	0,57	0,54	0,58	0,64	0,47
ЕГ-6	0,65	0,61	0,71	0,66	0,53
ЕГ-7	0,65	0,63	0,68	0,65	0,51
ЕГ-9	0,72	0,69	0,78	0,72	0,56
ЕГ-12	0,72	0,70	0,77	0,75	0,57
КГ-2	0,58	0,46	0,48	0,42	0,31
КГ-3	0,55	0,41	0,45	0,38	0,28
КГ-5	0,58	0,52	0,54	0,47	0,32
КГ-8	0,55	0,50	0,52	0,46	0,26
КГ-10	0,61	0,48	0,51	0,49	0,22
КГ-11	0,59	0,48	0,53	0,51	0,24

Як видно з таблиці 3.5, студенти ЕГ проявили майже однаковий рівень рецептивного володіння англійською лексикою розмовного жанру зі своїми однокурсниками із КГ. Але приріст їх знань у цьому виді мовного матеріалу становить 30%, тоді як приріст таких же знань у студентів КГ сягає лише 5%. Це свідчить, що методика навчання англійської лексики розмовного жанру виявилася достатньо ефективною, адже завдяки її реалізації із 65% студентів, які під час констатувального експерименту проявили низькі і незадовільні результати у володінні відповідною лексикою, залишилися тільки 32% з такими ж результатами в кінці першого етапу формувального експерименту. Таким чином, приріст якості знань лексичного матеріалу розмовного жанру в слабо встигаючих студентів склав 33%, а в добре встигаючих студентів КГ – лише 8%.

Незначне вдосконалення у студентів КГ англійських рецептивних

знань лексичного матеріалу ми пояснюємо фактором їхньої участі в експериментальній роботі, що вимагала від них постійної готовності до проведення контрольних зрізів знань і вмінь.

Рівні репродуктивного засвоєння англомовної лексики розмовного жанру в студентів ЕГ і КГ становили відповідно 63% і 48%. Зовнішньо такі результати майже однакові, але приріст лінгвістичних можливостей у студентів ЕГ значно вищий, ніж в їх однокурсників з КГ.

Показник вдосконалення рецептивних умінь англійського усного розмовного мовлення також практично однаковий у студентів ЕГ і КГ, однак коефіцієнт приросту цих умінь в студентів ЕГ становить 44%, а в студентів КГ – 11%, що показує значну успішність навчання за експериментальною методикою.

Подамо отримані результати рівнів засвоєння лексичного матеріалу та рівнів становлення мовленнєвих умінь англійського усного розмовного мовлення в студентів ЕГ і КГ у кінці першого етапу формувального експерименту у вигляді графіка-гістограми (рис. 3.2).

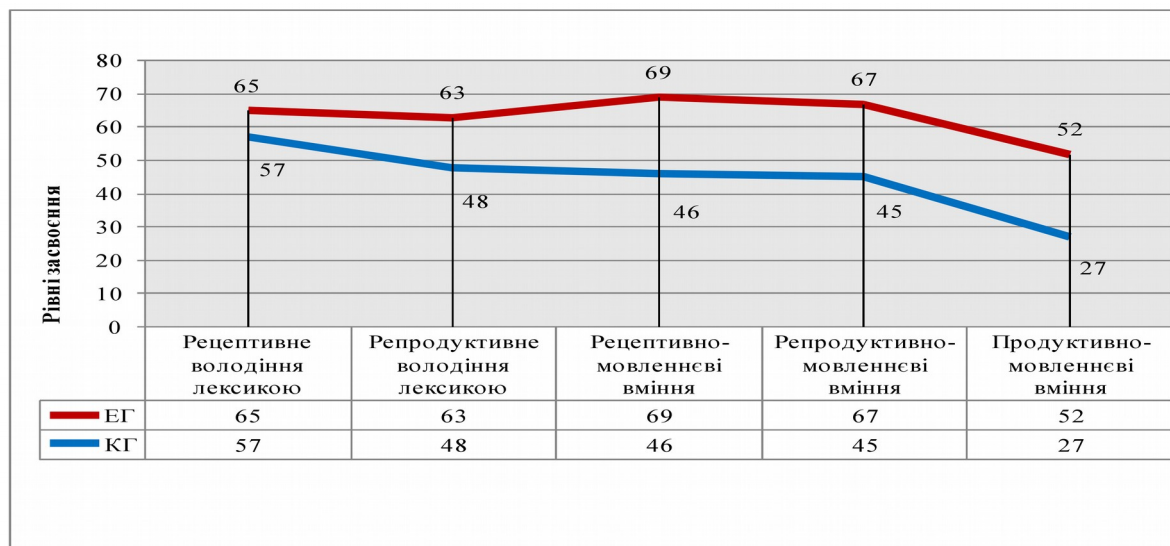

Рис. 3.2. Графік-гістограма рівнів засвоєння лексичного матеріалу та рівнів розвитку мовленнєвих умінь англійського розмовного мовлення студентів ЕГ і КГ в кінці першого етапу формувального експерименту.

Разом з тим позитивна динаміка приросту англійських мовленнєвих умінь діалогічного спілкування в студентів ЕГ не свідчила, що методичний потенціал розробленої нами методики вичерпаний. Зростаюча мотивація

навчання студентів ЕГ за експериментальною методичною системою підтверджувала необхідність використання її в нових, ускладнених умовах, що дало змогу припустити досягнення у початково слабо встигаючих студентів вищих результатів, ніж в їх добре встигаючих однокурсників. Тому другий етап формувального експерименту, що відбувався в другому семестрі 2012/2013 навчального року, включав удосконалену систему вправ з вивчення англійського усного розмовного мовлення стосовно тієї, що була апробована нами на першому етапі вказаного експерименту.

У визначенні такої додаткової системи вправ ми врахували труднощі, з якими стикалися студенти ЕГ під час навчання за нашою методикою в кінці першого семестру, а також проаналізували мовні і мовленнєві помилки, котрі вони допускали на експериментальних зрізах знань і вмінь.

Мовними помилками були: 1) неправильний порядок слів у реченнях; 2) недоцільна заміна одних виразів розмовного мовлення іншими; 3) неузгодженість часу в реченнях; 4) відсутність нормативних граматичних явищ у питальних реченнях; 5) лексико-граматична однотипність вираження емоційних станів людини.

Мовленнєвими помилками були: 1) неадекватність реакції на окремі репліки співрозмовника; 2) труднощі у переведенні розмови з однієї теми на іншу; 3) невиправдані паузи в говорінні; 4) невміння логічно завершити розмову; 5) часте переключення уваги зі змісту спілкування на його лінгвістичну форму.

Вказані недоліки зумовили розробку нами наступних вправ:

а) мовних:

1. Прочитайте слова й вирази і розкладіть їх послідовно, щоби вийшли речення.

2. Прочитайте речення, вибираючи з дужок вирази, які підходять за змістом.

3. Прочитайте речення групами і з'єднайте кожну з них в одне речення, враховуючи правила узгодження часу.

4. Перекладіть наступні питальні речення англійською мовою. Зверніть увагу на необхідність вживання у них допоміжних дієслів.

5. а) Прочитайте: три способи вираження радості; три способи вираження нудьги; три способи вираження інтересу; два способи вираження допитливості; б) напишіть максимальну кількість речень, в яких виражаються названі вище емоції.

б) мовленнєвих:

1. Прочитайте наступні репліки і запропонуйте відповідні їм реакції.
2. Прочитайте початок діалогів і продовжить їх так, щоби перевести розмову на іншу тему.

3. Драматизуйте мікродіалоги через наступні обставини у темпі природного мовлення, не допускаючи невиправданих пауз: а) переконайте касира відкласти Вам квиток на наступний рейс; б) відрекомендуйте свого друга Вашим батькам; 3) обговоріть причину запізнення однокурсника на заняття.

4. а) Прочитайте речення і закінчіть його. б) Закінчіть почату розмову.

5. Прочитайте наступні вирази таку кількість разів, що це дасть Вам можливість вживати їх безперешкодно у розмовному мовленні.

Практична реалізація виконання названих вправ появилася в нашому навчальному посібнику у вигляді тематично розширюваних діалогів. Це означає, що навчившись спілкуватися за темою “Getting acquainted”, студенти продовжували навчання говорінню за темою “At work”. Третій методичний крок полягав не в навчанні розмовного діалогічного мовлення за третьою темою, а в розвитку вмінь діалогічного мовлення за першою і другою темами. Наступна методична дія полягала у навчанні спілкування за третьою темою “Pastime/Going out”, а четверта – за першою, другою і третьою темами.

Отже, при спілкуванні за однією темою студенти навчалися переводити увагу на другу тему, що не тільки семантизувало і розширювало їхні мовленнєві уміння, а й вдосконалювало лінгвістичний аспект їх мовлення. Останнє появлялося в тому, що студенти, беручи участь в комунікації за

різними темами, мимовільно повторювали і вживали в своєму мовленні практично всі вивчені мовленнєві явища.

Навчання вести тематично розширювані діалоги здійснювалось, як ми вже говорили, впродовж другого етапу формувального експерименту, котрий завершився перевіркою досягнутих результатів у студентів ЕГ і КГ. Відзначимо, що студенти КГ не мали можливості розвивати уміння діалогічного мовлення на основі тематично розширюваних діалогів, бо цей метод є відмітною особливістю і новизною нашої методики.

Одночасно для порівняння ефективності експериментальної та існуючої методик навчання англійського розмовного мовлення студентам ЕГ і КГ були запропоновані однакові контрольні завдання, що полягали в оцінюванні рівнів: 1) рецептивного володіння лексикою; 2) репродуктивного володіння лексикою; 3) розвитку рецептивних умінь діалогічного мовлення; 4) розвитку репродуктивних умінь діалогічного мовлення; 5) розвитку продуктивних умінь діалогічного мовлення.

Завдання для перевірки рівнів володіння лексичним матеріалом і розвитку мовленнєвих умінь подані у Додатку Н.3 і Н.4.

Виконання цих завдань здійснювалися з урахуванням вимог, яких ми дотримувалися в процесі проведення контрольних зрізів знань і вмінь студентів у кінці першого етапу формувального експерименту й оцінювалося за раніше встановленими критеріями. Подаємо отримані результати у зведеній таблиці 3.6.

Таблиця 3.6

**Результати засвоєння лексичного матеріалу розмовного жанру і розвитку мовленнєвих умінь
англійського усного мовлення студентів ЕГ і КГ упродовж експериментальної роботи**

Студент і ЕГ і КГ	Констатувальний експеримент		Формувальний експеримент									
	Рецептивне володіння лексикою	Рецептивне мовленнєві уміння	I етап					II етап				
			Рецептивне володіння лексикою	Репродуктивне володіння лексикою	Рецептивне мовленнєві уміння	Репродуктивне мовленнєві уміння	Продуктивне мовленнєві уміння	Рецептивне володіння лексикою	Репродуктивне володіння лексикою	Рецептивне мовленнєві уміння	Репродуктивне мовленнєві уміння	Продуктивне мовленнєві уміння
ЕГ-1	0,32	0,22	0,60	0,58	0,63	0,61	0,49	0,85	0,75	0,81	0,76	0,71
ЕГ-4	0,31	0,24	0,57	0,54	0,58	0,64	0,47	0,83	0,72	0,79	0,77	0,69
ЕГ-6	0,32	0,25	0,65	0,61	0,71	0,66	0,53	0,92	0,83	0,86	0,85	0,82
ЕГ-7	0,42	0,29	0,65	0,63	0,68	0,65	0,51	0,93	0,87	0,89	0,79	0,74
ЕГ-9	0,40	0,28	0,72	0,69	0,78	0,72	0,56	0,98	0,85	0,91	0,89	0,83
ЕГ-12	0,35	0,27	0,72	0,70	0,77	0,75	0,57	0,97	0,88	0,92	0,87	0,79
КГ-2	0,47	0,32	0,58	0,46	0,48	0,42	0,31	0,60	0,52	0,53	0,50	0,36
КГ-3	0,49	0,30	0,55	0,41	0,45	0,38	0,28	0,61	0,50	0,52	0,47	0,34
КГ-5	0,57	0,40	0,58	0,52	0,54	0,47	0,32	0,69	0,58	0,61	0,55	0,38
КГ-8	0,54	0,45	0,55	0,50	0,52	0,46	0,26	0,58	0,51	0,56	0,51	0,33
КГ-10	0,54	0,41	0,61	0,48	0,51	0,49	0,22	0,69	0,54	0,58	0,53	0,31
КГ-11	0,58	0,48	0,59	0,48	0,53	0,51	0,24	0,65	0,55	0,62	0,59	0,32

Із таблиці 3.6 бачимо, що коефіцієнт приросту *рецептивного володіння лексикою розмовного жанру* в студентів ЕГ-1 становить 53%, ЕГ-4 – 52%, ЕГ-6 – 60%, ЕГ-7 – 51%, ЕГ-9 – 58%, ЕГ-12 – 62%, КГ-2 – 13%, КГ-3 – 12%, КГ-5 – 12%, КГ-8 – 4%, КГ-10 – 15%, КГ-11 – 7%.

Коефіцієнт приросту *репродуктивного володіння лексикою розмовного жанру* в студентів ЕГ-1 становить 17%, ЕГ-4 – 18%, ЕГ-6 – 22%, ЕГ-7 – 24%, ЕГ-9 – 16%, ЕГ-12 – 18%, КГ-2 – 6%, КГ-3 – 9%, КГ-5 – 6%, КГ-8 – 1%, КГ-10 – 6%, КГ-11 – 7%.

Коефіцієнт приросту *рецептивно-мовленнєвих умінь* в студентів ЕГ-1 становить 59%, ЕГ-4 – 55%, ЕГ-6 – 61%, ЕГ-7 – 60%, ЕГ-9 – 63%, ЕГ-12 – 65%, КГ-2 – 21%, КГ-3 – 22%, КГ-5 – 21%, КГ-8 – 11%, КГ-10 – 17%, КГ-11 – 14%.

Коефіцієнт приросту *репродуктивно-мовленнєвих умінь* в студентів ЕГ-1 становить 15%, ЕГ-4 – 13%, ЕГ-6 – 19%, ЕГ-7 – 14%, ЕГ-9 – 17%, ЕГ-12 – 12%, КГ-2 – 8%, КГ-3 – 9%, КГ-5 – 8%, КГ-8 – 5%, КГ-10 – 4%, КГ-11 – 8%.

Коефіцієнт приросту *продуктивно-мовленнєвих умінь* в студентів ЕГ-1 становить 22%, ЕГ-4 – 22%, ЕГ-6 – 29%, ЕГ-7 – 23%, ЕГ-9 – 27%, ЕГ-12 – 22%, КГ-2 – 5%, КГ-3 – 6%, КГ-5 – 6%, КГ-8 – 7%, КГ-10 – 9%, КГ-11 – 8%.¹⁰

Подамо отримані результати рівнів засвоєння лексичного матеріалу і становлення мовленнєвих умінь англійського розмовного мовлення студентів ЕГ і КГ в кінці другого етапу формувального експерименту у вигляді графіка-гістограми (рис. 3.3).

Дані таблиці 3.6 і рисунка 3.3 свідчать про ефективність розробленої нами методики, оскільки на початку слабо встигаючі студенти, які практично не володіли знаннями мовного матеріалу англійського розмовного мовлення і відповідно не вміли спілкуватись англійською мовою, не лише досягли рівня англійського спілкування їхніх більш успішних однокурсників, а й перевищили його на 35%.

¹⁰ Ці дані подані у зведеній таблиці П.1 в Додатку П.

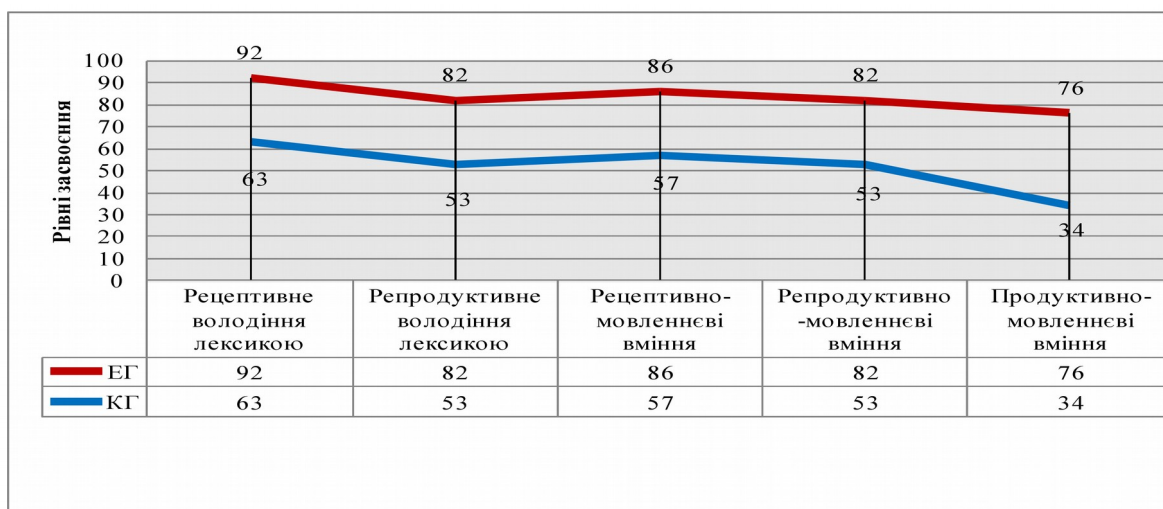

Рис. 3.3. Графік-гістограма рівнів засвоєння лексичного матеріалу та рівнів розвитку мовленнєвих умінь англійського усного мовлення студентів ЕГ і КГ в кінці другого етапу формуального експерименту.

Ми розуміємо, що все експериментальне навчання відбувалося під керівництвом експериментатора й здійснювалося викладачами і студентами, котрі виявили бажання брати участь у цій роботі. Вони наперед були повідомлені про зміст і способи проведення контрольних зрізів і тому знали, що їх рівень володіння англійським усним розмовним мовленням буде постійно перевірятися й оцінюватися. Ці умови експериментальної роботи зберігали деяку штучність процесу навчання, тож не давали змоги визначити технологічність розробленої методики, тобто можливість її застосування в масовому навчанні.

У зв'язку з цим наша експериментальна робота продовжувалась у вигляді *дослідного навчання*, що полягало в переданні наших навчальних посібників студентам гуманітарних факультетів Мелітопольського державного педагогічного університету ім. Б. Хмельницького (85 примірників), Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича (88 примірників) для використання як додаткових навчальних посібників з курсу “Практика мови”. При цьому попередня підготовка в роботі за нашою методикою зі студентами і викладачами не велася. Обговорювалося лише проведення контрольних зрізів знань мовного матеріалу та умінь

застосування його в усному розмовному мовленні.

Дослідне навчання тривало впродовж 2013/2014 навчального року.

Аналіз результатів проведених контрольних зрізів показав:

1) *високий рівень* засвоєння на репродуктивному рівні 225 лексичних одиниць був у 33 осіб із 173, що становить 19% тих, хто навчався; *достатній рівень* – відповідно у 67 осіб і 38%; *задовільний рівень* – у 62 осіб і 36%; *низький рівень* – у 8 осіб і 5%; *незадовільний рівень* – у 3 осіб і 2%;

2) *високий рівень* продуктивних умінь англійського усного мовлення був досягнутий у 25 осіб із 173, що становить 14% тих, хто навчався; *достатній рівень* – відповідно у 57 осіб і 33%; *задовільний рівень* – у 71 особи і 41%; *низький рівень* – у 13 осіб і 8%; *незадовільний рівень* – у 7 осіб і 4%.

Отримані дані в дослідному навчанні не лише підтвердили ефективність розробленої методики, а і її технологічність. Для додаткової перевірки цього висновку проведемо математичну обробку результатів формувального експерименту.

3.3. Математична обробка результатів досліджень

Студенти ЕГ, які під час проведення констатувального експерименту продемонстрували дуже низький рівень рецептивного володіння лексикою розмовного жанру і розвитку рецептивно-мовленнєвих умінь англійського усного мовлення, після закінчення формувального експерименту вийшли на вищий рівень навченості, що свідчить про ефективність запропонованої нами методики. Для оцінки достовірності і надійності отриманих в експерименті даних та обґрунтування зроблених висновків ми скористалися статистичною оцінкою експериментальних даних, застосовуючи розроблені математичною статистикою характеристики, адже використання лише середнього арифметичного не є достатнім для оцінювання вибірки, оскільки ця величина не показує як далеко один від одного перебувають окремі виміри.

Як відомо, під час експерименту змінюються не лише рівні володіння лексичним матеріалом і розвиненості мовленнєвих умінь англійського усного

мовлення, а й показники їх динаміки – абсолютні прирости і темпи розвитку, тому для узагальненої характеристики розвитку, виявлення та вимірювання типових основних тенденцій і закономірностей, вирішення інших завдань аналізу використовуються середні показники часового ряду: середні рівні, середні абсолютні прирости, середні темпи динаміки. Зміни названих явищ під час експерименту статистика вивчає методом побудови й аналізу динамічних рядів. Ряди динаміки – це значення статистичних показників, які подані у певній статистичній послідовності. Кожен з них має дві складові: 1) показники періодів часу (констатувальний експеримент, перший і другий етапи формувального експерименту); 2) показники, що характеризують рівні засвоєння мовного матеріалу, який вивчається, за часові періоди, котрі називаються рівнями ряду [15].

Для розрахунку показників динаміки на постійній базі кожний рівень ряду порівнюється з одним і тим же базовим рівнем. Вичислені при цьому показники називаються базовими.

Для розрахунку показників динаміки на змінній базі кожний наступний рівень ряду порівнюється з попереднім. Вичислені так показники називаються ланцюговими.

1. Найважливішим статистичним показником динаміки є абсолютний приріст, який визначається і різному зіставленні двох рівнів ряду динаміки в одиницях виміру вихідної інформації.

Абсолютний приріст:

ланцюговий приріст: $\Delta y_{\text{ц}} = y_i - y_{i-1}$;

базовий приріст: $\Delta y_{\text{б}} = y_i - y_1$.

2. Темпи приросту характеризують абсолютний приріст у відносних величинах. Вичислений у відсотках темп приросту показує, на скільки відсотків змінився рівень з рівнем, прийнятим за базу порівняння.

Темп приросту:

ланцюговий темп приросту: $T_{\text{прці}} = \Delta y_i / y_{i-1}$;

базовий темп приросту: $T_{\text{прб}} = \Delta y_{\text{бі}} / y_1$.

Абсолютне значення 1% приросту:

ланцюговий: $1\%_{\text{ці}} = y_{i-1} / 100\%$;

базовий: $1\%_{\text{б}} = y_{\text{б}} / 100\%$.

3. Поширеним статистичним показником динаміки є темп зростання. Він характеризує відношення двох рівнів ряду і може виражатися у вигляді коефіцієнта чи у відсотках.

Темп зростання:

ланцюговий темп зростання: $T_{\text{рці}} = y_i / y_{i-1}$;

базовий темп зростання: $T_{\text{рб}} = y_{\text{бі}} / y_1$.

4. Важливим статистичним показником динаміки засвоєння мовного матеріалу є темп нарощування, що за умов інтенсифікації навчання за експериментальною методикою вимірює нарощування на різних етапах експерименту.

Темп нарощування: $T_{\text{н}} = \Delta y_{\text{ці}} / y_1$.

Отже, з урахуванням наведених вище показників динаміки здійснимо математичну обробку результаті нашого дослідження.

Подаємо ланцюгові показники ряду динаміки рівня рецептивного володіння лексиною розмовного жанру студентами ЕГ і КГ під час констатувального експерименту й першого і другого етапів формуального експерименту в таблиці 3.7.

Таблиця 3.7

Основні показники динаміки рівня засвоєння лексичного

матеріалу розмовного жанру на рецептивному рівні

Період	Рівень рецептивного володіння лексиною (л. о.)		Абсолютний приріст (л. о.)		Темп приросту(%)		Темпи зростання (%)		Абсолютний зміст 1% приросту		Темп нарощення (%)	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Констатувальний експеримент	35	53	–	–	–	–	100	100	0,35	0,53	0	0
Перший етап формуального експерименту	65	58	30	5	85,71	9,43	185,71	109,43	0,35	0,53	85,71	9,43
Другий етап формуального експерименту	91	64	26	6	40	10,34	140	110,34	0,65	0,58	74,29	11,32
Разом	191	175										

Як видно з таблиці 3.7, на другому етапі формуального експерименту порівняно з його першим етапом рівень рецептивного володіння лексиною у

студентів ЕГ збільшився на 26 лексичних одиниць (л. о.) або 40%, а в студентів КГ – на 6 л. о. або 10,34%.

Максимальний приріст на першому етапі формувального експерименту в студентів ЕГ становив 30 л. о., а в студентів КГ – 6 л. о.

Мінімальний приріст на другому етапі формувального експерименту в студентів ЕГ становив 26 л. о., а в студентів КГ – 5 л. о.

Порівнюючи отримані в таблиці 3.7 дані, можемо зробити висновок: темп нарощування рівня володіння лексичним матеріалом у студентів ЕГ показує, що тенденція ряду є зростаючою і це свідчить про покращення рівня рецептивного володіння лексикою в процесі навчання за розробленою нами експериментальною методикою.

Подамо базові показники ряду динаміки рівня рецептивного володіння лексикою розмовного жанру в студентів ЕГ і КГ під час констатувального експерименту й першого і другого етапів формувального експерименту в таблиці 3.8.

Таблиця 3.8

Базові показники динаміки рівня засвоєння лексичного

матеріалу розмовного жанру на рецептивному рівні

Період	Рівень рецептивного володіння лексикою (л. о.)		Абсолютний приріст (л. о.)		Темп приросту (%)		Темпи зростання (%)	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
	Констатувальний експеримент	35	53	–	–	–	–	100
Перший етап формувального експерименту	65	58	30	5	85,71	9,43	185,71	109,43
Другий етап формувального експерименту	91	64	56	11	160	20,75	260	120,75
Разом	191	175						

Із таблиці 3.8 видно, що на другому етапі формувального експерименту порівняно з констатувальним експериментом рівень рецептивного володіння

лексикою в студентів ЕГ збільшилася на 56 л. о. чи 160%, а в студентів КГ – на 11 л. о. чи 20,75%.

Враховуючи вищенаведені дані, проведемо *розрахунок середніх характеристик рядів*.

1. Середній рівень ряду динаміки характеризує типову величину абсолютних рівнів.

Середній рівень інтегрального ряду розраховується за формулою:

$$, \text{ тобто} \quad (3.1)$$

в студентів ЕГ–, а в студентів КГ–.

Середнє значення рівня рецептивного володіння лексикою з початку констатувального експерименту до другого етапу формувального експерименту в студентів ЕГ склало 63,67 л. о., а в студентів КГ – 58,33 л. о.

2. *Середній темп зростання* розраховується за формулою:

$$, \text{ тобто} \quad (3.2)$$

в студентів ЕГ–, а в студентів КГ .

За весь період зростання аналізованого показника в студентів ЕГ склало в середньому 1,61, а в студентів КГ – 1,1.

3. *Середній темп приросту* розраховується за формулою:

$$, \text{ тобто} \quad (3.3)$$

в студентів ЕГ–, а в студентів КГ–.

У середньому з кожним етапом експерименту рівень рецептивного володіння лексикою в студентів ЕГ збільшувався на 61%, а в студентів КГ – на 10%.

4. Середній абсолютний приріст становить узагальнену характеристику індивідуальних абсолютних приростів ряду динаміки.

Середній абсолютний приріст розраховується за формулою:

$$, \text{ тобто} \quad (3.4)$$

в студентів ЕГ–, а у студентів КГ–.

Із кожним періодом рівень рецептивного володіння лексикою в студентів ЕГ зростав у середньому на 28 л. о., а в студентів КГ – на 5,5 л. о.

Враховуючи, що рівень розвитку рецептивно-мовленнєвих умінь в студентів ЕГ і КГ в процесі констатувального та першого й другого етапів формування експериментів теж змінювався, здійснимо математичну обробку статистичних показників динаміки їх розвитку. З цією метою подамо ланцюгові показники ряду динаміки рівня розвитку рецептивно-мовленнєвих умінь в студентів ЕГ і КГ під час констатувального експерименту й першого і другого етапів формування експерименту в таблиці 3.9.

Таблиця 3.9

Основні показники динаміки рівня розвитку

рецептивно-мовленнєвих умінь (%)

Період	Рівень умінь		Абсолютний приріст		Темп приросту		Темпи зростання		Абсолютний зміст 1% приросту		Темп нарощення	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Констатувальний експеримент	26	39	–	–	–	–	100	100	0,26	0,39	0	0
Перший етап формування експерименту	69	51	43	12	165,38	30,77	265,38	130,77	0,26	0,39	165,38	30,77
Другий етап формування експерименту	86	57	17	6	24,64	11,76	124,64	111,76	0,69	0,51	65,38	15,38
Разом	181	147										

Як видно з таблиці 3.9, на другому етапі формування експерименту порівняно з його першим етапом рівень розвитку рецептивно-мовленнєвих умінь в студентів ЕГ зріс на 24.64%, а в студентів КГ – на 11.76%.

Максимальний приріст на першому етапі формування експерименту в студентів ЕГ становив 43%, а в студентів КГ – 12%.

Мінімальний приріст на другому етапі формування експерименту в студентів ЕГ становив 17%, а в студентів КГ – 6%.

Порівнюючи отримані в таблиці 3.9 дані, можемо зробити висновок: темп нарощування рівня розвитку рецептивно-мовленнєвих умінь в студентів ЕГ показує, що тенденція ряду є зростаючою і це свідчить про покращення рівня розвитку рецептивно-мовленнєвих умінь в процесі навчання за розробленою нами експериментальною методикою.

Подамо базові показники ряду динаміки рівня розвитку рецептивно-

мовленнєвих умінь в студентів ЕГ і КГ під час констатувального експерименту й першого і другого етапів формувального експерименту в таблиці 3.10.

Таблиця 3.10

Базові показники динаміки рівня розвитку

рецептивно-мовленнєвих умінь (%)

Період	Рівень розвитку		Абсолютний приріст		Темп приросту		Темпи зростання	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Констатувальний експеримент	26	39	–	–	–	–	100	100
Перший етап формувального експерименту	69	51	43	12	165,38	30,77	265,38	130,77
Другий етап формувального експерименту	86	57	60	18	230,77	46,15	330,77	146,15
Разом	181	147						

Як видно з таблиці 3.10, на другому етапі формувального експерименту порівняно з констатувальним експериментом рівень розвитку рецептивно-мовленнєвих умінь в студентів ЕГ зріс на 230.77%, а в студентів КГ – на 46.15%.

З урахуванням поданих вище даних здійсимо розрахунок середніх характеристик рядів

1. *Середній рівень інтервального ряду в студентів:*

$$\text{ЕГ} - \quad \quad \quad \text{КГ} - .$$

Середнє значення рівня розвитку рецептивно-мовленнєвих умінь від початку констатувального експерименту до другого етапу формувального експерименту в студентів ЕГ склало 60,33%, а в студентів КГ – 49%.

2. *Середній темп зростання в студентів:*

$$\text{ЕГ} - \quad \quad \quad \text{КГ} - .$$

За весь період зростання аналізованого показника в студентів ЕГ склав у середньому 1,82, а в студентів КГ – 1,21.

3. *Середній темп приросту в студентів:*

$$\text{ЕГ} - \quad \quad \quad \text{КГ} - .$$

ними на найрізноманітніші теми.

2. Запропонована експериментальна методика підтвердила наше припущення про те, що рівень володіння англійською мовою залежить від рівня володіння мовним матеріалом, який її складає. Засвоєння останнього є ефективним за первісного його сприйняття в аутентичних художніх творах і подальшої активізації в мовних і передмовленнєвих діях різних типів, що передбачає його багаторазове повторення з усіма системно нагромаджуваними мовними явищами.

3. Рецептивні мовленнєві уміння англійського усного мовлення досягають високого і достатнього рівнів їх розвитку у 86% навіть спочатку слабо встигаючих з іноземної мови студентів за умови формування цих умінь на основі систематичного читання англійських художніх творів, які поступово знижують свій рівень адаптації до їх повної автентичності.

4. Репродуктивні мовленнєві уміння досягають високого і достатнього рівнів їх розвитку у 82% навіть спочатку слабо встигаючих з іноземної мови студентів за умови формування цих умінь на основі систематичної драматизації всіх прочитаних англійських художніх творів з поступовою зміною їх фабули від авторської до зовсім вільної, тобто зумовленої лише різними тематичними мовленнєвими ситуаціями.

5. Продуктивні мовленнєві уміння досягають високого і достатнього рівнів їх розвитку у 76% навіть спочатку слабо встигаючих з іноземної мови студентів на основі використання додаткової емоційно забарвленої лексики, що вживається у процесі драматизації тематично розширюваних діалогів і спонтанної комунікації, зумовленої непередбачуваними обставинами.

6. У процесі експериментального навчання усного англійського мовлення за розробленою нами методикою її ефективність підтвердилась у 142 студентів Міжнародного гуманітарного університету, Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського і Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. В процесі дослідного навчання цього ж

мовлення за нашою методикою у 173 студентів Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича та Мелітопольського державного педагогічного університету ім. Б. Хмельницького встановилась її технологічність.

Положення, розглянуті у третьому розділі нашого дослідження, викладені в публікаціях авторки [187; 192; 196; 200].

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження теоретичних основ усного англійського мовлення студентів гуманітарних спеціальностей вузів України на основі аутентичних художніх творів, розробки відповідної методики і перевірки її результативності у формувальному експерименті та дослідному навчанні ми пришли до наступних висновків.

1. Усне англійське мовлення в його розмовному стилі спілкування являє собою неофіційну бесіду, в якій відсутні сторонні особи, виникають непередбачені теми розмови, які обговорюються за умови довірливих стосунків співрозмовників, що прагнуть переконати один одного у своїй точці зору. Такий тип мовлення у фонетичному аспекті відрізняється асиміляцією, оглушенням приголосних, елізією, редукцією і лабіалізацією. У лексичному -

характеризується використанням сленгів, професіоналізмів, жаргонізмів, діалектизмів. У граматичному - проявляється у специфічному вживанні артиклів, особистих, присвійних і вказівних займенників, у використанні неповних видо-часових форм дієслів. У синтаксичному - відрізняється вживанням простих речень в їх скороченій формі, повтором їх деяких частин, відносно вільним порядком слів у реченнях. В екстралінгвістичному - характеризується наявністю жестів, підвищеним проявом емоційних станів. Функціями усного англійського мовлення є спілкування, повідомлення та спонування, реалізація яких забезпечує ефективну взаємодію мовців.

2. Аналіз існуючих методів навчання усного англійського мовлення показав їх значущість в тому, що науковцями-методистами обґрунтовано правомірність навчання розмовного усного англійського мовлення на основі читання аутентичних творів різних жанрів; доведено необхідність розвитку іншомовної комунікації в процесі спілкування з носіями мови; встановлено можливості Інтернет-технологій для особистих контактів у письмовій формі з іноземними колегами та друзями; запропоновано синтезувати лінгвістику і дидактику в новий науковий напрям «прагмалінгводидактика» для впровадження лінгвістичних явищ аутентичних творів у практику навчання розмовного мовлення учнів; обґрунтовано доцільність розвитку вмінь усного англійського мовлення на основі мовленнєвих ситуацій; відібрано кліше розмовного усного англійського мовлення і розроблено методика їх багаторазового повторення для розвитку мовленнєвих вмінь; виділено види діалогів і розроблено формули діалогічного спілкування. Щодо резервних можливостей, розроблених вченими методів навчання усного англійського мовлення, зазначимо, що вони: не обґрунтували можливість досягнення аутентичності мовлення студентів за рахунок вивчення ними мовних засобів розмовного жанру, вибраних з аутентичних художніх творів; недооцінили правомірність організації вивчення цих засобів на основі принципів відносно повного засвоєння мовного матеріалу; не довели раціональність активізації мовного матеріалу спочатку в мовних, а далі у мовленнєвих діях, кожна

наступна з яких включає всі попередні; недооцінили ефективність рольової драматизації взаємодії героїв художніх творів; не продемонстрували доцільність рольової драматизації взаємодії студентів на основі мовленнєвих ситуацій, що тематично розширюються, а потім - на основі непередбачено виникаючих життєво-обумовлених обставин.

3. Психологічні механізми виникнення усного англійського мовлення на основі вивчення аутентичних художніх творів відрізняються від аналогічних в рідній мові не задумом передбачуваної розмови, а її лінгвістичним розгорненням на початковому етапі навчання і поступовою лінгвістичною згорнутістю наприкінці процесу навчання. Розгорнення внутрішнього мовлення обумовлюється недостатньою мовною компетентністю мовців, а наростання її згорнутості виявляється можливим завдяки формуванню мовних автоматизмів вживання іншомовного лінгвістичного матеріалу, що дозволяє зовнішню безперешкодну реалізацію запрограмованого задуму. Формування англійських мовних автоматизмів відбувається на основі системного, багаторазового повторення мовних явищ спочатку – в процесі вивчення аутентичних художніх творів, а у наступному – в процесі їх відтворення у різних лінгвомовленнєвих ситуаціях, що призводить до становлення динамічного стереотипу мови, що вивчається.

Структурними компонентами змісту навчання усного англійського мовлення є: 1) рецептивні і репродуктивні лінгвістичні знання мовного матеріалу; перші - проявляються у здатності студентів виражати зміст лексем і граматичних структур у складі речень рідною мовою при їх сприйнятті іноземною; другі - проявляються у здатності студентів відтворювати речення іноземною мовою, але при їх сприйнятті рідною мовою; 2) рецептивні і репродуктивні мовленнєві навички; перші - проявляються у здатності студентів розуміти прочитаний зміст, що включає мовний матеріал розмовного жанру; другі - проявляються у здатності студентів відтворювати іноземною мовою той же зміст; 3) тематичні мовленнєві вміння полягають у здатності студентів вербально взаємодіяти на основі мовленнєвих тематичних

ситуацій, що поступово ускладнюються; 4) спонтанні мовленнєві вміння полягають у здатності студентів вербально взаємодіяти в непередбачених обставинах, які обумовлюють вираження різних емоційних станів.

4. Система вправ з навчання усного англійського мовлення засобами аутентичних художніх творів складається з чотирьох груп: 1) вправи з набуття знань лінгвістичного матеріалу, вибраного з аутентичних художніх творів; 2) вправи з формування мовленнєвих навичок вживання лінгвістичних явищ в окремих і зв'язаних за змістом реченнях; 3) вправи з розвитку вмінь англійського розмовного спілкування в межах певної тематики; 4) вправи з розвитку вмінь англомовного спонтанного емоційно-забарвленого неофіційного спілкування. Критеріями оцінювання їх ефективності є: мовний, рецептивно-мовленнєвий, репродуктивно-мовленнєвий і продуктивно-мовленнєвий. Рівнями засвоєння мовного матеріалу і розвитку вмінь усного англійського мовлення є: високий, достатній, задовільний, низький і незадовільний. У світлі мовного критерію і вищеназваних рівнів *обсяг засвоєння мовних одиниць* визначався: у 100 - 90 %; 89 - 70 %; 69 - 50 %; 49 - 30 %; менше 30%. У світлі рецептивно-мовленнєвого критерію і вищеназваних рівнів *розуміння прослуханого розмовного мовлення* визначалося в тому ж процентному співвідношенні. У світлі репродуктивно-мовленнєвого критерію і вищеназваних рівнів *відтворення прослуханого або прочитаного розмовного мовлення* визначалося в ступені його адекватності оригінальному як за змістом, так і за складом лексичних одиниць розмовного жанру. У світлі продуктивно-мовленнєвого критерію і вищеназваних рівнів *якість продуктивно-мовленнєвої активності* визначалася ступенем адекватності мовленнєвої реакції на спонтанно-виникаючі обставини, її миттєвістю, емоційною забарвленістю та лінгвістичною коректністю.

5. Експериментальна апробація розробленої методики здійснювалася в процесі констатувального і формувального експериментів та масового навчання. *Результати констатувального експерименту* підтвердили наше припущення про недостатність читання англомовних художніх творів для

розвитку продуктивних вмінь усного англійського мовлення через неможливість повного засвоєння мовного матеріалу, який становить мовлення героїв художніх творів, і невміння перенесення мовленнєвих дій з навчальної комунікації в реально-мовленнєву, обумовлену спонтанно-виникаючими обставинами. *Результати формувального експерименту* дозволили вважати розроблену методику ефективною, тому що студенти ЕГ досягли вищого рівня володіння вміннями усного англійського мовлення при застосуванні розробленої методики ніж студенти КГ, які в процесі констатувального експерименту продемонстрували вищий рівень розвитку зазначених вмінь. Підтвердженням цього є: обсяг засвоєного мовного матеріалу розмовного жанру у співвідношенні 91:63%; обсяг розуміння письмового та звучного аутентичного розмовного мовлення – 86:57%; адекватність усно відтворюваного розмовного мовлення його оригіналу – 82:53%; адекватність усно відтворюваного мовлення спонтанно виникаючим ситуаціям – 76:34%. *Результати масового навчання* дозволили вважати розроблену методику технологічною, тому що з 173 її учасників високого рівня продуктивного володіння усним англійським мовленням досягли 14%, достатнього - 33%, задовільного - 41%, низького - 8%, незадовільного - 4%.

Вважаємо, що подальша розробка досліджуваної теми може полягати у розвитку вмінь усного англійського мовлення на основі драматизації будь-яких інших художніх творів, інтенсифікації процесу засвоєння розмовного матеріалу і розвитку відповідних мовленнєвих умінь за рахунок залучення в процес навчання Інтернет-ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Азимов Э. Г. Теория и практика использования компьютерных программ в преподавании русского языка как иностранного / Э. Г. Азимов. – М. : ГосИРЯ, 2000. – 149 с.
2. Акопянц А. М. Прагмалингводидактические основы обучения иностранным языкам студентов-лингвистов (на материале английского языка) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / А. М. Акопянц. – Пятигорск, 2009. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.dissercat.com/content/pragmalingvodidakticheskie-osnovy-obucheniya-inostrannym-yazykam-studentov-lingvistov>
3. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 580 с.
4. Алефиренко Н. Ф. Теория языка : вводный курс : [учебный курс для студентов филологических специальностей высших учебных

- заведений] / Н. Ф. Алефиренко. – М. : Изд. центр “Академия”, 2004. – 368 с.
5. Алхазидшвили А. А. Основы овладения устной иностранной речью / А. А. Алхазидшвили. – М. : Просвещение, 1988. – 128 с.
  6. Амонашвили Ш. А. Личностно-гуманная основа педагогического процесса / Ш. А. Амонашвили. – Мн. : Университетское, 1990. – 560 с.
  7. Амяга Н. В. Самораскрытие и самопредъявление личности в общении / Н. В. Амяга // Личность. Общение. Групповые процессы изучения. – М. : АН СССР, ИНИОН, 1991. – С. 37–74.
  8. Аракин В. Д. Методика преподавания английского языка в 5–7 классах средней школы / В. Д. Аракин. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1950. – 256 с.
  9. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка / И. В. Арнольд. – М. : Изд-во лит-ры на иностр. языках, 1959. – 305 с.
  10. Арнольд И. В. Стилистика : современный английский язык : [учебник для вузов] / И. В. Арнольд. – М. : Флинта ; Наука, 2002. – 384 с.
  11. Атрушина Г. Б. Лексикология английского языка : [учеб. пособие для студентов] / Г. Б. Атрушина, О. В. Афанасьева, Н. Н. Морозова. – М. : Дрофа, 1999. – 288 с.
  12. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М. : Советская энциклопедия, 1969. – 608 с.
  13. Бабанский Ю. К. Методы обучения в современной общеобразовательной школе / Ю. К. Бабанский. – М. : Просвещение, 1985. – 208 с.
  14. Бакаева Г. Є. Програма з англійської мови для професійного спілкування / Г. Є. Бакаева, О. А. Борисенко, І. І. Зуєнок та ін. – К. : Ленвіт, 2005. – 119 с.
  15. Балинова В. С. Статистика в вопросах и ответах / В. С. Балинова. – М. : ТК Велби ; Проспект, 2004. – 344 с.
  16. Банишева Г. К. Лингвострановедческий потенциал учебного художественного текста / Г. К. Банишева // Русская литература и культура

- в преподавании русского языка : [сб. науч. трудов]. – М., 1995. – С. 108–115.
17. Бахтин М. М. Высказывание как единица речевого общения : эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин. – М. : Искусство, 1979. – С. 340–359.
  18. Бахтин М. М. Проблемы речевых жанров / М. М. Бахтин // Собр. сочинений. Т. 5 : работы 1940–1960 гг. – М. : Русские словари, 1996. – С. 159–206.
  19. Бекасов И. К. Совершенствование иноязычной коммуникативной компетенции студентов-лингвистов с использованием Интернет-технологий : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / И. К. Бекасов – Пятигорск, 2008. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.dissercat.com/content/sovershenstvovanie-inoyazychnoi-kommunikativnoi-kompetentsii-studentov-lingvistov-s-ispolzov>
  20. Беляев Б. В. Очерки по психологии обучения иностранным языкам / Б. В. Беляев. – М. : Просвещение, 1965. – 227 с.
  21. Берман И. М. Методика обучения иностранным языкам в неязыковых вузах / И. М. Берман. – М. : Высшая школа, 1970. – 232 с.
  22. Бернштейн В. Л. Подготовка школьников к общению с носителями языка : английский язык, СОУ лингвистического профиля : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / В. Л. Бернштейн. – Пятигорск, 2001. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.dslib.net/teoria-vospitania/podgotovka-shkolnikov-k-obweniju-s-nositeljami-jazyka.html>
  23. Беспалько В. П. Опыт разработки и использования критериев качества усвоения знаний / В. П. Беспалько // Советская педагогика. – 1968. – № 4. – С. 52–69.
  24. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М. : Педагогика, 1989. – 190 с.
  25. Бех П. О. Концепція викладання іноземних мов в Україні / П. О. Бех, Л. В. Биркун // Іноземні мови. – 1996. – № 2. – С. 3–8.

26. Бим И. Л. Методика обучения иностранным языкам как наука и проблемы школьного учебника/ И. Л. Бим. – М. : Русский язык, 1977. – 288 с.
27. Бим И. Л. Обучение иностранным языкам: поиск новых путей / И. Л. Бим // Иностранные языки в школе. – 1989. – № 1. – С. 19–26.
28. Бим И. Л. Подход к проблеме упражнений с позиции иерархии целей и задач / И. Л. Бим // Общая методика обучения иностранным языкам : [хрестоматия] ; сост. А. А. Леонтьев. – М. : Русский язык, 1991. – С. 99–111.
29. Бігіч О. Б. Мета як вихідний компонент системи професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи у вищому закладі освіти / О. Б. Бігіч // Вісник КДПУ : Серія. «Педагогіка і психологія». – К., 2001. – № 4. – С. 18–22.
30. Богуш А. М. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку: [програма та методичні рекомендації] / А. М. Богуш. – Одеса : Маяк, 1999. – 81 с.
31. Богуш А. М. Методика навчання української мови в дошкільних закладах : [підручник для студентів пед. ін-тів та учнів пед. училищ] / А. М. Богуш. – К. : Вища школа, 1993. – 327 с.
32. Болгова Л. А. Использование текста на этапе введения лексики на младших курсах / Л. А. Болгова // Содержание и методы обучения иностранному языку как специальности : (сб. науч. трудов). Вып. 326. – М., 1989. – С. 45–50.
33. Большой психологический словарь / Б. Мещеряков, В. Зинченко. – СПб. : Прайм-Еврознак, 2003. – 838 с.
34. Бонк Н. А. Учебник английского языка / Н. А. Бонк, Г. А. Котий, Н. А. Лукьянова. – М. : Высшая школа, 1959. – 456 с.
35. Бородулина М. К. Основы преподавания иностранных языков в языковом вузе / М. К. Бородулина, Н. М. Минина. – М. : Прогресс, 1967. – 464 с.

36. Бузаров В. В. Exercises in Conversational English Grammar / В. В. Бузаров. – М. : Флинта ; Наука, 2000. – 320 с.
37. Бурая Е. А. Фонетика современного английского языка : теоретический курс / Е. А. Бурая, И. Е. Галочкина, Т. Л. Мевченко. – М. : Изд. центр “Академия”, 2006. – 272 с.
38. Вашуленко М. С. Початкова мовна освіта у контексті реформування загальноосвітньої школи / М. С. Вашуленко // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992–2002 : зб. наук. праць до 10-річчя АПН України. – Х., 2002. – С. 322–338.
39. Введенская Л. А. Культура речи / Л. А. Введенская. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2001. – 448 с.
40. Ведель Г. Е. Психология и основы методики преподавания иностранных языков : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Г. Е. Ведель. – Воронеж, 1974. – 22 с.
41. Вейхман Г. А. Новое в английской грамматике : [учеб. пособие для ин-тов и фак. иностр. языков] / Г. А. Вейхман. – М. : Высшая школа, 1990. – 128 с.
42. Вейхман Г. А. Современный английский. Новейший справочник по грамматике. Морфология : [справ. учеб. пособие] / Г. А. Вейхман. – М. : Астрель ; АСТ, 2010. – 318 с.
43. Виноградов В. В. Стилистика. Теория поэтической речи. Поэтика / В. В. Виноградов. – М. : Изд-во АН СССР, 1963. – 256 с.
44. Ворожцова И. Б. Личностно-деятельностная модель обучения иностранному языку / И. Б. Ворожцова. – Ижевск : Удмуртский университет, 2000. – 342 с.
45. Выготский Л. С. Мышление и речь : сборник / Л. С. Выготский. – М. : АТС, 2008. – 672 с.
46. Выготский Л. С. Педагогическая психология ; под ред. В. В. Давыдова / Л. С. Выготский. – М. : Педагогика-Пресс, 1996. – 536 с.

47. Гайлит М. В. Совершенствование обучения диалогическому общению студентов в целях развития умений неподготовленной речи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / М. В. Гайлит. – Владимир, 2001. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.dissercat.com/content/sovershenstvovanie-obucheniya-dialogicheskomu-obshcheniyu-studentov-v-tselyakh-razvitiya-ume>
48. Гак В. Г. Язык как форма самовыражения народа / В. Г. Гак // Язык как средство трансляции культуры. – М. : Наука, 2000. – С. 54–68.
49. Гак В. Г. Языковые преобразования / В. Г. Гак. – М. : Школа “Языки русской культуры”, 1998. – 768 с.
50. Гальперин И. Р. Очерки по стилистике английского языка / И. Р. Гальперин. – М. : Изд-во лит-ры на иностр. языках 1958. – 459 с.
51. Гальперин П. Я. Заметки о психологических основах обучения речи на иностранном языке / П. Я. Гальперин // Функциональный подход к обучению речи на иностранном языке. – Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 1980. – С. 18–21.
52. Гальперин П. Я. Текст как объект лингвистических исследований / П. Я. Гальперин. – М. : Просвещение, 1981. – 139 с.
53. Гальскова Н. Д. Современная методика обучения иностранным языкам / Н. Д. Гальскова. – М. : АРКТИ, 2000. – 165 с.
54. Гальскова Н. Д. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика : [учеб. пособие для студ. лингв. ун-тов и фак. иностр. языков высших пед. учеб. заведений] / Н. Д. Гальскова, Н. И. Гез. – М. : Изд. центр “Академия”, 2006 – 336 с.
55. Гез Н. И. Устная речь Глава IV / Н. И. Гез // Очерки по методике обучения немецкому языку ; под ред. И. В. Рахманова. – М. : Высшая школа, 1974. – С. 50–97.
56. Гез Н. И. Взаимоотношения между устной и письменной формами коммуникации / Н. И. Гез // Иностранные языки в школе. – 1966. – № 2. – С. 2–10.

57. Гез Н. И. Формирование коммуникативной компетенции как объекта зарубежных методических исследований / Н. И. Гез // Иностранные языки в школе. – 1986. – № 2. – С. 17–24.
58. Гепнер Ю. Р. К вопросу о диалогической речи и ее синтаксических особенностях / Ю. Р. Гепнер // Очерки по общему и русскому языкознанию. – Х., 1959. – С. 275–292.
59. Гончаренко С. У. Інтеграція наукових знань і проблема змісту освіти / С. У. Гончаренко // Постметодика. – 1994. – № 2 (б). – С. 2–4.
60. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження : методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – К. ; Вінниця: ДОВ “Вінниця”, 2008. – 278 с.
61. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 374 с.
62. Городилова Г. Г. К вопросу о характеристике начального этапа через уровень сформированности навыков и умений говорения / Г. Г. Городилова // Вопросы обучения русскому языку иностранцев на начальном этапе ; под. ред А. А. Миролюбова и Э. Ю. Сосенко. – М. : Русский язык, 1976. – С. 39–45.
63. Городникова М. Д. Лингвистика текста и обучение ознакомительному чтению в средней школе : [пособие для учителя] / М. Д. Городникова, Н. И. Суприн, Э. Б. Фигон и др. – М. : Просвещение, 1987. – 157 с.
64. Государственная национальная программа “Образование” (“Украина XXI века”). – К., 1994. – 62 с.
65. Гурвич П. Б. Усиление мотивации учебной деятельности, направленной на овладение лексикой иностранного языка / П. Б. Гурвич, С. Т. Григорян // Иностранные языки в школе. – 1976. – Вып. 5. – С. 50–55.
66. Гурвич П. Б. Коррективно-подготовительный аспект методики преподавания иностранных языков : [учеб. пособие] / П. Б. Гурвич. – Владимир : ВГПИ, 1982. – 80 с.

67. Гурвич П. Б. Теория и практика эксперимента в методике преподавания иностранных языков / П. Б. Гурвич. – Владимир : Изд-во Владимир. гос. пед. ин-та им. П. И. Лебедева-Полянского, 1980. – 103 с.
68. Гутнова З. К. Методика обучения идиоматичной диалогической речи на продвинутых этапах обучения английскому языку в лингвистическом вузе : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання» (германські мови) / З. К. Гутнова. – М., 2000 – 26 с.
69. Девкин В. Д. Специфика словаря разговорной лексики. Немецко-русский словарь разговорной лексики / В. Д. Девкин. – М. : Русский язык, 1994. – 768 с.
70. Державний освітній стандарт з іноземних мов // Іноземні мови. – 2003.– № 1. – С. 5–8.
71. Джалалов Д. Д. Проблемы содержания обучения иностранному языку / Д. Д. Джалалов. – Ташкент : Фан, 1987. – 107 с.
72. Дидактика средней школы : некоторые проблемы современной дидактики / В. В. Краевский, И. Я. Лернер, М. Н. Скаткин и др. – Изд. 2-е, доп. и перераб. – М. : Просвещение, 1982. – 319 с.
73. Добровольська Л. С. Розвиток іншомовних умінь старшокласників у процесі вивчення освітніх курсів англійською мовою : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Л. С. Добровольська. – К., 2007 – 20 с.
74. Домашнев О. А. О лексикографическом отражении американского стандарта английского литературного языка / О. А. Домашнев // Лингвистические исследования : структура языка и языковые изменения : сб. науч. трудов. – М., 1985. – С. 70–79.
75. Дощинская Ю. В. Фонетические особенности английской спонтанной речи / Ю. В. Дощинская // Материалы научно-методической конференции преподавателей и сотрудников по итогам научно-исследовательской работы в 2002 году. – Могилев : МГУ им. А. А. Кулешова, 2003. – 156 с.

76. Жинкин Н. И. Механизмы речи / Н. И. Жинкин. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1958. – 370 с.
77. Жинкин Н. И. О кодовых переходах во внутренней речи / Н. И. Жинкин // Вопросы языкознания. – 1964. – № 6. – С. 26–38.
78. Жинкин Н. И. Развитие письменной речи у учащихся 3–7 классов / Н. И. Жинкин // Известия АПН РСФСР. – 1956. – № 6. – С. 141–250.
79. Жинкин Н. И. Речь как проводник информации / Н. И. Жинкин. – М. : Наука, 1982. – 159 с.
80. Заботкина В. И. Новая лексика современного английского языка : [учеб. пособие] / В. И. Заботкина. – М. : Высшая школа, 1989. – 126 с.
81. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / Під ред. С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
82. Загвязинский В. И. Методология и методы психолого-педагогического исследования / В. И. Загвязинский, Р. А. Атазанов. – М. : Изд. центр “Академия”, 2001. – 208 с.
83. Заграйская Ю. С. Методика интегрированного обучения английскому языку и зарубежной литературе на занятиях по домашнему чтению (2 курс, языковой вуз) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Ю. С. Заграйская. – Иркутск, 2009. – 26 с.
84. Задорожна І. П. Теоретико-методичні засади організації самостійної роботи майбутніх учителів з оволодіння англomовною комунікативною компетенцією: автореф. дис. д-ра пед. наук : спец. 13.00.02 «Методика навчання іноземним мовам» / І. П. Задорожна. – К., 2012. – 44 с.
85. Зимняя И. А. Общая характеристика усвоения // Зимняя И. А. Педагогическая психология : [учебник для вузов]. – М. : Логос, 1999. – С. 233–240.
86. Зимняя И. А. Взаимодействие видов речевой деятельности как психологическая основа взаимосвязанного обучения в преподавании неродного языка / И. А. Зимняя // Взаимосвязанное обучение видам

речевой деятельности в практике преподавания русского языка как иностранного : сб. науч. трудов. – М., 1989. – С. 12–17.

87. Зимняя И. А. Репродуктивность и продуктивность в обучении иностранным языкам / И. А. Зимняя // Иностранные языки в школе. – 1992. – № 1. – С. 16–19.
88. Зинченко П. И. Непроизвольное запоминание ; под ред. В. П. Зинченко и Б. Г. Мещерякова / П. И. Зинченко. – М. : Ин-т практ. психологии ; Воронеж : НПО “МОДЭК”, 1996. – 130 с.
89. Иванов А. А. Совершенствование английской разговорной речи на основе аутентичных песенных произведений : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / А. А. Иванов. – СПб., 2006. [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://www.dissercat.com/content/sovershenstvovanie-angliiskoi-razgovornoj-rechi-na-osnove-autentichnykh-pesennykh-proizveden>
90. Ильина В. И. Психологические основы обучения рецептивным видам речевой деятельности / В. И. Ильина, З. И. Клычникова // Научные труды МГПИИЯ. – 1979. – Вып. 133. – С. 43–48.
91. Калинина Л. В. Использование звукозаписи при обучении диалогической устной речи в аудиторной работе на старшем этапе языкового вуза : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Л. В. Калинина. – К., 1985. [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://www.dissercat.com/content/ispolzovanie-zvukozapisi-pri-obuchenii-dialogicheskoi-ustnoi-rechi-v-auditornoi-rabote-na-st>
92. Каушанская В. Л. Грамматика английского языка / В. Л. Каушанская, Р. Л. Ковнер, О. Н. Кожевникова и др. – М. : Просвещение, 1973. – 320 с.
93. Каширская Т. Г. Культура русской речи : В 2-х ч. Ч. 1 : Функциональные стили : [пособие] / Т. Г. Каширская, Н. В. Суева, И. Е. Фисенко. – Шахты : ЮРГУЭС, 2003. – 71 с.
94. Климентенко А. Д. Речевая деятельность как ведущая функция в обучении иностранным языкам / Л. Д. Климентенко // Содержание

- обучения иностранным языкам в средней школе : организация речевой деятельности. – М. : Педагогика, 1984. – С. 6–20.
95. Клычникова З. И. Психологические особенности обучения чтению на иностранном языке : [пособие для учителя] / З. И. Клычникова. – М. : Просвещение, 1983. – 207 с.
96. Колегаева И. М. Текст как единица научной и художественной коммуникации / И. М. Колегаева. – Одесса : Ред.-изд. отдел обл. управления по печати, 1991 . – 120 с.
97. Колкер Я. М. Практическая методика обучения иностранному языку / Я. М. Колкер, Е. С. Устинова, Т. М. Еналиева. – М. : Изд. центр “Академия”, 2006. – 264 с.
98. Колшанский Г. В. Коммуникативная функция и структура языка / Г. В. Колшанский. – М. : Наука, 1985. – 176 с.
99. Колшанский Г. В. Объективная картина мира в познании языка / Г. В. Колшанский. – М. : Наука, 1990. – 108 с.
100. Кольс З. К вопросу о корреляции, интерференции и приоритете устной и письменной речи при введении новых лексико-грамматических единиц / З. Кольс // Методика преподавания иностранных языков за рубежом. – 1976. – № 2. – С. 393–401.
101. Корольова Т. М. Типологія інтонації модальності мовлення (на матеріалі англійської та української мов) / Т. М. Корольова // Мовознавство : Науково-теоретичний журнал . – К., 2006 . – N5 . – С.100-103.
102. Красивова А. Н. Деловой русский язык : [учеб.-практ. пособие] / А. Н. Красивова. – М. : Изд-во МФА, 2001. – 80 с.
103. Кремень В. Г. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003–2004 рр.) / В. Г. Кремень, Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук. – Тернопіль : Вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2004. – 147 с.
104. Кремень В. Г. Філософія освіти ХХІ століття / В. Г. Кремень // Шлях освіти. – 2003. – № 2. – С. 2–5.

105. Крестина Г. В. Методика обучения студентов филологических факультетов иноязычной спонтанной речи : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Г. В. Крестина. – Тамбов, 2002. – 37 с.
106. Крылова И. П. Грамматика современного английского языка [ученик для вузов] / И. П. Крылова, Е. М. Гордон. – М. : Книжный дом “Университет” ; Высшая школа, 2003. – 448 с.
107. Кубарьков Г. Л. Английский язык без проблем : разговорные темы и диалоги в деловых и бытовых ситуациях / Г. Л. Кубарьков – Донецк : ООО “ПКФ БАО”, 2011. – 480 с.
108. Кузьмина Л. Г. Очерки психологии труда учителя : психологическая структура деятельности учителя и формирование его личности / Л. Г. Кузьмина. – Л. : Изд-во Ленинград. ун-та, 1967. – 136 с.
109. Культура русской речи : [учебник для вузов] ; под ред. проф. Л. К. Граудиной и проф. Е. Н. Ширяева. – М. : Изд. группа НОРМА – ИНФРА, 1999. – 560 с.
110. Кывырялг А. А. Методы исследования в профессиональной педагогике. / А. А. Кывырялг. – Таллин : Валгус, 1980. – 334 с.
111. Лабунская В. А. Экспрессия человека : общение и межличностное познание / В. А. Лабунская. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1999. – 608 с.
112. Лapidус Б. А. Некоторые теоретические вопросы методики обучения неродному языку / Б. А. Лapidус // Общая методика обучения иностранным языкам : [хрестоматия] ; сост. А. А. Леонтьев. – М. : Русский язык, 1991. – С. 61–69.
113. Лapidус Б. А. Некоторые вопросы дальнейшего развития методики обучения неродному языку / Б. А. Лapidус // Лингвистика и методика в высшей школе. Вып. IX. – М., 1980. – С. 71–76.
114. Леднев В. С. Содержание образования : [учеб. пособие] / В. С. Леднев. – М. : Высшая школа, 1989. – 360 с.
115. Леонтьев А. А. Психолингвистические единицы и порождение речевого высказывания / А. А. Леонтьев. – М. : Наука, 1969. – 307 с.

116. Леонтьев А. А. Психология восприятия и восприятие речи / А. А. Леонтьев // Иностранные языки в школе. – 1975. – № 1. – С. 76–81.
117. Леонтьев А. А. Речь и общение / А. А. Леонтьев // Иностранные языки в школе. – 1974. – № 6. – С. 71–78.
118. Леонтьев А. А. Эмоционально-волевые процессы в овладении иностранным языком / А. А. Леонтьев // Иностранные языки в школе. – 1975. – № 6 – С. 82–90
119. Леонтьев А. Н. Избранные психологические произведения : т. 2. / А. Н. Леонтьев. – М. : Педагогика, 1983. – 320 с.
120. Леонтьев А. А. Основы психолингвистики / А. А. Леонтьев. – М. : Смысл ; СПб. : Лань, 2003. – 287 с.
121. Леонтьев А. Н. Внутренняя речь и процессы грамматического порождения высказывания / А. Н. Леонтьев // Вопросы порождения речи и обучения языку. – М. : Изд-во МГУ, 1967. – С. 6–16.
122. Леонтьева Т. И. Некоторые психологические предпосылки формирования иноязычной письменной / Т. И. Леонтьева // Психологический аспект овладения иноязычной речью. – Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 1982. – С. 76–79.
123. Лернер И. Я. Процесс обучения и его закономерности / И. Я. Лернер. – М. : Знание, 1980. – 96 с.
124. Лешманн М. Какие тексты нам нужны? / М. Лешманн // Вопросы методики обучения иностранным языкам за рубежом ; сост. Е. В. Синявская, М. М. Васильева, С. В. Калинина. – М. : Просвещение, 1978. – С. 136–143.
125. Лингарт Й. Процесс и структура человеческого обучения / Й. Лингарт. – М. : Прогресс, 1970. – 687 с.
126. Линдсей П. Системы памяти / П. Линдсей, Д. Норман // Психология памяти ; под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, В. Я. Романова. – М. : ЧеРо, 2002. – С. 487–508.

127. Ломов Б. Ф. Особенности познавательных процессов в условиях общения / Б. Ф. Ломов // Психологический журнал. – 1980. – № 5. – С. 23–45.
128. Лурия А. Р. Язык и сознание ; под редакцией Е. Д. Хомской / А. Р. Лурия. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1979. – 320 с.
129. Лурия А. Р. Очерки психофизиологии письма / А. Р. Лурия. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1950. – 325 с.
130. Лында А. С. Дидактические основы формирования самоконтроля в процессе самостоятельной учебной работы учащихся / А. С. Лында. – М. : Высшая школа, 1979. – 159 с.
131. Любимов А. Ю. Мастерство коммуникации / А. Ю. Любимов. – М. : КСП+, 2000. – 336 с.
132. Ляховицкий М. В. Методика преподавания иностранных языков / М. В. Ляховицкий. – М. : Высшая школа, 1981. – 159 с.
133. Маров В. Н. Прагматика и стилистика текста / В. Н. Маров. – Алма-Ата : Изд-во Казах. гос. ун-та, 1988. – 50 с.
134. Мартинова Р. Ю. Системно-комунікативний спосіб навчання іноземних мов / Р. Ю. Мартинова // Український патент – № 48831-А, 2002.
135. Мартинова Р. Ю. Цілісна загальнодидактична модель змісту навчання іноземних мов : монографія / Р. Ю. Мартинова. – К. : Вища школа, 2004. – 454 с.
136. Мартынова Р. Ю. Лингвистические знания – основа развития иноязычных речевых умений / Р. Ю. Мартынова // Науковий вісник Південноукраїнського педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. – 1999. – Вип. 4–5. – С. 71–75.
137. Мартынова Р. Ю. Психологические особенности лингво-коммуникативного этапа процессуальной интеграции профессиональной и иноязычной речевой деятельности / Р. Ю. Мартынова, Л. С. Добровольская // Наука і освіта. – 2011. – № 2. – С. 32–41.

138. Мартынова Р. Ю. Эмоционально-речевой компонент содержания обучения иноязычной речи / Р. Ю. Мартынова // Наука і освіта. – 2004. – № 1. – С. 104–109.
139. Мартынова Р. Ю. Дидактическая сущность интегрированного процесса обучения / Р. Ю. Мартынова // Наука і освіта. – 2010. – № 10. – С. 197–202.
140. Мартынова Р. Ю. Психолингвистические особенности интегрированного процесса обучения иностранным языкам / Р. Ю. Мартынова // Виховання і культура. – 2009. – Вип. 4 (20). – С. 49–53.
141. Мартынова Р. Ю. Психолого-дидактические основы поэтапно-деятельностной организации процесса обучения иностранным языкам / Р. Ю. Мартынова // Наука і освіта. – 2004. – № 2. – С. 104–109.
142. Мартынова Р. Ю. Развитие письменного речетворчества как средства совершенствования устно-речевых умений / Р. Ю. Мартынова // Методические указания по курсу методики преподавания иностранных языков . – Владимир, 1988. – С. 23–28.
143. Мартынова Р.Ю. Методологические основы презентации как вида речевой деятельности / Р.Ю. Мартынова. – Одесса : Изд-во ООО “Лерадрук”, 2012. – 99 с.
144. Матюшкин А. М. Классификация проблемных ситуаций / А. М. Матюшкин // Вопросы психологии. – 1970 – № 5 – С. 23–25.
145. Махмутов М. И. Организация проблемного обучения в школе : [книга для учителей] / М. И. Махмутов. – М. : Просвещение, 1977. – 240 с.
146. Мижериков В. А. Психолого-педагогический словарь для учителей и руководителей образовательных учреждений / В. А. Мижериков, П. И. Пидкасистый. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1998. – 544 с.
147. Мильруд Р. П. Методика обучения иноязычной письменной речи / Р. П. Мильруд // Иностранные языки в школе. – 1997. – № 2. – С. 5–11.
148. Мильруд Р. П. Методика преподавания английского языка : English Teaching Methodology / Р. П. Мильруд. – М. : Дрофа, 2005. – 253 с.

149. Миньяр-Белоручев Р. К. Вопросы контроля в обучении иностранному языку / Р. К. Миньяр-Белоручев // Иностранные языки в школе. – 1984. – № 6. – С. 64–68.
150. Миролобов А. А. История отечественной методики обучения иностранным языкам / А. А. Миролобов. – М. : Ступени ; ИНФРА-М, 2002. – 448 с.
151. Миролобов А. А. Общая методика обучения иностранным языкам в средней школе / А. А. Миролобов, И. В. Рахманов, В. С. Цетлин. – М. : Просвещение, 1967. – 503 с.
152. Морська Л. І. Підготовка вчителя іноземних мов до використання сучасних інформаційних технологій у професійній діяльності / Л. І. Морська // Іноземні мови : Науково- методичний журнал . – К. : Ленвіт, 2005. – N4 . – С.19-21.
153. Мусорин А. Ю. Основы науки о языке : [учеб. пособие] / А. Ю. Мусорин. – Новосибирск : Новосибир. книж. изд-во, 2004. – 196 с.
154. Наролина В. И. Взаимодействие видов речевой деятельности в процессе общения, направленного на решение познавательных и коммуникативных задач / В. И. Наролина // Психолингвистические основы и методические закономерности обучения иноязычной речи. – Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 1984. – С. 27–33.
155. Національна доктрина розвитку освіти у ХХІ столітті / Указ Президента України від 17 квітня 2002 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mon.gov.ua/laws/Ukaz_Pr_347.doc.
156. Нестеренко О. А. Методика навчання студентів мовних спеціальностей другої іноземної мови після англійської : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / О. А. Нестеренко. – Дніпропетровськ, 2011. – 21 с.
157. Никитина С. Е. Тезаурус по теоретической и прикладной лингвистике : автоматическая обработка текста / С. Е. Никитина. – М. : Наука, 1978. – 375 с.

158. Ніколаєва С. Ю. Практикум з методики тестування іншомовної лексичної компетенції (на матеріалі англійської мови) / С. Ю. Ніколаєва – К. : ІЗМН, 1996. – 312 с.
159. Ніколаєва С. Ю. Ступенева система освіти в Україні та система навчання іноземних мов / С. Ю. Ніколаєва, О. П. Петрашук, Н. О. Бражник – К. : Ленвіт, 1996. – 90 с.
160. Носович Е. В. Критерии содержательной аутентичности учебного текста / Е. В. Носович, Р. П. Мильруд // Иностранные языки в школе. – 1999. – № 2. – С. 6–13.
161. Носович Е. В. Параметры аутентичного учебного текста / Е. В. Носович, Р. П. Мильруд // Иностранные языки в школе. – 1999. – № 1. – С. 11–18.
162. Падучева Е. В. Высказывание и его соотнесенность с действительностью / Е. В. Падучева. – М. : Наука, 1985. – 272 с.
163. Пальмер Г. Устный метод обучения иностранным языкам : монография по устным методам обучения иностранным языкам ; сокр. пер. с англ. Ю. Г. Стрельцова; предисл. З. М. Цветковой / Г. Пальмер. – М. : Учпедгиз, 1961. – 165 с.
164. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению : [пособие для учителей иностранных языков]. – 2-е изд. / Е. И. Пассов. – М. : Просвещение, 1991. – 223 с.
165. Пассов Е. И. Основные вопросы обучения иноязычной речи / Е. И. Пассов. – Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. пед. ин-та, 1974. – 98 с.
166. Педагогічний словник / За ред. Н. Д. Ярмаченко. – К. : Педагогічна думка, 2001. – 516 с.
167. Петрашук О. П. Типи тестових завдань для контролю іншомовного говоріння учнів середньої загальноосвітньої школи / О. П. Петрашук // Іноземні мови. – 1999. – № 1. – С. 14–18.
168. Плахотник В. М. Взаимосвязь устной и письменной речи / В. М. Плахотник // Иностранные языки в школе. – 1993. – № 3. – С. 50–56.

169. Плахотник В. М. Навчання іноземних мов у середній школі : концепція та її реалізація / В. М. Плахотник // Іноземні мови. – 1995. – № 1. – С. 9–12.
170. Плахотник В. М. Обучение орфографии трудных слов в английском языке / В. М. Плахотник // Иностранные языки в школе. – 1978. – № 1. – С. 90–92.
171. Плахотник В. М. Обучение технике чтения на английском языке / В. М. Плахотник // Радянська школа. – 1968. – № 2. – С. 47–55.
172. Плахотник В. М. Цели, средства и содержание школьного обучения иностранным языкам / В. М. Плахотник // Основы методики преподавания иностранных языков ; под ред. В. А. Бухбиндера. – К. : Вища школа, 1986. – С. 126–142.
173. Плещенко Т. П. Стилистика и культура речи / Т. П. Плещенко, Н. В. Федотова, Р. Г. Чечет. – Мн. : ТетраСистемс, 2001. – 544 с.
174. Подласый И. П. Сущность процесса обучения / И. П. Подласый. – М., 2002. – Кн. 1 : Общие основы. Процесс обучения. – С. 292–301.
175. Подосиннікова Г. І. Навчання студентів-філологів ідіоматичних предикативних конструкцій англійського розмовного мовлення на матеріалі автентичних художніх текстів: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Г. І. Подосиннікова. — К., 2002. — 24 с.
176. Полат Е. С. Метод проектов на уроках иностранного языка Е. С. Полат // Иностранные языки в школе. – 2000. – № 2, 3. [Электронный ресурс]. Режим доступа : <http://schools.keldysh.ru/labmro/lib/polat3.htm>
177. Принципы обучения // Педагогика : [учеб. пособие для студ. пед. вузов и пед. колледжей] ; под. ред. П. И. Пидкасистого. – М. : Пед. общество России, 2002. – С. 193–208.
178. Пруссаков Н. Н. Трудности при обучении аудированию иноязычного звучащего текста / Н. Н. Пруссаков // Иностранные языки в школе. – 1981. – № 3. – С. 57–62.

179. Психология памяти : [хрестоматия по психологии] / под. ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, В. Я. Романова. – М. : ЧеРо, 2002. – 816 с.
180. Рахманов И. В. О задачах преподавания иностранных языков в школе / И. В. Рахманов. – М., 1951. – Вып. 32. – С. 49–57.
181. Рогова Г. Б. Методическое содержание работы над иноязычным текстом различного характера в старших классах средней школы / Г. В. Рогова, Ж. И. Мануэльян // Иностранные языки в школе. – 1994. – № 5. – С. 48–56.
182. Рогова Г. В. Содержание обучения письму как средству овладения английским языком / Г. В. Рогова, М. Д. Пайвина // Иностранные языки в школе. – 1984. – № 6. – С. 50–56.
183. Рогова Г. В. Цели и задачи обучения иностранным языкам / Г. В. Рогова // Общая методика обучения иностранным языкам : [хрестоматия] ; сост. А. А. Леонтьев. – М. : Русский язык, 1991. – С. 75–82.
184. Розенбаум Е. М. Основы обучения диалогической речи на языковом факультете педагогического вуза (французский язык) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Е. М. Розенбаум. – М., 1983. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.dissercat.com/content/osnovy-obucheniya-dialogicheskoi-rechi-na-yazykovom-fakultete-pedagogicheskogo-vuza-frantsuz>
185. Розенталь Д. Э. Справочник по русскому языку : практическая стилистика / Д. Э. Розенталь. – М. : Изд. дом “ОНИКС 21 век” ; Мир и образование, 2001. – 382 с.
186. Романюк А. С. The role of the emotiogenic situations in the teaching process of the English Colloquial Speech / A. S. Romaniuk. – Zbior raportow naukowych. “Nauka I Utworzenie XXI Stulecia : Teoria, Praktyka, Innowacje”. (29.11.2013–30.11.2013) – Opole : Wydawca : Sp. z o. o. “Diamond trading tour”, 2013. – С. 58–60
187. Романюк А. С. Рецептивные и репродуктивные речевые навыки как структурный компонент содержания обучения англоязычной разговорной

речи / А. С. Романюк // Научная дискуссия : вопросы педагогики и психологии. № 7 (16) : сб. статей по материалам XVI Междунар. заочной научно-практ. конференции. – М. : Междунар. центр науки и образования, 2013. – С. 79–85. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.internauka.org/node/3271>

188. Романюк А.С. Анализ методов обучения англоязычной диалогической разговорной речи / А.С. Романюк // Гуманітарний вісник ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди” : Додаток 1 до Вип. 31. Т. IV (46) : Темат. вип. “Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору”. – К. : Гнозис, 2013. – С. 315–325.
189. Романюк А. С. К вопросу об определении понятия разговорной речи как специфического вида коммуникации / А. С. Романюк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2012. – Вип. 5 – С. 66–69.
190. Романюк А. С. К вопросу об усвоении иноязычного языкового материала как средства выражения разговорной речи / А. С. Романюк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2012. – Вип. 4 – С. 70–76.
191. Романюк А. С. Лингвистические знания как первый структурный компонент содержания обучения англоязычной разговорной речи / А. С. Романюк // Міжнародна науково-практична конференція “Педагогіка та психологія : перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень”. – К. : ГО “Київська наукова організація педагогіки та психології”, 2013. – С. 36–39.
192. Романюк А. С. Общая характеристика группы упражнений по развитию умений англоязычного спонтанного эмоционально-окрашенного неофициального общения / А. С. Романюк // Universum : психология и образование. – 2014. – № 4 (5). [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://7universum.com/ru/psy/archive/item/1212>

193. Романюк А. С. Психологические механизмы порождения англоязычной разговорной речи / А. С. Романюк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету, 2013. – Вип. 7 – С. 55–60.
194. Романюк А.С. Синтаксические особенности англоязычной разговорной речи / А.С. Романюк // Міжнародна науково-практична конференція “Актуальні проблеми педагогіки та психології”. – Львів: ГО “Львівська педагогічна спільнота”, 2013. – С. 96–99.
195. Романюк А. С. Фонетические особенности устной англоязычной разговорной речи / А. С. Романюк // Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету : [збірник]. – Одеса : Міжнародний гуманітарний університет, 2014. – № 21. – Ч. 1. – С. 221-224.
196. Романюк А. С. English Conversational Course for the Students of Humanitarian Faculties : [учеб. пособие] / А. С. Романюк, Р. Ю. Мартынова. – Одесса : Издатель Букаев Вадим Викторович, 2013. – 184 с.
197. Романюк А. С. Аналіз методів навчання сучасного англомовного розмовного мовлення в сучасній педагогічній теорії та практиці особливостей / А. С. Романюк // Наука і освіта. – 2014. – № 1 – С. 134–139.
198. Романюк А. С. Процес оволодіння англомовним розмовним мовленням з урахуванням його лексичних особливостей / А. С. Романюк // Наука і освіта. – 2013. – № 5 – С. 70–73.
199. Романюк А. С. Процес оволодіння англомовним розмовним мовленням з урахуванням його граматичних особливостей / А. С. Романюк // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка. – 2013. – № 2 – С. 111–116.
200. Романюк А. С. Загальна характеристика вправ щодо набуття знань лінгвістичного матеріалу, вибраного з автентичних художніх творів / А. С. Романюк // Наукові записки Тернопільського національного

- педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка. – 2014. – № 1. – С. 148-153.
201. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2009. – 713 с.
202. Румянцева И. М. Психология речи и лингвопедагогическая психология / И. М. Румянцева. – М. : ПЕР СЭ ; Логос, 2004. – 319 с.
203. Рыданова И. И. Основы педагогики общения / И. И. Рыданова. – Мн. : Беларус. наука, 1998. – 319 с.
204. Самойлюкевич И. В. Методика обучения профессионально направленному говорению на английском языке : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / И. В. Самойлюкевич. – К., 1990. – 24 с.
205. Сафикулиев В. А. Роль и место письменных упражнений в развитии речевых умений : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / В. А. Сафикулиев. – Баку, 1973. – 16 с.
206. Сидоренко Е. В. Методы математической обработки в психологии / Е. В. Сидоренко. – СПб. : ООО “Речь”, 2007. – 350 с.
207. Сиротинина О. Б. Русская разговорная речь : [пособие для учителя] / О. Б. Сиротинина. – М. : Просвещение, 1983. – 80 с.
208. Сирык Т. Л. Формирование и развитие умений и навыков диалогической речи на начальном этапе обучения английскому языку в средней школе : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Т. Л. Сирык. – К., 1984. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/159334.html>
209. Скалкин В. Л. Основы обучения устной иноязычной речи / В. Л. Скалкин. – М. : Русский язык, 1981. – 248 с.
210. Скаткин М. Н. Проблемы современной дидактики. – 2-е изд. / М. Н. Скаткин. – М. : Педагогика, 1984. – 95 с.
211. Скляренко Н. К. Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних мовленнєвих навичок і вмінь / Н. К. Скляренко // Іноземні мови. – 1999. – № 3. – С. 3–7.

212. Скребнев Ю. М. Основы стилистики английского языка / Ю. М. Скребнев. – М. : Астрель ; АСТ, 2003. – 221 с.
213. Смирнов А. А. Проблемы психологии памяти / А. А. Смирнов. – М. : Просвещение, 1966. – 422 с.
214. Соколов А. Н. Внутренняя речь и мышление / А. Н. Соколов. – М. : Просвещение, 1968. – 248 с.
215. Соколова М. А. Теоретическая фонетика английского языка / М. А. Соколова, К. П. Гинтовг, И. С. Тихонова. – М. : Гуманитар. центр “Владос”, 2003. – 288 с.
216. Соловьева Н. Г. Обучение устной речи в старших классах школ гуманитарного типа с использованием аутентичных культурно-страноведческих материалов : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Н. Г. Соловьёва. – Томск, 1997. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/obuchenie-ustnoi-rechi-v-starshikh-klassakh-shkol-gumanitarnogo-tipa-s-ispolzovaniem-autenti>
217. Старков А. П. Обучение устной речи / А. П. Старков. – Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. пед. ин-та, 1964. – 174 с.
218. Степанова Ж. Г. Английский язык : самые распространенные разговорные темы / Ж. Г. Степанова. – М. : АСТ ; Восток-Запад, 2007. – 160 с.
219. Тарнопольский О. Б. Методика обучения английскому языку для делового общения / О. Б. Тарнопольский, С. П. Кожушко. – К. : Ленвит, 2004. – 192 с.
220. Тарнопольский О. Б. Основы оптимизации обучения иностранному языку в неязыковом вузе : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / О. Б. Тарнопольский. – М., 1992. – 56 с.
221. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация / С. Г. Тер-Минасова. – М. : Слово, 2000. – 264 с.
222. Титова О. А. Совершенствование устно-речевых умений студентов старших курсов в процессе работы над аутентичными материалами

- периодических изданий социально-культурного содержания : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / О. А. Титова. – Тула, 2008. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.twirpx.com/file/1210865/>
223. Тихомиров О. К. Психология мышления / О. К. Тихомиров. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1984. – 272 с.
224. Уайзер Г. М. Обучение диалогической речи / Г. М. Уайзер // Очерки методики обучения устной речи на иностранных языках ; под ред. В. А. Бухбиндера. – К. : Вища школа, 1980. – С. 191–201.
225. Фастовец Р. В. Управление иноязычным общением в учебных условиях / Р. В. Фастовец // Общая методика обучения иностранным языкам : [хрестоматия] ; сост. А. А. Леонтьев. – М. : Русский язык, 1991. – С. 83–91.
226. Филонов Л. Б. Психологические аспекты установления контактов между людьми : методика контактного взаимодействия / Л. Б. Филонов. – Пушкино : НЦБИ АН СССР, 1982. – 40 с.
227. Фоломкина С. К. К проблеме отбора текстов для чтения на иностранном языке / С. К. Фоломкина // Актуальные вопросы обучения иностранным языкам в средней школе ; под ред. А. Д. Климентенко, А. А. Миролубова. – М. : Педагогика, 1973. – С. 96–113.
228. Фоломкина С. К. Обучение чтению на иностранном языке в неязыковом вузе / С. К. Фоломкина. – М. : Высшая школа, 1987. – 207 с.
229. Фресс П. Развитие экспериментальной психологии / П. Фресс, Ж. Пиаже // Экспериментальная психология. – М., 1966. – Вып. 1–2. – 27 с.
230. Харлов Г. А. Основы системного обучения иноязычному лексическому материалу при чтении текстов в неязыковом ВУЗе : автореф. дис ... докт. пед. наук : 13.00.02 / Г. А. Харлов. – Одесса, 1991. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.dissercat.com/content/osnovy->

[sistemnogo-obucheniya-inoazychnomu-leksicheskomu-materialu-pri-
chtenii-tekstov-v-ney](#)

231. Хворостин Д. В. Англо-русский словарь лингвистических терминов / Д. В. Хворостин. – Челябинск : Записки лингвиста, 2007. – 113 с.
232. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность. – 2-е изд. / Х. Хекхаузен. – СПб. : Питер; М. : Смысл, 2003. – 860 с.
233. Цетлин В. С. Реальные ситуации общения на уроке / В. С. Цетлин // Иностранные языки в школе. – 2000. – № 3. – С. 24–26.
234. Цетлин В. С. Знания, умения и навыки в обучении иностранному языку / В. С. Цетлин // Общая методика обучения иностранному языку. – М. : Русский язык, 1991. – С. 38–41.
235. Цыбина О. И. Обучение реферированию и аннотированию иноязычной литературы в неязыковом вузе : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / О. И. Цыбина. – М., 2000. – 17 с.
236. Чебыкин А. Я. Теория и методика эмоциональной регуляции учебной деятельности / А. Я. Чебыкин. – Одесса, 1999. – 158 с.
237. Чернова Г. М. Использование текстов с развёрнутой ситуацией для стимулирования группового общения на уроке французского языка / Г. М. Чернова // Иностранные языки в школе. – 1992. – № 2. – С. 18–21.
238. Чужик А. С. Использование видеофонограммы для обучения английской диалогической речи на факультетах физического воспитания педвузов : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / А. С. Чужик. – К., 1984. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.dissercat.com/content/ispolzovanie-videofonogrammy-dlya-obucheniya-angliiskoi-dialogicheskoi-rechi-na-fakultetakh>
239. Шатилов С. Ф. Методика обучения иностранным языкам в средней школе : [учеб. пособие для студентов пед. ин-тов]. – 2-е изд., дораб. – М. : Просвещение, 1986. – 223 с.
240. Шеншев Л. В. Общие моменты мышления в процессах усвоения математики и иностранного языка / Л. В. Шеншев // Вопросы психологии

- : шестой год издания ; ред. Б. М. Теплов, М. В. Соколов. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1960. – № 4. – С. 9–23.
241. Шкляева А. С. Вопросы методики преподавания иностранных языков / А. С. Шкляева. – Воронеж : Изд-во ВГПИ, 1961. – 204 с.
242. Шкуратова И. П. Самовыражение личности в общении : психология личности / И. П. Шкуратова. – М. : ЭКСМО, 2007. – С. 241–265.
243. Штульман Э. А. Основы эксперимента в методике обучения иностранным языкам / Э. А. Штульман. – Воронеж. : Изд-во Воронеж. гос. пед. ин-та, 1976. – 156 с.
244. Шярнас В. И. Очерки по лингводидактике / В. И. Шярнас. – Вильнюс : Мокслас, 1976. – 211 с.
245. Эльконин Д. Б. Психология игры / Д. Б. Эльконин. – М. : Педагогика, 1978. – 304 с.
246. Языкознание : большой энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. – М. : Большая Российская Энциклопедия, 1998. – 685 с.
247. Якобсон П. М. Эмоциональная жизнь школьника : психологический очерк / П. М. Якобсон. – М. : Просвещение, 1966. – 292 с.
248. Ahern C. If you could see me now / Cecelia Ahern. – [Harper Collins Publishers PTY Limited](http://www.harpercollins.com), 2006. – 416 p.
249. Ahern C. PS, I Love You / Cecelia Ahern. – Harper, 2004. – 528 p.
250. Allen J. P. B. Teaching the Communicative use of English / J. P. B. Allen, H. G. Widdowson // The Communicative Approach to Language Teaching, Oxford, Oxford Univ. Press, 1981. – P. 122–142.
251. Allen M. Teaching English with video / M. Allen // Video applications in ELT. – Pergamon Press, 1983. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.teachingenglish.org.uk/article/video-young-learners-1>
252. Andersen P. B. The Syntax of Texts and the Syntax of Actions / P. B. Andersen // Pragmalinguistics : Theory and Practice. – The Hague : Mouton Publishers, 1979. – P. 283–330.

253. Babu A. R. Teaching Spoken English for Non-native Students: Problems, Solutions and Techniques / A. Ramesh Babu // India's first weekly ELT eNewsletter. – Volume II, Issue#60. – 2010. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://eltweekly.com/ELTWeekly_Issue_60.pdf
254. Bald W.-D. Some Functions of Yes and No in Conversation / W.-D. Bald // Studies in English Linguistics for Randolph Quirk. London and New York : Longman, 1980. – P. 178–191.
255. Barker L. Communication / D. Barker, L. Barker. – New Jersey : Englewood Cliffs, 1993. – 481 p.
256. Baym N. K. Agreements and disagreements in computer-mediated discussion in Research on Language and Social Interaction / N. K. Baym. – Vol. 29 – 1996. – P. 315–345.
257. Biber D. Corpus linguistics. Investigating Language Structure and Use / D. Biber, S. Conrad, R. Reppen. – Cambridge University Press, 2006–2007. – 300 p.
258. Biber D. Longman Student Grammar of Spoken and Written English / Douglas Biber, Susan Conrad, Geoffrey Leech. – Longman, 2006. – 496 p.
259. Breen M. P. Authenticity in the language classroom / M. P. Breen. – Applied Linguistics, Vol.6. – 1985. – P. 60–70.
260. Brown G. Listening to Spoken English / G. Brown. – London : Longman, 1977. – 175 p.
261. Brown G. The Language Teacher's Role in the Communicative Syllabus / G. Brown // Spoken Language : British Studies in Applied Linguistics. – Edinburgh, 1985. – P. 3–14.
262. Brown P., Levinson S. Universal in Language Usage: Politeness Phenomena / P. Brown, S. Levinson // Strategies in Social Interaction. Cambridge Papers in Social Anthropology. – 1978. – № 8. – P. 56–289.
263. Carter R. A. Ten Criteria for a Spoken Grammar / R. A. Carter, M. McCarthy // New Perspectives on Grammar Teaching in Second Language Classrooms. Mahwah, NJ : Lawrence Erlbaum Associates, 2001. – P. 51–75.

[Электронный ресурс]. – Режим доступа:
http://www.cambridge.org/us/esl/?ite_locale

264. Chafe W. The relation between written and spoken language in Annual Review of Anthropology / W. Chafe, D. Tannen. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.grammatics.com/lexi_con/lexis-text/attitude/иATTreferences.html
265. Chafe W. L. Integration and Involvement in Speaking, Writing and Oral Literature / W. L. Chafe // Spoken and Written Language. Norwood, New Jersey : Able Publishing Corporation, 1982. – P. 35–53.
266. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment (CEFR). [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Cadre1_en.asp
267. Cooper W. Syntax and Speech / W. E. Cooper, J. Paccia-Cooper. – Cambridge (Mass.) : Harvard University Press, 1980. – P. 90–127.
268. Coulthard M., Brazil D. Exchange Structure / M. Coulthard, D. Brazil // Advances in Spoken Discourse Analysis. – London and New York, 1992. – P. 50–78.
269. Crystal D. A Dictionary of Linguistics and Phonetics / D. Crystal. – Blackwell Publishers, 1997. – 426 p.
270. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of Language / D. Crystal. – Cambridge University Press, 1991. – 472 p.
271. Curme G. O. English Grammar : The Principles and Practice of English Grammar Applied to Present-day Usage / G. O. Curme. – New York : Barnes & Noble, 1973. – 308 p.
272. Deller S. Using the mother tongue (Making the most of the learner's language) / S. Deller, M. Rinvoluceri. – London : Delta publishing, 2002. – 95 p.
273. Dobson J. M. Effective Techniques for English Conversation Groups / J. M. Dobson. – Rowley / Mass : Newbury House Publishers, 1974. – 137 p.

274. Dubin F. Facilitating Language Learning: A Guidebook for ESL/EFL Teacher / F. Dubin, E. Olshtain. – New York : McGraw-Hill International Book Company, 1977. – 249 p.
275. Engkent L. P. Real People Don't Talk Like Book : Teaching Colloquial English / L. P. Engkent // TESL Canada Journal. – Volume 3. – Special Issue, 1986. – P. 225–234.
276. Fielding H. Bridget Jones's diary / Helen Fielding. – Picador, 1997. – 157 p.
277. Francis G. Analysing Everyday Conversation / G. Francis, S. Hunston // Advances in Spoken Discourse Analysis. – London and New York, 1992. – P. 123–161.
278. Golden J. Reading in the dark: using film as a tool in the English classroom / J. Golden. – National Council of Teachers of English, 2001. – 175 p.
279. Goodwin C. Conversational Organization: Interaction Between Speakers and Hearers / C. Goodwin. – London : Academic Press, 1981. – 195 p.
280. Green A. A Beginner's Guide to the Internet in the Foreign Language Classroom on the World Wide Web / A. Green // Foreign Language Annals. – Vol.30. – 1997 – P. 253–264.
281. Hockett Ch. F. A Course in Modern Linguistics / Ch. F. Hockett. – New York : Macmillan, 1958. – 621 p.
282. Hoeren Sie mal. Uebungen zum Hoerverstaendnis /von Claudia Huemmler und Eduard von Jan/ Ismanig: Hueber, 1988. - 96 S.
283. Kastner U. Feies Schreiben in der Fremdsprache: Prozesse und ihre Didaktik; Untersuchung zur Textproduktion im fremdsprachlichen Deutschunterricht auf dem Hintergrund neuropsychologischer Theorien. – Bochum: AKS – Verlag, 1997. – 265 S.
284. Kinsella S. Can you keep a secret? / Sophie Kinsella. – Dell, 2005. – 416 p.
285. Kinsella S. Confessions of a shopaholic / Sophie Kinsella. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://read-online-ebooks.blogspot.com/2009/05/confessions-of-shopaholic-by-sophie.html>

286. Krijgsman A. Lernerautonomie im Fremdsprachenunterricht / Krijgsman A. // ИНОЗЕМ. МОВИ. – 1998. - № 1. – С. 36-39.
287. Larsen R. J. Moods as sources of stimulation: Relationships between personality and desired mood states / R. J. Larsen // Personality and Individual Differences, 1995. – № 18. – P. 321–329.
288. Laver J. Linguistic Routines and Politeness in Greeting and Patting / J. Laver // Conversational Routine. – Paris : Mouton Publishers. The Hague, 1981. – P. 289–303.
289. Leech G. A Communicative Grammar of English / R. R. Quirk, S. Greenbaum, G. Leech, J. Svartvik. – London : Longman Group Ltd., 1975. – P. 169–182.
290. Leech G. Principles of Pragmatics / G. Leech. – UK : Longman, 1983. – 167 p.
291. Lier L. Interaction in the Language Curriculum. Awareness, Autonomy and Authenticity / L. Lier. – London, 1996. – 156 p.
292. Littlewood W. T. Communicative Language Teaching : an Introduction / W. T. Littlewood. – Cambridge, 1981. – 243 p.
293. Loeschmann M. Wie notwendig ist die Adaptation kuenstlerischer Texte? // Deutsch als Fremdsprache. – Herder-Institut. Am Herder Institut Universität Leipzig, 1979. – N 1. – S. 6-9.
294. McLaughlin M. Conversation : How Talk Is Organized / M. McLaughlin. London : Sage Publications, 1984. – 295 p.
295. Miguel B. English Language Teaching. [Phonology : features of connected speech](#) / B. Miguel. – October, 28th, 2008. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://miguelbengoa.com/elt/?p=714>
296. Mugglestone P. Es ist nichts heilig zu authentischen Materialien / P. Mugglestone. – Zielsprache Englisch. Stauffenburg Verlag, 1996. – № 3. – P. 15–19.
297. O'Connor J. Intonation of colloquial English; a practical handbook / J. O'Connor, G. F. Arnold. – London : Longmans, 1961. – 270 p.

298. O'Neill R. Strangers in Venice or What is authentic English? / R. O'Neill // Zielsprache Englisch. – Stauffenburg Verlag, 1996. – № 2. – P. 17–21.
299. Ramsey G. Die Frage der Authentizität / G. Ramsey // Zielsprache Englisch. – Stauffenburg Verlag, 1996. – № 3. – P. 22–25.
300. Rennison L. Away laughing on a fast camel / L. Rennison. – HarperCollins Publishers Ltd., 2004. – 276 p.
301. Rennison L. Love is many trousered thing / L. Rennison. – Harper Collins Publishers Ltd., 2007. – 265 p.
302. Rover C. Authentizität um jeden Preis? / C. Rover // Zielsprache Englisch. – Stauffenburg Verlag, 1996. – № 4. – P. 7–11.
303. Sacks H. Lectures on Conversation / H. Sacks. – Vol. 2. – Oxford : Blackwell, 1992. – 580 p.
304. Soars J. New Headway. Student's Book. Intermediate / J. Soars, L. Soars. – Oxford University Press. – Oxford, 1996. – 144 p.
305. Sperber D. Relevance : Communication and Cognition / D. Sperber, D. Wilson. – Oxford : Black well, 1996. – 326 p.
306. Spoken English Learned Quickly. Instructor's Guide. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.FreeEnglishNow.com
307. Stiles W. B. Describing Talk: A Taxonomy of Verbal Response Modes / W. B. Stiles. – London : Sage publications, 1992. – 237 p.
308. Summerfield E. Crossing Cultures through Film / E. Summerfield. – 1993. – 213 p.
309. Tarone E. Developing Strategic Competence in a Second Language / E. Tarone // Spoken Language : British Studies in Applied Linguistics. – Edinburgh, 1985. – P. 15–27.
310. Taylor T. Analysing Conversation / T. Taylor, D. Cameron. – Oxford : Pergamon Press, 1988. – 165 p.
311. Wilkins H. Computer talk : long-distance conversations by computer / H. Wilkins // Written Communication. – 1991. – Vol. 8 (1). – P. 56–78.

312. Yates S. J. Oral and written linguistic aspects of computer conferencing / S. J. Yates. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.grammatics.com/lexi_con/lexis-ext/attitude/ATReferences.html

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Приклади розмовних мовних явищ, вибраних з автентичних художніх творів

Тема 1. “Знайомство” / “Getting acquainted”

<i>“Can you keep a secret?” Sophie Kinsella (pp. 259–262)</i>		
1.	Hi there!	Привіт усім!
2.	Everyone, this is...	Народ, це....
3.	Oh, dear!	О, Боже!
4.	(Oh), well...	(О), ну...
5.	never mind	не турбуйся
6.	These things happen.	Так буває.
7.	That’s a shame! / What a shame!	Як шкода!
8.	Sorry, everyone.	Вибачте!
9.	Let me guess.	Дозволь вгадаю.
10.	You must be...	Ти, мабуть, ...
11.	(That’s) right!	Це (правильно).
12.	Spot on!	Вгадав! В яблучко!
13.	kind of	типу
14.	You know...	Знаєш...
15.	nice to meet...	приємно познайомитися...
16.	So, ...	Отже, ...
17.	In a way.	Певною мірою.
18.	You could put it like that.	Можна вважати і так.
19.	Still, I’m sure	Все-таки, я впевнена...
20.	Oh, (my) God.	О, Боже мій!
21.	Gosh!	Ну і ну! Ось так!
22.	such a...	такий...
23.	bookish	відірваний від життя

24.	Don't you think (so)?	Хіба не так?
25.	I am going to kill ...	Я зараз вб'ю...
26.	I'm doing OK.	У мене все в порядку.
27.	Oh, no/yes!	О, ні/так!
28.	Really...?	Правда...?
29.	I won't take "no" for an answer.	Я не приймаю відповіді "ні".
30.	that's truly kind	це дуже люб'язно
31.	Is that so?	Невже?
32.	to start from scratch	почати з нуля
33.	I have no idea.	Я поняття не маю.
34.	I'm telling you...	Кажу ж тобі...
35.	the top guy	головний
36.	to be impressed	перебувати під враженням
37.	to put in a good word for someone	Замовити слово про когось

Тема 2. "На роботі" / "At work"

<i>"Can you keep a secret?" Sophie Kinsella (pp. 367–371)</i>		
1.	Morning, ...!	Доброго ранку, ...!
2.	Oh, ha ha-di-ha.	О, ха-ха-ха!
3.	Actually, ...	Взагалі-то/ насправді, ...
4.	a guffaw	регіт
5.	with a flourish	з розмаху / широким жестом
6.	Ready ...?	Готова ...?
7.	By the way, ...	До речі / Між іншим, ...
8.	What on earth...?	Що ж... ?
9.	But as it happens...	Але, якщо це вже сталося...
10.	It is bloody inspired!	О, це вражає!
11.	The ad worked?	Реклама спрацювала?
12.	I mean—excellent!	Тобто – відмінно!
13.	It is a bit of a gamble.	Це якась авантюра.
14.	I simply felt that...	Я лише подумала, що...
15.	it's time to ...	прийшов час...
16.	to fly a few kites	закидати вудочки
17.	Hang on a minute.	Повиси хвилинку / Почекай.
18.	Sure!	Ну, звичайно! / Обов'язково!
19.	Wait a minute!	Хвилинку!
20.	That was my idea!	Це була моя ідея!
21.	I don't really remember ...	Я точно не пам'ятаю...
22.	to slip out	вирватися (про слово)
23.	to axe	скоротити (виробництво)
24.	to stock up	запасатися (про товари)
25.	Well, ... there you go.	Ну, ... таке життя.
26.	That is sheer bloody genius.	Ну, ти справжній геній!
27.	That's what you said.	Ось що ви сказали.
28.	You are one of the most ... one of the most ... people I've ever ...	Ти одна з найбільш ... одна з найбільш ... людей я коли-небудь ...
29.	Is that a yes?	Це означає "так"?
30.	Oh, for God's sake.	О, заради Бога!
31.	All right!	Добре! Гарзд!

32.	to have a promotion	піти на підвищення
-----	---------------------	--------------------

Тема 3. “Перебування поза домом” / “Pastime / Going out”

<i>“Can you keep a secret?” Sophie Kinsella (pp. 231–233)</i>		
1.	Calm down.	Заспокойся.
2.	Sorry.	Прости.
3.	It takes a while.	Доводиться чекати.
4.	No problem!	Домовилися! Жодних проблем! Не питання!
5.	Looks great!	Виглядає на відмінно!
6.	a buzz	кайф / плітка
7.	Wonderful to meet you!	Радий познайомитися!
8.	Could we have a table for two?	Можна нам столик на двох?
9.	sweetheart	миленька
10.	a private party	приватна вечірка
11.	You ever meet him?	Ти коли-небудь зустрічалася з ним?
12.	I’m not sure.	Я не впевнена.
13.	Thanks!	Спасибі!
14.	Congratulations.	Поздоровляю.
15.	I hope...	Надіюся...
16.	to go well	налагоджується
17.	darling	дорога
18.	to call in advance...	телефонувати завчасно...
19.	Sounds good!	Звучить добре!
20.	a grim pub	похмурий паб
21.	a date	побачення
22.	Right!	Гарно!
23.	a grotty takeaway place	бридка забігайлівка
24.	to grab a taxi	спіймати таксі
25.	to head back to town	поїхати назад у місто
26.	to fuff about	вештатися
27.	It’s all my fault.	Це все моя провина.
28.	How about...?	Як щодо...?
29.	I’ll save something.	Я притримаю.
30.	the grandest, poshest restaurant in the world	найбільш чудовий і розкішний ресторан у світі
31.	I don’t believe...	Аж не віриться...
32.	Come on!	Давай!
33.	Your good health!	За твоє здоров’я!
34.	Cheers!	Ура! Будемо здорові!
35.	to take a sip	Випити ковток чогось
36.	it’s yummy	смакота / пальчики оближеш
37.	with a kick	з міцним запахом

Тема 4. “Дозвілля та інтереси” / “Hobby and interests”

<i>“Can you keep a secret” Sophie Kinsella (pp. 99–100)</i>		
1.	to chat	теревенити
2.	it’s like	начебто
3.	(not) to dare ...	(не) рішитися
4.	How on earth ...?	Яким же чином...?
5.	a fly-on-the-wall documentary	реаліті шоу
6.	to feel completely exhausted.	почувати себе повністю знесиленим
7.	Please, don’t mind me.	Будь ласка, не звертайте на мене увагу.
8.	under the sun	на тому світі
9.	Fascinating stuff!	Просто супер! Захоплююче!
10.	to play for time	відтягувати час
11.	to babble away	базікати / розпинатися
12.	It was really extremely.	Це дійсно було екстремально.
13.	Shut up!	Заткнися!
14.	a stupid show-off	дурненька хвастуха
15.	What am I going to say?	Що є мені сказати?
16.	Anyway, ...	У будь-якому разі, ...
17.	sheer bad luck	повний крах
18.	I can still impress him.	Я все ще можу справити на нього враження.

Тема 5. “Любов і відносини” / “Love and relations”

<i>“If you could see me now?” Cecilia Ahern (pp. 376–379)</i>		
1.	I’d love to!	Із задоволенням!
2.	Remember...?	Пам’ятаєш...?
3.	I told you this would happen.	Я казав тобі, що це відбудеться.
4.	Mmm...	Ммм...
5.	something like that	щось типу цього
6.	You don’t need me anymore.	Я тобі більше не потрібен.
7.	to figure out	прикинути
8.	not that different to...	не так і відрізняється від...
9.	Life is made up of meetings and partings.	Життя складається із зустрічей і розлук.
10.	No matter	Неважливо
11.	I’m so glad I met you	Я такий радий, що зустрів тебе.
12.	I’ll thank my lucky stars for that.	Я вдячний долі за це.
13.	I think...	Думаю...
14.	I wished for you all of my life.	Я мріяв про тебе все своє життя.
15.	to have so much fun	так весело
16.	Please understand.	Будь ласка, зрозумій.
17.	I loved you the moment I saw you.	Я покохав тебе відтоді, як побачив.
18.	I will always love you.	Я завжди буду любити тебе.

Тема 6. "Товариські стосунки" / "Friendship"

<i>"Love is a many trousered thing" Louise Rennison (pp. 171–173)</i>		
1.	s'laters	скорочено "See you later!" – "Бувай!"
2.	a gig	тусовка
3.	a guy	хлопець
4.	cool	класний, крутий
5.	a bit awkward	трохи незручно
6.	and so on	і т. д.
7.	to mumble	бурмотіти
8.	Yeah.	Так.
9.	to have 'the talk'	побалакати
10.	a bro	брат
11.	to take the bull by the legs	взяти бика за роги
12.	Shut up!	Стули пельку!
13.	to work out	вирішити
14.	more or less	так чи інакше
15.	the besty pal	кращий друг
16.	a ramble	маячня
17.	giddy	легковажний
18.	a snot dancing	сопливі танці
19.	a proper relationship	справжні відносини
20.	to blow your horn	хвалитися
21.	a hollow sham	пусте місце
22.	miz	скорочено "miz" від "miserable"; сумний, вбогий, нещасний
23.	to hang around	тинятися (без діла)
24.	a goosegog	третій лишній
25.	whilst	у той час як
26.	to break the news	повідомити погані відомості
27.	to snog	цілуватися та обніматися
28.	a sort of	щось на зразок
29.	pervy	викривлений

Тема 7. "Подорож" / "Travelling"

<i>"Love is a many trousered thing" Louise Rennison (pp. 74–75)</i>		
1.	I am definitely...	Я, безумовно,...
2.	beyond a shadow of a doubt	без жодних сумнівів
3.	the camping trip	турпохід
4.	Never and also NO.	Ні і ще раз ні.
5.	a gang	тусовка
6.	to have the ditherspaz	поїхав дах
7.	to pop along to see someone	заскочити в гості до когось
8.	to be in charge of the ladies' area of things	добре розбиратися в усіх цих жіночих штучках
9.	Like what?	Наприклад?
10.	Excellent idea!	Блискуча ідея!
11.	ace	крутий
12.	to catch up with you	порівнятися з тобою

13.	Uh-huh...	Ага...
14.	to say stuff	говорити дурниці
15.	to start talking rubbish	починати говорити маячню
16.	Why are you doing an impression of...?	Чому ти справляєш враження...?

Тема 8. “Відносини в сім’ї” / “Family relationships”

<i>“Can you keep a secret?” Sophie Kinsella (pp. 342–343)</i>		
1.	It’s really strange.	Це дійсно дивно.
2.	It might be fun!	Це має бути весело!
3.	You don’t have to, of course, if you’ve got other plans.	Ти не повинна, звичайно, якщо в тебе є інші плани.
4.	I really would	Я дійсно із задоволенням.
5.	But... but what about...	Але... але як стосовно...
6.	I can’t even bring myself to	Я навіть не можу змусити себе
7.	I’m going to cry.	Мені здається, я зараз заплачу.
8.	That is to say/which is to say	Тобто
9.	What I’m trying to say	То, що я намагаюся сказати
10.	The fact of the matter	Справа в тому
11.	Oh, just tell	О, просто скажи
12.	for once in your bloody life	хоч раз в своєму житті
13.	Oh, Jesus!	О, Ісусе!
14.	You see, ...	Бачиш, ...

Тема 9. “Життя підлітків” / “Teens’ life”

<i>“Love is a many trousered thing” Louise Rennison (pp. 45–48)</i>		
1.	the rest of my life	все життя, що залишилося
2.	a cockerel	забіяка, шибеник (про юнака)
3.	to make a big deal	роздмухувати проблему
4.	red-faced	червонощокий
5.	Who cares what I look like at ...?	Кого хвилює, як я буду виглядати в ... років?
6.	the twilight zone of life	останні деньки життя
7.	unstable	неврівноважений
8.	to scavenge around	тинятися в пошуках
9.	Blimey!	Щоб я провалився!
10.	peckish	голодний
11.	to be honest	чесне слово
12.	to moan on	скиглити
13.	Where does she get all this rudeness from?	Де вона набралася всього цього хамства?
14.	How bloody ridiculous is that?	Дідько, як це безглуздо / по-дурному!
15.	a mad bloke	пришелепкуватий тип
16.	an unreasonably mad	необґрунтовано пришелепкуватий

Тема 10. “Телефонна розмова” / “Speaking on the phone”

<i>“Love is a many trousered thing” Louise Rennison (pp. 31–32)</i>		
1.	to exercise patience	Проявити терпіння
2.	It’s me. (2)	Це я. (2)
3.	Don’t start	Не починай
4.	to put the phone down 2	покласти слухавку
5.	Byeeee.	Бувай.
6.	Damn.	Тьху ти.
7.	Thank goodness!	Слава Богу!
8.	to bother someone	набридай комусь
9.	to stuff	наповнювати рот (їжею)
10.	a gob	рот
11.	a torture	катування
12.	to give in	здаватися

ДОДАТОК Б*Таблиця Б.1*

Комбінація мовних явищ, які мають бути засвоєні на рецептивному і репродуктивному рівнях з романів “Away laughing on a fast camel” і “Love is many trousered thing” Louise Rennison, “Confessions of a shopaholic” Sophie Kinsella

№ п/п	Комбінування мовних одиниць на рівні речень, які говорять герої творів (із зазначенням сторінки їх вживання у творах)	Переклад

<i>Louise Rennison “Away laughing on a fast camel”</i> Тема спілкування героїв творів: Informal talks at work		
1.	Georgia: “So, how are things? ”. (p. 29)	Ну, як поживаєш?
2.	Georgia: “... Never mind the security problems, never mind the fact that she’d be able to do far fewer engagements...”. (p. 29)	“ Не бери в голову проблеми безпеки, не кажучи про те, що вона могла би виконувати значно менше зобов’язань...”.
3.	Mrs Nicolson: “She could travel by tube, every so often , couldn’t she? These people need to learn about real life”. (p. 29)	“Вона могла би мандрувати на метро, час від часу , правда? Ці люди повинні дізнатися про реальне життя...”.
4.	Mrs. Nicolson: “Have you made the coffee? Chop chop , darling!”. (p. 30)	“Ти зробила кофе? Швидко-швидко , дорогенька!”
5.	Georgia: “He has a saying for every subject under the sun ”. (p. 31)	“У нього була приказка на кожний випадок, можливий на тому світі ”.
6.	Georgia: “I feel sorry for him and turn it over to look at the price, thinking if it’s a five ”. (p. 32)	“Мені його шкода і перевернути це, щоб поглянути на ціну, надіючись, а раптом це п’ятка ”.
7.	Georgia: “I’ll buy it. But it’s eighty quid! ”. (p. 32)	“Я куплю його, але воно коштує 80 фунтів! ”
8.	Georgia: “I show the price and she pulls a little face ”. (p. 32)	“Я показала ціну і вона скривилася ”.
9.	Georgia: “And at his words, I freeze ”. (p. 32)	“І після його слів я впала в ступор ”.
10.	Georgia: “Martin has this way of always making me feel guilty, I don’t know why”. (p. 33)	“Мартин завжди домагається того, що примушує мене відчувати себе винною, і я не знаю чому”.
11.	Georgia: “ Gosh... ”. (p. 33)	“ Ну і ну! ”
12.	Georgia: “How fab ”. (p. 33)	“ Як класно! ”
13.	Martin: “Becky, wait there. Back in two ticks ”. (p. 33)	“Бекі, почекай тут. Я миттю ”.
14.	Georgia: “But how on earth can I say that?”. (p. 34)	“Але як я можу сказати це?”
15.	Georgia: “Now everything I say sounds like some saucy double entendre ”. (p. 34)	“Зараз усе, що я сказала, звучить як зухвала двозначність ”.
16.	Martin: “Thought you might cast your eye over this...”. (p. 34)	“Думав, що ти могла би поглянути на це ”.
17.	Martin: “It’s a letter making some kind of special offer if investors switch to this new fund”. (p. 34)	“Це лист, що робить якісь особливі пропозиції, якщо інвестори переметнуться на цей новий фонд”.
18.	Georgia: “I run my eye over the piece of paper in what I hope looks like a knowledgeable fashion and nod several times”. (p. 34)	“Я переглянула листок паперу й надіялася, що добре розбираюся в моді, і кивнула головою кілька разів”.
19.	Georgia: “Hmm. But wasn’t there something else? ... but it’s gone. I’ve probably got it wrong , anyway”. (p. 35)	“Гмм. Чи не було там ще чогось? ... але воно щезло. Я, напевно, помилилася , так чи інакше”.
20.	Georgia: “She still acted like she’d made it	“Вона все ще діяла, начебто почала з

	from scratch , from her own recipe". (p. 35)	чистого листка , за її власним рецептом".
21.	Georgia: "I've suggested, casually, that we all go and watch telly ". (p. 35)	"Я запропонувала, ненароком, що ми можемо піти подивитися телик ".
22.	Georgia: " In a matter of minutes , it's all going to happen. I cannot wait". (p. 35)	" За лічені хвилини все почнеться. Я не можу чекати".
23.	Georgia: "...so by now, we're grinding to a bit of a halt... " (p. 36)	"...ну, тепер, пора би трохи притихнути... "
24.	Georgia: "I can kind of communicate with the balls through the screen". (p. 37)	"Я можу, як би , спілкуватися з кульками через екран".
25.	Georgia: "Sitting here silently on the sofa, I feel as though I'm in a fly-on-the-wall documentary about myself". (p. 37)	"Сидячи тут тихо на дивані, я відчуваю, ніби під пильним наглядом в документальному фільмі про мене".
Louise Rennison "Love is many trousered thing"		
Тема спілкування героїв творів: Getting acquainted		
26.	Masimo: "Oh, this is so embarrassing. He is trying to talk to us like we are all mates ". (p. 120)	"О, це так незручно. Він намагається говорити з нами. ніби ми всі друзі ".
27.	Mr. Nicolson: "So have you got a motor, then, Mas?". (p. 120)	"Ну, і чи є в тебе тачка , Мас?"
28.	Georgia: "Mas... Oh my God , he was calling him Mas!!!". (p. 120)	"Мас... О, Боже , він назвав його Мас!"
29.	Georgia: "Do you want to, er, go and sit outside for a bit ?" (p. 120)	"Ви хочете, вийти і посидіти на вулиці трохи ?"
30.	Georgia: "And chat ?" (p. 120)	"І побалакати?"
31.	Georgia: "My worst fears were realized – Josh was dressed as a drag queen ". (p. 120)	"Мої найгірші побоювання справдилися – Джош був одягнутий як трансвестит ".
32.	Georgia: "Libby was very cross as well". (p. 120)	"Лібі була, крім того, дуже розгніваною".
33.	Libby: "Don't be cheeky , young lady". (p. 120)	"Не будь наглою , юна леді".
34.	Georgia: "Quickly, let's get out of here". (p. 120)	"Швидко, валимо звідси! "
35.	Georgia: "M and D couldn't spy on us from the house". (p. 120)	"М і Д не могли простежити за нами з дому".
36.	Georgia: "...you saying you're free for me, and then I was carrying the horns... " (p. 120)	Ти говориш, що вільна для відносин зі мною, а потім я стаю рогоносцем... ".
37.	Georgia: "I just went a bit mad ". (p. 120)	"Я збожеволіла".
38.	Georgia: "I am melting , I am melting!!! ". (p. 120)	"Я завмираю від щастя, я завмираю від щастя!!!".
Sophie Kinsella "Confessions of a shopaholic"		
Тема спілкування героїв творів: Phone conversation		
39.	Becky: "What is this drivel I'm coming out with?" (p. 56)	"Що це за маячня, я йду?"
40.	Tarquin: "I'm sure you'd get back into it,"	"Я впевнений, що ви би вернулися",

	says Tarquin, gazing at me. “Have you ever hunted?”. (p. 56)	говорить Тарквіній, розглядаючи мене. “Ви коли-небудь полювали?”.
41.	Suze: “Shall we have a titchy before we go?”. (p. 56)	“Давайте вип’ємо по маленькій перед тим як піти?”
42.	Becky: “If we have actually got any champagne, apart from the dregs of the half bottle we drank for breakfast...”. (p. 56)	“Чи є в нас, насправді, якесь шампанське, крім тих залишків, які ми пили на сніданку...”.
43.	Becky: “No one,” I say, and force a bright smile . I don’t want to spoil Suze’s birthday with my stupid problem”. (p. 56)	“Жоден” я сказала і витиснула з себе усмішку . Я не хочу зіпсувати день народження Сьюз моєю дурною проблемою”.
44.	Becky: “Firmly I tell myself not to panic – these people are human– and take a big breath ”. (p. 56)	“Твердо кажу я собі не панікуй – це усього лише люди, розслабся і наберись терпіння ”.
45.	Becky: “Much more fun,” I gabble , trying to head her away from the phone”. (p. 57)	“Набагато веселіше”, я пробурмотіла , намагаючись відтягнути її від телефону”.
46.	Becky: “Or, even better change the number. Go ex-directory ”. (p. 57)	“Або, навіть краще, змінити номер. Сховай номер телефону ”.
47.	Becky: “Of course, Erica Parnell will have thought we were cut off by a fault on the line or something”. (p. 57)	“Звичайно, Еріка Парнелл подумає, що ми були роз’єднані через несправність лінії чи щось подібне”.

Таблиця Б.2

Можливий варіант розмови на тему “Працевлаштування”

Приклад діалогу українською мовою	Переклад діалогу англійською мовою
– О, привіт, друже! Як твої справи? Не очікував побачити тут братка. Ну що, як там твоя роботонька?	– Ah, hi, man! How are things? All right? Blast! Didn’t expect to see bro in these streets. So, what’s up with the job?
– Та, нормально, братику. Я й не чекав, що ці зануди приймуть такого крутого хлопця, як я. Немає ж нікого крутішого за мене в цілому світі.	– It’s ok, bro. I didn’t expect these blinkered will accept such a cracking guy as me! There is no one better than me under the sun.
– Як класно! Та й такому малому, як ти, просто не могли відмовити! Розкажи детальніше! Я знаю, що з документами у тебе були якісь нелади і ти боявся, що може погано закінчиться, але, як я розумію, все минулось і ти знову на висоті.	– How fab! Yup! They couldn’t refuse such a chap as you! Come on, tell me the details! I know, there was kinda mess with some documents and you shrank that everything would be teenie-weenie but as I see everything’s turned out and you are up to par!

<p>– Все вірно, друже. Ти, як завжди, в темі. Вчора я ще не знав, яку роботу собі візьму, але хотілось побільше грошей. І зараз я майже на мазі.</p>	<p>– That’s right, mate! You’re in the swim as always. Yesterday I didn’t know which chase I would grab, but I still wanted much more greenback. And now almost the goose hangs high!</p>
<p>– Ну і ну! Ти один клюнув на їх пропозицію чи там ще хтось був?</p>	<p>– Gosh! Did only you nod their proposal or there was anyone else?</p>
<p>– Та повно народу було. Але я виявився кращим від усіх разом взятих. Нашептав їм лапші і вони купилися. З документами дійсно був напруг, але я миттю викрутився. Загалом, друже, все супер-пупер, тому що тепер я водій. Ти ж знаєш, я завжди добиваюся свого.</p>	<p>– There was chock-a-block with people! But I was found the best of them all. I pulled the wool over their eyes and they swallowed. There was a real short with the documents but I came unscrewed in two ticks. On the whole, dude, everything’s super-duper ‘cause now I’m a driver. You ought to know, I always have my way.</p>
<p>– Крутий ти! Красава!</p>	<p>– Tough guy! Attaboy!</p>
<p>– І це ще не все, друже. За тебе я теж замовив словечко. Приходь завтра, братку, о сьомій до мене. Якщо ти їм підійдеш, це буде круто.</p>	<p>– And that’s not all, buddy! I put in a word for you, too! Come to my place at seven tomorrow, bro. If you do for them, everything will be cool for you, too.</p>
<p>– Спасибі, брате, але в мене наразі нема часу мазатися. Зараз проблеми з предками, тож мені треба трохи притихнути і може почати навіть усе з чистого аркуша. Дідько, та ти ж нічого не знаєш! Який же я дурень!</p>	<p>– Thanks, bro but I have no time to soil my hands yet. There are some problems with the fossils now, so I have to grind to a bit of a halt and even make everything from scratch. Damn it, you know nothing! I’m such a fool!</p>
<p>– І що там таке? Давай колись!</p>	<p>– What’s up? Unbosom.</p>
<p>– Це щодо роботи. Дружище, в мене є робота! Ну, майже! Вона майже у мене в кишені! Батя бере мене в свою контору і я буду під пильним наглядом. Але бере за однієї умови.</p>	<p>– That’s all about work. Dude, I have a job. Almost have. It’s almost in a bag for me! Gaffer accepts me to his office and I’ll be a fly-on-the-wall. But accepts on one condition.</p>
<p>– О, Боже! Що за умова?</p>	<p>– Oh my god! It’s enough to drive me crazy! What condition?</p>
<p>– Наберися терпіння! Ти будеш зараз згоряти від сміху.</p>	<p>– Take a big breath! You’ll burst out laughing.</p>
<p>– Не тягни! Тому, що я починаю злитися і божеволіти.</p>	<p>– Come on! ‘Cause I’m getting cross and going mad.</p>
<p>– Справа в тому, що я типу повинен півроку ішачити на нього безплатно, ніби на стажуванні і бла-бла-бла.</p>	<p>– The thing is that I have to sweat his guts out for half a year for free kind of in-depth and blah-blah-blah.</p>
<p>– Оце так поворот! Не вірю своїм вухам!</p>	<p>– Crikey! Holy cow! That’s really rough!</p>

Це реально екстремально!	
– Та не піднімай ти шумиху! Я тобі все це кажу, бо ти нормальний мужик. Так що допоможи краще порадою.	– Knock it off! I leak it to you, cause you're not a bad buddy. So you'd better help me with advice.
– Хіба ти божевільний, щоби на таке згодитися! Ми ж не покидьки.	– You're cranky if you agree with it! We're not dregs .
– Добре, забудь. Будь певен – погоджуся. Гроші мені зараз потрібні як інколи.	– Okay, forget it. Be sure, I'll accept. I need loot now more than ever!
– Це ти не тупи і припини кривитись! Я пропоную нормальну роботоньку, а ти гальмуєш! Розкинь гарненько мозками і приходь завтра до мене. Кращої ти ніде не знайдеш!	– Hey, don't blunt and stop pulling a little face . I offer not a bad job and you're a drag ! Think over it and come tomorrow to my place. You won't find it anywhere!
– Гаразд, друже. Ти такий нахабний. Вмієш грузити. До завтра, приятелю!	– Ok, buddy. You're so cheeky . You can ramble on. See you tomorrow, man!
– Добре, не бери в голову! Бувай, братику!	– Ok, never mind ! Bye, bro.

ДОДАТОК В

Таблиця В.1

Приклади розмовного стилю мовлення для вираження основних емоційних станів людини із

творів 1–2

Емоційний стан	Термінологічна сутність	Приклади розмовного стилю мовлення для вираження емоцій (із зазначенням номера твору і сторінки в ньому)	
		англійською мовою	українською мовою
Байдужість	Невразливість	“Well I don't care who it was.” (1 – p. 137) “Cancel it. Whatever she has to say, I don't care.” (2 – p. 170)	“Що ж, мені однаково, хто це був”. “Скасовуйте це. Щоб вона не сказала, мені однаково”.
Сором	Збентеження, усвідомлення поганого вчинку	“Oh!” I say, feeling a pang of guilt. ‘Er, yes. That was ... such a shame.’ (1 – p. 106)	“О!”. Я говорю, переживаючи докори сумління. “Е-е, так. Це була ... така ганьба”.
Інтерес	Бажання глибше взнати всупереч перешкодам	‘I suppose it is quite an interesting story.’ (1 – p. 88)	“Я передбачаю, що це доволі цікава історія”.

Провина	Винуватість, зумовлена порушенням морального обов'язку	'You're right,' I admit, shamefacedly. 'Oh God, I'm really, really sorry about everything that happened.' (1 – p. 397)	“Ви праві”, я визнаю, боязко. “О, Боже, я дуже, дуже шкодую про все, що сталося”.
Паніка	Масове явище, психологічний стан, спричинений загрозливим впливом зовнішніх умов, почуттям страху і прагненням уникнути небезпечної ситуації	'OK. Just think rationally. There's no need to panic. Nothing's going to happen tonight.' (1 – p. 391) 'My heart stopped beating; I swear I felt it stop. I took deep breaths and tried not to panic.' (2 – p. 369)	“Добре. тільки подумай раціонально. Нема підстав для паніки. Нічого не відбудеться сьогодні увечері”. “Моє серце перестало битися, і я клянусь, що відчував, що воно зупиниться. Я глибоко вдихнув і спробував не панікувати”.
Образа	Стан, зумовлений несправедливим ставленням, невдачею	– Sorry. Sorry. You must be feeling very hurt. – Yes. I am. I'm feeling hurt. And angry. And embarrassed. (1 – p. 306)	– Вибач, будь ласка. Вибач. Тобі, мабуть, дуже образливо. – Так. Мені образливо. Я злий і розгублений.
Здивування	Емоційна реакція, наприклад: “Що це таке” – від несподіваного, дивовижного, незрозумілого	'Well, surprise, surprise, let me just faint with shock!'. (1 – p. 316) 'Wow, that's fabulous, sounds like a blast. You know I really do love the banter we have in this office.' (2 – p. 91)	“Що ж, сюрприз так сюрприз, зараз зомлію від шоку!”. “Нічого собі, чудово це, звучить як вибух. Знаєте, я дійсно люблю стеб у нас в цьому офісі”.
Мрія	Вид уяви, що полягає у створенні образу бажаного майбутнього	'No! I just had a dream. Just one, stupid dream.' (1 – p. 312) 'And by the way, wishing and dreaming doesn't mean concentrating on what you don't have, it's positive thinking that encourages hoping and believing, not whinging and moaning.' (2 – p. 58)	“Ні! У мене просто була мрія. Тільки одна, нерозумна мрія”. “І, до речі, бажання і мрії не означають концентрацію на тому, чого у вас нема, це позитивне мислення, що запалює надію і віру, а не скиглення і стогін”.
Надія	Почуття очікування радісного, сприятливого чи позбавлення від неблагополучного	'I hope so.' (1 – p.230) 'I hope he won't stay. For a boy of only six years of age, he snores awfully loud.' (2 – p. 151)	“Я надіюся на це”. “Я сподіваюся, що він не залишиться. Хлопчику лише шість років, він хропе жахливо голосно”.

Настрій	Загальний емоційний стан людини, який забарвлює всі її переживання	‘Maybe something awful has happened but he doesn’t want to ruin the mood. Just try talking to him. Share his worries!’. (1–p. 201)	“Може бути, щось жахливе сталося, але він не хоче псувати настрої. Спробуй поговорити с ним. Поспівпереживай!”.
Задоволення	Приємний стан емоційного комфорту	– It’s great! Really! – I’m very glad to hear it. (1 – p. 76)	– Чудово! Правда! – Радий це чути!
Гумор	Об’єктивна властивість деяких речей, явищ або ситуацій мати в собі комічне і спричиняти в людей сміх	‘Oh, ha ha-di-ha. So, so funny.’ (1 – p. 367) ‘You should put an end to this cruel and bizarre joke.’ (2 – p. 396)	“Ой, ха-ха-ха. Це так, так смішно”. “Ви повинні покласти край цьому жорстокому і дивному жарту”.
Просвітлення	Вища форма ясності свідомості, що забезпечує максимальний прояв творчих мислення і діяльності	‘Look, here’s an idea.’ (1 – p. 63) ‘Hold on a minute, Opal, maybe there is a way you can. I have an idea.’ (2 – p. 347)	“Погляньте, в мене ідея”. “Почекай хвилинку, Опал, може є спосіб і ти зможеш. У мене є ідея”.
Радість	Задоволеність від успіху чи удачі	– It’s ... amazing, I manage at last. Absolutely fantastic! – That’s great. ‘You’re so clever. – Oh, I just enjoy it. (1 – p. 64)	– Дивовижно, я нарешті справилася. Просто фантастика! – Це круто! Ти така розумничка. – О, я просто насолоджуюся цим.
Сумнів	Невпевненість у своїх діях	‘I’m not sure. I just ... don’t think it’s something I could do.’ (1 – p. 335) ‘Emma, I get the feeling that you weren’t always totally honest with me in our relationship.’ (1 –p. 396) ‘Oh! All these new rules. They were making me doubt my abilities as a best friend. They were beyond me, laws that I wasn’t comfortable with at all.’ (2 – p. 314)	“Я не впевнений. Я просто ... не думаю, що це те, що я зміг би зробити”. “Емма, в мене таке відчуття, що ти не завжди була повністю чесною із мною в наших стосунках”. “О! Ці нові правила. Вони примушували мене сумніватися в моїх якостях як кращого друга. Вони були вище мене і законів, які мене не влаштовували”.

Розчарування	Незадоволеність через те, що щось не відбулося	‘I feel like crying with disappointment. I just don’t understand it. It was going so well. We were getting on so fantastically. What went wrong?’. (1 – p. 200) ‘Exactly! But it’s not what I want, it’s what they want.’ (2 – p. 176)	“Мені хочеться кричати від розчарування. Я просто не розумію цього. Все було так прекрасно. Що сталося?” “Саме так! Але це не те, що я хочу, це те, що вони хочуть”.
--------------	--	--	---

ДОДАТОК Д

Оригінал тексту уривка з художнього твору

“Can you keep a secret?” Sophie Kinsella

It’s really strange. But it almost feels as though we’re seeing each other properly for the first time in years. As though we’re seeing each other and saying hello and kind of ... starting again.

‘We were wondering what you thought about taking a little holiday next year,’ says Mum. ‘With us.’

‘Just ... us?’ I say, looking around the table.

‘Just the three of us, we thought.’ She gives me a tentative smile. ‘It might be fun! You don’t have to, of course, if you’ve got other plans.’

‘No! I’d like to!’ I say quickly. ‘I really would. But ... but what about’ .... I can’t even bring myself to say Kerry’s name. There’s a tiny silence, during which Mum and Dad look at each other, and then away again.

‘Kerry sends her love, of course!’ says Mum brightly, as though she’s changing the subject completely. She clears her throat.

‘You know, she thought she might visit Hong Kong next year. Visit her father. She hasn’t seen him for at least five years, and maybe it’s time they ... had some time together.’

‘Right,’ I say dazedly. ‘Good idea.’ I can’t believe this. Everything’s changed. It’s as if the entire family has been thrown up in the air and has fallen down in different positions, and nothing’s like it was before.

‘We feel, Emma,’ says Dad, and stops. ‘We feel ... that perhaps we haven’t

been ... that perhaps we haven't always noticed...' He breaks off and rubs his nose vigorously.

'Cappuccino,' says the waiter, planting a cup in front of me. 'Filter coffee, cappuccino... coffee cake ... lemon cake ... chocolate –'

'Thank you!' interrupts Mum. 'Thank you so much. I think we can manage from here.' The waiter disappears again, and she looks at me.

'Emma, what we want to say is ... we're very proud of you.' Oh God. Oh God, I think I'm going to cry.

'Right,' I manage.

'And we... That is to say, we both—your mother and I – We've always ... and always will...' He pauses, breathing rather hard. I don't quite dare say anything.

'What I'm trying to say, Emma,' he starts again. 'As I'm sure you ... as I'm sure we all ... which is to say.' He stops again, and wipes his perspiring face with a napkin.

'The fact of the matter is that ... is that ...'

'Oh, just tell your daughter you love her, Brian, for once in your bloody life!' cries Mum.

'I... I... love you, Emma!' says Dad in a choked-up voice. 'Oh Jesus.' He brushes roughly at his eye.

'I love you too, Dad,' I say, my throat tight. 'And you, Mum.'

'You see!' says Mum, dabbing at her eye. 'I knew it wasn't a mistake to come!'

'You know ... we're all sacred links in the eternal circle of life,' I say with a sudden swell of emotion.

'What?' Both my parents look at me blankly.

'Er, never mind. Doesn't matter.' I release my hand, take a sip of cappuccino, and look up.

ДОДАТОК Е

**Слова і вирази розмовного жанру, вибрані з трьох художніх творів:
 “Can you keep a secret?” Sophie Kinsella, “Love is a many trousered thing”
 Louise Rennison, “If you could see me now” Cecelia Ahern**

згідно з тематикою розмовного мовлення

1. Bookish. 2. Don't you think (so)? 3. Er (m)... . 4. Everyone, this is... . 5. Gosh! 6. Hi there! 7. I am going to kill... . 8. I have no idea. 9. I won't take no for an answer. 10. I'm doing OK. 11. I'm telling you... . 12. In a way. 13. Is that so? 14. Kind of. 15. Let me guess. 16. Never mind. 17. Nice to meet... . 18. Oh, dear! 19. Oh, (my) God. 20. Oh, no/yes! 21. (Oh), well... . 22. (Not) really. 23. So, ... 24. Sorry, everyone. 25. Spot on! 26. Still, I'm sure. 27. Such a... . 28. That's a shame! / What a shame! 29. (That's) right! 30. That's truly kind. 31. The top guy. 32. These things happen. 33. To be impressed. 34. To put in a good word for someone. 35. To start from scratch. 36. What did he (I, you ...) say? 37. What? 38. You could put it like that. 39. You know... . 40. You must be ... . 41. A guffaw. 42. Actually, ... 43. All right! 44. But as it happens... . 45. By the way, ... 46. Hang on a minute. 47. I don't really remember... . 48. I mean—excellent! 49. I simply felt that... . 50. Is that a yes? 51. It is a bit of a gamble. 52. It is bloody inspired! 53. It's time to ... . 54. Maybe... . 55. Morning, ...! 56. Oh, for God's sake. 57. Oh, ha ha-di-ha. 58. Ready...? 59. So, so funny. 60. Sure! 61. That is sheer bloody genius. 62. That's my idea! 63. That's what you said. 64. The ad worked? 65. To axe. 66. To fly a few kites. 67. To have a promotion. 68. To slip out. 69. To stock up. 70. Wait a minute! 71. Well, ... there you go. 72. What on earth...? 73. With a flourish. 74. You are one of the most ... one of the most ... people I've ever... . 75. A buzz. 76. A date. 77. A grim pub. 78. A grotty takeaway place. 79. A private party. 80. Calm down. 81. Cheers! 82. Come on! 83. Congratulations. 84. Could we have a table for two? 85. Darling. 86. How about ...? 87. I don't/can't believe ... . 88. I hope ... 89. I'll save something. 90. I'm not sure. 91. It takes a while. 92. It's all my fault. 93. It's yummy. 94. Looks great! 95. No problem! 96. OK. 97. Sorry. 98. (Sounds) good! 99. Sweetheart. 100. (Oh) Thanks! 101. The grandest, poshest restaurant in the world. 102. To call in advance... . 103. To faff about. 104. (Not) to go well. 105. To grab a taxi. 106. To head back to town. 107. To take a sip. 108. With a kick. 109. Wonderful to meet you! 110. You ever meet him? 111. Your

good health! 112. (Not) to dare... . 113. A fly-on-the-wall documentary. 114. A stupid show-off. 115. Anyway, ... 116. Fascinating stuff! 117. How on earth...? 118. I can still impress him. 119. It is really extremely. 120. It's (not) like... . 121. Please, don't mind me. 122. Sheer bad luck. 123. Shut up! 124. To babble away. 125. To chat. 126. To feel completely exhausted. 127. To play for time. 128. Under the sun. 129. What am I going to say? 130. I loved you the moment I saw you. 131. I told you this would happen. 132. I will always love you. 133. I wished for you all of my life. 134. I'd love/like to! 135. I'll thank my lucky stars for that. 136. I (don't) think... . 137. I'm so glad I met you. 138. Life is made up of meetings and partings. 139. Mmm... . 140. Doesn't / No matter. 141. Not that different to... . 142. Please understand. 143. Remember...? 144. Like that. 145. To figure out. 146. To have so much fun. 147. You don't need me anymore. 148. A bit awkward. 149. A bro. 150. A gig. 151. A gooselog. 152. A guy. 153. A hollow sham. 154. A proper relationship. 155. A ramble. 156. A snot dancing. 157. A sort of. 158. And so on. 159. Cool. 160. Giddy. 161. Miz. 162. More or less. 163. Pervy. 164. S'laters. 165. Shut up! 166. The besty pal. 167. To blow your horn. 168. To break the news. 169. To hang around. 170. To have 'the talk'. 171. To mumble. 172. To snog. 173. To take the bull by the legs. 174. To work out. 175. Whilst. 176. Yeah. 177. I am definitely... . 178. Beyond a shadow of a doubt. 179. The camping trip. 180. Never and also NO. 181. A gang. 182. To have the ditherspaz. 183. To pop along to see someone. 184. To be in charge of the ladies' area of things. 185. Like what? 186. Excellent (good) idea! 187. Ace. 189. To catch up with you. 190. Uh-huh. 191. To say stuff. 192. To start talking rubbish. 193. Why are you doing an impression of...? 194. But ... but what about... . 195. For once in your bloody life. 196. I can't even bring myself to. 197. I really would. 198. I'm going to cry. 199. It might be fun! 200. It's really strange. 201. Oh, Jesus! 202. Oh, just tell. 203. That is to say/which is to say. 204. The fact of the matter. 205. What I'm trying to say. 206. You don't have to, of course, if you've got other plans. 207. You see, ... 208. A cockerel. 209. A mad bloke. 210. An unreasonably mad. 211. Blimey! 212. How bloody ridiculous is that? 213. Puckish. 214. Red-faced. 215. The rest of my life. 216. The twilight zone of life. 217. To be honest. 218. To make a big deal. 219. To moan on. 220. To scavenge around. 221. Unstable. 222. Where does she get all this rudeness from? 223. Who cares what I look like at...? 224. A torture. 225. Byeeee. 226. Damn. 227. Don't start. 228. To

stuff. 229. A gob. 230. It's me. 231. Thank goodness! 232. To bother someone. 233. To exercise patience. 234. To give in. 235. To put the phone down.

ДОДАТОК Ж

Приклади діалогів, метою яких є навчити рецептивного сприйняття

розмовного мовлення за різними темами

б) люди, які зустрілися і познайомилися на конференції:

Henry: Hi! Are you going to take part in this conference?

Michael: Yeah.

Henry: Have you come from Ukraine or from Germany?

Michael: Ukraine... Germany... Hush! I'm trying to concentrate.

Henry: Oh, I see... But maybe you want to, er, go and sit outside for a bit?... And chat?

Michael: Some blah, blah, blah about a such-and-such that wastes our time in getting to the point... Well, I don't think it's a good idea!

Henry: Good idea? It's a brilliant idea. It's very boring to sit here and wait, cause the conference starts in 2 hours.

Michael: Oh, Jesus, and in a matter of hours, it's all going to start ... so by now, we're grinding to a bit of a halt... You see, I should take a big breath, cause it's very important event in my life.

Henry: Really! It's OK!.. but I didn't expect to meet here such a blinkered guy as you!

Michael: What's up, man? Don't be so cheeky, cause I'm getting cross.

Henry: Ok, see you!

Michael: Bye!

Questions:

1. Who of the fellows was going to take part in the conference?
2. Why didn't Michael like the idea to go for a chat?
3. Were both of them going to spend a good time before the conference started?
4. What were the two interlocutors' aims for the conference?
5. Why did Henry leave?

в) люди, які обговорюють поточні справи на роботі:

David: Hi, buddy! How are things?

John: Hi! It's OK, man.

David: Have you done the project?

John: We've got plenty of time – what's all the hurry?

David: But... er ... do you remember the project should be ready in time. So, we'll have to hurry otherwise we'll lose the job.

John: Hmm... I didn't want to tell you, but yesterday my cat spilt the coffee all down my keyboard and I had to make it from scratch.

David: Oh, my God! You must be joking! I can't believe this! If boss finds out about it, we're dead!

John: Knock it off! Now almost the goose hangs high! In fact, I'm always streets ahead of the rest of our colleagues at doing projects. On the whole, dude, everything's super-duper 'cause now the project's almost finished. You ought to know, I always have my way, easy-peasy.

David: Great! Tough guy!

Questions:

1. Had the fellows done the project before they met?
2. Why did David want the guys to get the project ready as soon as possible?
3. What did John's cat do with his keyboard?
4. Who of the fellows was sure about the results of their work?
5. Did John persuade David to lay back (припинити нервувати / заспокоїтися)?

2) люди, які діляться враженнями про літній відпочинок:

Tom: Hi, buddy! Haven't seen you for ages! Where have you been?

Mark: I've been to London, cause my fossils live there and, what's more, they are proud that our capital is one of the best and oldest cities in the world.

Tom: Really? And have you walked through the main square of London?

Mark: Yeah! Well... like it or not, Trafalgar Square is one of the nerve-centres of London. Trafalgar Square is a landmark in central London enjoyed by Londoners and all visitors alike...

London's Trafalgar Square is the junction of some of the busiest streets in London: The Strand, The Mall, Whitehall and Charing Cross Road... er ... so it can be said that Trafalgar Square is the heart from which the beat is emitted to all the Londoners. And you know, crowds of people visit Trafalgar Square every day ... and ... it's chock-a-block of tourists, blah-blah-blah.... By the way, you may see all my photos on ... on Facebook.

Tom: How fab! Yup! Come on, tell me the details about your holidays!

Mark: Oh, well, I was almost constantly in detention and my hair didn't go right and in a matter of minutes, my mum's going to come home so I have to do the housework ... and I'll.... I'll catch you later.

Tom: Well then, bye for now.

Questions:

1. Did the guys speak about their friends?
2. Why did Mark go to London?
3. How did Mark describe Trafalgar Square?
4. What else did he tell Tom?
5. Were the boys going to see each other no more?

д) люди, які обговорюють зроблені ними в магазині покупки:

Kimberly: Oh, look at you; you look so cool in this new dress!

Sophie: Really? I've bought it on sale. There was a 50% discount.

Kimberly: Wow!... Lucky you are!

Sophie: And you know, I've bought red shoes on sale, too. So, I'll be ready for the party in two ticks... By the way, are you ready for the party?

Kimberly: Ready? Me?... Nope....!

Sophie: Hmm... Why not?... What's up?

Kimberly: Cause I'm so fat and while I was trying on the dress I've chosen everybody was gazing at me and laughing.... Oh, I think I'm going to cry....

Sophie: Oh, come on, I can't believe this... Never mind... They're idiots! Let's go there together again and I'll help you to find a good dress.

Kimberly: That's a great idea! Let's call Helen and see if she can come too.

Questions:

1. Where were the girls going to (go)?
2. What did Sophie buy on sale?
3. Were both of the girls ready for the party?
4. What were they going to put on?
5. Did Kimberly refuse to go to the party first last and all the time (остаточно і безповоротно)?

е) люди, які розмовляють про здоров'я своїх близьких:

Lucy: Why didn't you come to the concert yesterday?

Anna: I'm so... so sorry, but my son had a terrible stomachache yesterday and... about 6 p. m. I measured his temperature and it was very high.

Lucy: But... but what about the doctor? Did you call him?

Anna: Of course, our family doctor said that my son must have eaten something which wasn't fresh.

Lucy: Really? What was it? Did you find it out?

Anna: Hmm... Well, I don't know... We were at the children's birthday party at the café and maybe he ate something there....

Lucy: Did the Doctor prescribe some pills, tablets or a course of antibiotics?

Anna: Yeah, he told us to cut down on salty and fatty foods, what is more, all the family should do it and, of course, follow a low-fat and balanced diet and blah, blah, blah and, in the same vain, yada-yada-yada.

Lucy: Oh, but it's cool ... and you'll keep fit ... as it's said: it's just what the doctor ordered.

Anna: Yeah, right.

Lucy: Well, how is your son today? Is he OK?

Anna: Yeah, everything is fine ... absolutely!!!

Questions:

1. Why didn't Anna come to the concert?
2. Did she go to the children's birthday party instead of going to the concert?
3. What happened to her son?
4. What did the family doctor prescribe?
5. Did her son recover?

ДОДАТОК З

Запитання до діалогів 2–6, які характеризують особистісні якості співрозмовника

Questions to Dialogue 2:

1. Was Henry cheeky and disrespectful?
2. What was Michael's reaction to Henry's offer to drink a cup of coffee and have a chat?
3. Was Henry glad to hear Michael's refuse? What were his responses?

Questions to Dialogue 3:

1. What was David's reaction when he learnt the situation concerning finishing the project?
2. Was John sincere? Did he tell David the truth?
3. What words showed that John was a little bit confident?

Questions to Dialogue 4:

1. Was Mark insincere talking to Tom? How can we understand it from the text?
2. Can Mark be described as a dull boy?
3. Tom was disparaging, wasn't he? What made us guess it?

Questions to Dialogue 5:

1. Were the girls sincere speaking about their appearance?
2. How can we describe the girls' attitude towards each other?
3. How do we know that Sophie is a polite and tactful girl?

Questions to Dialogue 6:

1. Was Lucy benevolent talking to Anna?
2. Did she ask Anna about her son's health in a considerate and diplomatic way?
3. Can we characterize Lucy's words as insulting ones? Why do you think so?

ДОДАТОК К

Таблиця К.1

**Таблиця повторень кожного з явищ, які вивчаються,
у тематично розширених діалогах**

№ п/п	Мовні явища	D1	D2	D3	D4
Знайомство					
1.	bookish	1	-	1	-
2.	Don't you think?	1	-	1	-
3.	Er ...	4	2	-	3
4.	Everyone, this is....	-	-	-	-
5.	Gosh!	2	1	1	1
6.	Hi there!	-	-	-	2
7.	I am going to kill ...	-	-	-	1
8.	I ... have no idea.	1	-	-	1
9.	I'm doing OK.	1	-	-	1
10.	I'm impressed.	1	-	-	1
11.	I'm telling you...	1	1	-	1
12.	In a way.	1	-	-	1
13.	Is that so?	2	1	-	-
14.	I won't take no for an answer.	1	1	-	1
15.	kind of	1	-	1	-
16.	Let me guess.	1	1	1	1
17.	never mind	2	1	-	-
18.	nice to meet...	1	-	1	1
19.	Oh, dear!	1	-	-	1
20.	Oh, God.	1	1	-	3
21.	Oh, no/ yes!	1	1	-	1
22.	Oh, well...	3	2	1	-
23.	Really.../ Really?	3	3	2	1
24.	So, ...	2	2	2	1
25.	Sorry, everyone.	-	-	1	1
26.	Spot on!	1	1	-	-
27.	Still, I'm sure	1	-	-	-
28.	such a ...	1	-	-	2
29.	That's a shame! / What a shame!	1	1	-	-
30.	That's right! / Right!	1	-	-	3
31.	that's truly kind	1	1	-	1
32.	These things happen.	1	1	-	1
33.	the top guy	2	-	1	-
34.	to put in a good word for someone	1	-	-	1
35.	to start from scratch	1	-	1	-
36.	Well, ...	2	6	1	3
37.	What?	1	-	-	1
38.	What did one say?	1	-	-	1
39.	You could put it like that.	1	-	-	1
40.	You know...	3	2	1	2
41.	You must be ...	2	1	1	-
На роботі					
42.	Actually, ...	-	1	1	1
43.	a guffaw	-	-	1	-
44.	All right!	-	1	1	1
45.	But as it happens...	-	1	1	1

46.	By the way, ...	-	1	1	2
47.	Hang on a minute.	-	-	-	-
48.	I don't really remember	-	1	-	-
49.	I mean—excellent!	-	1	1	-
50.	I simply felt that ...	-	1	-	1
51.	Is that a yes?	-	1	-	1
52.	it is a bit of a gamble	-	1	1	1
53.	It is bloody inspired!	-	1	1	-
54.	it's time to ...	-	1	-	1
55.	Maybe, ...	-	1	-	3
56.	Morning, ...!	-	-	1	-
57.	Oh, for God's sake.	-	1	-	1
58.	Oh, ha ha-di-ha.	-	1	1	2
59.	Ready ....?	-	1	-	-
60.	So, so funny.	-	1	1	-
61.	Sure!	-	1	1	1
62.	That is sheer bloody genius.	-	-	1	1
63.	That was my idea!	-	-	-	1
64.	That's what you said.	-	-	-	-
65.	The ad worked?	-	-	-	-
66.	to axe	-	-	-	-
67.	to fly a few kites	-	-	-	1
68.	to have a promotion.	-	-	-	1
69.	to slip out	-	-	-	1
70.	to stock up	-	-	-	-
71.	Wait a minute!	-	-	1	3
72.	Well ... there you go.	-	1	-	1
73.	What on earth ...?	-	-	-	-
74.	with a flourish	-	-	-	-
75.	You are one of the most ... one of the most ... people I've ever	-	1	1	-
Перебування поза домом					
76.	a buzz	-	-	1	-
77.	a date	-	-	2	1
78.	a grotty takeaway place	-	-	1	-
79.	a private party	-	-	1	-
80.	Calm down.	-	-	1	1
81.	Cheers!	-	-	1	-
82.	Come on!	-	-	1	6
83.	Congratulations.	-	-	1	1
84.	Could we have a table for two?	-	-	1	-
85.	darling	-	-	1	-
86.	How about ....?	-	-	1	1
87.	I don't believe ...	-	-	2	1
88.	I hope ...	-	-	1	1
89.	I ... I'm not sure.	-	-	-	1
90.	I'll save something.	-	-	-	-
91.	It's all my fault.	-	-	-	-

92.	it's yummy	-	-	-	-
93.	It takes a while	-	-	1	-
94.	kind of ...	-	-	1	-
95.	Looks great!	-	-	1	-
96.	No problem!	-	-	1	-
97.	Oh, my God.	-	-	1	-
98.	OK.	-	-	2	7
99.	Right!	-	-	1	1
100.	Sorry.	-	-	1	2
101.	Sounds good!	-	-	1	-
102.	sweetheart	-	-	1	-
103.	Thanks!	-	-	1	1
104.	the grandest, poshest restaurant in the world	-	-	1	-
105.	the grimmest pub	-	-	1	-
106.	to call in advance	-	-	1	1
107.	to fuff about	-	-	1	-
108.	to go well	-	-	-	1
109.	to head back to town	-	-	1	-
110.	to just grab a taxi.	-	-	1	-
111.	to take a sip	-	-	-	1
112.	with a kick	-	-	-	-
113.	Wonderful to meet you!	-	-	1	2
114.	You ever meet him?	-	-	-	1
115.	Your good health!	-	-	1	-
Дозвілля та інтереси					
116.	a fly-on-the-wall documentary	-	-	-	1
117.	Ah.	-	-	-	1
118.	Anyway, ...	-	-	-	1
119.	a stupid show-off	-	-	-	1
120.	Fascinating stuff!	-	-	-	1
121.	How on earth...?	-	-	-	1
122.	I can still impress him.	-	-	-	1
123.	it's like	-	-	-	1
124.	It was really ... extremely.	-	-	-	1
125.	(not) to dare...	-	-	-	1
126.	Please, don't mind me.	-	-	-	1
127.	sheer bad luck	-	-	-	1
128.	Shut up!	-	-	-	1
129.	to babble away	-	-	-	1
130.	to chat	-	-	-	1
131.	to feel completely exhausted.	-	-	-	1
132.	to play for time	-	-	-	1
133.	Um...	-	-	-	2
134.	under the sun	-	-	-	2

135.	What am I going to say?	-	-	-	1
------	-------------------------	---	---	---	---

ДОДАТОК Л.1

Вирази розмовного мовлення згідно з розмовними темами:

**“Getting acquainted”, “At work”, “Pastime/Going out”,
“Interests and Hobbies”, “Family relations”**

Першою темою були наступні:

1. *Gosh!* – Ну й ну! 2. *Jeepers-creepers!* – Оце так! 3. *That is truly kind* – Це дуже люб'язно. 4. Nice to meet – Приємно познайомитись. 5. *Razzle – dazzle* – Шахрайство. 6. *You are a cunning fox!* – Ти хитра лисиця! 7. Are you out of your mind? – Ти маєш розум? 8. I am telling you – Кажу ж. 9. *Are you nuts?* – Ти що, зовсім не думаєш головою? 10. *Get it?* – Розумієш? 11. In other words – Інакше кажучи. 12. Oh, no! – О, ні! 13. Did I get you right? – Я тебе правильно зрозумів? 14. Is that so? – Це дійсно так? 15. *Spot on!* – Вгадав! 16. Don't get upset – Не засмучуйся. 17. To take offence – Образитися. 18. *These things happen* – Так буває. 19. You know – Знаєш. 20. I want to make sure – Я хочу переконатися. 21. *Stop being a bozo!* – Припини свою клоунаду. 22. *In every sense of the word* – У повному смислі слова. 23. Oh, well ... – О, ну ... . 24. *But supposing this what then?* – Ну, припустимо це, і що тоді? 25. I am going to kill you! – Я зараз тебе вб'ю! 26. I have no idea – Поняття не маю. 27. So... – Отже, ... 28. *Start from scratch* – Почати з нуля. 29. Don't you think so? – Ти так не думаєш? 30. *She can't use her noodle.* – Вона трохи з привітом.

Другою темою були наступні:

1. Actually, ... – Взагалі-то / насправді, ... 2. All right! – Добре! Гарно! 3. By the way, ... – До речі / Між іншим, ... 4. I mean – excellent! – В смислі – відмінно! 5. *It is bloody inspired!* – Це дуже вражає! 6. It's time to ... – Прийшов час ... . 7. May be ... – Може бути ... . 8. *Oh, for God's sake.* – О, заради Бога! 9. Ready...? – Готовий(а) ...? 10. Sure! – Звичайно ж! / Без зайвих слів! 11. That was my idea! – Це була моя ідея! 12. *To axe* – Скоротити (виробництво). 13. *To fly a few kites* – Закидати вудочки / Прощупати ґрунт. 14. *To have a promotion* – Отримати підвищення. 15. Wait a minute! – Хвилиночку! 16. You are one of the most ... people I've ever ... – Ти один з найбільш ... людей, яких я

коли-небудь зустрічав. 17. *Most likely* – *Найімовірніше*. 8. I figure it's the least I can do. – Думаю, це найменше, що я можу зробити. 19. Don't mention it! – Не варто дякувати! 20. Can you be more specific? – Що Ви маєте на увазі? / Що Ви хочете цим сказати? 21. The question now is ...? – Питання зараз у тому ...? 22. *To be aware of* – *Бути в курсі*. 23. To come into one's head – Приходить в голову. 24. *To listen to reason* – *Прислухатися до голосу розуму*. 25. *Fuddy-duddy* – Людина з відсталими поглядами; консерватор. 26. *Helter-skelter* – Плутанина, метушня. 27. *To act in cold blood* – Холоднокрівно діяти. 28. *To be terrified* – *Бути заляканим*. 29. *He's go getter, he'll go places* – Цей хлопець пробивний, він далеко піде.

Третьою темою були наступні:

1. Sweetheart – Миленька. 2. It's the grandest, poshest restaurant in the world – Це найбільш розкішний ресторан у світі. 3. Darling – Дорогий(а). 4. Date – Побачення. 5. To call in advance – Зателефонувати завчасно. 6. Looks great! – Виглядає чудово! 7. It's yummy – Це дуже смачно. 8. Calm down! – Заспокойся, не гарячкуй! 9. *To take a sip* – Зробити ковток. 10. *With a kick* – З терпким присмаком. 11. Your good health! – За твоє здоров'я! 12. Cheers! – Будьмо! 13. Sounds good! – Звучить надзвичайно! 14. *To grab a taxi* – Взяти таксі. 15. *To head back to town* – Відправитися назад у місто. 16. *I'm not such a dupe you think me to be* – Я не такий простак, як ти думаєш. 17. *Namby-ramby* – Сентиментальний. 18. To collect one's thoughts – Зібратися з думками. 19. *To keep the lid on* – Зберегти в таємниці. 20. *To keep it in mind* – *Зарубати собі на носі; пам'ятати*. 21. No fooling? – Ти серйозно? Без жартів? 22. *Either way* – *Так чи інакше*. 23. *To get a line on* – *Прощупати ґрунт*. 24. To play with fire – Гратися з вогнем. 25. *Mind your own business*. – *Займатися своєю справою*. 26. *Nothing much* – Нічого особливого. 27. *Are you getting the picture?* – Ти розумієш у чому справа? 28. *That's where the trouble lies!* – *Ось в чому справа!* 29. To make sure – Бути впевненим. 30. *I'm innocent as a babe unborn* – Я невинний як немовля. 31. *Forgive me, please, I meant well!* – *Прости мене, будь ласка, я хотів якнайкраще!*

Четвертою темою були наступні:

1. Anyway – У будь-якому разі. 2. Don't mind me! – Не звертайте на мене уваги! 3. Fascinating stuff! – Просто супер! Захоплююче! 4. How on earth? – Яким же чином? 5. It doesn't matter! – Неважливо! 6. It was really extremely – Це було реально екстремально. 7. It's like – Неначе. 8. Just in case – Про всяк випадок. 9. So what? – Ну і що тепер? 10. To chat – Базікати. 11. To feel completely exhausted – Почувати себе повністю безсилим. 12. To keep doing something – Продовжувати робити що-небудь. 13. To play for time – Відтягувати час. 14. To poke your nose into something – Совати свого носа в що-небудь / Проявляти зайвий інтерес. 15. To skim – Побіжно проглядати. 16. As a rule – Як правило. 17. Chill out! – Охолонь! 18. Coming along? – Підеш зі мною? 19. Fixed idea – Нав'язлива ідея. 20. For a change – Для різноманіття. 21. For real – Серйозно. 22. It'll serve you right! – Це буде тобі на користь! 23. Okey-dokey – Добре. 24. Surprisingly – Як недивно. 25. That explains it! – Це все пояснює! 26. To bring somebody to one's senses – Навести на розум. 27. To keep you up to date – Тримати в курсі. 28. To no end – Крайнє. 29. What gave you that idea? – Що навело тебе на цю думку? 30. What's the use of? – Навіщо?

П'ятою темою були наступні:

1. I'd love to! – Із задоволенням! 2. I loved you the moment I saw you. – Я полюбив тебе відтоді, як побачив. 3. I will always love you! – Я завжди буду любити тебе! 4. No matter! – Неважливо! 5. Sensual – Чуттєвий. 6. Something like that – Щось типу цього. 7. The start of a new day – Початок нового життя. 8. To crumple – Падати духом. 9. To flutter – Хвилюватися. 10. To have so much fun – Веселитися. 11. To murmur – Шепотіти. 12. To tease – Дразнити. 13. To thank one's lucky stars for that – Дякувати долі за це. 14. To wish for someone all one's life – Мріяти про когось все життя. 15. You don't need me anymore – Я тобі більше не потрібна. 16. Clear as day – Цілком зрозуміло. 17. Do you think I don't know what's been going on behind my back? – Думаєш, я не знаю, що твориться у мене за спиною? 18. Heebie-jeebies – Мурахи по шкірі. 19. He's

bananas about you! – Він за тобою з розуму сходить! 20. How do you account for being late? – Як ти можеш пояснити своє запізнення? 21. *Is that where you were?* – Так ось де ти був! 22. It's my bosom buddy – Це мій найкращий друг. 23. Rumors are flying – Ходять слухи. 24. *To break one's word* – *Порушити слово.* 25. To cast a light upon – Пролити світло. 26. To get on very well – Чудово жити в злагоді. 27. To get the feel of – Звикнути. 28. To keep one's mind off smth – Викинути з голови. 29. To put an end to – Покрасти край. 30. To slip one's mind – Вискочити з голови.

ДОДАТОК Л.2

Взірець завдання щодо виконання перекладу з англійської мови рідною мовою у процесі констатувального експерименту

<i>Вираження розмовного жанру</i>	<i>Переклад</i>
1. <i>Gosh!</i>	
2. <i>That is truly kind</i>	
3. <u>Nice to meet</u>	
4. <i>You are a cunning fox!</i>	
5. <u>Are you out of your mind?</u>	
6. <u>I am telling you</u>	
7. <i>Get it?</i>	
8. <u>In other words</u>	
9. <u>Oh, no!</u>	
10. <u>Did I get you right?</u>	
11. <u>Is that so?</u>	
12. <u>Don't get upset</u>	
13. <i>These things happen</i>	
14. <u>You know</u>	
15. <u>I want to make sure</u>	
16. <i>Stop being a bozo!</i>	
17. <i>In every sense of the word</i>	
18. <u>Oh, well...</u>	
19. <u>I am going to kill you!</u>	
20. <u>I have no idea</u>	
21. <u>So...</u>	
22. <u>Don't you think so?</u>	
23. <u>Actually, ...</u>	
24. <u>All right!</u>	
25. <u>By the way, ...</u>	
26. <u>I mean—excellent!</u>	
27. <u>It's time to...</u>	
28. <u>May be ...</u>	
29. <i>Oh, for God's sake.</i>	
30. <u>Ready...?</u>	

31. <u>Sure!</u>	
32. <u>That was my idea!</u>	
33. <i>To have a promotion</i>	
34. <u>Wait a minute!</u>	
35. <u>You are one of the most ... people I've ever ...</u>	
36. <i>Most likely</i>	
37. <u>Don't mention it!</u>	
38. <u>The question now is...?</u>	
39. <i>To be aware of</i>	
40. <u>To come into one's head</u>	
41. <i>To listen to reason</i>	
42. <i>To be terrified</i>	
43. <u>Sweetheart</u>	
44. <u>Darling</u>	
45. <u>Date</u>	
46. <u>To call in advance</u>	
47. <u>Looks great!</u>	
48. <u>It's yummy</u>	
49. <u>Calm down!</u>	
50. <u>Your good health!</u>	
51. <u>Cheers!</u>	
52. <u>Sounds good!</u>	
53. <u>To collect one's thoughts</u>	
54. <i>To keep it in mind</i>	
55. <u>No fooling?</u>	
56. <i>Either way</i>	
57. <u>To play with fire</u>	
58. <i>Mind your own business.</i>	
59. <u>To make sure</u>	
60. <i>Forgive me, please, I meant well!</i>	
61. <u>Anyway</u>	
62. <u>Don't mind me!</u>	
63. <i>How on earth?</i>	
64. <u>It doesn't matter!</u>	
65. <u>It's like</u>	
66. <i>Just in case</i>	
67. <u>So what?</u>	
68. <u>To chat</u>	
69. <i>To feel completely exhausted</i>	
70. <i>To keep doing something</i>	
71. <u>To play for time</u>	
72. <i>To poke your nose into something</i>	
73. <u>As a rule</u>	
74. <i>For real</i>	
75. <u>Okey-dokey</u>	
76. <u>That explains it!</u>	
77. <u>To no end</u>	
78. <u>What gave you that idea?</u>	
79. <u>What's the use of?</u>	
80. <u>I'd love to!</u>	

81. <i>I loved you the moment I saw you.</i>	
82. <u>I will always love you!</u>	
83. <u>No matter!</u>	
84. <u>Something like that</u>	
85. <u>To have so much fun</u>	
86. <i>To wish for someone all one's life</i>	
87. <u>You don't need me anymore.</u>	
88. <u>Clear as day</u>	
89. <i>Is that where you were?</i>	
90. <i>To break one's word</i>	
91. <u>To get on very well</u>	
92. <u>To put an end to</u>	

ДОДАТОК Л.3

**Діалоги згідно з розмовними темами:
 “Getting acquainted”, “At work”, “Pastime/Going out”,
 “Interests and Hobbies”, “Family relations”**

За першою темою:

- Jeepers-creepers! You are Mary, right? Please, take these beautiful flowers!
- That is truly kind but...
- It so nice to meet you finally! I am so happy you've agreed to meet me after three months of chat!
- Is that some kind of razzle-dazzle?
- You are a cunning fox! You thought I wouldn't recognize you without a red scarf, didn't you?
- Listen! Are you out of your mind? I am telling you...
- Would you like something to drink? We could go...
- Are you nuts? I am not your Mary! Get it? In other words you've made a mistake!
- What? Oh, no! Did I get you right? You are not Mary, aren't you? Is that so?
- Spot on!
- So... Where is Mary?
- Don't get upset but she hasn't come. These things happen.
- I don't believe you. You know... I want to make sure.
- Stop being a bozo! I am not your Mary in every sense of the word!
- Oh, well... But... suppose it's true after all. What then? Can I get you a drink?

- I am going to kill you! What would Marry think about all of this?!
- I have no idea. She can't use her noodle. So... We could start from scratch. Don't you think so? My name is...
- Gosh! Don't take offence but I understand your Mary and why she hasn't come.

За другою темою:

- Are you aware of what's happened? They move helter-skelter in the hall.
- Actually, people think you are going to axe the stuff.
- Wait a minute! I am going to choose the people who will have the promotions.
Can you be more specific, John?
- All right! By the way, it was my idea. I had flown a few kites and realized that it would improve the productivity. Firstly, it had come into my head.
- Oh, for God's sake! I am not going to appropriate your idea. It is bloody inspired! I mean – excellent! The question now is how to calm down them?
- Make them listen to the reason.
- Most likely they think that I am a fuddy-duddy or I can't use my noodle. And it seems that they are terrified.
- I'll come out and say that everything is OK! I figure it's the least I can do. And besides, it's necessary to act in cold blood.
- Sure! I fully agree with you. You are go-getter and you'll go places. You are one of the most businesslike people I've ever known. As for me, it's time to do this.
Well, ready?
- Certainly. And... thanks a lot!
- Don't mention it.

За третьою темою:

- Sweetheart, you can open your eyes now! I'm not such a dupe you think me to be! It's the grandest, poshest restaurant in the world!
- Oh, you're so namby-pamby. Darling, it's such a nice date. I just need to collect my thoughts. Probably, you called in advance to get such a good place.
- I just keep the lid on. Look! This dish looks great! I'm sure it's yummy!
- Oh, but it's with shrimps! I hate them! You must keep it in mind, John!

- No fooling? All right, Monica. Calm down, please! Let's take a sip of this champagne! I feel it's with a kick of love...
- Oh, either way, let's forget this trouble. Your good health!
- Cheers! That's splendid! Listen, Monica, recently I got a line on and heard that your grandmother had left you an enormous inheritance! Sounds good!
- John, you play with fire. Mind your own business.
- Nothing much in it. I'm just interested in... how much she left you...
- John! Are you getting the picture? That's where the trouble lies! I'm sure that all you want from me is my money!
- I'm innocent as a babe unborn, Monica! Believe me, I love you with all of my heart!
- Stop this! I'm going to grab a taxi and head back to town! And leave me alone!
- Forgive me, please, I meant well!

За четвертою темою:

- Hi, Nicole! Guess what? I was chatting with Jim last night and surprisingly... I'm going on parachuting again! It was really extremely for the first time!
- Are you for real? How on earth did it come to your mind?
- I know, it's like a fixed idea but you have no chances to bring me to my senses. I think everyone must do something extreme for a change. Anyway, if you fancy going with me, I'll keep you up to date.
- Fascinating stuff! I'd love to! It sounds better than my salsa classes. I'm thinking about giving them up.
- Who gave you that idea?
- I don't want to keep going to my dance classes because of Sally. She's always poking her nose into my business! And though I felt completely exhausted trying too hard during our last lesson, after all it was Sally who was chosen to participate in the Dance Fest contest.
- So what? I think you're a good dancer! Chill out! You'd better try something new. It'll serve you right! Coming along?

- Of course! I've already skimmed the leaflet about parachuting and I'm thrilled to no end!
- Ok, then, and don't forget to bring an extra pair of shoes with you just in case.
- What's the use of it?
- Jim lost his sneaker after landing and couldn't find it.
- Ha-ha, that explains it! But I guess I'll be frightened of heights.
- It doesn't matter. As a rule, everyone is afraid to jump for the first time, but after a while they get the feel of it.
- Oh, don't mind me.
- Here's a book about parachuting. Don't play for time to read it.
- Okey-dokey ... Thanks a lot for the book!

За н'ятою темою:

- Darling, why don't you answer my calls? Have you taken offence at me? What have I done wrong? I came to the restaurant but you were not there.
- Stop teasing me! I've been waiting for you at the restaurant for 2 hours. How do you account for being late?
- I'm sorry! I realize I had to phone you but it completely slipped my mind! I had a very important business meeting. It was at our cinema café.
- Is that where you were? Can't you understand that you've broken your word? You promised me we'd spend that evening together.
- But I couldn't cancel the meeting. It was very important for our company.
- Do you think I don't know what's been going on behind my back?
- What? What are you talking about?
- That evening you've been seen with your ex-classmate near the cinema. Rumours are flying that you're still meeting with her or something like that. I was told that the whole evening you had been murmured sweetly and had so much fun with her.
- Darling, I've already told you that she is my colleague. We get on very well. And nothing more! And I have never been murmuring sweetly with her. It's nonsense! By the way, there were two our colleagues more there.

- So, what?
- So, we couldn't do anything like that. And nobody of us wanted it to do. But I want you to explain one thing to me.
- What thing?
- Why have you been seen with Rob at the café 2 days ago?
- Oh, wait a minute! Let's cast a light upon the situation. It's my bosom buddy.
- No matter! Clear as day, he's bananas about you!
- You know, honey, when I heard that gossip, I had the heebie-jeebies. I got the feel of you and it'll be very hard for me to lose you! It's difficult to realize that you don't need me anymore.
- You don't say so! I loved you the moment I saw you and will always love only you!
- Sweet, I was fluttering...
- Why are you so sensual? Keep your mind off it. Don't crumple! Everything will be OK! Let's put an end to our quarrel!
- I'd love to, darling! I thank my lucky stars for the day I met you!
- So do I! And I wished for you all of my life! You know, the day of our first meeting was the start of a new day for me! I love you very much!
- I love you, too!

ДОДАТОК Л.4

Тестові завдання з перевірки розуміння змісту діалогів 1–5

Тестові завдання з перевірки розуміння змісту діалогу 1.

1. The man decided that an unknown woman was _____ .
  - 1) his erstwhile friend
  - 2) his sister Mary
  - 3) his pen-friend
2. When the man realized he had made a mistake he _____.
  - 1) got upset and proposed to forget about the embarrassing mistake
  - 2) offered a drink

- 3) asked the unknown woman to leave
3. The woman was so dissatisfied because the man _____.
- 1) made fun of her
  - 2) didn't want to leave her
  - 3) thought that she would like to be Marry

Тестові завдання з перевірки розуміння змісту діалогу 2.

1. People moved helter-skelter in the hall because they thought the top guy was going to _____.
- 1) play chess
  - 2) axe the stuff
  - 3) propose everyone to drink hot drinks
2. The top guy decided to _____.
- 1) support John's idea
  - 2) propose his own idea
  - 3) reject John's idea
3. John was one of the most _____ people the top guy has ever known.
- 1) self-assured
  - 2) jealous
  - 3) effective and practical

Тестові завдання з перевірки розуміння змісту діалогу 3.

1. John had to keep in mind that Monica _____.
- 1) loved expensive champagne
  - 2) hated shrimps
  - 3) was allergic to shrimps
2. John wanted to marry Monica because he heard that her grandma _____.
- 1) had left her large inheritance
  - 2) had won a lottery
  - 3) had bought her a big house
3. Monica decided to _____.
- 1) divorce John
  - 2) return grandma's money

3) grab a taxi and head back to town

Тестові завдання з перевірки розуміння змісту діалогу 4.

1. Nicole's girl-friend made up her mind to go on parachuting because _____.

- 1) she wanted to meet Jim's brother
- 2) Jim had persuaded her
- 3) she had read about it in a leaflet

2. Nicole was a _____ person.

- 1) narrow-minded
- 2) fearful
- 3) hard-working

3. Nicole wanted to give up her dance classes because she was _____.

- 1) in love with Jim
- 2) tired of her dance classes
- 3) offended at Sally

Тестові завдання з перевірки розуміння змісту діалогу 5.

1. The man didn't go to the restaurant because he _____.

- 1) had a business meeting
- 2) got stuck in a traffic jam
- 3) didn't want to come

2. The man has been seen with his ex-classmate _____.

- 1) at the café
- 2) at the restaurant
- 3) near the cinema

3. At last the woman realized that her beloved man _____.

- 1) lied to her
- 2) didn't need her anymore
- 3) really loved her

ДОДАТОК М

Таблиця М.1

Система повторень мовного матеріалу

в 6-ти циклах навчального посібника

Тема		Кількість повторень						Total
Getting acquainted		U1	U2	U3	U4	U5	U6	
1.	(Oh), well ...	52	10	8	8	5	3	86
2.	(That's) right!	52	5	2	2	1	2	64
3.	Bookish (guy)	52	2	3	1	-	2	60
4.	Don't you think (so)?	52	2	5	3	-	1	63
5.	Everyone, this is ...	52	5	2	-	1	3	63
6.	Gosh!	52	6	4	2	2	5	71
7.	Hi there!	52	5	3	1	1	3	65
8.	I am going to kill ...	52	2	3	2	-	2	61
9.	I have no idea.	52	3	3	3	2	3	66
10.	I won't take "no" for an answer.	52	4	2	3	-	2	59
11.	I'm doing OK.	52	2	-	1	2	2	59
12.	I'm telling you ...	52	4	4	2	2	3	67
13.	In a way.	52	2	-	2	-	3	59
14.	Is that so?	52	2	-	3	-	1	58
15.	Kind of	52	3	5	5	-	4	69
16.	Let me guess.	52	3	3	5	1	2	66
17.	Never mind	52	5	3	4	-	3	67
18.	Nice to meet ...	52	4	3	2	2	2	65
19.	Oh, (my) God.	52	6	4	9	3	6	80
20.	Oh, dear!	52	3	3	8	3	2	71
21.	Oh, no / yes!	52	5	2	3	3	2	67
22.	Really ... ?	52	13	6	9	3	4	87
23.	So, ...	52	13	6	8	-	2	81
24.	Sorry, everyone.	52	3	4	1	1	3	64
25.	Spot on!	52	4	2	1	1	2	62
26.	Still, I'm sure ...	52	2	3	1	2	2	62
27.	Such a ...	52	1	-	7	-	4	64
28.	That's a shame! / What a shame!	52	3	2	3	3	3	66
29.	That's truly kind	52	7	2	2	2	1	66
30.	The top guy	52	5	3	5	1	2	68
31.	These things happen.	52	3	2	2	-	3	62
32.	To be impressed	52	2	3	4	1	3	65
33.	To put in a good word for someone	52	2	3	1	-	2	60
34.	To start from scratch	52	2	4	1	-	1	60
35.	You could put it like that.	52	2	4	1	2	2	63
36.	You know ...	52	8	4	7	5	2	78
37.	You must be ...	52	1	5	2	-	3	63
At work		U1	U2	U3	U4	U5	U6	Total
38.	A guffaw	-	57	2	-	-	3	62
39.	Actually, ...	-	57	4	11	2	2	76
40.	All right!	-	57	6	5	2	2	72

41.	But as it happens ...	-	57	3	-	-	3	63
42.	By the way, ...	-	57	3	5	2	3	70
43.	Don't patronize me!	-	57	3	1	2	1	64
44.	Hang on a minute.	-	57	2	3	1	2	65
45.	I don't really remember ...	-	57	4	4	-	3	68
46.	I mean-excellent!	-	57	3	2	-	2	64
47.	I simply felt that ...	-	57	3	1	-	2	63
48.	If you ask me ...	-	57	2	3	3	1	66
49.	Is that a yes?	-	57	3	6	1	1	68
50.	It is a bit of a gamble.	-	57	4	2	-	2	65
51.	It is bloody inspired!	-	57	5	1	-	3	66
52.	It's time to ...	-	57	2	3	2	2	66
53.	Maybe ...	-	57	6	9	4	2	78
54.	Oh, for God's sake.	-	57	4	7	5	3	76
55.	Oh, ha ha-di-ha.	-	57	4	3	-	2	66
56.	Ready ... ?	-	57	3	-	1	3	64
57.	So, so funny.	-	57	5	1	-	2	65
58.	Sure!	-	57	3	2	5	2	69
59.	That is sheer bloody genius.	-	57	3	1	-	3	64
60.	That was my idea!	-	57	2	2	-	2	63
61.	The grey pound	-	57	2	1	2	2	64
62.	To axe	-	57	2	-	-	2	61
63.	To fly a few kites	-	57	3	2	-	2	64
64.	To have a promotion	-	57	4	7	1	1	70
65.	To slip out	-	57	2	-	-	1	60
66.	To smirk	-	57	1	1	-	1	60
67.	To snap	-	57	2	-	-	1	60
68.	To stock up	-	57	2	1	-	-	60
69.	Wait a minute!	-	57	4	7	-	1	69
70.	Well, ... there you go.	-	57	2	3	2	1	65
71.	What on earth ... ?	-	57	1	-	-	3	61
72.	With a flourish	-	57	4	-	-	3	64
73.	You are one of the most ... people I've ever ...	-	57	5	1	3	-	66
	Pastime / Going out	U1	U2	U3	U4	U5	U6	Total
74.	A buzz	-	-	59	3	-	3	65
75.	A date	-	-	59	6	4	3	72
76.	A flood of relief	-	-	59	2	-	3	64
77.	A grim pub	-	-	59	2	-	3	64
78.	A grotty takeaway place	-	-	59	2	-	3	64
79.	A private party	-	-	59	7	2	3	71
80.	Calm down!	-	-	59	7	1	3	70
81.	Cheers!	-	-	59	2	2	1	64
82.	Come on!	-	-	59	8	1	3	71
83.	Congratulations.	-	-	59	4	1	3	67
84.	Could we have a table for two?	-	-	59	3	-	1	63
85.	Darling	-	-	59	8	1	3	81
86.	It takes a while.	-	-	59	3	-	3	65
87.	It's all my fault.	-	-	59	4	1	3	67

88.	It's yummy	-	-	59	3	-	2	64
89.	Looks great!	-	-	59	3	2	2	66
90.	No problem!	-	-	59	3	-	3	65
91.	Sounds good!	-	-	59	4	1	1	65
92.	Sweetheart	-	-	59	5	7	3	74
93.	The grandest, poshest restaurant in the world	-	-	59	4	-	2	65
94.	To call in advance	-	-	59	5	-	1	65
95.	To faff about	-	-	59	3	-	2	64
96.	To go well	-	-	59	1	-	2	62
97.	To grab a taxi	-	-	59	4	3	1	67
98.	To head back to town	-	-	59	4	2	1	66
99.	To save something.	-	-	59	3	-	1	63
100.	To take a sip	-	-	59	2	2	2	65
101.	With a kick	-	-	59	3	-	1	63
102.	Wonderful to meet you!	-	-	59	6	-	3	68
103.	Your good health!	-	-	59	2	-	3	64
	Interests and hobbies	U1	U2	U3	U4	U5	U6	Total
104.	To chat	-	-	-	58	4	2	64
105.	It's like	-	-	-	58	2	2	62
106.	(Not) to dare	-	-	-	58	-	2	60
107.	How on earth ... ?	-	-	-	58	3	3	64
108.	A fly-on-the-wall documentary	-	-	-	58	3	3	64
109.	To feel completely exhausted	-	-	-	58	4	3	65
110.	Puzzled	-	-	-	58	3	3	64
111.	Don't mind me.	-	-	-	58	2	2	62
112.	Under the sun	-	-	-	58	2	3	63
113.	Fascinating stuff!	-	-	-	58	3	3	64
114.	To play for time	-	-	-	58	2	3	63
115.	To babble away	-	-	-	58	-	1	59
116.	It was really extremely.	-	-	-	58	4	2	64
117.	Shut up!	-	-	-	58	2	1	61
118.	A show-off	-	-	-	58	-	1	59
119.	Anyway, ...	-	-	-	58	5	2	65
120.	Sheer bad luck	-	-	-	58	2	4	64
121.	Winsome	-	-	-	58	4	2	64
122.	To poke your nose into something	-	-	-	58	-	1	59
123.	Deadpan	-	-	-	58	2	3	63
124.	Piss off!	-	-	-	58	2	2	62
125.	It doesn't matter!	-	-	-	58	2	2	62
126.	So what?	-	-	-	58	3	3	64
127.	To keep doing something	-	-	-	58	2	1	61
128.	Matey	-	-	-	58	2	3	63
129.	The lads	-	-	-	58	3	3	64
130.	Just in case	-	-	-	58	3	2	63
131.	To skim	-	-	-	58	2	1	61
	Family relations	U1	U2	U3	U4	U5	U6	Total
132.	To rub	-	-	-	-	57	1	58
133.	To flutter	-	-	-	-	57	3	60

134.	To revel	-	-	-	-	57	2	59
135.	To twirl	-	-	-	-	57	2	59
136.	To murmur	-	-	-	-	57	3	60
137.	I'd love to!	-	-	-	-	57	1	58
138.	I told you this would happen.	-	-	-	-	57	2	59
139.	Something like that	-	-	-	-	57	2	59
140.	You don't need me anymore.	-	-	-	-	57	2	59
141.	Stubble	-	-	-	-	57	3	60
142.	To figure out	-	-	-	-	57	2	59
143.	What life is all about	-	-	-	-	57	2	59
144.	Not that different to ...	-	-	-	-	57	3	60
145.	Life is made up of meetings and partings.	-	-	-	-	57	1	58
146.	No matter	-	-	-	-	57	3	60
147.	To thank one's lucky stars for that	-	-	-	-	57	3	60
148.	To wish for somebody all of one's life	-	-	-	-	57	3	60
149.	To chase each other	-	-	-	-	57	1	58
150.	To splash each other	-	-	-	-	57	3	60
151.	To tease	-	-	-	-	57	2	59
152.	To have so much fun	-	-	-	-	57	3	60
153.	To crack	-	-	-	-	57	2	59
154.	A smudge	-	-	-	-	57	3	60
155.	To crumple	-	-	-	-	57	1	58
156.	I loved you the moment I saw you.	-	-	-	-	57	1	58
157.	I will always love you.	-	-	-	-	57	3	60
158.	Sensual	-	-	-	-	57	1	58
159.	To lean (on, against)	-	-	-	-	57	2	59
160.	Groggy	-	-	-	-	57	2	59
161.	The start of a new day	-	-	-	-	57	2	59

Таблиця М.2

Система повторень лінгвістичних явищ, які виражають емоційні

стани людини: інтерес, допитливість, радість, сумнів, страх, надія, сором, задоволення, нудьга, мрія, розчарування, настрій, піднесення, образа, вдячність, повага

Тема		Кількість повторень							
Getting acquainted		U1	U2	U3	U4	U5	U6	Total	
1.	Interest	How interesting! I even couldn't imagine that!	21	2	2	2	2	4	33
2.		Unbelievable! Tell me more about that.	19	1	2	1	1	3	27
3.		Wow! It's so interesting!	19	2	1	2	1	3	29
4.		It's so exciting to meet you here.	19	2	1	2	1	4	22

5.	Curiosity	I'm bursting with curiosity to know something new about you.	20	1	1	2	2	2	28
6.		What's up my darling? Why are you so sad?	21	1	2	1	1	3	29
7.		Where have you been all my life?	20	1	2	1	2	3	29
8.		I was wondering whether I could meet you before.	20	1	1	2	2	2	28
9.	Joy	Great! I like your idea!	19	2	1	1	1	2	26
10.		I'm happy to get acquainted with you!	20	1	1	1	1	3	27
11.		What a great meeting! I am all over myself!	21	2	1	1	2	2	29
12.		I am so glad to hear it!	19	1	2	1	1	2	26
13.	Doubt	I may be mistaken, but I've seen you before.	19	1	2	1	1	4	28
14.		No one knows for sure what really happened.	19	1	2	1	2	4	29
15.		I wish I could believe you.	19	1	1	2	1	2	26
16.		I doubt you can recognize me, but we met at the concert last year.	19	1	1	1	1	3	26
At work			U1	U2	U3	U4	U5	U6	Total
17.	Fear	I'm fearful to make another mistake.	-	19	2	1	1	2	25
18.		Gosh! What's happened? This makes my blood run cold.	-	20	1	2	1	2	26
19.		I had butterflies in my stomach, when my boss ...	-	20	1	2	2	2	27
20.		I'm afraid I won't be able to cope with this deal.	-	21	2	1	1	2	27
21.	Hope	It would be cool if I get the job.	-	19	2	2	1	2	26
22.		I hope you won't do this again?	-	19	1	2	1	1	24
23.		The people are always full of hope for their future.	-	19	1	1	1	1	23
24.		It will be great, I feel it!	-	19	2	2	2	1	26
25.	Shame	I can't believe it happens again. Shame on you!	-	20	2	1	1	2	26
26.		How could you do such a thing? Have you no shame?	-	21	1	1	2	2	27
27.		Sorry for what I did yesterday. I didn't mean to.	-	21	1	1	2	2	27
28.		God! Now everyone's looking at me.	-	20	2	2	1	1	26

		Pastime / Going out	U1	U2	U3	U4	U5	U6	Total
29.	Pleasure	Oh, may I have the pleasure of seeing you again?	-	-	20	1	1	1	23
30.		Wow! Great news! We dance with joy!	-	-	19	1	1	2	23
31.		I'm screaming with delight!	-	-	19	1	2	1	23
32.		Have a good time!	-	-	19	2	2	1	24
33.	Boredom	I can no longer stand the boredom of having nothing to do.	-	-	20	1	2	2	25
34.		Really, you turned out to be a crashing bore.	-	-	20	2	1	2	25
35.		I find it's a terrible bore.	-	-	21	2	1	2	26
36.		I just want to escape the monotony of my everyday life.	-	-	20	2	1	2	25
37.	Dream	I've just met the man/woman of my dream!	-	-	19	1	2	1	23
38.		In your dreams! Don't even try to ask her to go out with you!	-	-	21	1	1	1	24
39.		I have a burning desire to do it.	-	-	19	2	2	1	24
40.		It seems like a dream!	-	-	19	1	2	1	23
Leisure activity and interests			U1	U2	U3	U4	U5	U6	Total
41.	Disappointment	Her party was a total <u>non-event</u> . Only five people turned up.	-	-	-	19	1	1	21
42.		I feel like crying with <u>disappointment</u> . Everything was going so well and we were getting on so fantastically.	-	-	-	20	1	2	23
43.		Oh, <u>bummer!</u> I always miss such things!	-	-	-	19	2	1	20
44.		Being a fashion model <u>isn't all it's cracked up to be</u> . It's extremely hard work.	-	-	-	19	1	2	22
45.	Mood	Don't talk to her. She's <u>in one of her moods</u> .	-	-	-	20	2	1	23
46.		I'm in no mood for a joke!	-	-	-	21	1	1	23
47.		What's your problem? You must have <u>got up on the wrong side of the bed</u> .	-	-	-	20	1	1	22
48.		I used to visit that place when <u>the mood took me</u> .	-	-	-	20	2	1	23
49.		I suddenly had a <u>flash of inspiration!</u>	-	-	-	19	1	2	22

50.	Inspiration	I hope this success will <u>inspire</u> you to greater efforts.	-	-	-	21	2	2	25
51.		By the end all the members were <u>fired up and eager</u> to get down working.	-	-	-	19	2	1	22
52.		It's hard to believe but it <u>fired me with great enthusiasm</u> .	-	-	-	19	2	1	22
Love and family relations			U1	U2	U3	U4	U5	U6	Total
53.	Offence	I have no idea why he bears me a grudge but this sort of behavior is completely unacceptable.	-	-	-	-	19	1	20
54.		It's a pity but my wife has gone forever though I thought it was kind of undying and limitless love.	-	-	-	-	19	1	20
55.		No offence but for God's sake, it was a scene of utter confusion.	-	-	-	-	20	2	22
56.		Now don't get sore at him. It wouldn't hurt you if he keeps trying to do it.	-	-	-	-	21	1	22
57.	Thankfulness	Don't mention it! Being with you is pure happiness.	-	-	-	-	19	2	21
58.		I am endlessly thankful for everything you've done for me.	-	-	-	-	19	2	21
59.		Oh, God! Tears of gratitude fill my eyes!	-	-	-	-	20	1	21
60.		I have an undying feeling of gratitude towards him.	-	-	-	-	20	2	22
61.	Respect	She did it out of respect for her parents.	-	-	-	-	21	1	22
62.		With all due respect, I disagree with you!	-	-	-	-	20	1	21
63.		Our parents deserve respect and admiration!	-	-	-	-	19	2	21
64.		Their relationship is based on mutual respect.	-	-	-	-	19	2	21

ДОДАТОК Н.1

Завдання для перевірки якості рецептивно-мовних і репродуктивно-мовних умінь англійського розмовного мовлення наприкінці першого етапу формувального експерименту

Unit 1. GETTING ACQUAINTED

Task 1

I am sorry, may I seat here?

Yes, you may. I am leaving already. So, the table is free.

What? Already leaving? Please, don't. **You must be** the girl... **Er...** I wonder whether you can recognize me, but we met at the concert last year.

I don't think so. I prefer not to visit concerts. **You know...** music is too loud there.

Is that so? Really? I don't agree with you. **I'm telling you!** Music can't be too loud. **Don't you think so?**

I wish I could believe you but scientists say that our ears suffer from all kinds of loud sounds.

In a way you're right but... Maybe some other sounds... but not music. **Still, I am sure** that music is a remedy and not a poison.

Gosh! I never said such things! I just try to avoid hearing loud music.

Does that mean you enjoy only plays or something like that... all those boring theatrical things? **Let me guess:** you're a play-goer?

You can put it like that. But what about you? I am almost totally sure you never let your headphones leave your ears, do you?

Spot on! And... **By the way,** what's your name?

Mary. And yours?

Nice to meet you, Mary. And my name is Jack. **You see,** Mary, I am happy to get acquainted with you! **I'm so glad I've met you. I'll thank my lucky stars for that.** And **I am all over myself! I'm telling you.**

These things happened. You know, I feel the same. But... I have to go...

What? What did you say? That's a shame! But maybe, we could try to continue our discussion on... may be on Saturday?

Great! I like your idea! I'm free on Saturday. **So... We'll start from scratch,** right?

That's right!

I am so glad to hear it! But I have no idea what is going to be on Saturday.

Let me decide, my **bookish** friend. You will be **really impressed.**

Well... We will see. So long then!

So long!

Test

1.

1.1. **Jack and Mary have never met each other before this day.**

1.2. Jack told Mary he had been missing her since their meeting at the concert.

1.3. Mary enjoyed the concert they visited last year.

2.

2.1. Mary wants to go to one special concert.

2.2. Jack doesn't like any concerts because he is deaf.

2.3. **Mary thinks that it is dangerous for our ears to visit concerts.**

3.

3.1. Mary thinks theatres are too boring.

3.2. **Jack is fond of concerts.**

3.3. Mary and Jack decided to go and watch some play at the theatre.

4.

4.1. Mary invited Jack to go somewhere on Saturday.

4.2. Jack doesn't want to meet Mary any more.

4.3. **Mary and Jack will continue their conversation on Saturday.**

5.

5.1. Mary is sure that another meeting with Jack is a bad idea and there is no sense to meet each other again.

5.2. **Mary and Jack made a conclusion that it would be great to see each other again.**

5.3. Jack wanted Mary to meet his girl-friend.

Task 2

Oh, **hi there!** Let me guess, you must be Nancy? And I'm your new neighbor. My name's Megan. We moved in just yesterday.

Oh, dear! Nice to meet you! Sorry, Megan, I'm kind of messy because I didn't think anybody would come.

Oh, it's alright. **These things happen.** Listen, we heard some noise in your house yesterday. Is everything alright?

In a way. You could put it like that. Those were my husband and his friends watching football. **I'm going to kill him** next time if he is so noisy.

Oh, **that's truly kind.** You see, we have a little baby. That's why I care about ...

Don't worry. It's usually calm here. And **I have no idea** why my husband behaved in such a bad way yesterday. **What a shame!**

There's nothing to worry about. **Still, I'm sure** football matches occur not so frequently.

Spot on! Wait! What is this?! Do you hear that sound?

Yes... I wonder...

Oh, these are my kids. I guess I need to go. It was nice to meet you. You and your husband must come to have dinner with us this Sunday. And **I won't take "no" for an answer.**

Of course, we'll come. See you on Sunday, then.

See you.

Unit 2. AT WORK

Task 1

Hi, Sam! How are you? How did you spend your weekend?

Hi, Molly! **Actually,** I was working on our new project all through the weekend.

That's why I can't say my weekend was fabulous. I'm so tired.

Wait a minute! Our new project? **I don't really remember** anything about it.

Oh, for God's sake! I can't believe! Really? You don't remember, do you?

Really! I don't.

Shame on you, Molly! But as it has happened... I will tell you. The thing is that our boss is going **to axe** the news-department in Luanda and to hire new employees here.

To axe? To hire? Oh, no! I missed it again. How could I miss this information?

No wonder, **you are one of the most... one of the most attentive people I've ever known.**

Oh, ha ha-di-ha. So, so funny.

Maybe... Maybe... By the way, I flew a few kites and realized that I could **have a promotion. I simply felt that...**

It is bloody inspired! I mean – excellent! Wait a minute! Maybe... if you have a promotion, you'll take me to your squad... Will you?
I think so. I should say that your sharp intellect is really high.

Is that a yes?

Sure!

Oh, God! I am so happy! Thank you, Sam! I really appreciate it. And what about the project? Have you finished it? I'm sure you've done it **with a flourish**. Yeah, I've finished it. But I've found some gaps there. **And I'm afraid I won't**

be able to cope with this deal. I need your help, Molly. Right now! **Ready?**

Oh, yes! Sure!

It's time to do something incredible. I'm fearful to make another mistake. I think **it is a bit of a gamble.** But I like your idea. **That is sheer bloody**

genius. It'll be great, I feel it!

OK, let's start, then!

Nick, I will never forget it. I promise you.

Test

1.

1.4. Their boss told Molly to finish the project in time.

1.5. **Sam was working on their project during the weekend.**

1.6. Molly and Sam decided not to work on the project but to use the Internet to look for some projects there.

2.

2.1. Molly was told she would be axed.

2.2. Their boss wasn't going to axe the news-department in Luanda.

2.3. **It was planned to hire new people.**

3.

3.4. Molly didn't want Sam to work on that project as she wanted to have a promotion.

3.5. **Sam was working hard and he said that he wanted to have a promotion.**

3.6. Sam asked Molly to marry him and to move to Luanda with him to work on a new project and to have a promotion there.

4.

4.4. Molly was angry with Sam and she refused to help him with the project.

4.5. **Sam was disappointed because he had found gaps in his project.**

4.6. Sam was sure he wouldn't make another mistake.

5.

5.4. Molly proposed Sam to set up a new company.

5.5. **Sam agreed to take Molly to his squad.**

5.6. Molly didn't show her respect to Sam, that's why he refused to work together with her in their news-department in Luanda.

Task 2

Hi! I hope everything's alright. **By the way**, have you heard the **guffaw** about Betty?

No! **What on earth** has she done again? And why are you **smirking**?

Oh! **It is a bit of a gamble!**

What are you talking about?

She was drunk a little bit when she came to the corporative party.

Really?

Sure! She opened the door **with a flourish**, came up to the top guy of our company and started shouting at him. **Actually**, some awful words **slipped out!**

Oh God, her Grandpa will absolutely kill her for saying that!

No! The next day it was announced that she will **have a promotion** in 3 days!

You don't say so! **What on earth** did she tell the top guy?

I don't really remember ... But it was something about his bad project and her new ideas concerning the salvation of our company!

It is bloody inspired! And what did she propose?

The answer is very simple. **Ready** to hear it?

Oh, for God's sake. Be quick!

Wait a minute! I will tell you. The Internet turned out to be the salvation of our company. She placed an ad there!

The ad worked? Is that yes?

Absolutely!

Gosh! Oh, ha ha-di-ha! I told him about Internet long ago! **That was my idea!**

Well... there you go... everybody knows it, but... you see? Her arguments were more convincing.

I'm telling you I'm doing OK. I mean—excellent! But as it happened I will tell her to take me to her squad. **By the way**, are you going to work with her?

Yes. I'll ask her to take me, too.

OK. So long then. Thank you for good news.

You're welcome! Bye!

Unit 3. PASTIME / GOING OUT

Task 1

So, tell me the reason of calling me out at 11 p.m. to this pub! I've left my **private party for your sake!**

I'm very thankful to you, Nicky! I want to tell you something very important! Listen, today I've met the man of my...

I know! I know! You've met the man of your dream! Are you serious? You meet your dream man several times a month.

Yeah, but he's like Ed Westwick!

Don't you know **you shouldn't judge the book by its cover? And by the way, what are we doing in such a grotty takeaway place?**

I'm here because my love is going to appear on this stage in some minutes. He plays the drums. It'll **take a while** but **he'll fall in love with me too**, I bet you. In your dreams! You're insane. Don't even try to ask him to go out with you!

But I have a burning desire to do it!

Monika, I know you want to escape the monotony of your everyday life, but your frivolity won't lead you to anything good.

What am I supposed to do? Should I miss the love of my life?

Oh, **sweetheart**, just **take a sip of this drink. It's yummy!**

Your good health! But I need your advice.

Hmm... I think you should go on a vacation with me. We'll have a good time and you will **calm down.**

Sounds great! But where will we go?

It's a secret for now.

Come on! Tell me!

Okay, I can no longer stand the boredom having nothing to do, so I bought two tickets to Queensland, Gold Coast!

Oh my God! It's surfers' paradise! You know how much I like surfing!

Let me guess, you've already forgotten about "the man of your dream", haven't you?

Yeah, I'm screaming with delight! Thanks for doing it for me. **I'm sure** this vacation will help me to recover.

Anyway, I'm sure you can find your love even in Australia.

Test

1.

- 1.7. Nicky and Monika were sitting at the grandest, poshest restaurant.
- 1.8. Monika met her dream man at the theatre.
- 1.9. **Monika was ready to to faff about grotty takeaway places for her love's sake.**

2.

- 2.1. Nicky told Molly to ask her dream man to go out with her.
- 2.2. **Monika's beloved man was going to appear on the stage.**
- 2.3. Nicky advised Monika to take her new love to Australia.

3.

- 3.7. The girls decided to ask their boy-friends to go to Queensland with them.
- 3.8. **Monika thought the vacation with Nicky would help her to recover.**
- 3.9. It could be boring for Monika to spend her vacation in Australia.

4.

- 4.7. Nicky invited Monika to go on a vacation to Canada.
- 4.8. **Nicky and Monika were girl-friends.**
- 4.9. Monika didn't like want to spend her vacations with Nicky.

5.

- 5.7. Monika fell in love with musicians every other month.
- 5.8. **It is typical for Monika to meet her dream man several times a month.**
- 5.9. Monika loved Ed Westwick and nobody else.

Task 2

Hi, sweetheart! Haven't seen you for ages! I'm glad to see you and I have so much to tell you!

Come on, dear! Tell me what's it? But wait! Why don't we drop in that café to drink a cup of coffee? And there you will tell me everything in details.

Oh, yes. Let's **have a table for two in the grandest, poshest restaurant in the world.** After all, I'm the billionaire's wife!

Err...what? Are you kidding me? A few days ago you couldn't make ends meet... I mean... **Congratulations!** Tell me what happened?

You know there was a **buzz** about financial situation in Steve's firm but... it appeared that his great-grandfather had bequeathed 5 billions to him! **I don't believe. It seems like a dream!**

Wow! **Darling**, I'm screaming with delight!

OK, let's **take a sip of** these colorful cocktails. **Your good health, darling!**

Cheers! Gosh, it's yummy! It's **with a kick of** whiskey and mango!

Yes... Now, Jessie, **how about** going to Miami?

Oh, my God! No! We can't... Fiona. **Thanks** for your invitation but...

Calm down! It's not a problem for us. I have a burning desire just to escape the monotony of our everyday life. I'll go to our Travel agency to take tickets for us. I'll call you in advance to tell the information about our vacation.

Thanks, Fiona. You're the best friend I've ever had... you're like my sister!

ДОДАТОК Н.2

**Завдання для перевірки якості продуктивних мовних умінь
англійського розмовного мовлення наприкінці першого етапу
формульовального експерименту**

Card 1. GETTING ACQUAINTED

Ви прийшли на курси англійської мови і поряд з Вами сів новий слухач курсів. Познайомтеся з ним. Драматизуйте цю ситуацію.

Card 2. AT WORK

Джек приходить влаштовуватися на роботу в будівельну фірму, однак виявляється, що директор фірми – його колишній однокласник Нік, з яким він у школі не ладив. Драматизуйте цю ситуацію.

Card 3. PASTIME / GOING OUT

Ви перебуваєте в дуже дорогому і шикарному ресторані разом зі своїм найкращим другом і несподівано він пропонує Вам поїхати у відпустку в країну, побувати в якій Ви мріяли. Драматизуйте цю ситуацію.

Card 4. GETTING ACQUAINTED

Ви прийшли на весілля до свого друга/подруги і побачили там красиву дівчину / красивого хлопця. Познайомтеся з нею/ним. Драматизуйте цю ситуацію.

Card 5. AT WORK

При розробці нового проекту Ваші ідеї співпали з ідеями одного із співробітників Вашої фірми, тож обидва подані проекти виявилися практично однаковими. Після презентації між Вами обома виникла суперечка. Драматизуйте цю ситуацію.

Card 6. PASTIME / GOING OUT

Ви прийшли на зустріч однокласників і там зустріли свою першу любов. Під час розмови довідуєтеся, що Ви обоє самотні і захоплюєтеся одним видом спорту. Драматизуйте цю ситуацію.

ДОДАТОК Н.3

Завдання для перевірки рецептивно-мовних і репродуктивно-мовних умінь англійського розмовного мовлення наприкінці другого етапу формувального експерименту

Unit 4. INTERESTS AND HOBBIES

Task 1

Hey, **matey!** I've just **chatted** with one chap—he said the concert would be great! Hi! I feel like **crying with disappointment**. Everything was going on well and we were **getting on so fantastically** with my sister but... I don't **dare** to think about such a thing, but... I might have lost the tickets.

How on earth could you lose them?!

Oh, **sheer bad luck!** Let me think...

Huh, guy, you must see your face! You look like one of those dudes from the **fly-on-the-wall documentary!**

Shut up! My sister will kill me! It's her favourite band! And by the way, it's her birthday today!

Oh, yeah... **Keep blubbering and babbling away!** Lucky me, I've got a friend working as a concert promoter, he gave me these extra tickets **just in case**.

You're such a **show-off!** But **it doesn't matter!** Now we've got the tickets! Thanks a lot!

You're welcome! Now what we need to do is to meet your **winsome** sister is.

I see her! Kelly, we're here! We've got the tickets!

Uh-huh, fascinating stuff.

What's your problem? You must have got up on the wrong side of the bed!

Stop yelling like nuts. It's embarrassing.

I suddenly had a flash of inspiration! What about putting on a T-shirt with words "**Don't poke your nose into my business**" printed on it, Kelly?

Piss off, lads.

Ok. **Don't talk to her. She's in one of her moods.**

Oh, come on! We may talk about everything **under the sun!** Do you know Jared Leto was fascinated by France and especially by the town St. Tropez?

Wow, really?

Uh-huh, I used to visit that place when the mood took me.

Don't believe him, Kelly, he's an old fraud and it's time to go to the concert. Let's do it.

Test

1.

1.10. The friends were going to St. Tropez and that's why they wouldn't go to the birthday party.

1.11. **The friends went to the concert and one of them wasn't the only child in his family.**

1.12. The friends decided to go to the theatre café to have dinner there.

2.

2.1. **They had extra tickets and so, they had an opportunity to go to the concert.**

2.2. They all decided to go to the concert after the birthday party.

2.3. The boys couldn't go to the concert because they were under age.

3.

3.10. The concert was denied because Jared Leto hadn't come.

3.11. **The boys realized they would go to the concert because one of them had an influential friend.**

3.12. The friends weren't able to go to the concert because they had lost the tickets.

4.

4.10. The girl was in a bad mood because one of her friends didn't want to celebrate her birthday party.

4.11. **The girl was in a bad mood because her brother was yelling.**

4.12. She wasn't angry at all; she was upset as she had broken her hill.

5.

5.10. They hated Jared Leto but they had just won the tickets.

5.11. **The girl wanted to learn something new about Jared Leto.**

5.12. The girl was in love with Jared Leto.

Task 2

Hello, darling. How are you doing?

Hi! Thank you, I'm fine. But I am **puzzled** because of my B-day. I can't **play for time** more.

What's the problem? Make a party like Jane made. It **will be really extremely**.

It was a **deadpan!** I was there and **her party was a total non-event. Only a few people turned up.**

Aha-ha-di-ha. I hate Jane. Oh, bummer! I always miss such things!

I'm in no mood for a joke! I feel completely exhausted.

Anyway, you must do something.

So what? I don't know... But... how did you celebrate your last B-Day?

I rented a house near the sea, we built a fire there and then we were eating, singing and telling stories around it... No alcohol, just mineral water and juice.

In such a way we met a beautiful sunrise. It was unforgettable!

It sounds like a dream! It's hard to believe, but it fired me with great enthusiasm.

I was glad to help you and I hope my success will inspire you to greater efforts.

I liked the way of celebrating your B-Day. If you don't mind, I'll steal your idea. Of course! **Don't mind me!** Good luck, dear! I hope you will remember your B-Day for all your life.
I hope so. Thank you.

Unit 5. FAMILY RELATIONS

Task 1

Darling, where is Nick? Why are you alone? What's happened?

Oh, Mom, I've broken up with him. **I told you this would happen.**

What? You **wished for such a man all of your life.** I thought he wanted to propose to you that night.

So did I. But...

What?

Oh, for God's sake, it was a scene of utter confusion. Just imagine, he broke into the café... and... he was **groggy** and... had a great **smudge** on his shirt. Maybe it was lipstick... or something... It was terrible. I even can't think about it.

I **figure out** how unhappy you were!

Something like that... In any case I should say this awful meeting with Nick is **not that different to** my last date with Bill.

Don't **crumple**, Emma! **Life is made up of meetings and partings.**

I know I should try not to be so emotional and **sensual...** but... **it's a pity my love has gone forever** though I thought **it was kind of undying and limitless love.**

Don't worry! **I will always love you!** You can rely on my support! Just **thank your lucky stars for** everything you have in your life!

It's all right, mom! I know it's all for the best! And **I'm endlessly thankful for everything you've done for me.** And... By the way... I've seen your new neighbour... It seems to me he's a good man and... an attractive one.

Oh, Emma, I hope it'll be **the start of a new day** for you, darling. Maybe you'll manage to have some good relations... **Have so much fun** and enjoy your life!

I'd love to! But with all due respect, I disagree with you! I think it's time to settle down, get married and have kids. You know I'm already in my thirties. Quite right you are! I'm dreaming about it! I'm sure you'll live a happy life with you husband. And it will happen very soon! I know it!

Thanks, mom. You're the best!

Test

1.

1.13. Emma and Nick were going to Emma's parents to have dinner.

1.14. **Emma broke up with Nick.**

1.15. Nick was going to propose to Emma.

2.

2.1. Nick didn't come to the café.

2.2. Nick wasn't drunk when he came into the café, he was thirsty.

2.3. **Emma was talking with her mother about her love relations with Nick.**

3.

3.13. Nick fell in love with Emma and brought her flowers.

3.14. **Emma wanted to have a date with her mother's neighbor.**

3.15. Emma loved the man who was her mother's new neighbor.

4.

4.13. Emma was very glad because Nick was groggy and couldn't walk.

4.14. **Emma was disappointed because Nick was groggy.**

4.15. She wasn't disappointed at all; she was upset because the weather was bad.

5.

5.13. Emma found a new well-paid job for Nick.

5.14. Emma asked Nick not to drink alcohol any more.

5.15. **Emma stopped relations with Nick and decided to start a new life.**

Task 2

Hi, Betty! How's your date? I've heard something about your new boyfriend!

What? Jim, are you serious? How do you know this?

Yesterday I phoned your girl-friend Jane and she told me the secret about your date with a new guy! So, your brother isn't so silly, as you see!

Oh, Jim, I think it's time for you to find a girl and worry about her! And please, stay out of my personal life!

But... for your information, I've had a date today! Really!

Leaning on the fact that you have **stubble**, I can say with certainty that today you haven't left our home. And **leaning on** this fact I want to tell you that it's high time for you to live a life of independence that is to find an apartment for you and to move there.

Oh, Betty, I'm too young and I don't know **what life is all about!** I can't live alone! Though... **it doesn't matter** ... I understood... **You don't need me anymore.**

Oh, Jimmy! Don't talk nonsense! You're my brother and I love you so much! But! You're an adult person already! You're twenty five! So, you're old enough to live your own life.

Ok, I'll do what you want, but you'll miss me because no one will **tease** you, no one will help you to do your work and no one will listen to your babble!

All right, you may stay here, but not for a long time. And you should understand that I want you to do it because I love you and care about you!

I know it! You're the best sister in the world! **And I have an undying feeling of gratitude towards you!**

Please, Jim, stop telling all those things! Your manner of speaking irritates me!

Ok, **no offence, but for God's sake, it was a scene of utter confusion**, when you told me about eviction!

Well, Jim, that'll do! Let's forget about it for a while and... maybe... we should have a bite... Don't you think so?

I'd love to!

All right then! Let's go to the kitchen.

ДОДАТОК Н.4

**Завдання для перевірки якості продуктивних мовних умінь
англійського розмовного мовлення наприкінці другого етапу
формувального експерименту**

Card 1. INTERESTS AND HOBBIES

Уявіть собі, що Ваше хобі – лижі. Умовте встати на лижі свого друга, який боїться здійснити перший спуск. Драматизуйте цю ситуацію.

Card 2. FAMILY RELATIONS

Уявіть собі, що у Вашої дочки з'явився юнак, але Ваш чоловік проти їхнього спілкування. Драматизуйте цю ситуацію.

Card 3. INTERESTS AND HOBBIES

Уявіть собі, що Ви з друзями на пікніку в лісі. Хтось запропонував піти збирати гриби, але Ви в них не розбираєтеся. Драматизуйте цю ситуацію.

Card 4. FAMILY RELATIONS

Уявіть собі, що Ваша дитина захотіла мати домашню тварину, але Вашому чоловіку ця ідея не подобається. Драматизуйте цю ситуацію.

ДОДАТОК П

Таблиця П.1

Коефіцієнт приросту знань англійського мовленнєвого матеріалу та вмінь його використання

у розмовній мові студентів ЕГ і КГ

Студенти ЕГ і КГ	Рецептивне володіння лексикою						Рецептивно-мовні уміння					
	КЕ	ФЕ 1 етап	Приріст (%)	ФЕ 2 етап	Приріст (%)	Загальни й приріст (%)	КЕ	ФЕ 1 етап	Приріст (%)	ФЕ 2 етап	Приріст (%)	Загальни й приріст (%)
ЕГ-1	0,32	0,60	28	0,85	25	53	0,22	0,63	41	0,81	18	59
ЕГ-4	0,31	0,57	26	0,83	26	52	0,24	0,58	34	0,79	21	55
ЕГ-6	0,32	0,65	33	0,92	27	60	0,25	0,71	46	0,86	15	61
ЕГ-7	0,42	0,65	23	0,93	28	51	0,29	0,68	39	0,89	21	60
ЕГ-9	0,40	0,72	32	0,98	26	58	0,28	0,78	50	0,91	13	63
ЕГ-12	0,35	0,72	37	0,97	25	62	0,27	0,77	50	0,92	15	65
КГ-2	0,47	0,58	11	0,60	2	13	0,32	0,48	16	0,53	5	21
КГ-3	0,49	0,55	6	0,61	6	12	0,30	0,45	15	0,52	7	22
КГ-5	0,57	0,58	1	0,69	11	12	0,40	0,54	14	0,61	7	21
КГ-8	0,54	0,55	1	0,58	3	4	0,45	0,52	7	0,56	4	11
КГ-10	0,54	0,61	7	0,69	8	15	0,41	0,51	10	0,58	7	17
КГ-11	0,58	0,59	1	0,65	6	7	0,48	0,53	5	0,62	9	14

Продовження таблиці П.1

Студенти ЕГ і КГ	Репродуктивне володіння лексикою			Репродуктивні мовні уміння			Продуктивні мовні уміння		
	ФЕ 1 етап	ФЕ 2 етап	Приріст (%)	ФЕ 1 етап	ФЕ 2 етап	Приріст (%)	ФЕ 1 етап	ФЕ 2 етап	Приріст (%)
ЕГ-1	0,58	0,75	17	0,61	0,76	15	0,49	0,71	22
ЕГ-4	0,54	0,72	18	0,64	0,77	13	0,47	0,69	22
ЕГ-6	0,61	0,83	22	0,66	0,85	19	0,53	0,82	29
ЕГ-7	0,63	0,87	24	0,65	0,79	14	0,51	0,74	23
ЕГ-9	0,69	0,85	16	0,72	0,89	17	0,56	0,83	27
ЕГ-12	0,70	0,88	18	0,75	0,87	12	0,57	0,79	22
КГ-2	0,46	0,52	6	0,42	0,50	8	0,31	0,36	5
КГ-3	0,41	0,50	9	0,38	0,47	9	0,28	0,34	6
КГ-5	0,52	0,58	6	0,47	0,55	8	0,32	0,38	6
КГ-8	0,50	0,51	1	0,46	0,51	5	0,26	0,33	7
КГ-10	0,48	0,54	6	0,49	0,53	4	0,22	0,31	9
КГ-11	0,48	0,55	7	0,51	0,59	8	0,24	0,32	8